TATIANA NICULESCU

MISTICA RUGĂCIUNII ȘI A REVOLVERULUI

Viața lui Corneliu Zelea Codreanu

HUMANITAS

TATIANA NICULESCU

MISTICA RUGĂCIUNII ŞI A REVOLVERULUI

Viaţa lui Corneliu Zelea Codreanu

HUMANITAS
BUCUREŞTI
2017

Tatiana Niculescu este scriitoare, autoare a romanelor *Spovedanie la Tanacu, Cartea judecătorilor, Nopţile Patriarhului, În Ţara lui Dumnezeu, Povestea domniţei Marina şi a basarabeanului necunoscut* şi a două piese de teatru *(Spovedania* şi *Brâncuşi contra SUA),* semnate cu numele Tatiana Niculescu Bran. Romanul ei de debut, *Spovedanie la Tanacu* (Humanitas, 2006), a devenit piesă de teatru în dramatizarea autoarei şi în regia lui Andrei Şerban. Acelaşi roman a stat la baza filmului *După dealuri,* care a obţinut premiul pentru cel mai bun scenariu la Festivalul de Film de la Cannes în 2012. Între 1995 şi 2008, a fost redactor, prezentator şi apoi redactor-şef al secţiei române a BBC World Service.

La Editura Humanitas a îngrijit volumul *Cine mi-a ucis fiul? Dosarul Frumuşanu-Crăiniceanu se redeschide,* semnat de Ştefan Frumuşanu (2015), şi a publicat volumele *Regina Maria: ultima dorinţă* (2015; ed. A II-a 2016) şi *Mihai* I: *ultimul rege al românilor* (2016).

Nota autoarei

De ce o biografie a lui Corneliu Zelea Codreanu? Primul răspuns pe care l-aş da acestei întrebări ar fi: de ce nu? Atunci, interlocutorul meu imaginar ar continua: la ce bun o biografie a unui antisemit notoriu, antidemocrat şi xenofob, un apucat mistic şi violent, când s-au văzut deja urmările totalitarismelor fascist şi comunist şi ale rasismului, iar în zilele noastre asistăm la înflorirea organizaţiilor teroriste şi a intoleranţei pe baze religioase? Tocmai de aceea, aş răspunde. Necunoscut sau măsluit, trecutul ar rămâne o veşnică piatră de poticnire dacă nu ar apărea an de an nenumărate cărţi despre personajele întunecate ale istoriei, care să explice fascinaţia colectivă pe care au exercitat-o, la vremea lor, Hitler, Mussolini, Stalin sau alţii ca ei, şi rădăcinile biografice ale cruzimii şi delirului de putere în cazul fiecăruia.

Îmi lipsea o biografie a lui Corneliu Zelea Codreanu din care să-mi lămuresc mai bine emoţia admirativă sau, dimpotrivă, oroarea pe care acest om o stârneşte până în zilele noastre. Aşadar i-am scris biografia eu însămi, căutând mai degrabă să înţeleg înainte de a judeca, să descopăr, şi nu să-i induc cititorului opinii gata făcute. Acolo unde nu am avut destule elemente pentru a reconstitui o scenă de viaţă, am pus întrebări, am făcut deducţii, am lansat ipoteze şi am lăsat loc de răspunsuri. Am citit, documentându-mă, memorii şi amintiri ale contemporanilor lui Codreanu, scrierile lui şi ale principalilor

săi colaboratori, cărţi şi articole scrise de istorici români şi străini despre fenomenul legionar, ziare şi reviste interbelice. Demersul meu este, în bună măsură, şi unul literar. Am încercat să dau viaţă unei epoci şi unui personaj istoric contradictoriu, prezentându-le cititorilor sursele de inspiraţie ale gândirii şi acţiunilor lui Zelea Codreanu, unele dintre ele certe, dar nemenţionate până acum în analizele istoricilor.

Titlul acestei cărţi e împrumutat dintr-un text de sertar al lui Emil Cioran, *Mon pays.* A fost scris la începutul anilor ’50 şi publicat postum, în 1996, la Editura Humanitas. El rezumă cel mai bine vâltoarea anilor ’30 în România, acea epocă pe care Cioran o numeşte a „martirilor sângeroşi” sau a „visătorilor sanghinari”, întemeietori ai unei „mişcări crude, amestec de preistorie şi profeţie, de mistică a rugăciunii şi a revolverului”. O epocă, spune Cioran, care „fusese întemeiată pe idei feroce” şi care „a dispărut în ferocitate”.

De aceea, povestea lui Corneliu Zelea Codreanu este, într-un fel, povestea României interbelice. Ea ar putea fi cu greu înţeleasă în afara contextului istoric în care acesta a trăit, a oamenilor pe care i-a cunoscut, a experienţelor pe care le-a parcurs, a şcolilor prin care a trecut, a lecturilor care l-au format şi a unei Europe răvăşite, aflate între două războaie devastatoare şi în căutarea unei speranţe de supravieţuire.

Această biografie se adresează, în primul rând, publicului larg. Ea este, în esenţă, o încercare de a desluşi chipul unor vremuri care, amestecând politica cu religia, au sfârşit în sânge şi barbarie. Dacă n-ar fi fost om în carne şi oase, Corneliu Zelea Codreanu ar fi făcut parte dintr-o galerie a personajelor distopice, pe care realitatea, în aparenţele ei de raţionalitate, nu e pregătită să le primească.

Deopotrivă adulat şi demonizat, profilul lui se pierde

adesea în interpretări şi reinterpretări tributare, în mod fatal, unei mize ideologice sau unei emoţii partizane.

Această carte povesteşte viaţa lui Codreanu, desigur, aşa cum am înţeles-o eu, încercând să trădez cât mai puţin adevărul şi contradicţiile personajului. E o experienţă aparte, filosemit fiind, să refaci parcursul unui antisemit. Sper ca deopotrivă, prietenii mei evrei şi ceilalţi cititori să înţeleagă că, în aceste pagini, am încercat să-l redau, aşa cum va fi fost el, trecutului şi istoriei.

Ţin să le mulţumesc tuturor celor care m-au ajutat să înţeleg mai bine chestiunile de natură istorică, religioasă şi lingvistică ale României Mari, pentru amabilitatea cu care au răspuns nenumăratelor mele întrebări. Le sunt îndatorată în mod special lui Gabriel Liiceanu, Lidiei Bodea şi lui Radu Gârmacea, care au sprijinit constant, cu observaţii şi sugestii, redactarea textului şi fără de care nu aş fi dus niciodată la capăt proiectul acestei cărţi.

TATIANA NICULESCU

O familie din Bucovina

Cu mai bine de un secol în urmă, Igeşti era un cătun din raionul Storojineţ, înregistrat pe hărţile Austro-Ungariei în ţinutul Bucovinei, ducat cu populaţie amestecată, cuprins între Galiţia şi Moldova. Sătenii erau care ortodocşi, care greco-catolici, romano-catolici, protestanţi sau evrei. Religia oficială era catolicismul, dar administraţia era tolerantă şi binevoitoare faţă de alte credinţe.

Un tânăr pe nume Nicolae Zielinski (scris când Zilinski, Zelinski, când Zilinschi/Zelinschi) s-a însurat cu o fată pe care o chema Agafia Antek (scris Antec). După nume, să fi fost amândoi de origine poloneză. În limbile slave, rădăcina *zel/zil* a numelui lui de familie înseamnă „verde”. Pe româneşte, l-ar fi chemat, poate, „verdeţ” sau „vărzar”. De altfel, era, se pare, pădurar. Numele ei, Antek, era Anton/Antonie în polonă. Nicolae şi Agafia au avut curând un fiu pe care, dacă l-au botezat Jan, la şcoală va fi fost înregistrat ca Johan, iar apoi va deveni Ion Zilinski/Zelinski.

În vremea în care micuţul Johan mergea la şcoala din sat, pe harta Bucovinei se desenau linii de cale ferată şi gări noi. La inaugurarea lor, se aduna puhoi de lume ca să vadă locomotivele cu aburi, pufăind ca nişte zimbri cu spinări lucioase, împodobite cu coroniţe de brad, cu drapele şi cu portretul împăratului Franz Joseph, deschizând calea, în spatele fanfarei şi la un pas respectuos de oficialităţile Societăţii Bukowinaer Lokalbahnen, pe lângă germani aflaţi în Bucovina la a doua ori a treia generaţie, se înghesuiau

români bucovineni din tată-n fiu, fermieri unguri veniţi din Transilvania, ucraineni, slovaci, raskolnici fugiţi de persecuţiile din ţara lor, polonezi refugiaţi din Galiţia, armeni, evrei din provinciile vecine... Fiecare îşi păstrase portul, obiceiurile, religia, limba şi tradiţiile. Negustori, artişti, profesori, ingineri de drumuri şi poduri, dulgheri, pietrari, sticlari, fierari veneau în Bucovina de pe tot cuprinsul Austro-Ungariei, în timp ce localnicii călătoreau până la Viena şi Budapesta.

Pe la 1890, familia Zelinski se urca, din gara Storojineţ, într-un tren cu destinaţia Suceava (Suczawa), orăşel bucovinean de la graniţa cu regatul României. Căsnicia lui Nicolae cu Agafia se încheiase cumplit, cu o criză de gelozie şi o crimă. La beţie, bănuind că-l înşală cu altul, soţul îşi omorâse soţia. Îşi luase apoi altă femeie (cu nume ucrainean, Evdochia), dar trăia cu frica-n sân să nu cumva să se afle cum ajunsese el văduv de pe o zi pe alta şi să fie arestat. Gândul lui era să-şi piardă urma, trecând în ţara vecină.

La Suceava, tocmai se deschidea un gimnaziu în limba română, la care părinţii erau încurajaţi să-şi înscrie copiii, prin ajutoare băneşti date de Mitropolia Bucovinei. Predarea limbilor clasice, latină şi greacă, a religiei, matematicii, geografiei şi istoriei naturale se făcea în limba română de către dascăli şcoliţi la Viena.

Nicolae Zelinski şi-a înscris băiatul la această şcoală românească, iar el va fi trecut în regatul României împreună cu noua lui soţie, ca să-şi facă un rost. Cum şcoala nu avea încă internat, Ion a stat în gazdă la o familie de origine germană, pe nume Brauner.

La Suceava, ca şi la Şiret, Cernăuţi ori Câmpulungul Bucovinei, locuiau pe-atunci largi comunităţi de germani (cei mai mulţi sudeţi), atraşi de politica de colonizare a Austro-Ungariei, prin care, în localităţile de graniţă, li se oferiseră locuri de muncă, facilităţi fiscale, terenuri, case şi

grădini.

Braunerii erau, probabil, catolici sau protestanţi din Moravia lui Jan Hus. Poate că şi originile lui Zelinski/Zilinski se aflau tot în Moravia, în târgul Zilina, nod de cale ferată, căci locuitorii Zilinei se numeau „zilinski”. Nişte „zilinski” fuseseră, cu sute de ani în urmă, şi unii dintre urmaşii lui Jan Hus, mercenari rătăcitori refugiaţi la Zilina, de unde s-au răspândit apoi în ţările învecinate, ca să scape de prigoana regilor catolici. Husiţii, cunoscuţi şi ca „fraţii” ori „moravienii”, au ajuns şi în Moldova şi s-au aşezat între Iaşi şi Bârlad, într-un târg care le poartă de atunci numele: Huşi. La Huşi se va stabili, sub un alt nume, şi familia Zelinski/Zilinski.

Dar, până atunci, la gimnaziul din Suceava, elevul Ion Zelinski era reclamat conducerii şcolii pentru propagandă socialistă, agresiuni verbale şi ameninţarea unor colegi cu bătaia. În urma unei anchete, a fost exmatriculat. I s-ar fi permis totuşi să-şi dea examenele în particular. Ar fi urmat apoi cursurile Facultăţii de Limba şi Literatura Germană de la Cernăuţi.

La nici 20 de ani, năbădăios, încăpăţânat, clocotind de răzvrătiri, Ion Zelinski s-a logodit cu nepoata gazdei sale de la Suceava, Eliza Brauner, cu trei ani mai în vârstă decât el. Împreună au trecut graniţa în regatul României, unde era nevoie de profesori.

Recent, intrase în vigoare Legea învăţământului secundar şi superior propusă de ministrul liberal al instrucţiei publice, Spira Haret. Învăţământul era sprijinit şi subvenţionat cum nu fusese niciodată până atunci în România. Se construiau şcoli la sate, se deschideau gimnazii şi licee în târguri şi oraşe, se moderniza programa şcolară, erau încurajate institutele de învăţământ privat, se luau măsuri pentru educarea ţărănimii. Cum şcolile normale care pregăteau dascăli fuseseră desfiinţate, tinerii doritori să lucreze în învăţământ erau îndrumaţi către seminarul

pedagogic din cadrul Universităţii din Iaşi.

Pentru o rapidă integrare în societatea românească şi o carieră sigură, orice imigrant avea de făcut trei lucruri: să-şi găsească un protector printre oamenii influenţi ai locului, să-şi schimbe numele, căpătând cât mai curând cetăţenie română, şi să se afirme ca bun creştin ortodox. Aşa că Zelinski s-a înscris la seminarul pedagogic, îmbrăcând, după moda studenţilor teologi ai vremii, redingotă închisă la gât şi purtând potcap în formă de „ţilindru”, s-a însurat cu Eliza şi s-au mutat pe uliţa Golia. Acum era în căutarea unui protector stimat de românimea din Iaşi.

În penultimul an al secolului al XIX-lea, pe străzile întortocheate, urcând şi coborând ale Iaşiului se făceau lucrări de îndreptare şi aliniere a curţilor şi gardurilor pentru introducerea şinelor de tramvai electric. Curând, intra în funcţiune o „uzină de lumină” fabricată la Nürnberg, ca să alimenteze oraşul cu electricitate şi, în scurtă vreme, pe uliţa Golia era trasă prima linie de tramvai electric. Călătorii traversau cartierul aşezaţi pe băncuţele de lemn ale tramvaiului şi priveau din mers casele cu un nivel şi pe cele cu etaj, ferestrele înalte, bolţile, prăvăliile, drogheriile, băcăniile, magazinele de nimicuri utile, banca, florăria La Buchet, librăria Junimea şi tutungeria lui Ion Creangă, clădiri lipite unele de altele şi văruite fiecare după gustul proprietarilor. Nu departe, îşi înălţa turlele biserica mănăstirii Golia, de pe care tânărul diacon Ion Creangă alungase cândva ciorile trăgând cu puşca. Clădirile cele mai arătoase aparţinuseră până nu demult lui Dimitrie Sturza-Scheianu, om de cultură şi colecţionar de carte veche românească. Acum aparţineau unui proprietar evreu.

La un an şi patru luni de la căsătoria lor, pe 13 septembrie 1899, lui Ion şi Elizei li s-a născut primul dintre cei şapte copii, un băiat. I-au pus numele Corneliu. Naşterea lui era un bun prilej de apropiere de unul dintre reprezentanţii românismului vremii, profesorul universitar

A.C. Cuza, înrudit cu domnitorul Unirii, un om politic matur, cu 20 de ani mai în vârstă decât Ion Zelinski, şi care publicase deja câteva dintre cărţile sale de referinţă: *Generaţia de la ’48 şi Era Nouă, Meseriaşul român, Ţăranii şi clasele dirigente, Despre poporaţie.* A.C. Cuza era xenofob, dar franţuzit, antisemit furibund, dar politicos, în particular, cu evreii, şi de un naţionalism delirant care îi atrăgea multe simpatii, deşi el era, la origini, mai mult grec-armean decât român. Făcuse studii secundare la Dresda, îşi luase bacalaureatul la Paris, era doctor în ştiinţe politice şi administrative şi doctor în drept la Universitatea din Bruxelles. Făcuse parte din grupul socialist al revistei *Contimporanul,* activase în societatea Junimea, devenind conservator naţionalist şi „puţin” francmason. Junimiştii i se păruseră prea toleranţi faţă de populaţia evreiască venită în valuri în regat şi se despărţise şi de ei, scriind mai târziu că refuzase să aplice evreilor principiile umaniste şi liberale ale junimiştilor. Îi considera pe „jidani” un corp străin infiltrat în trupul societăţii româneşti şi, în cabinetul său plin de cărţi de pe strada Teodor Codrescu nr. 3, elabora tot felul de teorii despre metodele prin care ar fi trebuit ei eliminaţi. A.C. Cuza a primit vizita lui Zelinski, unul dintre nenumăraţii studenţi care îi sorbeau discursurile antisemite, în conacul său boieresc din cartierul select din apropierea parcului Copou, şi a fost de acord să-i boteze băiatul.

Era obicei vechi şi chiar o îndatorire de onoare ca boierii să boteze, mai cu seamă cu prilejul unor mari sărbători creştine, zeci de copii ai ţăranilor şi slujbaşilor de pe moşiile lor. Nu aceasta pare să fi fost însă relaţia dintre Zelinski şi A.C. Cuza. În cazul lor, era vorba mai curând despre un botez ideologic şi politic, căci tânărul tată va prelua, împreună cu întreaga sa familie, aşa-numita doctrină cuzistă şi va rămâne mulţi ani ucenicul lui Cuza. Ion Zelinski nu avea încă acte de naturalizare. Poate de aceea au evitat

un botez la biserică. Profesorul ieşean, la rândul lui, nu ţinea neapărat la ritualul bisericesc. Nu demult publicase o declaraţie de ateism în versuri:

La mormântul meu, prieteni, lăsaţi popii toţi să vie,
Dar le spuneţi că în viaţă gândul meu a fost ateu,
C-am privit religiunea ca o simplă comedie,
Parastasul o minciună şi prohodul o prostie
Şi că cerul pentru mine a fost fără Dumnezeu.[1]

Numele copilului a fost ales după sfântul din calendarul bisericesc pomenit în ziua naşterii lui. Pe 13 septembrie era amintit în sinaxar centurionul roman Corneliu. În Faptele Apostolilor se spunea că sutaşul Corneliu fusese un comandant de viţă nobilă din Roma, în misiune în provincia Cezareea din Palestina, în vremea în care apostolii le vorbeau evreilor despre noua învăţătură lăsată de Iisus. Militarului Corneliu i se arătase un înger de lumină şi îi spusese să-l cheme la el pe apostolul Petru. În timp ce îi vorbea despre Patima şi învierea lui Hristos, apostolul a văzut, cu uimire, că Duhul Sfânt s-a coborât asupra romanului şi a casei sale. Până atunci, Petru fusese încredinţat că mesajul lui Hristos era destinat exclusiv poporului lui Israel. Minunea l-a convins să-l boteze pe Corneliu întru Hristos şi astfel centurionul roman a devenit primul ne-evreu convertit la credinţa creştină.

Va fi avut A.C. Cuza conştiinţa că a convertit nişte tineri din Bucovina austriacă la antisemitismul lui visceral? Orice ar fi gândit, sub binecuvântarea lui s-a petrecut un dublu botez, căci, în aceeaşi perioadă, Ion Zelinski şi-a schimbat numele de familie. Iaşii lui Eminescu (poetul se stinsese din viaţă cu 10 ani în urmă) musteau de celebrităţi locale cu

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române dela origini până în prezent,* Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941, p. 482.

nume amintind de versul eminescian „codrul frate cu românul”: Codreanu, Codrescu, Codru… Toate aceste nume vor fi trezit o adâncă dorinţă de emulaţie în sufletul bucovineanului Zelinski: de la Teodor Codrescu, care dădea numele străzii naşului, la vestitul boier patriot şi latinist Gheorghe Roşca-Codreanu, ctitor al unuia dintre primele licee româneşti, şi la poetul şi publicistul ieşean Mihai Codreanu. Acesta din urmă avea o reputaţie de rebel, simpatizat de unii, înfierat de alţii. În 1899, anul naşterii lui Corneliu, era pe buzele tuturor îndrăzneala lui fără seamăn de a fluiera şi bate din picioare în timpul unui spectacol de sfârşit de an prezentat pe scena Conservatorului ieşean, în tăcerea uluită a studenţilor care umpleau sala. Ulterior, se făcuse o anchetă, şi Codreanu îşi asumase faptele, nelăsând ca acuzaţiile să cadă asupra unor studenţi nevinovaţi. Biografia şcolară a lui Mihai Codreanu era plină, ca şi aceea a lui Zelinski, cu doi ani mai mic decât el, de obrăznicii, revolte şi mutări de la o şcoală la alta.

În actul de naştere, tatăl l-a declarat aşadar pe întâiul său născut cu numele de familie Codreanu şi, de îndată ce a luat în primire un post de profesor suplinitor la gimnaziul „Anastasie Panu” din Huşi, a adresat autorităţilor şi o cerere de naturalizare. În baza unei legi din 1879, străinii aspiranţi la împământenire puteau trimite guvernului o scrisoare doveditoare despre ocupaţie şi venituri, îşi exprimau dorinţa de a-şi stabili domiciliul pe teritoriul României şi, după 10 ani de şedere în ţară şi o activitate utilă noii patrii, sau în condiţiile înrolării în armată în slujba ţării, primeau naturalizarea, printr-o decizie publicată în *Monitorul Oficial.* Copiii născuţi pe teritoriul ţării de adopţie reprezentau, de asemenea, un argument favorabil. Graţie influenţei şi relaţiilor politice ale lui A.C. Cuza, familia Zelinski a obţinut repede naturalizarea, iar la începutul anului 1902, profesorul Zelinski a făcut şi o cerere de schimbare a numelui în toate actele anterioare.

Spre deosebire de alţi contemporani care îşi schimbau numele şi religia ca să devină cetăţeni români, precum, în aceeaşi perioadă, evreul ieşean Nahum Grunberg (devenit Nicolae Lupescu), tatăl Elenei Lupescu, viitoarea amantă a regelui Carol II, Ion Zelinski a ţinut să păstreze ceva din amintirea originilor sale slave, luându-şi numele Zelea Codreanu. Următorul copil al familiei, o fată, a primit un nume şi mai puţin românesc, dar semnificativ pentru viziunea tatălui ei asupra unităţii românilor de pretutindeni: a fost botezată Iridenta (de la italianul *irredenta,* cu referire la teritoriile locuite de italieni, dar care se aflau sub jurisdicţie austriacă, asemenea bucovinenilor şi ardelenilor români ori aromâni răspândiţi în toată Peninsula Balcanică, depinzând de administraţii străine etniei şi culturii lor). Numele celorlalţi copii ai familiei vor ilustra, de asemenea, harta aspiraţiilor tatălui lor, având rezonanţă istorică (Horea, Decebal), eminesciană (Cătălin) şi latinizantă (Silvia). Noul nume, Ion Zelea Codreanu, închidea astfel în el premisele unui destin: Ion purta pecetea ţăranului român, Zelea amintea de originile slave/polone, iar Codreanu îl înscria pe purtătorul lui deopotrivă în tradiţia boierilor moldoveni luminaţi şi a haiduciei codrilor. Sub această nouă identitate a început viaţa familiei la Huşi, aşezare înconjurată de podgorii şi păduri din judeţul Fălciu, veche cetate domnească, şi, la începutul secolului XX, un amalgam de etnii şi religii.

Acasă, la Huşi

Într-un roman autobiografic al scriitorul huşean Gheorghe Chiper, publicat în 1943, orăşelul de la poalele pădurii Dobrina este numit „târgul trăsniţilor”. Printre „trăsniţi” se numără un fizician, inventator al unei instalaţii de scărpinat, al unei flanele electrice, al unei capcane de şoareci cu avertizare sonoră şi al unui sistem de tras perdelele direct din pat; un rapsod, recitator, violonist şi decorator local; dar şi un profesor de germană poreclit „moş Zagreb”, după numele unui celebru armăsar de curse, câştigător în anii ’20 al premiului Arcul de Triumf. Moş Zagreb rămăsese în amintirea localnicilor ca un patriot cu idei năstruşnice, un pedagog sever care „a dispus de o trăsneală cu totul deosebită şi superioară contemporanilor săi”[2].

„Trăsneala” cu pricina era, poate, şi naţionalismul militant şi înflăcărat religios al profesorului Ion Zelea Codreanu. Elevii îi ştiau de frică şi abia după terminarea şcolii ajungeau, eventual, să-i preţuiască severitatea. Asprimea purtărilor şi violenţa caracterului lui moş Zagreb vor fi fost trăsături moştenite de la tatăl său, bătrânul Nicolae Zelinski, care, în tinereţe, sfărâmase în dinţi gâtul unei sticle de ţuică, îi băuse conţinutul odată cu sângele care-i ţâşnea pe buze şi apoi îşi omorâse prima soţie în

[2] Vezi Gh. Chiper, *Târgul trăsniţilor,* Cartea Moldovei, Ath. D. Gheorghiu-Iaşi, 1943.

chinuri groaznice.[3]

Trecutul lui, ascuns cu grijă odinioară, avea să fie scos la lumină peste ani în faţa nepoţilor, cărora avea să le povestească cum o pedepsise el, în tinereţe, într-un sat din Bucovina, pe bunica lor. Reunită la Huşi, familia Zelea Codreanu locuia pe strada Ioan Mârza (actuala 1 Decembrie), la numărul 5, într-o casă spaţioasă, de cărămidă, văruită în alb şi acoperită cu ţiglă, cu pridvor de lemn şi câteva trepte la intrare, un hol lung şi 4–5 odăi. Ion şi Eliza Zelea Codreanu vor avea împreună cinci băieţi şi două fete. Printre clădirile învecinate, în anii ’30, se vor afla un seminar teologic, spitalul comunal, un orfelinat ortodox, primăria şi un spital evreiesc. Diversitatea de etnii, religii şi meserii, numeroasele foi, gazete şi reviste tipărite la Huşi sau primite, pe bază de abonament, de la Bucureşti, Cluj, Budapesta, Berlin ori Viena, interesul viu pentru cultură şi politică, neobositele iniţiative particulare în materie de educaţie ale diferitelor comunităţi, şcolile confesionale, aplecarea localnicilor spre noutate şi inovaţie ar fi putut, pe bună dreptate, să aducă oraşului renumele de urbe a oamenilor cu idei originale.

Încă din 1879, târgul fusese împărţit în 4 suburbii, cărora le erau asociate tot atâtea culori: Cotroceni (galben), Răeşti (albastru), Plopeni (roşu), Broşteni (verde). Cartierele erau locuite de mici boieri şi podgoreni români, zarzavagii bulgari, negustori evrei, zidari polonezi ori italieni, cofetari austrieci. Pe lângă livezi şi grădini de legume, localitatea avea plantaţii de năut, duzi pentru creşterea viermilor de mătase, heleştee şi bălţi cu peşte, păşuni întinse şi bogate pentru vite.

Negustorii erau organizaţi în bresle: băcani, pescari, ciubotari, tăbăcari, blănari, argintari etc. De câteva sute de

---

[3] Petre Pandrea, Garda de Fier: jurnal de filosofie politică: memorii: penitenciare, Ed. Vremea, Bucureşti, 2001, p. 539.

ani, de la Galaţi, Roman, Huşi şi până la Iaşi, generaţii de călugări franciscani organizau viaţa religioasă în satele şi târgurile moldovene cu populaţie catolică, iar la începutul secolului XX lansau în România aşa-numitul ordin franciscan terţiar, destinat creştinilor laici şi căsătoriţi doritori să urmeze modelul Sfântului Francisc de Assisi.

Parohul bisericii Sf. Anton de la Huşi era şi el preot franciscan: un bavarez, pe nume Bernardin Just. El îl menţionează în jurnalul său pe Ion Zelea Codreanu ca pe unul dintre oamenii de bază ai societăţii huşene. Comunicarea le era, cu siguranţă, înlesnită şi de cunoaşterea limbii germane, şi de originea ceho-bavareză a soţiei profesorului. Orăşelul lor era principala „trecătoare” către zona viticolă basarabeană, denumită Codru sau Codrii, şi către Chişinău, Tighina şi Cahul, aflate pe atunci în Imperiul Rus. În 1903, la Chişinău avusese loc un pogrom sângeros, iar peste doi ani, populaţia evreiască avea să fie supusă atacurilor şi asasinatelor unei organizaţii paramilitare numite Sutele Negre.

Din jurnalul lui Bernardin Just reiese că, recent instalat la Huşi, profesorul Zelea Codreanu se arăta îngăduitor cu concitadinii săi evrei, implicându-se în bunul mers al comunităţii. În vremea asta, copiii lui îşi petreceau probabil timpul jucându-se de-a v-aţi ascunselea pe dealurile din jur, alergând prin pădurea Dobrina, mergând cu vacile la păşune, însoţind familia şi vecinii la cules de struguri, mâncând porumb copt şi dându-se cu roaba prin curtea casei.

În primăvara anului 1907, copilul Corneliu Zelea Codreanu, în vârstă de 6 ani, va fi urmărit curios trupele de jandarmi ce înţesau oraşul ca să menţină ordinea, în timp ce localnicii evrei erau cuprinşi de panică. Din pricina întârzierii reformei agrare, a secetelor repetate, a sistemului de arendă împovărător, în luna martie, ţăranii din Moldova se răsculaseră împotriva condiţiilor impuse de

două trusturi administrate de evreii Mochi Fischer şi Berman Juster, care deţineau, printre altele, contractul de arendă cu moşia lui Mihalache Dimitrie Sturdza din Flămânzi. Începută în acest sat de lângă Botoşani, răscoala a ajuns repede la Huşi, unde principalul arendaş era un anume Reişer (Reischer). Bernardin Just nota în jurnal: „Văd evreii în grupuri mici, dughenele închise, pe geamurile caselor lor creştinii au lipit cruci. Spre seară auzim că moldovenii dimprejur, văzând că catolicii noştri şi bulgarii nu se mişcă, ar fi hotărât să dea foc mahalalelor noastre. Sunt cam îngrijorat”[4].

De teama izbucnirii unui război civil local, preotul a apelat la trei dintre, oamenii cu autoritate ai oraşului: prefectul, un avocat pe nume Chiriţoiu şi profesorul Codreanu. Toţi patru au mers în cartierul Corni, unde locuiau catolicii oraşului, şi au reuşit să aplaneze conflictul între participanţii şi neparticipanţii la revoltă. Sub presiunea evenimentelor care cuprinseseră întreaga ţară, guvernul conservator şi-a prezentat demisia. Înăbuşită cu preţul a mii de morţi, răscoala ţăranilor redeschidea dezbaterile pe tema reformei agrare şi a nedreptăţilor legate de împărţirea pământului.

Pe 30 mai 1907, Bernardin Just saluta intrarea în parlament a unor oameni pe care-i socotea integri: „Citesc în jurnal că la Iaşi a fost ales deputat profesorul Iorga, cel mai mare naţionalist din România, editor al revistei *Neamul românesc*. Evreii sunt îngrijoraţi foarte mult. Unul mi-a zis: «Acum trebuie să ne ducem din Ţara Românească!». Celălalt naţionalist din Iaşi, profesorul Cuza, un bărbat nobil şi delicat, vine în balotagiu. După părerile mele este bine ca să între aceşti oameni independenţi pentru a combate parlamentarismul celor două partide putrede din România

---

[4] *Cronica episcopiei Huşilor,* vol. III, Ed. Episcopiei Huşilor, 1977, p. 5.

şi pentru a pune deget pe rănile ţării”[5].

Cu un an înainte, Nicolae Iorga stârnise o revoltă studenţească împotriva unui spectacol de teatru jucat în limba franceză. Apelul său public la boicotarea spectacolului şi o conferinţă la Universitate, cu titlul *Despre drepturile limbii naţionale în statul român,* scoseseră studenţimea în stradă.

În urma ciocnirii cu jandarmii, acţiunea se soldase cu zeci de răniţi. În acelaşi an, apăruse, sub direcţia istoricului, primul număr al gazetei *Neamul românesc,* citită mai cu seamă de învăţătorii, profesorii, preoţii şi protipendada naţionalistă din micile oraşe de provincie. Peste patru ani, în 1910, Nicolae Iorga şi A.C. Cuza înfiinţau un partid dedicat luptei împotriva dominaţiei străinilor, şi mai ales a evreilor, în treburile economice şi politice ale ţării. Profesorul Codreanu avea să fie preşedintele filialei locale Huşi a Partidului Naţionalist-Democrat. În acest timp, în parlament, continuau disputele pe tema condiţiilor de naturalizare a străinilor apărute cu 50 de ani în urmă, când se adoptase Constituţia ţării (în 1866), prin care se acordase exclusiv creştinilor dreptul la împământenire. În 1878, primeau totuşi cetăţenie română evreii participanţi la Războiul de Independenţă. Un recensământ din 1899, anul naşterii lui Corneliu Zelea Codreanu, arăta că evreii reprezentau 4,5% din populaţia României, un procent modest, deşi, în multe oraşe moldovene, numărul lor îl depăşea pe cel al românilor. Neavând dreptul să cumpere pământ, evreii se orientau spre meseriile pe care le ştiau cel mai bine şi care, în mare parte, erau urbane: negustori, bancheri, avocaţi, medici.

---

[5] *Cronica episcopiei Huşilor,* vol. III, Ed. Episcopiei Huşilor, 1977, p. 61.

Liceul de la Mănăstirea Dealu

În 1908, apărea în Anglia una dintre cele mai vândute cărţi ale secolului XX: încă de la prima ediţie, peste o sută de mii de exemplare se răspândeau în toată lumea. Cartea a fost tradusă în nenumărate limbi, aducându-i autorului o neaşteptată şi îndelungată celebritate. Se intitula *Scouting for Boys (Cercetaşii)* şi era, de fapt, un manual de sfaturi şi instrucţiuni practice destinate în special adolescenţilor şi tinerilor, invitaţi să-şi petreacă vacanţele în chip aventuros şi educativ. Autorul ei era un general britanic, Robert Baden-Powell, decorat şi înălţat la rangul de cavaler de regina Victoria a Marii Britanii, în urma războiului cu burii din Africa de Sud. La întoarcerea de pe front, generalul Powell, fiu de pastor anglican, inspirat de experienţa sa în India şi Africa, publicase un prim manual de instrucţie militară, *Aids to Scouting,* preluat de profesori şi de diferite organizaţii de tineret. Încurajat de acest succes, generalul a testat apoi metodele de formare şi antrenare a tinerilor, pe care le experimentase în Africa, organizând o tabără de 20 de adolescenţi pe coasta de sud a Angliei. Prima tabără de cercetaşi încuraja deopotrivă descoperirea naturii şi sentimentele patriotice, inventivitatea şi îndemânarea, jocurile în aer liber şi aptitudinile de supravieţuire în situaţii neprevăzute, disciplina, marşurile cu cântec şi antrenamentul sportiv cu elemente militare, camaraderia şi curajul. Experimentul a dat naştere cărţii *Cercetaşii* şi cercetăşiei, ca mişcare în rândurile tineretului din lumea

întreagă.

În Europa continentală, încă de la începutul secolului al XIX-lea, şcolile din regatul Prusiei aveau programe de educaţie fizică şi gimnastică, al căror scop era să întărească sănătatea şi vigoarea tineretului. Prima asociaţie de gimnastică, înfiinţată la Berlin, care îmbina formarea patriotică şi morală cu antrenamentul fizic se numise Turnverein. Ulterior, în a doua jumătate a secolului, doi cehi de origine germană, Miroslav Ţyrš şi Jindřich Fügner, creau la Lvov, după modelul Turnverein, asociaţia Sokol („şoim”, în cehă), prima organizaţie de educaţie fizică şi gimnastică din Austro-Ungaria. Modelul Sokol avea să fie preluat de majoritatea popoarelor slave din Austro-Ungaria şi Imperiul Rus, devenind apoi sâmburele mişcărilor de emancipare naţională.

Graţie aşa-numitei educaţii progresive, inspirate de gândirea filozofului Johann Gottlieb Fichte, de teoriile pedagogice ale elveţianului Johann Heinrich Pestalozzi şi de literatura francezului Jean-Jacques Rousseau, şi în Germania apărea un sistem de învăţământ bazat pe experiment, activităţi practice, educaţie fizică şi viaţă în mijlocul naturii. Copiilor şi adolescenţilor le erau cultivate, în acelaşi timp, simţul onoarei, tenacitatea, credinţa în Dumnezeu, altruismul şi ataşamentul faţă de portul şi valorile naţionale. Militarismul sportiv în aer liber stimula camaraderia masculină şi dezinhibarea corporală. Prima şcoală care a pus în aplicare „noua educaţie” a fost Landerziehungsheim, în munţii Harz din Saxonia. În Anglia, pedagogul britanic Cecil Reddie înfiinţa aproape simultan Abbotsholme School, iar în Franţa, pedagogul Edmond Demolins fonda, la rândul lui, în Normandia, École des Roches. Aceasta din urmă a introdus imediat principiile cercetăşiei lansate de lordul Powell şi le-a integrat în programul educaţiei catolice. Toate aceste şcoli experimentale aveau drept scop formarea unei noi

generaţii de elită.

În România, copilul Corneliu Zelea Codreanu creştea într-o epocă de întărire a identităţii naţionale, în care şcoala şi profesorii îi îndrumau pe elevi către devotamentul faţă de neam şi ţară, pregătindu-i pentru apărarea tânărului regat şi întregirea, cândva, a României cu teritoriile aflate încă sub stăpâniri străine (Bucovina şi Transilvania în Austro-Ungaria, Basarabia în Imperiul Rus, Dobrogea în Imperiul Otoman). Nu întâmplător, predarea istoriei şi a literaturii privilegia operele despre eroismul strămoşilor şi dragostea de patrie. La un congres al cadrelor didactice, ministrul instrucţiunii publice, Spira Haret, le atrăgea atenţia dascălilor asupra rolului şcolii în educarea conştiinţei naţionale, afirmând că şcoala primară ori era naţională, ori nu era deloc.

Primii ani de şcoală ai lui Corneliu Zelea Codreanu au coincis cu o dispută politică privitoare la militarizarea învăţământului. Deşi liberalii nu erau întru totul de acord cu ideea introducerii instrucţiei militare în şcoli, în 1906, conservatorii votaseră o lege a instrucţiei publice prin care strategia rurală a partidului era pusă în practică de instructori militari, care îi orientau pe tinerii de la sate spre valori conservatoare şi militariste, dominate de triada Şcoală-Biserică-Armată. Codreanu-tatăl împărtăşea pe deplin metodele militariste şi i-ar fi plăcut, pentru fiul său, o şcoală care să îmbine sistemul de învăţământ german cu spiritul sportiv şi naţionalist al sokoliştilor.

Omul politic bănăţean Aurel C. Popovici, împreună cu ministrul de război, Nicolae Filipescu, au avut ideea înfiinţării unei astfel de şcoli. Aşa a apărat, în apropiere de Târgovişte, liceul militar cu internat „Mănăstirea Dealu”, care avea să aplice educaţia progresivă şi instrucţia militară, ca o primă încercare „de a întemeia o organizaţie în sânul tineretului pentru trezirea spiritului de solidaritate

naţională şi de închegare a caracterului”[6]. Încă de la inaugurare, liceul a fost socotit un „cuib de şoimi” al tineretului, altfel spus un sokol. Mănăstirea Dealu nu fusese aleasă întâmplător ca loc al noii academii militare: între zidurile ei se păstra, într-un chivot de bronz, craniul lui Mihai Viteazul, evocat în istoriografia romantică a secolului al XIX-lea ca voievod-martir al Unirii, simbol al jertfei pentru ţară şi al dorinţei de unitate a românilor. Prin decret regal, la 10 noiembrie 1912, s-a luat hotărârea ca patronul liceului să fie serbat în fiecare an pe 8 noiembrie, de ziua Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril.

Anual erau recrutaţi 40 de elevi din toate păturile sociale, în urma unui concurs scris şi oral şi a examenului medical. Jumătate dintre locuri le erau rezervate copiilor merituoşi din familii modeste, cărora li se acordau burse de la stat. Cealaltă jumătate le era destinată fiilor de militari, miniştri şi mari negustori, care plăteau taxe şcolare pe măsura veniturilor părinţilor.

Corneliu Zelea Codreanu a făcut parte din primele generaţii admise şi s-a aflat, probabil, în categoria bursierilor. Dar indiferent de statutul lor, elevii erau consideraţi egali şi se bucurau de acelaşi tratament. Predarea se făcea de către profesori civili şi ofiţeri de armată şcoliţi în străinătate, liceul avea sală de gimnastică suedeză, bibliotecă de limbi străine, uzină electrică proprie, funicular elveţian, bazin de înot, terenuri de sport. Fiecărei clase îi era repartizat un director de studii care urmărea progresele şcolare ale elevilor întocmind rapoarte individuale periodice. Se organizau excursii cu teme istorice, geografice ori patriotice. Ofiţeri specializaţi predau cursuri de gimnastică, scrimă, box şi tir, profesori de muzică îi învăţau pe elevi să cânte la pian, vioară şi acordeon, coregrafi profesionişti le dădeau lecţii de dans şi

---

[6] Vezi Alexandru Vaida Voevod, *Memorii,* vol. II, Ed. Dacia, Cluj, 2006, p. 149.

de maniere elegante.

Programa şcolară aducea laolaltă religia şi milităria, naţionalismul, educaţia fizică şi cultul monarhiei, principii riguroase, pregătire intelectuală, morală şi fizică temeinică, instrucţie religioasă deschisă şi diversă, patriotism militant, altruism colegial, spirit de sacrificiu pentru ţară. După modelul şcolilor de acest fel din Europa, orarul zilnic includea şi rugăciuni în comun, meditaţii, lecturi biblice, participarea la slujbe şi ceremonii religioase. La fel ca modelele sale occidentale, şcoala era religioasă, fără să fie confesională. Proveniţi din diferite culturi şi confesiuni, profesorii aveau o viziune ecumenică asupra creştinismului.

Elevului Corneliu Zelea Codreanu îi plăceau mai mult orele de instrucţie militară şi sportul decât celelalte materii. Era timid şi tăcut. Urma regulile cu sfinţenie: mănăstireanul trebuia să facă duş zilnic, să se tundă săptămânal, să poarte haine curate şi bine călcate, să fie calm, manierat şi binevoitor. Adoptând politeţea englezească din colegiile britanice, adolescenţii erau educaţi în spiritul bunei-cuviinţe în orice împrejurare, al toleranţei, solidarităţii şi camaraderiei. Ziua elevului era împărţită în ore de muncă intelectuală, exerciţii fizice şi muncă manuală, instrucţie militară, îndeletniciri artistice, conversaţii de societate, mese, timp liber şi somn. Şeful clasei era ales după rezultatele excepţionale la literatură sau matematici, iar un tribunal format din elevii cei mai buni la învăţătură le aplica penitenţe celor care nu se conformau regulamentului şcolii. Pedeapsa cea mai grea era excluderea din comunitate şi refuzul conversaţiei timp de o săptămână. La izolare de colectiv, în solitudine şi tăcere, erau supuşi trădătorii, linguşitorii şi carieriştii. La Abbotsholme, elevii mai mari şi cu rezultate foarte bune la învăţătură îi asistau pe cei din clasele inferioare (numiţi „camarazi”, termen inspirat de cultul camaraderiei masculine din poemele lui Walt Whitman, autointitulat *the poet of comrades)* în activitatea

zilnică, iar aceştia li se adresau cu apelativul „căpitane”.

Nu se ştie dacă elevul Corneliu Zelea Codreanu a fost vreodată „căpitan” sau dacă, dimpotrivă, a fost pedepsit prin tăcerea colegilor săi de clasă, dar, mai târziu, se va refugia adesea în tăcere şi, în anii maturităţii, avea să impună tăcerea ca metodă de disciplinare a caracterului. Liniştit din fire, băiatul le părea unora dintre colegii săi un ciudat în firea căruia se amestecau o tristeţe nedesluşită cu o hotărâre nestrămutată. Peste ani, lui îi vor rămâne în amintire numai ofiţerii din conducerea şcolii. Nici unul dintre profesorii civili nu a părut să-i fi câştigat simpatia sau admiraţia. Era copleşit de modelul tatălui? Dominat de autoritatea uniformei militare? Îi invidia pe fiii de boieri, care se descurcau la lecţii cu uşurinţă? Sau era influenţat de campania pe care o duceau ofiţerii împotriva profesorilor civili, în primii ani de funcţionare a liceului?

La sfârşitul anului 1914, un conflict între civilii şi militarii şcolii dusese la demisia în bloc a şapte profesori eminenţi, în frunte cu directorul de studii, bizantinologul Nicolae Bănescu, profesorul de română Nicolae Cartojan şi profesorul de istorie Gheorghe Lazăr. Concepţia despre educaţia adolescenţilor îi despărţea pe civili de militari, dar motivul demisiei fusese răspândirea bolilor venerice, care făceau ravagii în liceele militare ale vremii. Şapte profesori civili au luat atitudine, publicând mai multe broşuri despre pericolele educaţiei permisive, care ar fi încurajat promiscuitatea morală, şi sugerând că nu numai problema bolilor venerice şi refuzul conducerii militare de a-i exmatricula pe elevii bolnavi le stârniseră revolta, ci şi tendinţa şcolii spre o educaţie homosexuală, încurajată de

prea marea familiaritate între profesori şi elevi.[7] În disputa publică civili-ofiţeri, familia profesorului Zelea Codreanu va fi fost de partea ofiţerilor care, cu puţine excepţii, aveau să şi rămână la conducerea liceului.

Într-o fotografie din primii ani de liceu, când avea loc protestul profesorilor, elevul Codreanu apare ţanţoş, cu pumnul mâinii drepte uşor strâns, alături de tatăl său. Să fi avut 12–13 ani. Pare un adolescent hotărât să treacă peste orice obstacol şi să fie la înălţimea aşteptărilor paterne. În fundal, se vede clădirea mare, albă, cu etaj, a şcolii militare, în planul al doilea, flori sălbatice şi buruieni străjuind cărarea prăfoasă pe care strălucesc cizmele lustruite ale elevului şi ale tatălui său. Amândoi sunt îmbrăcaţi în uniformă militară – chipiu înalt, veston cu trese, centiron de piele şi pantaloni de cavalerie. „Tataia”, cum îi spunea Codreanu-fiul, are însemnele de ofiţer pe umeri şi la guler, sprijină în pământ o sabie lungă şi subţire şi, în aceeaşi mână, ţine o cravaşă. Agăţat de gât, pe şoldul drept, îi atârnă un binoclu. Poartă mânuşi închise la culoare. Tatăl şi fiul se ţin de mână, într-un gest care le va defini legătura strânsă pentru toată viaţa. În timp ce băiatul priveşte spre fotograf, deşi privirea pare să-i treacă dincolo de el, tatăl se uită undeva, în zare, încruntat, cu mustăţile pieptănate în furculiţă, după moda vremii.

Pe timp de vară, elevii liceului de la Mănăstirea Dealu purtau uniforme de cercetaşi: pantaloni scurţi, ciorapi trei sferturi, bocanci de munte, cămaşă cu buzunare la piept, ecusoane şi insigne, cravată şi pălărie cu boruri largi, după modelul exploratorilor britanici, baston de urcat pe munte. Ministerul Instrucţiunii Publice trimisese, în 1913, liceelor

---

[7] Vezi Cazul de la Liceul Militar din Mănăstirea Dealul: acte si desluşiri tipărite de profesorii demisionaţi şi Cazul de la Liceul Militar din Mănăstirea Dealul: scrisori către părinţi, Institutul de Editură şi Arte Grafice „Flacăra“, Bucureşti, 1915.

de stat broşura intitulată *Cercetaşii,* care cuprindea ideile generale ale lordului Powell. Cercetaşii erau organizaţi, precum soldaţii romani, în cohorte şi legiuni, aveau un crez şi depuneau un jurământ, duceau o viaţă îndrăzneaţă şi riscantă în mijlocul naturii şi erau educaţi în credinţa faţă de patrie, monarhie şi Dumnezeu. Modelul lor era cavalerul medieval creştin: loial, viteaz, generos, gata de jertfă. Primele legiuni de cercetaşi din România apăruseră la Blaj, Braşov şi Bucureşti. Apoi, aghiotantul prinţului Carol, moştenitorul coroanei, colonelul Gheorghe Berindei, înfiinţase Asociaţia Cercetaşii României, încurajată şi sprijinită de familia regală. Se puseseră în circulaţie cărţi poştale cu prinţul Carol în calitate de comandant al „Legiunei Cercetaşilor", iar în 1915, apărea traducerea în româneşte a cărţii generalului Powell, cu titlul *Cercetaşii. Un program de educaţiune civică.*[8]

Mişcarea de tineret creată de lordul Baden-Powell părea să ofere tineretului din România o alternativă la mişcarea sokoliştilor slavi. Prezentând istoria şoimilor cehi, corespondentul la Praga al ziarului transilvănean *Românul* din 5 ianuarie 1918 scria că scopul iniţial al organizaţiilor cehe fusese de a uni educaţia morală cu educaţia fizică, „printr-o cultură sistematică a frumuseţii, a moralei, a bravurei pătrunse de un spirit naţional şi democratic". Disciplina „strictă şi severă" a educaţiei tinerilor începea la 14 ani şi era pătrunsă „de un spirit de prietenie şi de fraternitate".

În 1910, afirma acelaşi corespondent al ziarului, nucleul praghez al mişcării număra în jur de 10 000 de „şoimi", iar bibliotecile lor însumau în jur de 45 000 de cărţi. Cu câţiva ani înaintea Primului Război Mondial, cehii, polonezii, croaţii, slovenii, sârbii şi bulgarii aveau organizaţii proprii de tineret care se uniseră într-o ligă a sokoliştilor, cu

[8] Vezi Robert Baden-Powell, *Cercetaşii,* Ed. Integral, Bucureşti, 2016. Volumul reproduce ediţia din 1915.

aproximativ 200 000 de membri.[9] Apoi, în timpul războiului, unităţile de sokolişti cehi, slovaci, polonezi, sârbi aveau să lupte pe front ca trupe paramilitare.

[9] *Românul,* an VII, nr. 46, din 5 ianuarie 1918, p. 2. Pentru istoria mişcării în Europa, vezi S.W. Pope, John Nauright, *Routledge Companion to Sports History,* Routledge, 2011.

Primul Război Mondial

În noaptea de 14 spre 15 august 1916, în toate satele şi oraşele României s-a auzit dangăt puternic de clopote, anunţând, după doi ani de neutralitate şi ezitări politice, intrarea în război alături de ţările Antantei. Pe 15 august, de la Palatul Cotroceni, principele moştenitor Carol le adresa elevilor, adolescenţilor şi instructorilor de cercetaşi un ordin de mobilizare, „pe Marea Legiune no. 31”, publicat în revista *Cercetaşul.* „A sosit ziua cea sfântă”, le scria Carol, „în care să dovediţi frumuseţea numelui de Cercetaş. Sunt sigur că veţi fi la înălţimea aşteptărilor. Doresc ca fiecare Cercetaş, având vecinic în minte Legea lui, să-şi facă până la sfârşit datoria. Ori şi unde va fi un Cercetaş, să se vadă acolo semnul sigur de muncă rodnică, conştiincioasă şi plină de nădejde (...).”

Moştenitorul coroanei avea un mesaj şi pentru adolescenţii care nu făceau parte din asociaţia Cercetaşilor: „Voi, tineri şi copii, cari aţi rămas în afară de cercetăşie, veniţi să arătaţi că generaţia ce va stăpâni mâne Ţara, a lucrat şi ea la mărirea ei. Strângându-vă cu toţii împrejurul pajurei noastre, veţi arăta că vulturul, gata de a-şi lua zborul, s-a ridicat în văzduh. Veniţi cu toţii, vă primim cu braţele deschise, căci vom fi mândri să vedem că un neam întreg, cu mic, cu mare, s-a sculat şi a biruit (...).” Apelul era semnat „Comandantul Marii Legiuni, Carol, Principe al

României”.[10]

Regina Maria urmărea, încrezătoare în viitorul monarhiei, implicarea şi gândirea constructivă a fiului ei în formarea tinerilor. Nota în jurnal: „Încrederea în sine a lui Carol atrage după sine o credinţă în reuşită şi îl ajută să câştige şi încrederea în sprijinul altora. Cercetaşii sunt întru totul rezultatul muncii lui şi sunt una dintre cele mai reuşite instituţii din ţară”[11].

În urma apelului, nenumăraţi adolescenţi au pornit cu însufleţire în marea aventură a războiului. Au îndeplinit în spatele frontului misiuni potrivite pregătirii şi vârstei lor: telefonişti, telegrafişti sanitari, curieri, transmiţători de ordine, informatori, paznici, ajutoare în ateliere. Un cercetaş din Bucureşti îşi va aminti că „având nevoie de sanitari şi brancardieri, Crucea Roşie cea dintâi a cerut sprijinul cercetaşilor. Mai multe sute de cercetaşi au fost daţi secţiilor de poliţie, însărcinate acum şi cu supravegherea stingerii luminilor în timpul alarmelor aeriene, precum şi cu controlul camuflajului general. Cercetaşii înlocuiesc până şi pe sergenţii de stradă plecaţi pe front. Circumscripţiile, după întinderea lor, au fost împărţite pe sectoare, în fiecare sector, unul sau doi cercetaşi sunt ţinuţi să patruleze pe străzile respective, verificând executarea întocmai a dispoziţiilor de camuflaj”[12]. Din toate gările se pleca pe front. Profesorii şi ofiţerii liceului militar de la Mănăstirea Dealu se aflau deja încartiruiţi la regimentele lor.

Adolescentul Corneliu Zelea Codreanu a pornit pe urmele tatălui său, mobilizat şi încadrat pe valea Oituzului,

---

[10] Vezi http://cercetasia.blogspot.ro/2012/05/cercetasii-romaniei-in-marele-rasboi.html

[11] Vezi Maria, regina României, *Jurnal de război. 1916–1917,* vol. I, Ed. Humanitas, 2014, p. 174.

[12] Vezi Alexandru Daia, *Eroi la 16 ani: jurnal de război. 1916–1918*, Ed. Ion Creangă, Bucureşti, 1981, p. 44.

în Regimentul 25 infanterie. Codreanu-fiul a făcut, poate, o parte din drum cu trenul, pe ruta Huşi – Bârlad – Adjud – Oneşti, s-a ataşat vreunui convoi de camioane militare şi a mărşăluit şi în pasul cercetaşilor, alternând 20 de paşi de marş, cu 20 de paşi de alergare. Odată ajuns la Oituz, a fost însă dezamăgit că, din pricina vârstei, nu putea fi primit voluntar. Abia împlinea 17 ani. Admiraţia faţă de tatăl său era fără margini. Oferindu-i primul ajutor, şi-a mai domolit supărarea că nu putea să rămână prea mult pe front. În timpul retragerii din Ardeal, Ion Zelea Codreanu fusese rănit, iar fiul lui l-a ajutat să-şi îngrijească rana.

La Bucureşti, tot atunci, în septembrie 1916, murise primul cercetaş, salvând viaţa unui copil. Ziarele ajunse pe front îi lăudau fapta curajoasă, în articole elogioase. Seara, în faţa corturilor, soldaţii şi ofiţerii şedeau în jurul focurilor unde se fierbea ceaiul, citeau scrisori de acasă şi povesteau.

Încă din 1914, circula printre aliaţi, în tranşee şi pe câmpurile de luptă, o legendă care a devenit din ce în ce mai populară spre sfârşitul războiului. Se spunea că, în timpul bătăliei de la Mons, la graniţa Franţei, unde trupele britanice avuseseră o primă confruntare cu armata germană, se petrecuse un fenomen cu totul neobişnuit.

Deşi luptau cu încrâncenare, depăşiţi numeric, britanicii fuseseră siliţi să se retragă din faţa inamicului. Pe când se retrăgeau însă, între ei şi germani apăruseră deodată nişte arcaşi îmbrăcaţi în alb, călare pe cai albi, care le acopereau retragerea, aruncând o ploaie de săgeţi spre inamicii înspăimântaţi. Apoi, îngerii albi de la Mons, cum aveau să fie numiţi, ar fi dispărut la fel de neaşteptat precum apăruseră. Se povestea şi despre un bărbat înalt, îmbrăcat şi el în alb, ca o nălucă, numit „camaradul în alb” *(comrade în white),* care ar fi bântuit câmpul de luptă, vindecând rănile soldaţilor. Despre el, părerile erau împărţite: englezii susţineau că fusese o vedenie a Sfântului Gheorghe,

patronul Angliei, iar francezii erau convinşi că fusese Arhanghelul Mihail. Mult mai târziu s-a aflat că totul fusese plăsmuirea unui scriitor britanic, Arthur Machen, autorul unor povestiri de război publicate în ziarele vremii. Dar lumea nu înceta să creadă în apariţiile de la Mons. Pe front, în puţinele clipe de răgaz, se vor fi auzit destule poveşti despre războinicul din cer, şi nu se ştia niciodată cât era adevăr şi cât era închipuire izvorâtă din spaima de moarte ori din speranţa în victorie.

Arhanghelul Mihail era însă o prezenţă constantă în gândirea religioasă a vremii, în calitate de comandant al oştirilor cereşti care înfrângeau Răul, de protector al Binelui, dar şi de înger al morţii, care stătea la căpătâiul muribunzilor oferindu-le şansa reconcilierii eu Dumnezeu în ceasul de pe urmă. Din 1884, după o vedenie înfricoşătoare a papei Leon XIII, în toate bisericile romano şi greco-catolice (inclusiv în cele din Moldova, de la Iaşi şi Huşi, din Bucovina şi Ardeal), se introdusese în tipicul liturgic obligativitatea unei rugăciuni adresate arhanghelului la finalul liturghiei duminicale.

Sancte Michael Archangele,
defende nos în proelio,
contra nequitiam et insidias diaboli esto praesidium.
Imperet illi Deus, supplices deprecamur:
tuque, Princeps militiae caelestis,
Satanam aliosque spiritus malignos,
qui ad perditionem animarum pervagantur în mundo,
divina virtute în infernum detrude. Amen.

Sfinte Arhanghel Mihail, apără-ne în luptă,
ocroteşte-ne împotriva curselor diavolului.
Cu smerenie te rugăm ca Dumnezeu să-l învingă
iar tu, Principele oştirii cereşti, prin puterea dumnezeiască,

cufundă în iad pe satana şi pe celelalte duhuri rele,
care umblă rătăcind prin lume spre pierzarea sufletelor. Amin.[13]

Catolicii polonezi întemeiaseră ulterior un ordin religios numit Congregaţia Sfântului Arhanghel Mihail *(Congregatio Sandi Michaelis Archangeli),* cunoscut până în zilele noastre sub numele „preoţii mihaeliţi". Părintele antropozofiei, austriacul Rudolf Steiner, ţinea şi el o serie de conferinţe despre implicarea în istorie a Arhanghelului Mihail. În spiritul ezoterismului creştin al vremii, Steiner susţinea că anul 1879 marcase o epocă aflată sub semnul arhanghelului care ar fi fost prezent la întruparea în lume a lui Dumnezeu şi la evenimentele prin care Iisus îşi asumase moartea omenească în misterul de pe Golgota. Arhanghelul Mihail ar fi fost, astfel, deschizătorul unei noi conştiinţe spirituale a omenirii.[14] La Chişinău, la o aruncătură de băţ de Huşi, activa gruparea locală a unei organizaţii antibolşevice loiale ţarului, Rusiei şi Bisericii, numită Sutele Negre. Cu câţiva ani înaintea Primului Război Mondial, un boier, Vladimir Purişchevici, antisemit furibund şi deputat antibolşevic, crease şi el o Uniune a Arhanghelului Mihail *(Soiuz Mihail Arhanghela)* şi răspândise broşura intitulată *Protocoalele înţelepţilor Sionului,* despre aşa-zise planuri ale evreilor de dominare a lumii şi venirea Antihristului.

Pentru adolescentul Codreanu, săptămânile petrecute pe frontul de la Oituz reprezentau prima lui întâlnire cu realitatea războiului, cu suferinţa şi cu moartea. Experienţa a fost însă mult mai scurtă decât şi-ar fi dorit el. Cum comandantul regimentului nu era de acord ca un minor să

---

[13] În *Carte de rugăciuni,* Ed. Serafica, Roman, 2005, p. 265.

[14] Rudolf Steiner, *The Archangel Michael, His Mission and Ours,* United States Anthroposophic Press Inc, 1994, p. 143.

mai zăbovească pe front, profesorul Codreanu l-a trimis acasă, cu misiunea să aibă grijă de mama lui şi de cei şase fraţi mai mici.

Pe drumul înapoi spre Huşi, va fi întâlnit, poate, cercetaşi plecaţi din Bucureşti, mărşăluind pe drumurile desfundate ale Moldovei, către Iaşi, unde se retrăgeau, siliţi de germani, armata, guvernul şi suveranii României. Odată întors acasă, ca fiul cel mare al familiei, va ţine locul tatălui până în septembrie 1917, când avea să plece la Şcoala Militară de Infanterie de la Botoşani. Până atunci, va petrece mult timp furişat în podul casei, unde descoperise lăzi pline de colecţii ale revistelor *Sămănătorul* şi *Neamul românesc.*

Sămănătorul, apărută între 1901 şi 1910, era o revistă citită în special de învăţători, profesori şi români din provinciile aflate în afara graniţelor de atunci ale ţării. Revista exalta imaginea satului şi viaţa simplă a ţăranului, milita pentru cultura de masă, a poporului, şi pentru o literatură într-o limbă pe care s-o înţeleagă toţi românii, ca să nu mai fie „aproape streini” la ei acasă. Programul revistei îndemna la redescoperirea romantică a trecutului în fraze memorabile: „Suflaţi colbul de pe cronici şi faceţi să renască virtuţile bătrânilor de atunci în sufletul tinerimei de azi”[15]. Într-un articol intitulat „Cărţi pentru popor”, din numărul 3 din 16 decembrie 1901, Alexandru Vlahuţă punea dinaintea cititorilor programul şi intenţiile revistei de preamărire a trecutului istoric şi a voievozilor, despre care se presupunea că fuseseră viteji, devotaţi patriei şi credincioşi, şi că puseseră totdeauna interesele ţării deasupra intereselor proprii. Patriotismul romanţat şi religios al poeţilor *Sămănătorului,* pe care îi citeşte ascuns în pod, îl va fi impresionat profund pe tânărul Zelea Codreanu.

În primul număr al revistei, din 2 decembrie 1901,

[15] Vezi G. Călinescu, *op. cit.,* p. 231.

descoperea, poate, poezia despre strămoşi a lui George Coşbuc, *Fragment epic,* în care figurile domnitorilor şi vitejilor erau invocate rând pe rând ca să vină în sprijinul românilor aflaţi pe câmpul de luptă, precum îngerii albi de la Mons. Poezia se încheia astfel:

Ne avem şi noi Olimpul, şi pe-a veşniciei poartă
Am intrat şi noi; şi-ntr-însul zei fără de moarte-avem!
Ce-ţi aluneci plin de jale ochii umezi pe ruine,
Neam al nostru, ca să judeci drumul schimbătoarei sorţi?
Soarele din noapte iese, din mormânt puterea vine:
Naşterea cea viitoare ne e-n lumea celor morţi.

Cultul eroilor morţi şi al morţii eroice avea să devină un crez central al gândirii lui Corneliu Zelea Codreanu care, mult mai târziu, scria că „războaiele se câştigă de aceia care au ştiut să atragă din văzduh, din ceruri, forţele misterioase ale lumii nevăzute şi să-şi asigure concursul acestor forţe. Forţele acestea misterioase sunt sufletele morţilor, sufletele strămoşilor noştri, care au fost şi ei odată legaţi de glia, de brazdele noastre, care au murit pentru apărarea acestui pământ şi care sunt şi azi legate de el prin amintirea traiului lor de aici şi prin noi, copiii, nepoţii şi strănepoţii lor”[16].

Colecţia *Neamului românesc,* cu ilustraţii înfăţişând ţărani în port tradiţional, va fi fost o lectură la fel de captivantă. Într-un articol din 7 noiembrie 1914, Nicolae Iorga lăuda iniţiativa tânărului principe Carol de a-şi fi asumat patronajul cercetaşilor şi interesul pe care-l arăta faţă de noile metode de educaţie, bazate mai curând pe activităţi practice, în mijlocul naturii, decât pe acumularea de cunoştinţe teoretice. Astfel, „va profita sănătatea sa, – şi

[16] Vezi Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* Bucureşti, 2000, p. 67.

a ţerii!”. În alte articole, Iorga chema cercetaşii să scoată la lumină comorile ascunse ale istoriei, participând la munca de pe şantierele arheologice. Nu este de mirare că, în taberele cercetaşilor plecaţi să ajute armata pe timpul războiului, se citea cu religiozitate „ziarul acela mic, de multe ori tipărit pe hârtie colorată, *Neamul românesc* al d-lui profesor N. Iorga, în care vibra încrederea. Cu o regularitate nedesminţită, în fiecare seară, la lumina focului din dormitoarele de la Soleşti [tabără de cercetaşi, la 40 de kilometri de Huşi – *n.m.*], unul citea cu glas tare tot ziarul. Şi parcă n’ajungea”[17]. Tot în *Neamul românesc* apăruseră şi trei dintre piesele de teatru cu subiecte istorice scrise de Iorga: *Mihai Viteazul, Învierea lui Ştefan cel Mare* şi *Un domn pribeag.* În podul casei de pe strada Gării din Huşi, adolescentul Zelea Codreanu îşi va fi închipuit figurile eroice ale istoriei, va fi visat la faptele de vitejie descrise în reviste, va fi sorbit cu nesaţ inspiraţia vizionară a marilor poeme epice, croite de scriitori şi istorici spre întărirea conştiinţei de neam a românilor.

[17] Vezi Dan Alecu, O *şcoală în aer liber,* Institutul de Arte Grafice al ziarului *Dobrogea Jună,* Constanţa, 1927, p. 61.

Legiuni de români şi România Mare

La începutul anului 1917, îşi făceau apariţia la Huşi soldaţii francezi conduşi de generalul Berthelot. Misiunea lor era să repună pe picioare armata română din Moldova, organizând cursuri de instruire pentru ofiţeri, centre de antrenament şi de dotare a militarilor români şi spitale pentru răniţi. Pretutindeni, în oraşele şi târgurile Moldovei, unde se retrăseseră diviziile române secerate de boli şi pierderi însemnate de vieţi omeneşti, prezenţa francezilor şi planurile de refacere a armatei şi a serviciului sanitar, care trebuia să facă faţă epidemiei de tifos, umpleau inimile de speranţă. La Huşi au fost deschise un spital militar şi o şcoală de fortificaţii pentru comandanţii de brigăzi şi ofiţerii de stat-major.

Culorile României şi ale Franţei s-au aflat apoi împreună în luna martie, la ceremonia de binecuvântare a drapelelor ţărilor aliate, de la Paray-le-Monial din Burgundia. În faţa unei biserici cu hramul Sacré Cœur („Preasfânta Inimă”), au avut loc o defilare a steagurilor şi o slujbă oficiată de cardinalul britanic Francis Bourne, primatul Angliei. Rând pe rând şi toate laolaltă, culorile Franţei, Angliei, Belgiei, Italiei, Rusiei, Serbiei, României şi Japoniei au fost consacrate Preasfintei Inimi a lui Iisus. Drapelul României a fost purtat de un bărbat slăbuţ, cu părul şi barba înspicate, îmbrăcat în reverendă, pe nume Vladimir Ghika, nepot de fiu al ultimului domnitor pământean al Moldovei, ortodox convertit la catolicism cu ani în urmă, din dorinţa de a

deveni un mai bun ortodox, cum îi plăcea să spună. „Manifestaţia drapelelor” pornise de la Roma, cu binecuvântarea papei Benedict XV, şi s-a încheiat în Franţa, într-un „adevărat gest de creştinătate regăsită”, căci, gândea Vladimir Ghika, „sfinţirea steagurilor este un început de reconstituire a creştinătăţii, produsă de o trezire a conştiinţei lumii”[18]. Din Franţa, Vladimir Ghika a plecat în Italia, unde împreună cu fratele său, Dimitrie, ambasador al României la Roma, au organizat câteva legiuni de români care să continue lupta alături de Aliaţi.

Diplomaţia românească încerca să-i recupereze astfel pe românii din Ardeal şi Bucovina, care, în calitate de cetăţeni ai Austro-Ungariei, refuzau, într-o formă sau alta, să lupte împotriva fraţilor lor de peste Carpaţi. Ca să fie prevenite dezertările, ardelenii, bucovinenii şi bănăţenii fuseseră înrolaţi pe fronturi din Italia sau Rusia. Mulţi căzuseră prizonieri sau se predaseră. Pe căi neoficiale, ţara-mamă organiza cooptarea lor în rândurile armatelor aliate. În acelaşi scop a fost trimisă în Statele Unite ale Americii şi apoi în Rusia o delegaţie de trei ardeleni: Vasile Lucaciu, preot greco-catolic, luptător vechi pentru unirea Transilvaniei cu România, Ioan Moţa, un protopop naţionalist de la Orăştie, şi locotenentul Vasile Stoica. Misiunea lor era să formeze unităţi de voluntari români care să lupte alături de Aliaţi pe frontul francez.

În Statele Unite se aflau, de la începutul secolului, aproximativ 200 000 de emigranţi români veniţi din Ardeal, Banat şi Bucovina. Moţa, Lucaciu şi Stoica au pornit către ei, în „Misiunea Patriotică Română”, traversând Rusia şi Japonia, şi au ajuns în SUA în iunie 1917. Terenul era deja pregătit de fiul lui Vasile Lucaciu, Epaminonda, preot

---

[18] *Apud* Francisca Băltăceanu, Andrei Brezianu, Monica Broşteanu, Emanuel Cosmovici, Luc Verly, *Vladimir Ghika, profesor de speranţă,* Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti, 2013, pp. 159–160.

misionar în Cleveland, Ohio. Epaminonda începuse de câţiva ani o acţiune de susţinere a cauzei româneşti, tipărind ziarul româno-american *Românul* şi făcând lobby pentru autodeterminarea românilor în Transilvania. Cei trei emisari au fost primiţi de oficialităţi americane şi au început o acţiune de propagandă şi de mobilizare a românilor imigranţi, cei mai mulţi înregistraţi drept cetăţeni austrieci sau unguri. S-au tipărit cărţi şi broşuri de popularizare a istoriei României, s-au afişat hărţi cu teritoriile româneşti istorice, s-au organizat întruniri populare în aer liber, s-au ţinut discursuri înfocate despre „chemarea vremilor” şi dreptul la independenţă al naţiunilor, li s-a vorbit americanilor despre cauza ardelenilor şi au fost invitaţi să o susţină. Ioan Moţa a făcut cunoscute ziarele sale, *Libertatea* şi *Foaia interesantă,* care aveau să fie tipărite şi în America. Vasile Stoica a constatat că sârbii, polonezii, cehii şi ungurii ştiau să-şi susţină viguros cauza, pe când românii nu aveau nici mijloace, nici strategie şi nici nu se înţelegeau unii cu alţii. El a înfiinţat astfel Liga Naţională Română din America, al cărei scop era să obţină o declaraţie a Statelor Unite în favoarea unirii teritoriilor locuite de români cu ţara-mamă.[19] Deşi ideea creării unei legiuni a românilor din America nu a fost aprobată la Casa Albă, preoţii şi locotenentul Stoica au reuşit să convingă mulţi imigranţi să se înscrie în rândurile armatei americane.

În România, întărită de trupele generalului Berthelot, armata obţinuse în vara anului 1917 o victorie importantă la Oituz. O fotografie de epocă îl arată pe generalul Berthelot decorându-l cu Legiunea de Onoare pe unul dintre ofiţerii cu renume ai armatei române, rănit pe frontul din Ardeal, colonelul Gheorghe (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul. Fotografia a fost făcută undeva, pe un câmp de instrucţie noroios din marginea oraşului. În prim-plan se

[19] Vasile Stoica, *În America pentru cauza românească,* Tip. Universul, Bucureşti, 1926.

vede statura impunătoare a generalului Berthelot. În faţa lui, în poziţie de drepţi, Zizi Cantacuzino pare, prin comparaţie, aproape sfrijit, deşi era un bărbat bine-făcut. Cu temperament vulcanic şi necruţător cu subordonaţii, colonelul făcea obiectul unei anchete discrete, cerută de regele Ferdinand, care fusese informat despre abuzurile lui faţă de soldaţi. Aflând de anchetă, regina Maria scria în jurnal: „E drept că e un individ ciudat, puţin ţicnit în felul lui, dar e un om care ştie să-şi conducă soldaţii”[20].

La ceremonia decorării vor fi fost prezenţi toţi ofiţerii care luptaseră la Oituz. Ion Zelea Codreanu se număra printre ei. Fie că s-au cunoscut pe front, fie că s-au întâlnit mai târziu, profesorul din Huşi şi pitorescul aristocrat Zizi Cantacuzino aveau să se regăsească peste ani la conducerea unui partid înfiinţat de Corneliu Zelea Codreanu.

La Huşi staţionau şi trupe ruseşti. Odată cu veştile despre abdicarea ţarului şi revoluţia bolşevică, soldaţii ruşi refuzaseră să mai asculte de ordine, îşi ameninţau ofiţerii, se dedau la jafuri, siluiau femei, răspândind anarhia în rândurile armatei. Imperiul Rus se prăbuşea în haos. Zizi Cantacuzino a plecat la Iaşi ca să menţină ordinea în armata română şi să prevină atacurile şi jafurile soldaţilor ruşi. Alături de Cantacuzino, în această primă misiune antibolşevică, se va fi aflat un alt ofiţer recunoscut pentru curaj şi loialitate faţă de rege, Gheorghe Băgulescu, preocupat mai târziu de raporturile politicii cu religia. În Rusia, fostul exilat antimonarhist Vladimir Ilici Ulianov, cunoscut apoi cu numele V.I. Lenin, culegea roadele războiului civil conducând insurecţia bolşevică şi anunţând zorii revoluţiei socialiste mondiale. În noiembrie, conducerea armatei ruse cerea armistiţiu Puterilor Centrale.

Totuşi, până la sfârşitul anului următor, 1918, Puterile Centrale au fost înfrânte pe frontul de vest, Austro-Ungaria

---

[20] Maria, regina României, *op. cit. ,* vol. II, p. 61.

s-a destrămat, trupele româneşti au intrat în Bucovina şi Transilvania, iar Basarabia avea să fie şi ea înglobată în graniţele României. Pe 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei vota, în unanimitate, unirea cu România. Într-o zi de duminică, 1 decembrie/18 noiembrie 1918, armatele aliate îşi făceau intrarea triumfală în Bucureşti, în sunet de fanfare şi în uralele mulţimilor. Victoria fusese pe muchie de cuţit, dar, între altele, diplomaţia reprezentanţilor României, legăturile de rudenie, inteligenţa politică şi farmecul reginei Maria înclinaseră balanţa în favoarea întregirii României.

Cu regina Maria de o parte şi generalul Berthelot de cealaltă, regele Ferdinand trecea călare pe sub arcul de triumf ridicat la intrarea în Piaţa Palatului. Coloana era alcătuită din ofiţerii-comandanţi ai armatei române, unităţile care purtau drapelele regimentelor decorate cu Ordinul „Mihai Viteazul”, şefii misiunilor aliate, în frunte cu generalul Berthelot, soldaţi francezi, englezi şi italieni, fiecare în ţinutele armatei lor. Urmau, apoi, adolescenţii de vârsta lui Corneliu Zelea Codreanu, cercetaşii participanţi la război, cu comandanţii în frunte şi „precedaţi de biciclişti şi de drapelul Marii Legiuni a cercetaşilor, a cărei gardă de onoare este formată din şase cercetaşi voinici, toţi şefi de grupă. (…) Cincizeci de patrule, în linie de şase, formează coloana”. Drapelul Legiunii „fâlfâie vesel, cum parcă n-a fâlfâit niciodată, iar cercetaşii păşesc hotărât, în cadenţă perfectă, într-o ordine şi o ţinută care stârneşte admiraţia mulţimii masată pe parcurs de nu mai poţi zvârli un ac şi pe care de abia o pot stăvili”[21]. Cercetaşii erau urmaţi de grăniceri, infanterişti, cavalerie, tunari, ostaşii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, regimentele bănăţenilor, ardelenilor şi bucovinenilor.

De la arcul de triumf, cortegiul s-a îndreptat spre Calea Victoriei, „printr-o mare de urale asurzitoare”, într-un oraş

[21] Alexandru Daia, *op. cit.*, p. 278.

care „pur şi simplu înnebunise”. Regina Maria, copleşită de emoţie, scria în jurnal că „tot oraşul era în delir. Lipsiserăm doi ani, cunoscuserăm toate ororile ocupaţiei, cu tot ce aduce ea, iar acum ne întorceam victorioşi, în ciuda nefericirilor, ne întorceam după ce împliniserăm Visul de Veacuri, Visul de Aur al României. Ne întorceam cu România Mare – ne întorceam ca regele şi regina tuturor românilor! E aproape de necrezut, dar e adevărat!”[22] Convoiul a trecut prin faţa Palatului Regal, unde s-au cântat imnuri şi cântece patriotice, şi a ajuns la statuia lui Mihai Viteazul, unde steagurile au fost înclinate în semn de omagiu în faţa domnitorului primei uniri. Spre seară, mulţimile revărsate pe străzile capitalei primeau veşti de la Alba Iulia că se proclamase unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei, Maramureşului cu România.

Peste două săptămâni, îmbrăcat în costum naţional bucovinean, Ion Zelea Codreanu se afla la Cernăuţi. La întoarcere, în drum spre Huşi, cum se apropia Crăciunul, s-a abătut poate pe la Botoşani, la fiul său înscris la Şcoala Militară de Infanterie. Era primul Crăciun al României Mari. Imperiile se sfărmaseră, lăsând locul unei puzderii de state naţionale. Ţara îşi dublase teritoriul şi populaţia aproape peste noapte – de la 137 000 km^2 la 295 000 km^2; în câţiva ani, populaţia avea să se dubleze şi ea, de la 7,23 de milioane de locuitori în 1912, ajungând la 18 milioane în 1930. Potrivit recensământului din 1930, în Bucovina, românii reprezentau 44,5% din populaţie, rutenii 27,7%, evreii 10,8%, germanii 8,9%. În acelaşi timp, odată cu înglobarea Transilvaniei, Basarabiei şi Bucovinei, se mărise şi numărul minorităţilor etnice şi religioase. Pe lângă cele 13 milioane de creştini ortodocşi, România avea acum şi aproape 3 milioane de catolici de ambele rituri, latin şi oriental (greco-catolici). Ardelenii greco-catolici luptaseră sute de ani pentru unire şi unitate, pentru latinitatea limbii

[22] Maria, regina României, *op. cit.,* vol. III, p. 421.

române şi rezistaseră eroic politicii maghiare de asimilare, încercând să atragă de partea lor Vaticanul. Din punct de vedere religios, ei urmau ritualul şi sărbătorile ortodoxe, preoţii purtau veşminte asemănătoare cu cele ale clerului ortodox, dar organizarea şi spiritualitatea le erau catolice. Erau mult mai implicaţi decât ortodocşii în treburile societăţii, se ocupau sistematic de evanghelizarea copiilor şi tinerilor, şi se ghidau în viaţa pastorală după enciclicele şi îndrumările emise la Vatican. Episcopii lor erau numiţi de către papi. În Transilvania, recent alipită României Mari, greco-catolicii erau majoritari şi vor fi privit teritoriul întregit al ţării ca pe un teren al unui nou misionarism. În Maramureş erau de asemenea majoritari. Dar în graniţele României Mari se aflau acum şi mai mulţi străini. Crescuse şi numărul evreilor.

Întreaga atenţie a oamenilor politici era îndreptată către Conferinţa de Pace de la Paris, unde se negocia noua hartă a Europei şi se semnau tratate şi convenţii. Prim-ministrul liberal Ion I.C. Brătianu a respins ideea organizării de plebiscite în teritoriile proaspăt înglobate, ştiind bine că nici ungurii din Transilvania, nici rutenii din Bucovina, nici ruşii din Basarabia şi nici sârbii din Banat nu ar fi votat pentru integrarea lor în România Mare. Le-a promis, în schimb, Aliaţilor că statul român le va acorda minorităţilor libertăţi politice largi, iar armata română va lupta împotriva bolşevismului care se răspândea din Rusia şi Ungaria spre ţările Europei Centrale.

Privind înapoi, peste ani, Alexandru Vaida Voevod, prim-ministra greco-catolic, va observa că unirea nu avea să însemne neapărat închegarea naţiunii române, fiindcă „ardelenii şi basarabenii ieşiţi dintr-o continuă revoluţie, culminată – în virtutea hotărârilor de liberă determinare a acestora – în Unirea cu regatul României, erau inadaptabili. De asemenea, (inadaptabili erau şi) bucovinenii care – în timpul celor 3–4 generaţii petrecute sub oblăduirea legilor

şi administraţiei civile, culturale şi fiscale austriece – erau dornici să contribuie la introducerea, ca la ei acasă, a aceloraşi stări civilizate şi în ţara mărită”[23]. Poate nu întâmplător, cei mai entuziaşti şi mai înflăcăraţi reprezentanţi ai generaţiei tinere aveau să fie un bucovinean şi un ardelean: Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa, fiul protopopului din Orăştie.

[23] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* vol. III, p. 168.

Prima patrulă

„Când Mafeking fu atacat de Buri, tinerii băieţi din oraş formară un corp de voluntari şi folosiră mult apărării. Se poate ca şi ţara noastră să fie atacată ca Mafeking, de un mare număr de duşmani. Dacă aceasta se întâmplă, tinerii noştri trebuie să fie gata să ia loc printre apărătorii ţării ca la Mafeking”[24], scria generalul Baden-Powell în cartea sa *Cercetaşii.* Proaspăt întors de la şcoala de ofiţeri de la Botoşani, tânărul Zelea Codreanu nu avea decât să înlocuiască, în imaginaţie, Mafeking cu România şi pe buri cu bolşevici, ca să descrie situaţia de atunci a ţării. Pe timpul şederii lui la Botoşani, ofiţerii şi elevii militari discutaseră aprins chestiunea pericolului bolşevic, cu atât mai mult cu cât, pentru bucovineni şi basarabeni, vecinătatea cu ruşii rămânea o ameninţare.

Cu un an înainte ca România să între în război, pe când Bucovina aparţinea încă Austro-Ungariei, la Răchitna (azi în Ucraina) şi în alte localităţi din apropiere de Cernăuţi se dăduseră înverşunate lupte de gherilă între ruşi şi unităţi paramilitare de sokolişti polonezi conduse de căpitanul Zbigniew Dunin-Wasowicz şi de un comandant pe nume Zigmunt Zielinski. Legiunile poloneze respinseseră apoi armata rusă, în ianuarie 1915, în bătălia de la Cârlibaba. Acum, după război, se desluşeau din ce în ce mai limpede intenţiile ruşilor de a recupera Basarabia şi tentativele

[24] Robert Baden-Powell, *op. cit.*, p. 282.

ungurilor de a contesta alipirea Ardealului la România. Regimentele de infanterie româneşti participaseră la dejucarea unui plan de înaintare şi unire în Pocuţia a bolşevicilor din Ucraina cu cei din Ungaria, proclamată republică sovietică. Soldaţii români asigurau acum protecţia populaţiei civile la graniţa cu Polonia şi Rusia. Cum Aliaţii ezitau să susţină o acţiune militară în Ungaria, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a decis să împiedice împreună cu armata polonă unirea, sub drapelul internaţionalismului proletar, a ruşilor cu ungurii. Pe tot parcursul anului 1919, armata română a apărat noile graniţe de est şi vest ale ţării, avansând în Ungaria până la Budapesta. În Basarabia, după lupte grele, ruşii au fost respinşi din Tighina, pe care o ocupaseră şi care se afla la mai puţin de 200 de kilometri de Huşi. Dar un doctor bulgar născut în Dobrogea, pe nume Cristian Rakovski, ajuns în fruntea bolşevicilor din Ucraina, dădea de înţeles că transformarea României în republică sovietică ar fi fost iminentă.

Oraşele şi târgurile Moldovei erau stăpânite de agitaţie şi nelinişte. Veteranii de război din Huşi îşi puneau problema apărării oraşului în cazul pătrunderii bolşevice. După Războiul de Independenţă din 1877, se împământenise obligaţia pregătirii militare a civililor prin asociaţii organizate în funcţie de vârstă, precum Micii dorobanţi, Garda civilă, Societatea culturală română de arme, gimnastică şi dare la semn şi, recent, Asociaţia cercetaşilor.

În cadrul pregătirii premilitare, tinerii între 19 şi 21 de ani aveau obligaţia să facă instrucţie timp de 2 ani, câte 30 de duminici pe an. Poate că a fost iniţiativa profesorului Zelea Codreanu să adune în jur de 20 de liceeni, cu gândul să fie învăţaţi să tragă cu puşca, în eventualitatea unei ofensive a bolşevicilor. Băieţii s-au strâns în pădurea Dobrina, la o întâlnire secretă cu fiul lui, Corneliu. S-au aşezat cu toţii în cerc, pe pământ, ascultând ce avea de

spus băiatul cel mare al profesorului. El nu împlinise încă 20 de ani, dar urmase un liceu militar de elită şi o şcoală de ofiţeri şi fusese chiar şi pe front, aşa că era cel mai în măsură să-i iniţieze în tactici de luptă. Tânărul Codreanu le va fi explicat pericolele la care era expus oraşul lor şi România proaspăt întregită, ai cărei ţărani nu ar fi fost în stare să reziste mult timp ideilor comuniste, în timp ce, printre muncitori, apăruseră deja agitatori bolşevici care îndemnau la revoltă. El le-a propus organizarea unui nucleu de acţiune şi rezistenţă în cazul în care bolşevicii ar fi trecut graniţa. De arme se putea face rost de la veteranii de război sau de prin barăcile militare părăsite. Planul era ca „prin lovituri date cu măiestrie să zdruncinăm inamicul, să menţinem o stare de spirit de neaplecare, şi să întreţinem o scânteie de nădejde în mijlocul masei româneşti din sate şi oraşe”[25]. Codreanu le-a cerut noilor săi camarazi să facă un jurământ prin care să se angajeze să fie credincioşi patriei, regelui şi lui Dumnezeu şi, în acelaşi timp, să păstreze secretul antrenamentelor şi al întâlnirilor lor în pădure. Ca să nu dea de bănuit, au înfiinţat o societate culturală cu numele „Mihail Kogălniceanu”, la adăpostul căreia se puteau întâlni nestingheriţi. La Huşi funcţionau deja tot felul de organizaţii, cât şi o societate a meseriaşilor evrei, o asociaţie sionistă şi o asociaţie a femeilor „izraelite”. Oraşul avea 5 sinagogi la o populaţie de aproximativ 17 000 de locuitori.

Curând, sub influenţa tatălui său şi a articolelor lui A.C. Cuza şi Nicolae Iorga, din paginile *Neamului românesc,* tânărul Codreanu avea să ajungă la concluzia că principalii vinovaţi pentru răspândirea ideilor bolşevice sunt evreii. Evenimentele din Ungaria şi ameninţarea bolşevismului au făcut să apară în presa vremii o alăturare de cuvinte cu o

---

[25] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* Ed. Scara, Bucureşti, 1999, p. 13. În unele tiraje ale acestei ediţii există un decalaj de două cifre în numerotarea paginilor.

lungă şi nefericită istorie: „iudeo-bolşevism”. Până la identificarea oricărui evreu cu un bolşevic şi cu un potenţial duşman al românismului nu mai era decât un pas, pe care Corneliu Zelea Codreanu l-a făcut, încredinţat fiind că evreii ar fi fost agenţii unei revoluţii antiromâneşti şi, prin urmare, trebuiau îndepărtaţi. Se întâlnea astfel cu gândirea ideologilor antisemitismului vremii, naşul său, A.C. Cuza, care îi înfiera pe evrei fiindcă ar fi dominat economic Moldova, ocupând poziţiile cele mai bune şi mai profitabile în comerţ şi industrie, şi istoricul Nicolae Iorga, care-i socotea avari periculoşi ce împiedică dezvoltarea societăţii româneşti.

Procentul de evrei din România Mare nu depăşea totuşi 5%. Codrenii, tatăl şi fiul, şi-au alcătuit însă o agendă de viitoare acţiuni desprinsă din programul antisemit al Partidului Naţionalist-Democrat al lui Cuza şi Iorga: să militeze pentru unirea tuturor românilor, pentru împroprietărirea şi drepturile politice ale ţăranilor şi mai cu seamă pentru rezolvarea a ceea ce naţionaliştii epocii numeau „problema evreiască”.

La alegerile din noiembrie 1919, la care s-a introdus pentru prima dată votul universal masculin, PND a obţinut 27 de mandate în Camera Deputaţilor şi 9 mandate în Senat. A.C. Cuza, Ion Zelea Codreanu şi un profesor antisemit de la Facultatea de Medicină din Iaşi, Corneliu Şumuleanu, au devenit astfel parlamentari, într-o Românie în care consecinţele economice ale războiului începeau să se facă simţite din ce în ce mai puternic, în care situaţia ţărănimii şi a proprietăţii agricole nu fusese rezolvată şi în care tinerii nu-şi găseau locuri de muncă şi erau siliţi să trăiască în sărăcie lucie. Odată cu dublarea teritoriului ţării, numărul studenţilor din centrele universitare Iaşi, Cernăuţi, Chişinău, Bucureşti, Cluj crescuse şi el semnificativ. Căminele şi cantinele studenţeşti abia dacă făceau faţă noii studenţimi, aşa cum avea să constate curând tânărul Zelea

Codreanu. Creşterea numărului de studenţi era şi un rezultat al reformelor iniţiate de Spira Haret, prin care sporise gradul de alfabetizare a populaţiei şi se încurajase, prin burse şi ajutoare băneşti, accesul cât mai multor tineri din sate şi oraşe în învăţământul superior.

Antrenamentele antibolşevice organizate de Codreanu în pădurea Dobrina s-au încheiat în toamna anului 1919, când fiul profesorului de germană a plecat la Iaşi, unde s-a înscris la Facultatea de Drept condusă de A.C. Cuza. Tocmai împlinise 20 de ani.

Studenţie la Iaşi

Venind de la Huşi la Iaşi, Corneliu Zelea Codreanu cobora din tren într-o gară elegantă, placată cu marmură şi văruită în roz fondant, construită în stil veneţian-gotic de un arhitect austriac. Faţada imita Palatul Dogilor din Veneţia. La etaj, o logie era vopsită în roşu, coloanele de piatră şi ogivele eraţi sculptate. Pe peron, călătorii erau întâmpinaţi de portari îmbrăcaţi în frac şi cu fular alb la gât, care anunţau, cu un clinchet de clopoţel, urcarea în vagoane, plecarea şi sosirea trenurilor.

Capitală a Moldovei secole la rând, Iaşiul – gazdă, pe timpul războiului, a familiei regale şi a numeroşi diplomaţi, artişti, muzicieni, actori ori scriitori – era un oraş cosmopolit, cu străzi pavate, cu prăvălii ţinute de negustori francezi, vienezi ori elveţieni, cu parfumerii franţuzeşti, cofetării şi bragagerii unde se serveau rafinate clătite făcute cu caimac de lapte de bivoliţă, cu saloane boiereşti în care se citea literatură, se făcea politică şi doamnele etalau cele mai noi toalete de la Paris, cu parcuri umbrite de tei seculari, cu două mitropolii, una ortodoxă şi cealaltă romano-catolică, nenumărate biserici, muzee şi grădini publice. Boieria solemnă şi înceată a oraşului era întreruptă numai de prezenţa veselă şi gălăgioasă a studenţimii venite din toate colţurile ţării la cea mai veche universitate a României.

Tânărul Corneliu Zelea Codreanu, înalt, zvelt, chipeş, cu păr şaten şi ochi albaştri, avea aceeaşi vârstă pe care o

avusese tatăl lui când poposise pentru prima oară în „oraşul crinilor”, cum îl numea regina Maria. Din fotografiile de familie, părea să fi moştenit mai curând aerul german al mamei sale decât trăsăturile mongole ale tatălui. Se purta îngrijit. Privea cu veneraţie oraşul întins pe şapte coline, ca o mică Romă. Era locul venirii lui pe lume şi era mândru să se socotească ieşean, ca atâţia oameni luminaţi şi patrioţi, pe care-i enumera, ca într-o bibliografie şcolară, de la Miron Costin, Alecsandri, Negruzzi şi Kogălniceanu la Eminescu, Creangă, Haşdeu, Simion Bărnuţiu şi Nicolae Iorga. În amintirile sale scrise în 1936, socotea Iaşiul anului 1919 ca pe un oraş al idealurilor şi al aspiraţiilor naţionale şi ca pe o „cetate eternă a românismului”. Se plângea însă, în stilul lui A.C. Cuza şi al tatălui său, de „nemiloasa cotropire jidănească”[26]. Potrivit recensământului din 1930, din populaţia Iaşilor 34% erau evrei, iar 61% români. Spre sfârşitul anului 1919 procentele nu vor fi fost cu mult diferite. Oraşul avea peste 100 de sinagogi şi lăcaşe de cult mozaice.

Proaspătul student s-a grăbit să se instaleze în gazdă, să revadă, poate, casa de pe strada Golia, unde se născuse, să-i facă o vizită naşului A.C. Cuza, profesor la Catedra de economie politică a Facultăţii de Drept, a cărui personalitate îl fascina. Peste ani, când îşi va scrie amintirile, Codreanu va evoca oraşul natal cu accente dramatic hamletiene, povestind cum, la ore târzii, în liniştea nopţii, bântuit de insomnii, studentului de atunci i se părea că aude sufletul lui Eminescu tânguindu-se pe străzi şi declamând *Doina:* „Cine-a îndrăgit străinii, / Mânca-i-ar inima câinii, / Mânca-i-ar casa pustia / Şi neamul nemernicia…”

La universitate, studentul Corneliu Zelea Codreanu avea ochi mai cu seamă pentru basarabenii şi evreii entuziasmaţi

---

[26] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 17.

de ideile revoluţiei bolşevice, pe care îi repera imediat. Mulţi profesori păreau şi ei cuprinşi de febra socialismului sovietic. Studenţii organizau întruniri la care se discuta despre libertatea de conştiinţă şi erau criticate armata, Biserica şi monarhia. Rămăseseră puţini aceia, studenţi şi profesori, credea el, care ar mai fi avut curajul să susţină cauza naţionalismului. Muncitorii erau agitaţi şi nu conteneau să formeze comitete, consilii şi adunări care să dezbată condiţiile grele de lucru, salariile de mizerie, traiul greu şi şomajul. Pe străzi, mii de oameni participau la manifestaţii de protest, sub influenţa unor agitatori socialişti. Se cânta *Internaţionala,* se striga „Jos armata!”, „Jos regele!”, „Trăiască Rusia sovietică!”

Codreanu se întreţinea la facultate lucrând ca pedagog la o şcoală de arte şi meserii. Într-o seară ploioasă, în sala de mese se discuta aprins, între prieteni, despre ce acţiuni ar trebui întreprinse pentru contracararea agitatorilor bolşevici. Cineva citise un anunţ într-un ziar despre o adunare a Gărzii Conştiinţei Naţionale, în strada Alecsandri, la numărul 3. Atras de numele organizaţiei, studentul Codreanu remarcase şi el manifestele răspândite prin oraş şi era nerăbdător să vadă pe cine reprezenta Garda.

A plecat de îndată, a ajuns pe strada indicată, dar acolo a dat peste o încăpere aproape goală, mobilată cu bănci de lemn proaspăt încleiate. L-a întâmpinat preşedintele organizaţiei, un bărbat voinic, de statură mijlocie cu „o musculatură de luptător de circ”. Numele lui era Constantin Pancu, de meserie instalator, cunoscut ieşenilor datorită forţei fizice nemaipomenite cu care, înainte de război, îl biruise în lupta corp la corp pe un luptător de circ ungur, în aplauzele şi uralele publicului entuziasmat. Codreanu s-a înscris imediat în organizaţia lui Pancu. A fost începutul unei strânse prietenii şi a unei apropieri de lumea muncitorilor, care îi vor fi de folos mai târziu. Cei doi erau nedespărţiţi, organizând întruniri la care venea din ce în ce

mai mult tineret. Adesea, pe străzi, se iscau ciocniri violente cu studenţii atraşi de revoluţia bolşevică. Programul politic al lui Pancu putea fi definit drept „socialism naţional”, iar Garda lui milita împotriva propagandei comuniste, a corupţiei şi speculei, şi pentru drepturile muncitorilor şi sufragiul femeilor. La aceste întruniri muncitoreşti-studenţeşti, Zelea Codreanu a ţinut primele lui discursuri publice. Nu avea însă talentul lui Pancu, pe care îl depăşea, în schimb, în spirit organizatoric şi acţiune imediată.

La începutul anului 1920, muncitorii de la Regia Monopolului de Stat au declarat grevă. Era prima încercare a comuniştilor de a stârni muncitorimea care, spre deosebire de cea din statele industrializate ale Europei, avea o forţă şi un trecut cu totul modeste în România. Un grup de comunişti a dat jos drapelul tricolor, arborând steagul roşu al bolşevismului. În locul tablourilor cu regele Ferdinand au fost aşezate la vedere portretele lui Marx, Troţki şi Rakovski, liderul Ucrainei sovietice. Pichetele comuniştilor au blocat uşile halelor împiedicând muncitorii să înceapă lucrul. La sediul Gărzii Conştiinţei Naţionale, la propunerea lui Codreanu, s-a luat decizia confruntării greviştilor. În jur de o sută de tineri, cântând *Deşteaptă-te române!,* au pornit în marş către Regia Monopolului de Stat. Cântecul, marşul şi acţiunea erau teritoriul perfect al fostului elev de la Mănăstirea Dealu, educat în spiritul cercetăşiei şi hrănit cu amintirile de război ale generalului Baden-Powell şi ale tatălui său. Odată ajunşi la ateliere, Codreanu s-a urcat pe acoperiş, a dat jos drapelul roşu şi a pus în loc drapelul cu stema monarhiei. Între timp, au sosit trupe ale armatei, care au ocupat clădirea. Muncitorii însă tot nu reluau lucrul. Oamenii lui Pancu au avut atunci ideea să recruteze câteva sute de muncitori din tot oraşul dispuşi să le ia locul greviştilor. Astfel, fabrica s-a pus în mişcare. Treptat, foştii grevişti au cerut să fie primiţi la muncă.

Dar adevăratul moment de glorie al Gărzii Conştiinţei Naţionale a avut loc peste o lună, cu prilejul unei greve de la Atelierele CFR Nicolina, declanşată sub îndrumarea a doi cunoscuţi lideri ai mişcării socialiste a vremii, Litman Leon Ghelerter şi Leon Gheller. Semnalul grevei a fost dat de arborarea drapelului roşu pe acoperişul atelierelor. În jur de 4 000 de muncitori au încetat lucrul. A doua zi, membrii Gărzii s-au adunat în Piaţa Unirii şi, purtând steaguri tricolore, au chemat trecătorii să-i urmeze la Atelierele CFR. Avertizaţi că printre grevişti s-ar afla şi comunişti înarmaţi, Codreanu şi Pancu au schimbat traseul marşului antigrevist şi au ajuns la depou, unde au arborat drapelele regatului. Erau, la rândul lor, înarmaţi. Apoi s-au urcat într-un tren, l-au pus în mişcare şi au pătruns în ateliere. Greviştii rămăseseră strânşi în curte. Din nou, căţărându-se pe clădire, Codreanu a înlocuit drapelul roşu cu cel tricolor, înăuntru, mulţimea îl aplauda. În curte, comuniştii îl huiduiau, chemându-l afară. Spărgătorii de grevă i-au înfruntat pe grevişti cu mâinile în buzunarele în care ascundeau revolvere. Spre surprinderea lor, au fost lăsaţi să treacă nestingheriţi, după care au început înjurăturile şi ameninţările. Confruntarea s-a încheiat totuşi fără violenţe fizice.

Faptele antigreviste ale Gărzii Conştiinţei Naţionale, numele Pancu şi Codreanu erau acum pe buzele tuturor. Încurajaţi de neaşteptata lor popularitate, cei doi au publicat în ziarul *Conştiinţa* procesele-verbale de constituire a unor sindicate naţionale sub drapelul socialismului naţional-creştin şi o adaptare a *Crezului* de la Niceea, rostit în biserici, la ideile doctrinei lor. În textul *Crezului* lor care pare scris sub inspiraţia religioasă a lui Ion Zelea Codreanu, Dumnezeu-Tatăl era înlocuit cu statul român, unul şi nedespărţit, de la Nistru la Tisa, stat social care trebuia să îşi ocrotească cetăţenii, să le dea drepturi egale, să promoveze familia şi să sprijine armonia socială.

Dumnezeu-Fiul era înlocuit cu regele Ferdinand I, părinte al tuturor claselor sociale, conducător al armatei, care se făcuse una cu poporul, jertfindu-se pentru fericirea ţării. Rolul Duhului Sfânt era luat de socialismul naţional-creştin. Când textul acestui *Crez* improvizat ajungea la credinţa în Biserică („una sobornicească şi apostolească…”, în textul canonic), era recomandat un fel de protestantism sui-generis prin credinţa „într-una Sfântă Biserică Creştină cu preoţi trăind din Evanghelie şi care să se jertfească apostoleşte pentru luminarea celor mulţi”[27].

Referirea la Biserica creştină şi la credinţa creştină mai degrabă decât la Biserica ortodoxă sau credinţa ortodoxă avea să rămână o, constantă a scrierilor lui Zelea Codreanu. Printre membrii Gărzii Conştiinţei Naţionale a lui Pancu se numărau şi preoţi ortodocşi, pe care ziarele de orientare socialistă îi criticau pentru propaganda naţionalistă în rândurile poporului credincios. Ei erau zugrăviţi ca nişte făţarnici care ţineau populaţia înapoiată în întuneric, îmbătând-o cu minciuni şi folosind-o în scopuri obscure.

Primul an de facultate al studentului Zelea Codreanu s-a împărţit între activismul socialist-naţionalist şi cursurile exaltate ale profesorului A.C. Cuza, care punea grevele pe seama unei conspiraţii a străinilor şi mai ales pe seama evreilor. Participând la cursurile lui Cuza şi citind articolele din presa vremii care criticau Biserica, armata ori şcoala, tânărul Codreanu se aştepta la o pătrundere masivă a bolşevismului în România. În gazete, descoperea argumentaţia şi ideile sovietice sub cele mai subtile veşminte teoretice. Era un tânăr dornic de afirmare, nerăbdător să pună în practică valorile în care crede şi să fie la înălţimea aşteptărilor unui tată animat de un neostenit zel politico-religios. În primul an de studenţie, a

[27] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 26.

asimilat ideile apocaliptice ale lui A.C. Cuza despre poporul român potopit şi împilat de evreimea care i-ar fi persecutat pe români ca pe Iisus Hristos.

Corneliu Zelea Codreanu nu era un student oarecare. Venise la Iaşi după ce urmase cursurile unei şcoli unice în România interbelică şi care azi s-ar numi o şcoală de *leadership.* Organizase un grup de apărare civilă antibolşevică la Huşi, absolvise şcoala de ofiţeri de la Botoşani, dăduse o mână de ajutor autorităţilor spărgând greva de la Nicolina, avea drept mentori trei deputaţi naţionalişti cunoscuţi: A.C. Cuza, Nicolae Iorga şi Ion Zelea Codreanu. Socotea de datoria lui să ia atitudine, să se implice, să facă dreptate, să apere drapelul, monarhia şi istoria ţării.

În preajma zilei de 24 ianuarie, data unirii principatelor, a fost chemat la rectorat, acuzat fiind că, într-un articol publicat în ziarul cuzist *Unirea,* l-ar fi atacat în termeni injurioşi pe profesorul de economie politică, socialistul Gheorghe Zane. Cu frondă adolescentină, studentul a negat acuzaţiile, dar profesorii au reţinut că este „un element" turbulent. Punând în practică instigările la violenţă ale lui A.C. Cuza, Codreanu a participat apoi la acţiunile huliganice ale unui grup de studenţi care, într-o seară, au spart geamurile unei clădiri în care se afla sediul ziarului şi tipografiei *Lumea.* La scurt timp, a fost reclamat că ar fi brutalizat şi insultat un coleg. Probabil că ar fi fost chemat din nou la rectorat şi sancţionat, dacă vacanţa de vară nu i-ar fi întrerupt demonstraţiile de patriotism.

Plecând la Huşi pe timpul vacanţei, a ratat însă un eveniment solemn iniţiat de Nicolae Iorga. În vara aceea, printr-o decizie a parlamentului, comuna Mărăşeşti, unde armata română obţinuse o importantă victorie în războiul reîntregirii neamului, era înălţată la rang de oraş şi primea, în cadrul unei adunări festive, o nouă stemă, reprezentându-l pe Arhanghelul Mihail doborându-l pe

Lucifer, cu deviza „Pe aici nu se trece”. A doua zi, craniul lui Mihai Viteazul aflat la Mitropolia din Iaşi, după ce fusese ascuns în Crimeea pe timpul războiului, era transportat, în cadrul unei procesiuni solemne, la locul său de la Mănăstirea Dealu. Trecând prin mai multe localităţi istorice, convoiul a ajuns la Mărăşeşti şi apoi la Târgovişte. Craniul a fost purtat cu onoruri militare şi religioase până la Mănăstirea Dealu, unde regele Ferdinand i-a conferit, în mod simbolic, crucea Ordinului „Mihai Viteazul”. Trei mitropoliţi au oficiat slujba de reînhumare în biserica Sfântul Nicolae din curtea liceului militar, ai cărui elevi s-au prezentat la solemnitate, în calitate de gardieni ai craniului. Profesorii, ofiţerii şi elevii liceului, cât şi foşti absolvenţi vor fi participat la eveniment. Dacă s-ar fi aflat printre ei, Zelea Codreanu ar fi amintit acest episod în autobiografia scrisă în 1936, deşi nu ar fi singurul eveniment trecut sub tăcere. Din pricina războiului sau, poate, a rezultatelor slabe la învăţătură, el nu se număra însă printre absolvenţii menţionaţi în registrele oficiale ale liceului.

În toamna anului 1920, Codreanu avea să participe, în schimb, la un congres studenţesc la Cluj, unde reuşea să-i mobilizeze pe delegaţii studenţilor bucovineni şi basarabeni să susţină şi, până la urmă, să impună o moţiune prin care respingeau prezenţa colegilor evrei în centrele studenţeşti. A revenit la Iaşi, la începutul anului universitar, îmbătat de victorie. Încurajat de A.C. Cuza şi de tatăl lui, s-a aruncat trup şi suflet într-o nouă bătălie.

De data aceasta, era vorba de festivitatea de deschidere a anului universitar. Senatul Universităţii hotărâse, prin votul majorităţii profesorilor, să renunţe la tradiţionala slujbă religioasă de deschidere a festivităţilor, în ideea separării statului laic de Biserică. Cum A.C. Cuza nu fusese de acord cu această măsură, studentul Zelea Codreanu va lua măsuri… În dimineaţa deschiderii anului universitar, împreună cu o mână de studenţi, a blocat uşa

de la intrarea în Universitate, pe care mai întâi avuseseră grijă să lipească un afiş scris cu creion roşu: „această universitate nu se deschide decât în urma slujbei religioase tradiţionale”[28]. Studenţii „vrăjmaşi” au reuşit totuşi să deschidă uşa, s-a produs o busculadă, şi răzvrătitul Codreanu a fost scos în pumni din sala de festivităţi. Peste două zile, senatul a revenit asupra deciziei şi a permis oficierea tradiţionalei slujbe religioase. La ceremonia de deschidere a anului universitar, a luat cuvântul, printre alţii, şi A.C. Cuza, care a lăudat revenirea la bunele obiceiuri româneşti şi creştineşti ale Universităţii. A urmat o perioadă de confruntări, încăierări şi violenţe între studenţii antibolşevici şi antisemiţi şi restul studenţimii. Zelea Codreanu conducea acum un grup de vreo 40 de studenţi, organizaţi într-un cerc cu numele „Ştefan Vodă”. Era un fel de echipă de intimidare a oricui era socotit duşman. Cei 40 s-au mobilizat, de pildă, să smulgă şepcile ruseşti de pe capetele studenţilor bolşevici şi să le dea foc în Piaţa Unirii. Într-o săptămână, operaţiunea şi-a atins scopul, şi moda şepcilor ruseşti a dispărut din Universitate.

Corneliu Zelea Codreanu împlinise 21 de ani şi acţiona potrivit listei de „obiective” de pe agenda politică a lui A.C. Cuza. Următorul obiectiv a fost presa „iudeo-comunistă”, adică publicaţiile conduse şi/sau scrise de ziarişti evrei. Scria cineva un articol împotriva studentului Codreanu? Respectivul era bătut măr pe stradă. Criticau gazetele acţiunile huliganice ale grupului condus de el sau îndrăzneau să ia în răspăr Biserica şi armata? Redacţiile ziarelor erau atacate cu bâte, iar tiparniţele le erau sfărâmate. Era jignit în presă Ion Zelea Codreanu? Ziaristul care semnase articolul era insultat şi lovit. Studentul Codreanu nu părea să facă distincţie între lupta argumentelor şi lupta corp la corp, poate şi fiindcă se

[28] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 37.

simţea nesigur pe el în câmpul argumentelor. Nu avea să fie niciodată un bun vorbitor. Moştenind firea violentă tatălui şi a bunicului său, ţinea cu orice preţ să aibă dreptate în toate împrejurările, apărând românismul, partea vulnerabilă a biografiei sale.

Sesizările şi plângerile împotriva apucăturilor lui huliganice îndreptate împotriva evreilor au determinat senatul universităţii să supună la vot eliminarea studentului din universitatea ieşeană.

Profesorii, cu excepţia celor de la Facultatea de Drept, care nu s-au prezentat la şedinţă, au votat în unanimitate excluderea. Imediat, protectorii politici ai lui Codreanu, în frunte cu A.C. Cuza, au atacat decizia invocând vicii de procedură. Într-o nouă şedinţă a conducerii universităţii, A.C. Cuza a legitimat, prin codul onoarei filiale, atitudinea studentului faţă de ziaristul care îi criticase tatăl şi a trecut repede la înfierarea presei „jidănite" în general, pe care a acuzat-o de subminare a statului român. O bună parte a studenţimii ieşene, împreună cu un sindicat al ziariştilor din Moldova, au cerut senatului universităţii să-şi menţină decizia de eliminare a studentului scandalagiu, dar, invocând autonomia facultăţilor, conducerea Facultăţii de Drept i-a permis să-şi continue studiile nestingherit. Ca şi în cazul liceului, Zelea Codreanu nu avea să obţină nici de la Universitate o diplomă de absolvire.

Eliminat din Universitate, şi-a îndeplinit stagiul militar în 1921, la Vaslui, în cadrul Regimentului 25 infanterie (ulterior „General Constantin Prezan"), care, pe timpul războiului, avusese batalioane mobilizate şi la Huşi şi făcuse parte din Armata a II-a, comandată de generalul Alexandru Averescu. Era regimentul în care fusese mobilizat Ion Zelea Codreanu, sub comanda colonelului Vasile Piperescu, devenit ulterior un apropiat al familiei Codreanu. Regimentul participase la supravegherea graniţei cu Ucraina şi la blocarea acţiunilor bolşevice pe

teritoriul României. Cu doi ani în urmă, în 1919, Regimentul 25 Vaslui înăbuşise o revoltă a soldaţilor ucraineni din cadrul armatei române bucovinene, iar în 1920 împiedicase înaintarea trupelor bolşevice ucrainene pe teritoriul Bucovinei.[29] Corneliu Zelea Codreanu avea să păstreze o legătură strânsă cu cadrele armatei prin prietenii şi comandanţii tatălui său, prin colegii de armată şi, nu în ultimul rând, prin fostul său profesor de la liceul de la Mănăstirea Dealu, locotenent-colonelul, ulterior generalul, Virgil Bădulescu.

[29] Vezi Col. (r.) Constantin Chiper, *Cronica militară a judeţului Vaslui,* Ed. PIM, Iaşi, 2012.

Călătoria creştinului

Cea mai răspândită carte din lume după Biblie este, se pare, o alegorie din secolul al XVII-lea, scrisă de un puritan englez pe nume John Bunyan. Este povestea unui vis al cărui erou se numeşte Creştinul. Citind Biblia, personajul se trezeşte din amorţire sufletească şi, cu povara grea a păcatelor în spinare, părăseşte Cetatea Pierzării, plecând în căutarea mântuirii şi a Raiului. Drumul către Rai, lung şi anevoios, e presărat cu tot felul de încercări şi ispite, dar, de fiecare dată, Creştinului îi iese înainte câte o călăuză care îi dă sfaturi înţelepte (Evanghelistul, Credinciosul, Plin-de-Nădejde). Creştinul are de trecut prin pădurea cu fiare sălbatice şi prin mlaştina Deznădejdii (unde îl aşteaptă frica, îndoiala, grijile) şi are de urcat muntele Greutăţilor. La poalele muntelui se află două drumuri: Primejdia şi Nimicirea. Urcă muntele cântând, deşi uneori e silit să se târască, să se agaţe, să alerge sau să meargă cu pas mărunt din pricina locului abrupt. Străbate apoi pădurea cu fiare sălbatice, dar încrederea în Dumnezeu îi vine din nou în ajutor. Ajuns pe vârful muntelui, Creştinul îşi trage sufletul într-o colibă, pregătindu-se pentru noi aventuri. Ajunge la un palat, unde se înarmează cu o sabie oţelită pentru lupta în slujba lui Dumnezeu. Se războieşte cu Satana care ia chip de zmeu, e rănit, dar, până la urmă, îl învinge şi-i cântă Domnului cântare de laudă. Înarmat cu sabia şi rugăciunea, eroul trece prin Valea Umbrei Morţii, plină de duhuri rele, vârcolaci şi balauri, îl întâlneşte pe

Bun-de-Gură, întruparea făţărniciei, apoi rabdă multe prigoniri şi judecăţi nedrepte în Târgul Deşertăciunilor, unde prietenul lui, Credinciosul, moare ca martir. Până la urmă, Creştinul ajunge în Munţii-Cei-Minunaţi, unde îi întâlneşte pe ciobanii Cunoştinţă, Încercatul, Veghere şi Neprefăcutul. Trecând prin noi experienţe şi învăţând multe lucruri de folos sufletului şi trupului, Creştinul ajunge până la urmă pe Muntele Sion, unde se află cetatea lui Dumnezeu.

Cartea lui John Bunyan, *Pilgrim's Progress,* tradusă în româneşte încă din 1890, a apărut într-o ediţie nouă în 1923, în traducerea unui erudit teolog ortodox (ulterior neoprotestant), Dumitru Cornilescu, cu titlul *Călătoria creştinului sau calea spre fericirea de veci.* Cornilescu a făcut şi o nouă traducere în limba română a Bibliei, finanţată de British and Foreign Bible Society, o organizaţie ecumenică britanică, dar traducerea i-a atras autorului critici şi chiar ameninţări din partea ierarhiei ortodoxe. A fost silit, până la urmă, să ia calea exilului.

Pilgrim's Progress se afla însă printre textele de căpătâi ale unei organizaţii de tineri voluntari care îşi făcuse apariţia în România încă din timpul războiului, la invitaţia reginei Maria. Se numea Asociaţia Creştină a Tinerilor (Young Men Christian Association – YMCA). Înfiinţată pe la mijlocul secolului al XIX-lea de un englez, George Williams, decorat ulterior şi uns cavaler de regina Victoria a Marii Britanii, bunica Măriei, YMCA avea drept scop să educe trupul, mintea şi sufletul tineretului, cultivând activităţile sportive, operele de caritate şi instrucţia religioasă. Predicatori itineranţi se ocupau de evanghelizarea muncitorimii, antrenori de sport au inaugurat săli unde se practicau sporturi de echipă, au fost încurajate şi sprijinite întrajutorarea şi traiul în comun. În scurt timp, YMCA se răspândise în Europa avântului industrial şi trecuse oceanul în Statele Unite. Pretutindeni, asociaţiile tinerilor aveau un

puternic fundament creştin, inspirat de aşa-numitul „creştinism atletic” din epistolele Apostolului Pavel, care îi îndemna pe locuitorii oraşului Corint să renunţe la plăcerile trupului, amintindu-le că trupul omului este templu al Duhului Sfânt (1 Corinteni, 6:19) şi că nu toţi cei care aleargă pe stadionul virtuţilor câştigă premiul cel mare dacă nu sunt bine antrenaţi. Ucenicului său, Timotei, îi scria să-i urmeze exemplul căci el, Pavel, lupta cea bună luptase, călătoria săvârşise, credinţa păzise (2 Timotei 4:7). Tinerii creştini din YMCA nu interpretau neapărat literal îndemnurile spirituale ale apostolului, ci le foloseau ca pe cel mai bun argument pentru dezvoltarea trupească şi sufletească a comunităţilor din suburbiile marilor oraşe occidentale. Ideea creştinului ca atlet al credinţei nu era nouă (slavii sokolişti o cunoşteau şi ei), dar asociaţiile YMCA, în bună măsură protestante şi independente unele de altele, adaptându-se confesiunilor din ţările în care mişcarea se răspândea, îi adăugau şi ideea vieţii ca pelerinaj războinic.

Prima conferinţă mondială a asociaţiilor tinerilor creştini voluntari avusese loc la Paris în 1855, când se conturase ca principal scop al YMCA unitatea tineretului creştin mondial, însărcinat să răspândească pretutindeni împărăţia lui Dumnezeu. Cum YMCA fusese prezentă şi în războaiele britanicilor cu burii din Africa de Sud, organizaţia înglobase imediat în programul tineretului principiile cercetăşiei publicate de lordul Baden-Powell.

În timpul Primului Război Mondial, organizaţia colaborase strâns cu armatele aliate, prin înfiinţarea de case de antrenament şi petrecere a timpului liber pentru militari (numite, după naţionalitatea armatelor, Soldiers’s Home, Foyer du Soldat, Casa del Soldato, Casă Ostăşească…), unde se formau, din punct de vedere fizic şi moral, oşteni, creştini, oşteni ai lui/pentru Hristos.

Ajunşi în Balcani şi în România, activiştii americani ai

YMCA lucraseră cu militarii şi cu reprezentanţii armatei pentru susţinerea frontului, iar serviciile lor s-au dovedit atât de utile şi de populare, încât, după război, organizaţia şi-a stabilit un sediu în Bucureşti, pe strada Sălciilor nr. 17 (actuala Thomáš Masaryk), numindu-se Asociaţia Creştină a Tinerilor din România. Întâmplător sau nu, Thomáš Masaryk devenise, în 1918, primul preşedinte al Cehoslovaciei, cu sprijinul Aliaţilor şi al unităţilor paramilitare de sokolişti cehi. În comitetul de onoare al asociaţiei din strada Sălciilor/Masaryk se aflau principele Carol, Nicolae Iorga, Dimitrie Guşti, C. Angelescu, Romulus Voinescu. Comitetul de acţiune îi reunea, printre alţii, pe Gala Galaction, I. Rădulescu-Pogoneanu, prof. Nicolae Petrescu. La rândul ei, principesa Ileana avea să patroneze, ani la rând, ramura feminină a organizaţiei, YWCA.

Din partea armatei române, unul dintre principalii colaboratori ai YMCA era un ofiţer din fosta conducere a liceului militar de la Mănăstirea Dealu, de care Corneliu Zelea Codreanu îşi amintea cu recunoştinţă: colonelul Virgil Bădulescu[30], comandant, între 1916 şi 1918, al primului batalion de vânători de munte, corpul de elită al armatei. După război, Virgil Bădulescu a creat un Birou al Educaţiei Fizice în Marele Stat-Major, un Oficiu Naţional de Educaţie Fizică şi un Institut Militar de Educaţie Fizică. În toţi aceşti ani, va fi participat la organizarea taberelor sportive şi, implicit, de evanghelizare a sute de băieţi şi tineri după principiile YMCA. În Casele Ostăşeşti se ţineau şcoli de vară, cursuri de educaţie fizică, aveau loc lecturi şi discuţii pe marginea textelor evanghelice, se dezbăteau probleme practice de economie rurală sau idei de întrajutorare comunitară. Se recrutau, de asemenea, tineri cu aptitudini de conducători în munca de închegare şi instrucţie a comunităţilor de tineret de la sate şi din oraşe.

[30] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, ed. cit., p. 14.

Conducătorul unei celule YMCA trebuia să îndeplinească următoarele criterii: să îi absolvit un colegiu de elită, să fi beneficiat de instrucţie specială, să fie un bun organizator, cu o bună cunoaştere a oamenilor, să fie un creştin dedicat formării tineretului prin evanghelizare şi exerciţii fizice, prin munca în comun şi voluntariat, să fie priceput în gospodărirea resurselor şi în noi metode de cultivare a pământului, să sprijine şi să însufleţească bisericile locale creştine, indiferent de confesiune, pentru revigorarea morală a ţării.[31]

Peste câţiva ani, Zelea Codreanu avea să îndeplinească o bună parte dintre aceste criterii, deşi nu există dovezi că ar fi fost cooptat de YMCA. Cum însă rămăsese ataşat de Virgil Bădulescu, e de presupus că participa la taberele de schi pentru ofiţeri şi soldaţi, organizate de general, şi vizita complexul sportiv de la Carmen Sylva (Eforie Sud), construit la iniţiativa lui Bădulescu între 1927 şi 1929. Ulterior, Codreanu va organiza o tabără de muncă la Carmen Sylva. La procesul lui din 1938, generalul Bădulescu avea să apară pe lista martorilor apărării.[32]

După ce cunoscuseră ororile războiului, trăiseră spaima de moarte, se confruntaseră cu bolile şi sfârşitul în chinuri groaznice ale multora dintre camarazi, trăiseră cu gândul că nu se vor mai întoarce acasă niciodată, se rugaseră împreună aceluiaşi Dumnezeu, săpaseră tranşee, răbdaseră de foame şi speraseră împreună cu comandanţii lor, către ce fel de religie aveau să se îndrepte pe timp de pace foştii

---

[31] Vezi Albert E. Roberts, Henry Israel, „Rural Work of the Young Men's Christian Association" in *The Annals of the American Academy of Political Social Science,* vol. 40, *Country Life* (Mar. –1912), Sage Publications, Inc. in association with the American Academy of Political and Social Science, pp. 140–148.

[32] Vezi *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu,* Ed. Mica Valahie, 1938, II, p. 88.

soldaţi? Sau, altfel spus, odată întors acasă, ce aştepta soldatul de la Biserică, indiferent cum s-ar fi numit ea? Un capelan american, pe nume Samuel McCrea Cavert, care lucrase în cadrul YMCA, îşi punea aceste întrebări din perspectiva propriei experienţe de război. În primul rând, scria el într-un articol din 1919, odată întors printre ai lui, soldatul va dori o Biserică guvernată de ideea acţiunii altruiste în sprijinul semenilor, căci, în război, soldatul înţelesese că principalul mesaj al creştinismului era viaţa trăită în slujba aproapelui până la sacrificiul de sine. În al doilea rând, soldatul întors acasă va dori o Biserică unită în acea unitate de credinţă şi de speranţă pe care militarii o simţiseră pe front, indiferent de confesiunile şi Bisericile cărora le aparţineau. Soldatului care văzuse moartea cu ochii nu-i vor mai spune nimic controversele dogmatice şi rivalităţile între diversele denominaţiuni creştine. Chiar dacă diferitele confesiuni îşi vor păstra numele, scria Cavert, ele vor fi ca nişte prenume ale unor fraţi cu acelaşi nume de familie: cel al aceluiaşi învăţător Hristos. Nu se va pune problema unirii într-un crez comun neapărat, ci într-un scop comun. În al treilea rând, odată întors de pe front, unde înţelesese ce înseamnă cu adevărat eroismul, soldatul va aştepta o Biserică pe măsura unei misiuni eroice. Nu cumva, se întreba capelanul, Bisericile se complăceau adesea în a asigura creştinilor confortul şi siguranţa unei credinţe, uitând că Hristos le cerea celor care-l urmează să facă experienţa lepădării de sine şi a unei vieţi eroice? Or, soldatul aştepta, după război, echivalentul moral al războiului: eroismul comunitar, familial, social, politic, economic etc. În sfârşit, după război, Biserica creştină, oricare ar fi fost ea, nu mai putea să fie aceeaşi după ce militari de toate naţionalităţile trăiseră laolaltă pe câmpurile de luptă, pe muchia dintre viaţă şi moarte, împărtăşind speranţa în mântuire. Războiul fusese şi o profundă experienţă internaţională, ceea ce însemna că

misiunea, după război, a Bisericii creştine, oricum s-ar fi numit ea, era să construiască nu doar naţiuni conforme cu învăţătura lui Hristos, ci o lume întreagă după modelul Lui. Astfel, soldatul întors de pe front avea să devină soldatul lui Hristos şi armatele de pace aveau să ducă Biserica lui Dumnezeu mai departe, îşi încheia Cavert articolul.[33]

Pastor presbiterian, Samuel McCrea Cavert avea să devină unul dintre promotorii entuziaşti şi încăpăţânaţi ai mişcării ecumenice mondiale şi să fie iniţiatorul, mai târziu, al Consiliului Mondial al Bisericilor. Liniile trasate de el în 1919 şi modelul voluntariatului YMCA vor fi avut un impact profund asupra multor militari din armata română şi asupra unor clerici ortodocşi de la începutul anilor ’20, stimulând o primă tentativă de înnoire religioasă, într-o perioadă în care Biserica Ortodoxă Română se afla în plină reorganizare şi configurare administrativă şi teologică.

În mişcarea unei „noi religii” se înscria şi munca de apostolat a teologului ortodox Dumitru Cornilescu şi a preotului Teodor Popescu, care ţineau predici, traduceau Biblia, popularizau cărţi şi broşuri de învăţătură creştină pe înţelesul marelui public. Slujind la biserica Sfântul Ştefan din Bucureşti, numită şi „Cuibul cu Barză”, Teodor Popescu şi Dumitru Cornilescu au dat naştere unui curent religios care părea să învie dintr-odată credinţa ortodoxă, atrăgând din ce în ce mai mulţi simpatizanţi, răspândind noile idei la sate şi în oraşe prin conferinţe, predici duminicale şi viaţă comunitară.

Publicul era însetat de literatură creştină, şi Dumitru Cornilescu nu mai prididea traducând, pe lângă Scriptură şi *Călătoria creştinului*, şi o *Viaţă a lui Cristos, Ce să fac ca să fiu un adevărat creştin, Ce înseamnă viaţa predată în slujba*

---

[33] Vezi Samuel McCrea Cavert, *Will the Returning Soldier Want the Church?* in *The Biblical World,* vol. 53, No. 3 (May, 1919), The University of Chicago Press (http://www.jstor.org/stable/3136312), pp. 289–294.

Domnului, Taina puterii în viaţa creştină. Predicile lui Teodor Popescu au fost adunate în antologii sub titluri ca *Isus vă cheamă, Veniţi la Isus, Planul de mântuire* sau *Golgota.* Poreclit în presa vremii „Luther al ortodoxiei”, Dumitru Cornilescu a fost acuzat că se îndepărtează de ritualul şi canoanele Bisericii, adoptând o viziune protestantă asupra credinţei. În decembrie 1923, el se apăra în faţa acestor acuzaţii spunând că ceea ce urmăreşte nu este să reformeze Biserica, ci sufletul omului. Pe măsură ce popularitatea celor doi teologi şi a bisericii lor depăşea cercurile religioase ale capitalei, criticile din partea BOR se înteţeau şi, până la urmă, lui Teodor Popescu i s-a interzis să mai slujească, iar Dumitru Cornilescu a fost nevoit să părăsească ţara.

Într-un editorial intitulat „Răzvrătirea de la Cuibul cu barză”, publicat în revista *Ţara noastră,* Octavian Goga povestea cum, împins de curiozitate, asistase şi el la o liturghie la biserica Sf. Ştefan, unde „o muţenie desăvârşită stăruia împrejur şi la lumina lumânărilor de ceară, prin fumul vineţiu al cădelniţei, lămuream feţe în extazul credinţei. Isprăvind slujba, preotul şi-a început predica… Nu era o cuvântare de exeget mărunt, nici nu reedita clişee uzate de doctrină teologică. Din preajma altarului vorbea un orator îndrăzneţ, cu accente de eclesiast militant, cu fraza rotundă şi sonoră, răscolind în auditoriu întrebări şi pasiuni. Prins de magia cuvântului, preotul tresărea în toată fiinţa lui, crispându-şi fruntea palidă de ascet, faţa-i învia ca îmbibată de un fluid nervos şi în adâncul ochilor i se iviseră cele două picături de lumină stranie, care îmi reaminteau pânzele lui Ribera, Mulţimea participa cu devotament la toate analizele lui, îi urmărea ritmul logic şi-i primea argumentul cu o vie agitaţie. Când s-a încheiat zbuciumata retorică ce biciuise instinctele răului şi judecase cu asprime neajunsurile societăţii noastre, slujitorul Domnului s-a retras şi, printre rândurile poporului rămas în nemişcare, un

tânăr a început să împartă mici cărţulii, în care se schiţa subiectul celor din urmă şase predici”[34]. Teodor Popescu şi-a continuat apostolatul prin conferinţe şi predici ţinute oriunde era invitat, în case de credincioşi sau centre culturale. Grupul Creştini după Scriptură va fi ulterior asimilat cultului baptist. Biblia în traducerea lui Cornilescu va fi cunoscută sub numele Biblia penticostală.

În aceeaşi perioadă în care cei doi prieteni, Teodor Popescu şi Dumitru Cornilescu, răspândiseră la Bucureşti ideile unei reforme din interior a Bisericii Ortodoxe, în Ardeal apăruse o altă mişcare religioasă de inspiraţie neoprotestantă intitulată Oastea Domnului. Disciplina, modul de organizare, spiritul comunitar, publicaţiile răspândite de „ostaşii Domnului”, terminologia lor religios-militară atrăgeau mai cu seamă tineretul ortodox.

Toate aceste idei de înnoire religioasă, cât şi lectura sistematică a cărţii lui Bunyan îşi vor găsi ecou peste ani în manualul lui Corneliu Zelea Codreanu intitulat *Cărticica şefului de cuib,* în care avea să preia literal „muntele greutăţilor”, „pădurea cu fiare” şi „mlaştina deznădejdii” din *Călătoria creştinului.* La întoarcerea din armată, în 1922, înfiinţa şi el, la Iaşi, o Asociaţie a Studenţilor Creştini. Asociaţia nu avea, iniţial, mai mult de 26 de membri, pe care Codreanu i-a invitat împreună cu alţi 20 de studenţi la el acasă, la Huşi, unde tatăl său pare să fi fost cel care le-a indicat direcţia şi scopul asociaţiei.

Din Rusia, odată încheiat războiul civil, veneau veşti despre prigonirea creştinilor. În primăvara acelui an, Lenin dăduse instrucţiuni de confiscare a bunurilor Bisericii Ortodoxe ruse şi de eliminare a preoţilor prin execuţii în masă. Timp de câteva zile, Ion Zelea Codreanu le-a ţinut tinerilor cuvântări aprinse, îndemnându-i la luptă împotriva evreilor bolşevici. În grupul tinerilor se aflau şi foştii colegi

---

[34] *Ţara noastră,* anul V, nr. 2,13 ianuarie 1924, pp. 33–34.

de liceu ai fiului său, băieţii prinţesei Constanţa Ghica, Grigore şi Alexandru, veri primari cu Vladimir Ghika, pe care îl bătuse gândul să-l convertească pe Lenin la creştinism. Prinţesa Ghica, căsătorită cu Grigore Ghica, din ramura moldovenească a Ghiculeştilor, făcea acum parte din comitetul de conducere al nou înfiinţatei Uniuni Naţionale Creştine, un partid fondat de A.C. Cuza şi Nicolae Paulescu (reputat savant, dar şi autor al aşa-numitei fiziologii filozofice, un amestec de teologie şi medicină, care încerca să valideze, printre altele, inferioritatea rasială a evreilor). Ca şi Partidul Muncitoresc German (din 1920, Partidul Naţional Socialist al Muncitorilor Germani), apărut cu trei ani mai devreme, noua formaţiune politică îşi alesese drept siglă svastica. Apariţia Uniunii Naţionale Creştine fusese, de fapt, actul final al dizolvării Partidului Naţionalist Creştin şi al colaborării dintre A.C. Cuza şi Nicolae Iorga.

Asociaţia de tineret condusă de Corneliu Zelea Codreanu a atras şi liceeni, care abia aşteptau să fie puşi la treabă, dar „voluntariatul” lor nu a reţinut mai nimic din spiritul YMCA, nereuşind să depăşească huliganismul de grup. La şcoală, îi şicanau pe colegii evrei şi îi intimidau, căutând să întreţină o stare permanentă de teamă şi umilinţă. Pornind de la ideea că, alături de şcoală şi Biserică, teatrul contribuia la formarea spiritului unei naţiuni, liceenii au fost trimişi, însoţiţi de studenţi, să întrerupă spectacolele de teatru în idiş ale trupei evreieşti Kanapof, care dădea reprezentaţii la Huşi, Vaslui, Bârlad, Botoşani ori Paşcani. Adolescenţii intrau în sălile de spectacol, îi ameninţau pe actori, aruncau cu ce le venea la mână pe scenă, huiduiau, se încăierau cu spectatorii. Se întorceau apoi bătuţi, dar mândri de ceea ce vor fi considerat a fi fost o misiune patriotică. Acţiunile împotriva reprezentaţiilor evreieşti s-au încheiat, până la urmă, fără conflicte majore. Vacanţa era pe sfârşite.

La Berlin

În primăvara anului 1922 în sala de marmură a Grădinii Zoologice din Berlin, avea loc premiera unui film inspirat de romanul *Dracula* al lui Bram Stoker. Era primul film cu vampiri din istoria cinematografiei. Titlul filmului fusese preluat din cartea lui Stoker care a transcris, se pare, românescul „necuratul” prin „nosferatu”, dar titlul complet era *Nosferatu, o simfonie a terorii (Nosferatu, eine Symphonie des Grauens).* Pelicula a fost precedată, în seara premierei, de uvertura lui Heinrich Marschner, *Vampirul.* Filmat şi montat în stilul expresionist al vremii, *Nosferatu* ar fi trezit, poate, într-un spectator român ori slav, dincolo de groază, o oarecare familiaritate cu credinţele folclorice legate de strigoi din diferite zone rurale ale Peninsulei Balcanice. Pentru publicul german, filmul părea oglindirea unei stări de spirit, instalându-se în atmosfera apăsătoare, de teamă şi nesiguranţă, pe care o trăia populaţia bântuită de spectrul recentului război şi de presimţiri sumbre.

Peste câteva luni, ministrul de externe Walther Rathenau, de origine evreiască, a fost asasinat de o grupare teroristă. Căderea monedei naţionale, inflaţia, lipsurile, datoriile de război înmulţeau grevele, adânceau şomajul şi scoteau periodic lumea în stradă.

În toamna acelui an, Corneliu Zelea Codreanu s-a gândit să-şi continue studiile în Germania. Pare să fi fost o decizie luată în pripă, de vreme ce a fost nevoit să împrumute bani

de la un prieten ca să-şi cumpere haine. Se grăbea, poate, să constate la faţa locului starea de spirit din Germania, care permisese ieşirea din izolare internaţională a Rusiei sovietice, semnând Tratatul de la Rapallo. Codreanu împlinise 23 de ani şi era la prima lui călătorie în străinătate. Berlinul nu semăna cu nici unul dintre oraşele României. Chiar şi desfigurat de război şi de criza economică, oraşul era o metropolă impunătoare, cu 4 milioane de locuitori, cu bulevarde imense şi parcuri îngrijite, o capitală europeană în care revoluţia industrială începuse cu aproape o sută de ani în urmă şi în care acum, în artă şi literatură, avangarda şi libertatea de creaţie desfiinţau vechile modele şi regulile tradiţiei. Centrul oraşului, cu cafenele, baruri, săli de spectacole, galerii de artă, clădiri monumentale, catedrale şi biblioteci, fremăta de voie bună când nu era agitat de greve şi proteste. În cartierele aglomerate din suburbii însă, unde locuiau sute de mii de muncitori, criza economică se adâncea cu fiecare zi.

Berlinul care i-a atras atenţia lui Corneliu Zelea Codreanu era tocmai oraşul sărăciei şi al lipsurilor, al copiilor care cerşeau pe străzi, al inflaţiei galopante şi al micii burghezii aduse la sapă de lemn de prăbuşirea mărcii. Tânărul student român a locuit la un prieten din copilărie şi fost coleg de la Facultatea de Drept din Iaşi, Constantin Zota. Cu doi ani înainte, cu prilejul grevei ceferiştilor de la Nicolina, Zota se aflase în grupul studenţilor naţionalişti care confiscase de la chioşcuri ziarul *Lumea,* proprietate a fraţilor Hefter, şi îl arsese în Piaţa Unirii, la picioarele statuii lui Alexandru Ioan Cuza.

Numele lui Zota fusese trecut atunci în rapoartele poliţiei împreună cu numele celorlalţi participanţi la tulburările iscate de greva ceferiştilor. La Berlin, Zota se antrena din când în când, făcând exerciţii de tras la ţintă cu pistolul prin pădurile din împrejurimile oraşului. Era, poate,

membru al vreunei grupări studenţeşti, căci tineretul berlinez era organizat, încă de la 14–16 ani, în asociaţii, ligi ori cercuri. Aripa tânără *(Bismarckjugend)* a Partidului Naţional Popular German se număra printre cele mai active organizaţii monarhiste şi antibolşevice din ţară.

Scriind peste ani despre această călătorie, Codreanu avea să compenseze puţina atenţie de care se va fi bucurat printre studenţii germani printr-un mic delir de grandoare. El credea că, instruit cum era la şcoala lui A.C. Cuza, le fusese „profesorul în antisemitism" viitorilor hitlerişti.[35] În orice caz, s-a străduit să atragă atenţia asupra lui, prezentându-se la festivităţile de deschidere a noului an academic îmbrăcat în costum naţional, cu cămaşă albă, închisă la gât, cu chimir la brâu şi cu pieptar bucovinean. Odată stârnită curiozitatea colegilor, au început primele întrebări, apoi dezbaterile, în cadrul cărora tânărul excentric le-ar fi împărtăşit studenţilor berlinezi din experienţa luptei antisemite a studenţilor ieşeni. Cu prilejul unei vizite într-un cartier muncitoresc din nordul Berlinului, la un meşter care fabrica svastici, Zelea Codreanu ar fi auzit pentru prima dată de un anume Adolf Hitler, în vârstă de 36 de ani, care conducea la München o mişcare antisemită. Muncitorul Strumpf de pe Salzwedeler Strasse 3 i-ar fi spus clientului său român că Hitler se arată a fi omul viitorului. În toamna aceluiaşi an, Partidul Naţional Socialist al lui Hitler era în ascensiune în Bavaria, mai ales după recentele evenimente din Italia, care aduseseră la putere partidul lui Benito Mussolini, în urma unui aşa-numit „marş asupra Romei" al fasciştilor săi îmbrăcaţi în cămăşi negre. Succesul lui Mussolini îl înflăcărase şi pe Codreanu, şi e de mirare că nu a făcut un drum la München să-l vadă pe Hitler la vreuna dintre adunările naţional-socialiştilor. Sau poate că l-a văzut, dar, în amintirile scrise în 1936,

[35] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, ed. cit. pp. 58–59.

vanitatea de deschizător de drumuri l-a împiedicat să-l evoce pe adevăratul mentor al studenţimii germane din 1922.

În aceeaşi perioadă, un diplomat al ambasadei americane din Berlin însărcinat cu evaluarea politică a mişcării naţional-socialiste, se declara impresionat de forţa personalităţii lui Hitler. Viitorul Führer se dovedea a fi un redutabil vorbitor, capabil să capteze şi să cucerească mase largi de oameni. În timpul unui interviu care durase câteva ore, ori de câte ori i se pusese o întrebare, el îi răspunsese imediat printr-un discurs politic fără cusur, ca înregistrat pe o placă de gramofon.[36]

În Europa se întâmplau prea multe evenimente importante pentru ca tânărul Corneliu Zelea Codreanu să mai aibă timp de studiat disciplina economiei politice în sălile de curs ori în biblioteci. Constrâns de lipsa banilor, avea să se mute la Jena, unde viaţa era mai ieftină, şi să se ocupe cu micul comerţ cumpărând produse din provincie şi vânzându-le la Berlin. La Jena a fost impresionat de disciplina şi corectitudinea germane, cât şi de tăria de caracter a unei populaţii cu simţul muncii şi al datoriei. În acelaşi timp, Jena era şi un centru universitar cu veche tradiţie, unde activau asociaţii studenţeşti naţionaliste şi se puneau bazele antropologiei rasiale naziste.

La începutul lui decembrie, Codreanu a primit veşti din ţară că studenţimea e în fierbere. Anul universitar începuse la Iaşi cu o cuvântare a rectorului Traian Bratu care făcuse un bilanţ al anilor de după război, când Universitatea se confruntase cu multe greutăţi, dar reuşise să găzduiască un mare număr de studenţi veniţi din toate provinciile ţării: 500 aveau masă şi cazare asigurate în cămine, 200 primeau masa şi locuiau la gazde. Făcând aluzie la unele tulburări petrecute pe timpul vacanţei, profesorul Bratu

[36] Vezi Berlin Alert: the Memoirs and Reports of Truman Smith, Hoover Inst Pr. Stanford, 1984.

ceruse studenţimii bună înţelegere şi calm în noul an. Tensiunile reîncepuseră însă pe măsură ce se apropia iarna şi Universitatea nu avea lemne de încălzit căminele studenţeşti.

Îndemnând studenţii la revoltă, A.C. Cuza nu putea să uite că rectorul Bratu declanşase o anchetă la Facultatea de Drept, care constatase tot felul de nereguli administrative. Studenţii cuzişti organizaseră un protest în faţa casei rectorului, huiduind, vociferând, numindu-l, „jidănit” şi „canalie”, şi cerându-i demisia. Spiritele s-ar fi liniştit, poate, dacă la Cluj nu s-ar fi aprins o scânteie nouă. Odată cu revenirea studenţilor din vacanţă, pe dealul Feleacului, o nemulţumire surdă se strecurase în sufletul studenţilor români, avea să scrie unul dintre ei.[37] Ca şi la Iaşi, apropierea iernii, frigul din cămine, sărăcia, gândul că Universitatea era năpădită de străini mai bine îmbrăcaţi şi hrăniţi şi cu mai multe şanse decât românii de a-şi găsi un loc de muncă după terminarea studiilor, precum şi numărul crescând al evreilor îi făceau pe ardeleni să clocotească de mânie şi neputinţă. Până într-o zi, când se răspândise vestea că o studentă venită la Universitate din Oltenia s-a sinucis, lăsând un bilet în care spunea că nu mai putuse să îndure sărăcia şi mizeria.

La înmormântarea ei participase toată suflarea românească a Universităţii din Cluj, pentru care tânăra devenise simbolul unei înfrângeri naţionale. Peste câteva zile, studenţii de la Facultatea de Medicină îşi alungau colegii evrei din sala de disecţie. Îi scoteau apoi şi din cămine, vandalizau redacţia unui ziar sionist şi strigau „Jos jidanii!” în timpul unui spectacol de operă. Protestele antisemite au cuprins şi capitala, unde, pe 10 decembrie, îşi dăduseră întâlnire delegaţii ale societăţilor studenţeşti din toată ţara. Cum studenţii aveau asigurată gratuitatea

---

[37] Ion Moţa, *Cranii de lemn,* Ed. Vicovia, Ed. Babel, 2012, Bacău, p. 143.

călătoriilor cu trenul, la Bucureşti s-au strâns în jur de 3 000–4 000 de studenţi, declarând grevă generală în centrele universitare pentru impunerea principiului *numerus clausus*[38]. Un marş pe străzile capitalei s-a încheiat cu ciocniri violente cu populaţia evreiască din cartierul Văcăreşti. Din pricina grevei, guvernul a închis căminele şi cantinele studenţeşti, luând decizia suspendării anului universitar. Cu protestele din iarna aceea a început conflictul deschis pe tema *numerus clausus*, adică a limitării numărului de studenţi evrei în universităţi, în funcţie de raportul între procentul populaţiei majoritare şi cel al populaţiei evreieşti. Dintre cei 136 de absolvenţi ai Facultăţii de Medicină de la Cluj din acel an, numai 64 erau români. Potrivit recensământului din 1930, când administraţia şi instituţiile trecuseră printr-un masiv proces de românizare, numărul evreilor în oraşele transilvănene nu depăşea zece procente.

În vremea revoltei de la Cluj, studentul Ion Moţa avea 20 de ani. Fruntea înaltă, trăsăturile delicate, încă adolescentine, statura ţanţoşă, portul specific Orăştiei, cu pieptar de piele de oaie cusut cu fir roşu de lână şi cămaşă albă, cu mâneci largi, lungă până aproape de genunchi, făcea din el o apariţie care nu trecea neobservată. Se înscrisese la Facultatea de Drept, după o şedere de un an la Paris unde urmase cursuri de drept şi ştiinţe politice. Făcuse liceul maghiar de la Sibiu înfiinţat de iezuiţi în secolul al XVIII-lea, cu predare în limbile maghiară, germană şi română, unde învăţaseră, printre alţii, Octavian Goga, Gheorghe Lazăr, Miron Cristea, Aurel Vlaicu. Apoi, odată cu refugierea familiei sale în regat, fusese înscris la liceele Lazăr şi Sf. Sava din Bucureşti.

La Facultatea de Drept de la Cluj, tânărul Ion Moţa încingea spiritele noii generaţii, scriind pătimaş şi cu vădit

---

[38] Număr fix (lat.), una dintre metodele de a limita numărul studenţilor într-o universitate.

talent literar despre naţionalismul radical şi antisemit, şi traducând scrierea apocrifă *Protocoalele înţelepţilor Sionului,* un text inventat, pus în circulaţie în Rusia ţaristă, la începutul secolului XX, pentru a justifica valurile de pogromuri. Afirmând superioritatea creştinului asupra evreului, Moţa milita şi pentru o radicală înnoire morală a neamului românesc, pe care îl socotea şubrezit de corupţie, alcoolism şi o viaţă dezordonată.

Alarmat de veştile din ţară, cu un revolver primit de la Zota în buzunar, Corneliu Zelea Codreanu a revenit în România. Dar, vizitându-i pe studenţii de la Cernăuţi, Iaşi şi Bucureşti, a rămas nedumerit de absenţa unui plan de luptă ori a unei strategii pe termen lung. O întâlnire la Bucureşti cu A.C. Cuza l-a dezamăgit. Mentorul său încă ezita să înfiinţeze o organizaţie naţională antisemită. Împreună cu fostul său coleg de la Mănăstirea Dealu, Alexandru Ghica, Zelea Codreanu a făcut un drum la Cluj, unde l-a cunoscut pe Ion Moţa, „tânăr ager şi de talent”[39], dar nici studenţii clujeni nu i s-au părut prea hotărâţi, aşa încât a ajuns la concluzia că studenţimea nu cunoaşte în profunzime gravitatea aşa-numitei chestiuni evreieşti. A trimis atunci, în toate centrele universitare, câţiva studenţi ieşeni cu misiunea de a fi un fel de propagandişti agitatori cu scopul transformării mişcării studenţeşti într-o organizaţie naţională, cu revendicări de natură politică şi cu o conducere „matură”. Graba lui se va fi datorat şi îngrijorării lui A.C. Cuza şi Ion Zelea Codreanu legată de noua Constituţie care urma să fie promulgată de regele Ferdinand până la sfârşitul lunii martie a anului 1923. Articolul 7 le dădea drepturi egale străinilor naturalizaţi, indiferent de confesiune, etnie sau limbă. În aceeaşi perioadă, Uniunea Evreilor Pământeni îşi schimba numele în Uniunea Evreilor Români, incluzând şi comunităţile din

[39] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 88.

Bucovina, Basarabia şi Transilvania. Studenţii au început să răspândească manifeste redactate de A.C. Cuza împotriva noii Constituţii.

Ambiţiile lui Ion Zelea Codreanu, ideile lui A.C. Cuza şi spiritul organizatoric şi disciplinat al tânărului Codreanu au reuşit să aducă la Iaşi delegaţii de studenţi din toate centrele universitare, la o adunare de constituire a unei Ligi a Apărării Naţionale Creştine (LANC) prezidate de A.C. Cuza, în aula Universităţii. Proaspăt întors din Germania, Corneliu Zelea Codreanu a imprimat şedinţei din 4 martie 1923 un vădit caracter simbolic de afiliere la mişcările naţionaliste europene. Fiecare grup de studenţi sosit la Iaşi purta câte un drapel negru, cusut pe margini cu o panglică tricoloră şi având la mijloc un cerc alb în care era înscrisă o svastică. Mesajul steagurilor era că albul speranţei româneşti se va ridica din întunericul nedreptăţilor sub semnul luptei antisemite din întreaga lume. De fapt, negrul şi cercul alb cu svastică îi fuseseră inspirate de steagul naţional-socialiştilor germani. Ulterior, Codreanu va introduce şi sfinţirea drapelelor ca practică frecventă, rămasă din perioada războiului.

În urma şedinţei de înfiinţare a LANC, i-a fost încredinţată organizarea filialelor din ţară, în timp ce, la Cluj, în primăvara aceluiaşi an, ca lider al studenţilor, Moţa a fost cooptat în organizaţia naţionalistă Acţiunea Românească (creată după modelul organizaţiei naţionaliste monarhiste Action Française) fondată de câţiva dintre profesorii săi de la Universitate şi sprijinită de Moţa-tatăl şi de Alexandru Vaida Voevod. În următorii doi ani, Acţiunea Românească avea să fie asimilată de Liga Apărării Naţionale Creştine. Ziarul organizaţiei i-a păstrat însă numele în titlu, fiind finanţat de comunitatea ardelenilor din Statele Unite, căreia redacţia îi mulţumea pentru ajutorul financiar primit, în primul său număr din 1 noiembrie 1924.

Prietenia dintre Codreanu şi Moţa s-a închegat cu

prilejul unui congres al mişcării studenţeşti ţinut în august, tot la Iaşi. În contextul grevelor tineretului, nu era un congres autorizat. Uşile mitropoliei şi ale Universităţii au fost zăvorâte şi erau păzite de jandarmi. Conduşi de Codreanu şi Moţa, studenţii au îngenuncheat în faţa mitropoliei şi s-au rugat în stradă, ceea ce a produs impresie şi o vie emoţie trecătorilor, atrăgând mulţi tineri şi adolescenţi. De la mitropolie, studenţii au pornit spre Universitate, unde au forţat deschiderea uşilor, provocând confruntări cu forţele de ordine şi arestări.

În zilele următoare, şi-au dat întâlnire în afara oraşului, la mănăstirea Cetăţuia şi în pădurea Galata, iar Codreanu, ca să nu fie recunoscut de jandarmi, s-a strecurat până la locurile de întâlnire deghizat în haine de fochist, aşa cum învăţase din instrucţiunile lordului Baden-Powell, cât şi din experienţa sa militară. Când a ajuns la şedinţa secretă, a avut grijă să plaseze observatori pe deal, ca să urmărească mişcările inamicului şi studenţii să nu fie luaţi prin surprindere. Fiind un bun vorbitor, Moţa a prezidat şedinţa. În articolele lui despre revigorarea morală a neamului şi lupta pentru drepturile românilor în propria ţară, el se referea rar, ca şi Codreanu, la ortodoxie ori la Biserica Ortodoxă ca atare. Foloseau, în schimb, termenii „Biserică creştină” ori „creştinism”. Cauza naţională era împărtăşită deopotrivă de Bisericile Ortodoxă şi Greco-catolică, preoţii şi oamenii politici ai celor două confesiuni făceau parte din aceleaşi organizaţii naţionaliste, iar suveranii catolici şi protestanţi ai României promovau, de asemenea, în discursuri şi atitudini, o largă deschidere ecumenică, susţinând, în aceleaşi timp, Biserica Ortodoxă majoritară.

Pe de altă parte, în Ardeal şi Bucovina locuiau de secole minoritari protestanţi, iar românii întorşi din America după întregirea ţării făcuseră şi experienţa neoprotestantismului american. Codreanu şi Moţa erau, prin urmare, familiarizaţi cu terminologia creştinismului occidental. Aşa că Moţa se

referea la Dumnezeu numindu-l „Creator”, şi nu „Ziditor”, cum i se spunea în varianta ortodoxă a *Crezului,* pe apostoli îi numea mai curând „discipoli”, decât ucenici, amintea de „Fecioara Maria” şi foarte rar de „Maica Domnului”, vorbea despre „spiritul” creştin mai degrabă decât despre duhul creştin. Într-un articol polemic, îi făcea un portret admirativ preotului catolic naţionalist slovac Andrej Hlinka, cu a cărui activitate naţionalist-religioasă era la curent, după cum îi menţiona cu familiaritate pe poetul polonez catolic Mickiewicz sau pe generalul anticomunist spaniol José Moscardo. Peste câţiva ani, va participa la războiul civil din Spania, de unde se va întoarce în ţară pe catafalc, cu doi călugări romano-catolici la căpătâi.

Din acest amestec al confesiunilor rezulta un sincretism magico-religios cel mai bine ilustrat în strania şi criptica sa autobiografie scrisă în 1936, cu puţin timp înaintea plecării în Spania, în care Moţa avea să evoce, cu metafore de romantic întârziat, credinţa folclorică în strigoi, scriind că „eu şi camarazii mei suntem un fel de ciudate făpturi cu două vieţi, un fel de strigoi ridicaţi dintr-o lume apusă spre a purta duhul spaimei în lumea de azi. […] Oamenii veacului de astăzi să-şi oprească o clipă huzurul şi nepăsarea şi să asculte ciudatele zgomote care frământă adâncurile neînţelese şi chiuie cu vânturile nopţii. Şi să ştie: se apropie stăpânirea strigoilor, şi e cumplită!”[40]

[40] Ion Moţa, *Cranii de lemn,* ed. cit., p. 10.

„Dacă aş avea un singur glonţ…”

Din gara Câmpulung-Est (Capu Satului), pe şoseaua spre Suceava şi apoi pe un drum pietruit, se urcă spre rezervaţia naturală Cheile Moara Dracului din munţii Rarău. Pe timpul stăpânim austriece, aici se vor fi antrenat Arcaşii, un fel de pompieri ai satelor bucovinene, deveniţi ulterior luptători pentru drepturi sociale şi naţionale. În septembrie 1923, când s-a ţinut congresul LANC la Câmpulung Moldovenesc, Arcaşii cuzişti au asigurat paza delegaţilor şi a întrunirilor.

Dar veştile din centrele universitare nu erau prea bune: după aproape un an de greve şi proteste, studenţii păreau resemnaţi. Era încă vacanţă, era cald, în oraşe domnea liniştea. Moţa era îngrijorat că, până la începerea noului an universitar, flacăra revoltelor avea să se stângă. Îşi spunea că ar fi fost nevoie de o iniţiativă, de un impuls puternic şi hotărât, care să scoată studenţimea din amorţire. După congres, Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa s-au retras în munţii Rarăului, ca să se sfătuiască în linişte. Au urcat pe cărările umbrite de copaci seculari, dincolo de Moara Dracului, şi s-au oprit undeva, în apropierea schitului ridicat de voievodul Petru Rareş, cu secole în urmă. Moţa era de părere că studenţii ar fi trebuit să se prezinte totuşi la cursuri, dar împărtăşea temerea lui Codreanu că mişcarea lâncezea şi avea să fie abandonată, în absenţa unor acţiuni noi care s-o ţină aprinsă. Din vorbă-n vorbă, a prins contur un plan.

Întorşi la Iaşi, la începutul lui octombrie 1923, cei doi prieteni s-au sfătuit cu Ion Zelea Codreanu, care i-a încurajat să treacă la acţiune. Au fost convocaţi mai mulţi amici în casa de pe strada Săvescu, unde locuia Moţa. Au răspuns invitaţiei câţiva studenţi clujeni şi bucovineni: Aurelian Vernichescu, de la Cluj, coleg de-al lui Moţa, şi Ilie Gârneaţă, Radu Mironovici, Leonida Bandac şi Tudose Popescu de la Cernăuţi, cunoscuţi de-ai lui Codreanu. După discuţii aprinse, când spiritele s-au încins cu scenariile cele mai nebuneşti, s-a ajuns la concluzia că „problema evreiască” s-ar rezolva cel mai simplu prin asasinarea principalelor personalităţi evreieşti ale vremii şi a românilor „jidăniţi”, bancheri, oameni politici şi patroni de presă. Exaltaţi de viziunea unei societăţi purificate de străini, cei şapte tineri (cărora li s-a adăugat, peste câteva zile, un alt clujean, Corneliu Georgescu) au întocmit o listă pe care se aflau, printre alţii, bancherii Bercovici, Mauriciu şi Aristide Blank şi miniştrii Alexandru Constantinescu, Constantin Banu, George Mârzescu, I.Th. Florescu. Au făcut apoi un legământ pentru îndeplinirea planului. Îndemnaţi probabil de Ion Zelea Codreanu şi de zelul său religios, au mers în secret pe la biserici să se roage pentru reuşită. Au stabilit data şi ora întâlnirii tuturor la Bucureşti şi cine pe cine să omoare: lui Codreanu îi revenea sarcina de a-l împuşca pe ministrul agriculturii, Alexandru Constantinescu. Rămâneau de hotărât ziua şi ora atentatelor.

Tinerii păreau gata să-şi asume toate riscurile şi toate consecinţele. Au lăsat celor dragi scrisori de adio. Omul lor de legătură la Bucureşti se numea Nicolae Dragoş şi primise instrucţiuni printr-un bilet de la Zelea Codreanu, semnat „Căpitan Furtună”, să pregătească şase pistoale şi să-l găzduiască pe aducătorul mesajului (Bandac). Odată ajunşi la Bucureşti, Codreanu şi Moţa au căutat să fie prudenţi, fiindcă de la recentele agitaţii şi violenţe studenţeşti se aflau în vizorul poliţiei. S-au înregistrat la

hotel şi s-au prezentat sub nume conspirative. Numai că aveau să constate că unii dintre tovarăşii lor dădeau înapoi sau trădau cauza cu sau fără voie: Nicolae Dragoş a refuzat să-i mai primească acasă pe doi dintre conspiratori, un altul a fost găzduit, fără să ştie, la un informator al poliţiei, altul, prudent, a lăsat o scrisoare prin care anunţa că nu mai poate lua parte la acţiune, altul (Ilie Gârneaţă) nu a mai ajuns la Bucureşti, iar altul a dezvăluit planul Siguranţei. Până la urmă, au fost arestaţi într-o casă din strada 13 Septembrie şi s-au găsit asupra lor mai multe pumnale şi revolvere.

La un prim interogatoriu, şi-au recunoscut intenţiile, mărturisind că ajunseseră la exasperare din pricina „problemei evreieşti”, care nu fusese rezolvată nici prin petiţii, nici prin proteste, nici prin greve studenţeşti. Scopul declarat al iniţiativei lor era de a transforma mişcarea studenţească într-o mare mişcare naţională. Poliţia cerceta şi eventuala implicare în complot a lui Ion Zelea Codreanu. Cei şapte tineri (Codreanu, Moţa, Popescu, Mironovici, Georgescu, Vernichescu şi Dragoş) au fost transportaţi la închisoarea Văcăreşti, unde tânărul Codreanu a mâncat pâine neagră pentru prima oară în viaţă şi a făcut experienţa mizeriei, a păduchilor, a frigului şi a umezelii. Poate că se îmbărbăta amintindu-şi de codul cavalerilor din cartea generalului Baden-Powell care scria: „Când vedeţi pericolul, nu vă opriţi să-l cercetaţi – cu cât staţi să judecaţi, cu atât veţi avea mai puţin curagiu. Înaintaţi cu îndrăzneală şi odată ce aţi izbutit veţi vedea că nu era aşa de grozav cum vă închipuiaţi. […] Cavalerii nu ştiau ce este descurajarea; niciodată nu s-ar fi predat, ci întotdeauna erau gata să lupte până la ultima suflare”[41].

Două săptămâni de izolare i s-au părut o veşnicie. Între timp, au fost reţinuţi şi alţi posibili complici, printre care şi Ion Zelea Codreanu. Au fost mutaţi în celule de câte trei

[41] Robert Baden-Powell, *op. cit.,* p. 236.

persoane, iar Codreanu-tatăl a obţinut permisiunea ca, în fiecare dimineaţă, să se roage cu toţii în biserica din curtea închisorii. Acolo recitau *Tatăl nostru* şi cântau *Preasfântă Născătoare de Dumnezeu,* după care se întorceau în celule, unde Codreanu-fiul punea pe hârtie un plan de organizare a centrelor studenţeşti, a tineretului de la sate şi a elevilor de liceu. În biserică, Ion Zelea Codreanu le-ar fi atras atenţia asupra unei icoane a Arhanghelului Mihail, după care, mai târziu, au făcut trei copii: una de mărime apropiată cu originalul, una miniaturală pe care Corneliu Zelea Codreanu voia s-o poarte la el şi una de dimensiuni obişnuite, pe care avea să i-o dăruiască mamei sale.

Treptat, unul câte unul, complicii au fost eliberaţi, în timp ce, la Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Cernăuţi studenţii se prezentau la cursurile noului an universitar, început fără tensiuni majore.

Capii complotului au rămas în închisoare. Se mobilizaseră pentru ei moţii din frăţiile de cruce ale avocatului Amos Frâncu din Ardeal, care le trimiteau bani pentru strictul necesar, şi A.C. Cuza, Corneliu Şumuleanu şi Ion Găvănescul la Iaşi, Nicolae Paulescu la Bucureşti, profesorii Cătuneanu şi Valer Pop la Cluj, care le luau apărarea în public. Crăciunul şi sfârşitul anului i-au găsit în închisoare pe şase dintre tinerii complotişti, preocupaţi să afle cine îi trădase. „Dacă aş avea un singur glonţ, iar în faţa mea un duşman şi un trădător, glonţul l-aş trimite în trădător”[42], obişnuia să spună Corneliu Zelea Codreanu.

Judecarea procesului a avut loc la sfârşitul lunii martie 1924, la Curtea cu juraţi Ilfov. Codreanu, Moţa şi ceilalţi se aşteptau să fie condamnaţi la cel puţin cinci ani de închisoare. Unul dintre camarazii eliberaţi le-a transmis că cel care îi turnase Siguranţei fusese Aurel Vernichescu. Odată aflat trădătorul, Moţa n-a mai avut tihnă. El îl

[42] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 127.

adusese pe Vernichescu în mijlocul lor, iar acum avea de ales între loialitatea faţă de Codreanu şi ceilalţi camarazi şi prietenia faţă de Vernichescu. Tulburat de sentimente contradictorii, a primit de la cineva, într-un pachet cu alimente, ascuns într-o pâine sau într-o cutie cu bomboane, un revolver. Nu se ştie dacă revolverul îi fusese trimis în mod expres lui Moţa sau dacă Moţa a socotit că el este responsabil de pedepsirea trădătorului.

Cu o zi înaintea procesului, pe 28 martie 1924, tinerii rămaşi în arest au fost duşi în încăperea unde aveau loc vizitele de familie. Venise în vizită şi Vernichescu. Poate se căia că i-a trădat sau, dimpotrivă, spera ca, vizitându-i, să le alunge orice bănuială. Moţa l-a luat deoparte pe fostul lor camarad, conducându-l într-un birou alăturat, ca şi când ar fi avut să-i spună ceva important. Acolo, a descărcat în el şapte gloanţe, fără să-l omoare însă. Imediat, s-a creat un moment de panică, funcţionarii au început să ţipe, gardienii i-au înconjurat pe deţinuţi, i-au scos din încăpere şi i-au închis în celule separate. În timp ce Vernichescu era transportat de urgenţă la spital, tinerii au început să fluiere un imn intitulat *Studenţi creştini din România Mare.* Fapta neaşteptată a lui Moţa a produs senzaţie, presa vuia, procesul începea a doua zi, către orele prânzului, cu valuri de oameni revărsându-se spre tribunal, cărora forţele de ordine cu greu le făceau faţă. În sala de judecată, inculpaţii şi-au recunoscut intenţiile, i-au acuzat pe politicieni de corupţie şi trădare de neam, dar au susţinut că, deşi discutaseră despre posibilitatea unor atentate, nu stabiliseră data şi ora la care acestea ar fi trebuit să aibă loc, ceea ce însemna că speţa lor nu întrunea condiţiile unui complot. Procesul a durat până în zorii zilei următoare, când toţi au fost achitaţi, cu excepţia lui Ion Moţa, care trebuia judecat pentru împuşcarea lui Vernichescu. Avea să fie condamnat şi eliberat peste un an.

În curtea tribunalului, mulţimea de prieteni cuzişti, de

rude, de antisemiţi devotaţi ori întâmplători şi de curioşi i-au întâmpinat cu urale pe ceilalţi „văcăreşteni” (Corneliu Zelea Codreanu, Radu Mironovici, Tudose Popescu, Corneliu Georgescu, Ilie Gârneaţă). În seara aceea, sărbătorind evenimentul, studenţii naţionalişti au spart geamurile şi galantarele magazinelor şi băncilor evreieşti, iar un grup a pătruns la o conferinţă ţinută de bancherul Aristide Blank ca să-l fluiere şi să-l apostrofeze.

Însoţit de tatăl său, Codreanu s-a întors la Huşi, apoi, încurajat de achitare, a plecat la Iaşi cu gândul să pună în aplicare planul de organizare a tineretului LANC, pe care îl concepuse în închisoare. La Iaşi însă era linişte. Deşi achitarea grupului văcăreştean fusese prilej de bucurie, studenţii nu păreau doritori să reia protestele. Mulţi nu îl întâlniseră niciodată pe Corneliu Zelea Codreanu, care avea acum 25 de ani, nu mai era student şi făcea deja parte din altă generaţie. Aparentul calm al oraşului se datora şi numirii în funcţia de prefect al poliţiei a unui liberal pe nume Constantin Manciu, avocat din Bacău. Din primele zile ale preluării funcţiei, Manciu interzisese manifestaţiile de stradă şi, chiar dacă mai avuseseră loc ciocniri între studenţii cuzişti şi poliţie, intervenţia brutală a poliţiei reuşise să-i intimideze pe mulţi. Un contemporan îl descria ca pe un om dur, perfect adaptat vremurilor: „n-avea milă de studenţii băştinaşi care spărgeau geamuri şi capete minoritarilor evrei, aplicându-le Constituţia. A aplica, pe acea vreme, Constituţia însemna a bate pe cineva”[43].

Corneliu Zelea Codreanu a reuşit totuşi să adune în jurul lui un grup de studenţi cărora, împreună cu „văcăreştenii”, le-a împărtăşit planurile de înfiinţare a unei organizaţii de tineret a LANC şi de educare a noilor generaţii în spirit eroic. Se contura, ca proiect politic, instalarea unui guvern naţionalist în frunte cu A.C. Cuza, care să rezolve „chestiunea evreiască” prin legi speciale de protecţie a

[43] Vezi Petre Pandrea, *op. cit.,* p. 24.

românilor, între timp, o mână de studenţi şi elevi de liceu înfiinţaseră o frăţie de cruce.

Codreanu a început să ţină cu ei şedinţe în curtea Constanţei Ghica. Apoi au hotărât să-şi clădească singuri un sediu, după modelul Caselor Ostăşeşti şi urmând instrucţiunile generalului Baden-Powell din capitolul *Importanţa unui local,* unde se explicau beneficiile unui spaţiu în care tinerii să se poată întâlni, să discute, să citească, dar să aibă şi un teren de cultivat legume şi de făcut sport. („Îndemnaţi pe cercetaşi în parte şi pe patrule să-şi aibă fiecare grădina sa, să cultive legume şi flori şi să le vândă pentru a-şi procura banii necesari echipamentului. Arătaţi-le toate speciile de vegetale sălbatice şi comestibile.”[44]) Cineva le-a oferit un teren la Ungheni, pe malul Prutului, departe de agenţii prefectului Manciu, unde să fabrice cărămizi. Aşa a început prima tabără de muncă sub conducerea lui Corneliu Zelea Codreanu. A fost o experienţă pe care, ulterior, avea să o extindă în toată ţara, în sate şi oraşe. Terenul de la Ungheni s-a dovedit a fi o groapă de gunoi, dar echipa de 26 de tineri l-a curăţat cu râvnă, împrumutând unelte de la ţărani. Câţiva cărămidari locali i-au învăţat pe tineri cum se frământă lutul cu picioarele. În câteva zile, au deprins meşteşugul, producţia de cărămizi a sporit, iar Constanţa Ghica le-a pus la dispoziţie un hectar de teren în Iaşi, pe care să-l transforme în grădină de zarzavat ca să aibă ce mânca pe şantier şi, eventual, să şi vândă din ce prisosea. Această primă tabără producea o mică revoluţie în mentalitatea localnicilor, care nu mai asistaseră niciodată la o strategie de muncă în rândul tineretului atât de bine pusă la punct. În jurul taberei, se adunau nenumăraţi gură-cască. Ţăranii aduceau alimente. Dezbrăcaţi până la brâu, cu pantalonii suflecaţi şi desculţi, băieţii şi studenţii de la oraş cărau apă din Prut şi asudau săpând în căutarea lutului, sub soarele ultimei luni

[44] Robert Baden-Powell, *op. cit.,* p. 182.

de primăvară a anului 1924.

Într-o seară, va povesti Zelea Codreanu mai târziu în cartea sa de amintiri, venind de la cărămidărie, pe când trecea prin faţa unui restaurant din Piaţa Unirii, a fost martorul unei intervenţii a poliţiei, în urma unei altercaţii între doi studenţi şi un profesor, Petre Constantinescu-Iaşi, membru fondator al Partidului Comunist Român, înfiinţat în 1921 şi scos în afara legii în 1924. Fără să ştie ce se întâmplase de fapt, Codreanu a fost convins că era vorba, din nou, de persecutarea studenţimii antibolşevice. Constantinescu-Iaşi trebuie să fi fost un cunoscut al tatălui său, fiindcă era, ca şi Ion Zelea Codreanu, profesor de liceu şi ţinea ore şi la Huşi. Pe când asista la scena arestării celor doi studenţi, poliţiştii l-au recunoscut şi, ştiindu-l de scandalagiu, l-au îmbrâncit, făcându-l „derbedeu” şi „haimana”. El s-a abţinut să riposteze, ba chiar, îndepărtându-se, i-ar fi salutat ceremonios. Ajuns acasă însă, s-a perpelit toată noaptea, simţind că, mai devreme sau mai târziu, mânia va răbufni. Fusese închis pentru convingerile lui, înfiinţase o tabără de muncă unde toţi îl ascultau, era bărbat în toată firea şi multă lume îl privea cu respect. Cine se credeau oamenii lui Manciu şi cum de-şi permiteau să-l trateze ca pe un terchea-berchea? Codreanu îşi strunise pe moment mânia, dar o simţea urcând în el ca lava unui vulcan.

Ocazia unei noi confruntări cu oamenii prefectului nu s-a lăsat aşteptată. Într-o dimineaţă, în curtea Constanţei Ghica, pe când 50 de studenţi şi liceeni, unii copii de ofiţeri, se pregăteau să-şi înceapă milităreşte ziua de lucru sub conducerea lui Corneliu Zelea Codreanu, au năvălit peste ei zeci de agenţi de poliţie înarmaţi, cu prefectul în frunte. Manciu ar fi fost informat că, sub pretextul fabricării de cărămizi, echipa lui Codreanu făcea propagandă antisemită în Basarabia şi că, în dimineaţa aceea, aveau să fie luate decizii radicale. La percheziţie, asupra lui Zelea Codreanu s-

ar fi găsit un plan al casei prefectului. Drept urmare, el a fost primul lovit şi imobilizat.

Manciu a organizat apoi o procesiune demonstrativă, obligându-i pe tineri (mulţi dintre ei adolescenţi) să parcurgă străzile oraşului încadraţi de jandarmi cu baionete la arme, sub privirile trecătorilor şi ale negustorilor evrei din centrul oraşului. Prefectul se bucura de simpatia populaţiei evreieşti, pe care încerca să o apere de atacurile antisemite ale bandelor de studenţi violenţi. Pentru Zelea Codreanu însă să fie privit de „duşmani” ca un înfrânt a fost o imensă umilinţă. La sediul poliţiei, a început un lung interogatoriu, întrerupt de bătăi şi torturi, reconstituite ulterior din relatările celor păţiţi: tinerii erau spânzuraţi cu capul în jos şi loviţi la tălpi cu o vână de bou, iar când urlau de durere erau cufundaţi cu capul într-o găleată cu apă. Procedeul se repeta până când declarau orice li se cerea. Când tocmai îi venise rândul lui Codreanu, au apărut la sediul poliţiei A.C. Cuza şi Corneliu Şumuleanu însoţiţi de un medic legist şi câţiva militari, părinţii unora dintre victimele lui Manciu. Scandalul era în toi, tinerii bătuţi au fost scoşi pe braţe de la interogatoriu, li s-au întocmit certificate medicale, iar după două zile a fost eliberat şi Codreanu care, de data asta, a promis să se răzbune, chit că se ceruse anchetarea cazului. El însă suferea de pe urma tratamentului la care fusese supus în văzul lumii şi al evreilor din oraş. Unii vor spune, mai târziu, că era de o mândrie cu totul ieşită din comun.

În vara aceea, a lăsat totul baltă, s-a urcat în tren, a ajuns la Câmpulung Moldovenesc şi, de acolo, a urcat pe Rarău, unde şi-a făcut o colibă de cercetaş în apropierea schitului lui Petru Rareş. Serile, consemnează el în volumul de amintiri, aprindea câte un foc de tabără, încercând să-şi adune gândurile. Se pricepea să se descurce în mijlocul naturii, dar acum se îndoia şi de sine însuşi. Un gând îi spunea că mai bine ar fi părăsit ţara. Altul îl îndemna la

răzbunare. I-a scris câteva rânduri deznădăjduite lui Moţa, aflat încă la închisoarea Văcăreşti. A rămas câteva săptămâni în munţi, făcând drumeţii pe la Moara Dracului şi pe la Pietrele Doamnei. S-a rugat oare? În vremea aceea, era credincios în sens larg, deşi exaltarea mistică a tatălui său era molipsitoare. În singurătatea de pe Rarău, grijile, neliniştea, furia vărsau otravă în sufletul tânărului răzvrătit, iar nopţile reci şi hrana frugală l-au sleit până la urmă de puteri. A hotărât să se întoarcă la Iaşi, fără să-şi fi limpezit gândurile. Ştia un singur lucru: de atunci încolo, nu avea să se mai despartă de revolverul primit de la Zota la Berlin. „Şi la cea dintâi, cea mai mică provocare, trag; de la această hotărâre nu mă va mai clinti nimeni.”[45]

O versiune mai puţin romantică, dar plauzibilă, ar fi că pe munte ar fi putut să aibă loc şi vreo întâlnire a lui Corneliu Zelea Codreanu cu prietenii din armată ai tatălui său, revoltaţi ca şi el de purtarea prefectului, şi că au luat împreună hotărârea să-i dea o lecţie lui Manciu. Militarii aveau destule motive de nemulţumire faţă de guvernul liberal şi conducerea Ministerului de Război, dar mai ales arestarea în luna februarie a acelui an a unui respectat ofiţer naţionalist, decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, Legiunea de onoare şi Crucea de război, îi pusese pe jar. Maiorul Gheorghe Băgulescu fusese acuzat de „amestec direct” în mişcările studenţeşti antisemite. Un articol intitulat „Calvarul unui ofiţer curajos”, publicat în numărul 7, anul V, din 17 februarie 1924, al revistei *Ţara noastră* condusă de Octavian Goga, le amintea cititorilor că, în timpul ocupaţiei germane din 1917, Băgulescu mai fusese acuzat şi judecat pentru convingerile sale naţionaliste şi, achitat, fusese „acoperit de glorie”. Într-un volum intitulat *Zile de energie: impresii şi povestiri de pe front,* elogios prefaţat de Nicolae Iorga, ofiţerul îşi rezumase crezul într-o

[45] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 159.

frază (care îi va atrage o recenzie nefavorabilă în numărul 6 al revistei *Sburătorul* din 24 mai 1919): „Iar voi Goldenbergi şi Beligrădeni, «cetăţeni pământeni», unealta Germano-Bulgarilor, toţi strănepoţii lui Iuda, căutaţi din vreme frânghia şi copacul de care să vă spânzuraţi, sau mai bine dacă vreţi să mă ascultaţi, plecaţi din ţara care v-a ocrotit, v-a cinstit şi v-a îmbogăţit. Nu mai pângăriţi cu trupul vostru sfântul pământ al Ţării. Plecaţi vă sfătuiesc, dar *în* aşa fel ca să nu dăm peste voi. Plecaţi! Nu vă omorâţi, nu vă spânzuraţi, căci eu unul, pentru a vă răsplăti cu aceeaşi măsură, mărturisesc că v-aş dezgropa şi v-aş spânzura a doua oară".

La începutul anilor 1920, Băgulescu organiza împreună cu alţi ofiţeri descinderi de intimidare în redacţiile unor publicaţii conduse de evrei şi nu era de mirare că susţinea şi încuraja mişcările studenţeşti antisemite. „Reformat", adică scos din cadrul armatei în 1924, fusese arestat preventiv din pricina reacţiilor stârnite de cazul său. În aprilie 1924, se afla încă în arest, când ziarul *Clujul,* în numărul 17, din 27 aprilie, anul II, scria că arestarea lui a provocat *„enorme nemulţumiri"* în rândurile ofiţerilor şi al cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul", încât „s-a ivit părerea" trecerii la acţiune „pentru victima duşmanilor neamului, reprezentaţi prin anumita presă, pentru că nu pot tolera ca un atât de bun luptător al neamului, după ce a învins toate greutăţile războiului, contribuind la asigurarea victoriei armatei române, după înfăptuirea României Mari, să sufere din cauza uneltirilor duşmanilor noştri interni fără să aibă altă vină decât aceea de a fi român conştient de datoria sa faţă de Neam şi Patrie!" În iunie 1924, decretul de excludere din armată a fost anulat şi Gheorghe Băgulescu a fost eliberat. Tensiunile din armată erau departe de a se calma. Se poate presupune, aşadar, că ideea unei confruntări finale şi publice cu prefectul Manciu a fost încurajată de ofiţerii naţionalişti din cercul lui

Băgulescu.

Prefectul, procesul şi nunta

În dimineaţa zilei de 25 octombrie 1924, începeau, la judecătoria Ocolului 2 Iaşi, procesele intentate prefectului Manciu şi celor doi subalterni ai săi de părinţii tinerilor maltrataţi, care depuseseră plângere. Era o zi de sâmbătă. Audierile erau urmărite cu sufletul la gură de familiile celor vătămaţi, de angajaţii poliţiei, de studenţime, de militari, profesori şi de o mulţime de curioşi. Corneliu Zelea Codreanu se număra printre avocaţii victimelor. Şi-a făcut apariţia îmbrăcat în costum naţional, cu suman lung până la genunchi, de postav gros, cu găitane, şi cu chimir lat la brâu. În timpul audierilor a fost tăcut. Ceilalţi avocaţi şi împricinaţii şi-au pierdut însă repede cumpătul, şi-au adresat injurii unii altora, încât judecătorul s-a văzut nevoit să suspende şedinţa şi să evacueze sala. După o scurtă pauză, audierile au fost reluate, iar după câteva ore s-au încheiat. Zelea Codreanu a părăsit sala printre primii, a ieşit din clădire, coborând cele câteva trepte de la intrare şi, vizibil tulburat, cu mâinile înfundate în buzunarele sumanului, s-a oprit aşteptând. Lângă el, pe trotuar, se adunaseră câţiva studenţi. În momentul în care prefectul Manciu a ieşit în uşa judecătoriei împreună cu însoţitorii săi, Codreanu a scos din buzunar un revolver, a tras de două ori şi a luat-o la fugă. Un glonţ îl nimerise pe Manciu în cap şi îl doborâse, al doilea îl rănise pe un inspector, Clos. Un subcomisar neînarmat a fugit după făptaş, iar când l-a ajuns din urmă, a fost şi el rănit de un al treilea foc de

armă. Până la urmă, Codreanu s-a predat, a fost dezarmat şi dus la Prefectura de poliţie. De acolo, a fost transportat la închisoarea Galata, pe unul dintre dealurile Iaşiului. Între timp, moartea prefectului Manciu a fost constatată şi vestea a făcut rapid înconjurul oraşului. De data asta, Zelea Codreanu era închis pentru un delict grav şi va petrece, până la proces, o jumătate de an în închisoare.

Arestarea lui şi uciderea lui Manciu au declanşat o mişcare de solidaritate care depăşea graniţele oraşului. În timp ce studenţimea ieşeană se strângea la porţile închisorii, în celelalte centre universitare, studenţii antisemiţi se mobilizau, împreună cu profesorii şi militarii naţionalişti, începând o vastă propagandă pentru eliberarea lui Codreanu. S-au tipărit mii de manifeste, s-au scris petiţii şi articole în presă, s-au distribuit broşuri, s-au organizat demonstraţii de susţinere a ucigaşului lui Manciu. LANC a publicat o culegere de cântece populare scrise de studenţi şi dedicate lui Codreanu, care începea să capete statură eroică. Ca să evite confruntări de stradă, autorităţile au strămutat procesul la Focşani, târg al liberalilor, cu o populaţie evreiască de aproximativ 4 000 de persoane, dar unde activa şi o filială a LANC condusă de o rudă a Constanţei Ghica de la Iaşi.

Aceasta însă nu i-a împiedicat pe studenţi să se mobilizeze şi să plece la Focşani cu trenul, năvălind pe străzile oraşului, ca să asiste la proces. În primele zile de audieri, câteva sute de scandalagii au spart geamurile prăvăliilor evreieşti, au devastat restaurante şi pieţe, ameninţând cu asedierea oraşului prin mobilizarea localnicilor din satele apropiate. Câteva ciocniri cu jandarmii au determinat autorităţile să-l trimită pe Codreanu în cealaltă parte a ţării, la Turnu Severin.

Treptat, cazul uciderii lui Manciu se transforma într-un dosar politic. Printre studenţii antisemiţi se vântura ideea că dreptatea nu putea fi obţinută într-un stat dirijat de evrei

şi de francmasoni. La Turnu Severin a fost nevoie de două batalioane de jandarmi şi un batalion de soldaţi ca să asigure ordinea publică. Procesul s-a desfăşurat într-una dintre sălile unui Palat al Culturii recent inaugurat, al cărui director era un preot militar, Iosif Coriolan Buracu, deputat şi înflăcărat luptător pentru Unirea de la 1918. Chiar dacă nu a avut nici un rol în procesul lui Codreanu, Buracu era deja o legendă vie, şi cu greu s-ar putea crede că nu ar fi sprijinit cauza naţionalismului, chit că era vorba despre o crimă, şi nu despre „persecuţia românilor”.

Pe 20 mai 1925, la intrarea în Palatul Culturii se formaseră cozi lungi cu mai bine de o oră înaintea începerii procesului. Ion Zelea Codreanu, A.C. Cuza, alţi membri LANC, rude, prieteni, ofiţeri erau prezenţi în primele bănci rezervate publicului. Printre ei se afla şi fiica unui ceferist din Iaşi, Elena Ilinoiu, cu care Codreanu se logodise de câteva luni. În octombrie, în casa părinţilor ei, se adunaseră Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moţa, proaspăt eliberat din închisoare, Ilie Gârneaţă, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu şi Teodosie Popescu şi discutaseră viitorul mişcării studenţeşti. Mergeau la mitropolie, se rugau, reveneau la familia Ilinoiu, discutau… Fuseseră urmăriţi pas cu pas de agenţii poliţiei, care aveau să noteze în rapoartele către superiori că cei şase ar fi făcut la biserică un legământ să-l lichideze pe prefectul Manciu.

Acum, la Turnu Severin, mii de apărători (ziarul *Unirea poporului* din 7 iunie 1925, anul VII, nr. 23, p. 4, scria că erau 19 600, iar Codreanu că erau 19 300) s-au înscris să pledeze pentru achitarea acuzatului sub pretextul că s-ar fi aflat în legitimă apărare. Printre martori se găseau ofiţeri, foşti comandanţi şi profesori militari de-ai lui Codreanu de la Liceul Mănăstirea Dealu şi de la Şcoala de Infanterie de la Botoşani. Procesul se desfăşura cu juraţi, iar juraţii au intrat în sală purtând pe piept insigne cu svastica, aşa încât, scrie ziarul *Unirea poporului*, „toată lumea era sigură că nici un

jurat nu va vota împotriva lui Codreanu”. S-au dezbătut mai curând violenţele, corupţia, abuzurile lui Manciu şi legăturile lui cu evreii din Iaşi decât crima în sine sau trecutul studentului rebel, organizator de atentate. Avocatul văduvei lui Manciu şi al poliţiştilor răniţi, Constantin Costaforu, şi-a început pledoaria într-o atmosferă încinsă de emoţii şi ostilă oricărei argumentaţii raţionale: „Nu trebuie să încolţească în suflete ideea că asasinatul duce la glorie şi apoteoză. Aceasta ar putea fi primejdioasă pentru ţară”, a spus el, întrebând retoric publicul din sala de judecată dacă ar exista părinţi doritori să-şi vadă fiii în banca acuzaţilor. Din sală i s-a răspuns însă: „Toţi, toţi…” întrerupt adesea de comentarii, murmure sau vociferări, Costaforu îl făcea responsabil pentru violenţele de la Iaşi pe A.C. Cuza, care îi stârnise pe studenţi la revolte antisemite din raţiuni politicianiste: „Antisemitismul e adus de politicieni. Naţionalismul, înainte de război, era identic cu patriotismul”, insista avocatul, încercând să prezinte şi cifrele oficiale ale evreilor din România la acea dată, care nu depăşeau 800 000 de persoane. Voci din sală şi preşedintele completului de judecată i-au cerut insistent să renunţe la date statistice şi istorice. Atunci, într-o ultimă încercare de a-i convinge pe juraţi că „nu trebuie să îndârjim naţionalităţile, căci nu dezbinarea, ci unirea face puterea” şi că minorităţile trebuie câştigate de partea statului dacă era ca România Mare să fie o ţară bine închegată, Costaforu a adus ceea ce el socotea a fi argumentul ultim, „de inimă”, exemplul personal: s-a declarat mândru că avea un ginere evreu. A fost huiduit şi i s-a atras atenţia că provoacă mulţimea, jignindu-i sentimentele naţionale. „Acela e naţionalist bun care munceşte pentru ţară şi nu-i cere nimic”, a mai apucat să spună avocatul în încheierea pledoariei sale consemnate de ziarul *Universul* din 25 mai 1925 (an XLIII, nr. 118, p. 9). Pe juraţi i-a avertizat că un verdict de achitare ar duce la

noi crime.

La capătul celei de a cincea zile de proces, Corneliu Zelea Codreanu a fost achitat, iar susţinătorii săi l-au purtat în urale afară din sala de judecată, unde îl aşteptau mii de oameni. Studenţii de la Iaşi şi Bucureşti erau în culmea bucuriei. Presa a comentat pe marginea procesului zile întregi exprimând starea de spirit a populaţiei, care era împărţită în cei care credeau că brutalitatea lui Manciu îşi găsise binemeritata pedeapsă şi cei care acuzau guvernul liberal că, prin abuzurile lui Manciu, oferise studenţimii o legitimare a protestelor de stradă. La Bucureşti, studenţii antisemiţi colindau străzile strigând „Moarte jidanilor!". Ziarul *Unirea poporului* scria că, după acest proces, „neamul românesc începe a băga de seamă ce primejdie sunt pentru ţară jidovii".

A doua zi, Codreanu a fost condus la gară cu alai. Trenul fusese împodobit cu flori şi drapele. În toate gările în care s-a oprit, mii de oameni se înghesuiau să-l vadă, fie şi în treacăt, la geamul compartimentului. La Focşani, câţiva naţionalişti locali i-au propus să revină pe 14 iunie şi să-şi serbeze în localitate nunta cu logodnica sa, promiţând să se ocupe ei de toate cele necesare. Triumful depăşea orice aşteptare. La Bucureşti, Zelea Codreanu a coborât din tren împreună cu cei care-l însoţeau şi, în spatele Gării de Nord, unde erau adunaţi mii de oameni, el şi A.C. Cuza au ţinut scurte cuvântări. Ar fi fost un moment bun, credea el, ca, profitând de uriaşul val de simpatie naţionalistă, LANC să preia atunci puterea. Dar A.C. Cuza nu avea porniri revoluţionare. Achitarea de la Turnu Severin a intrat curând în folclorul studenţesc şi antisemit, iar unul dintre „văcăreşteni", Corneliu Georgescu, a dramatizat evenimentul într-o piesă de teatru în care personaje principale erau un evreu şi un student naţionalist. Piesa se intitula *Vremuri de restrişte.*

Odată ajuns acasă, la Huşi, Corneliu Zelea Codreanu s-a

căsătorit civil cu Elena Ilinoiu. Va fi fost plin de încredere în steaua sa, simţindu-se din nou alesul sorţii. Nunta a avut loc pe 14 iunie 1925. La ceremoniile populare organizate la Focşani, mirii şi nuntaşii au purtat costume naţionale. Deşi a fost prezent, naşul de botez A.C. Cuza nu a îndeplinit şi rolul de naş de cununie. Misiunea de a-i însoţi pe miri la altarul improvizat în aer liber, pe o estradă de scânduri, i-a revenit unui general, Ion Macridescu, şi soţiei sale. De altfel, printre nuntaşii ofiţeri se numărau mai mulţi colonei şi, nu în ultimul rând, maiorul Gheorghe Băgulescu[46], acum reîncadrat în armată. Alegerea unui naş militar era semnul că mişcarea de tineret condusă de Codreanu trecea din faza teribilistă a adolescenţei în faza organizării paramilitare. Legătura lui Codreanu cu armata fusese pecetluită de dosarul Manciu.

La ceremonia religioasă, pirostriile au fost o comandă specială: modelului bisericesc tradiţional, cu cruce în vârf, i s-a adăugat o svastică mare, care să se vadă bine pe fruntea celor doi miri. Diadema miresei părea inspirată din coroana bizantină purtată cu trei ani în urmă de regina Maria la încoronarea de la Alba Iulia. La nuntă au participat în jur de 100 000 de oameni, după estimările lui Codreanu. Mirelui i s-a adus un cal, iar carul miresei a fost tras de şase boi, urmat de 2 300 de care, trăsuri şi automobile încărcate cu flori şi nuntaşi. După oficierea cununiei religioase, mirele, mireasa, familia, naşii, prietenii au încins o horă şi apoi s-au aşezat pe iarbă la un picnic festiv. La sfârşitul petrecerii, Codreanu a anunţat că, peste două luni, avea să revină la Focşani ca să-i boteze pe copiii născuţi după nunta sa, aşa cum făceau boierii de viţă.

A sosit, într-adevăr, la termenul anunţat, împreună cu A.C. Cuza şi preotul Duminică Ionescu, dar a găsit oraşul împânzit de jandarmi. Autorităţile declaraseră stare de

[46] Vezi Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 193.

asediu, interzicând adunările populare. Mame cu copii în braţe încercau să treacă de cordoanele de jandarmi, în timp ce A.C. Cuza şi popa Duminică probozeau conducerea ţării. Până la urmă, împreună cu Codreanu, au reuşit totuşi să boteze câteva zeci de copii în satele din împrejurimi. După nunta spectaculoasă care înfierbântase imaginaţia tineretului din toată ţara, botezul interzis al pruncilor căpăta ascunse înţelesuri biblice, şi succesul iniţiativei s-a dovedit atât de mare, încât, în lunile următoare, şi alţi membri LANC au trecut prin sate să boteze copii în numele propagandei cuziste. Cazul Manciu, procesul de la Turnu Severin, apoi nunta şi botezurile de la Focşani au adus noi membri în liga condusă de A.C. Cuza. Ardelenii lui Moţa din Acţiunea Românească, împreună cu susţinătorii lor de peste ocean au aderat şi ei la organizaţie, trimiţând bani pentru susţinerea mişcării. O grupare mai mică, Fascia Naţională Română, şi Arcaşii lui Ştefan cel Mare din Bucovina au fost asimilate şi ele de Ligă. La întrunirile LANC, se fluturau drapele, se ţineau discursuri pătimaşe împotriva politicienilor, a evreilor şi a guvernului liberal, li se vorbea pe limba lor ţăranilor, preoţilor şi învăţătorilor, se cântau imnuri patriotice şi se organizau marşuri şi procesiuni pe străzi. Înscrierea noilor membri în organizaţie se făcea cu jurământul consemnat de ziarul *Apărarea naţională* (anul IV, nr. 17, din 7 martie 1926): „Jur că voi păstra şi apăra legea mea creştinească strămoşească. Jur credinţă Maiestăţii Sale Regelui Ferdinand I al României. Jur credinţă drapelului LANC cu semnul «Svastica». Aşa să-mi ajute Dumnezeu. Amin!”

Liga începuse să primească donaţii, iar la Iaşi Codreanu şi tinerii din jurul lui au reluat construirea căminului destinat întrunirilor studenţeşti. Fie că-şi dădea seama că popularitatea LANC i se datora în bună măsură şi se simţea sigur pe el, fie că era îndemnat de prietenii militari să preia frâiele organizaţiei, fie că îl nemulţumea conducerea lui

A.C. Cuza, Zelea Codreanu se apropia de momentul despărţirii de fostul său profesor, deşi spera că LANC avea să fie revigorată prin recenta cooptare a organizaţiei ardelene Acţiunea Românească, alcătuită mai cu seamă din greco-catolici, după modelul mişcării Action Française. Ideologul Action Française, Charles Maurras, era preţuit de naţionaliştii români şi citat adesea pentru declaraţii precum „există mai mult decât un pericol jidovesc, există o domnie jidovească”. În gazetele ardelene i se spunea „divinul Maurras”.

În septembrie 1925, împreună cu soţia lui şi cu Moţa, Corneliu Zelea Codreanu a plecat în Franţa, oprindu-se câteva zile la Berlin şi Jena.

Peste câteva luni, spre sfârşitul anului, avocatul Constantin Costaforu, care pledase împotriva achitării în procesul de la Turnu Severin, era atacat de un grup de studenţi şi bătut crâncen în gara din Cluj. Ar fi putut să evite acest incident, avea să comenteze pe prima pagină ziarul *Clujul românesc* din 13 decembrie 1925 (anul III, nr. 50), „dacă nu se amesteca printre duşmanii ţărei noastre”.

La Grenoble

În anul acela, la Grenoble, în sud-estul Franţei, unde au poposit Codreanu şi Moţa, o mare expoziţie internaţională de hidroenergie şi turism atrăgea sute de mii de vizitatori. Aşezat la poalele Alpilor, oraşul e străbătut de râul Isère. Localitate străveche, încărcată de istorie, de ruine romane şi de vestigii medievale, cunoscută pentru industria locală de mănuşi, dar şi pentru cercetările în materie de energie hidraulică, Grenoble era un centru universitar plin de viaţă. Ajuns la destinaţie, lui Zelea Codreanu i s-a părut însă că Franţa fusese invadată de evrei. Mintea lui încrâncenată de scenarii ale năvălirii evreieşti în Europa proiecta asupra străzilor oraşului o imagine de un caricatural involuntar, Zelea Codreanu văzând la tot pasul trecători cu nas coroiat şi ahtiaţi după câştig cu aerul că abia aşteaptă să-l tragă pe sfoară, profitând de inocenţa şi de bunăvoinţa lui şi obligându-l să le cumpere produsele cuşer.[47] Totuşi, se afla într-o zonă a Franţei cu o geografie religioasă cu totul aparte. Înainte de adoptarea legilor de la începutul secolului XX care separaseră statul de Biserică, interzicând învăţământul religios şi activitatea ordinelor călugăreşti, Grenoble şi regiunea Isère adăposteau nenumărate mânăstiri şi ordine călugăreşti, locuri de pelerinaj şi centre de cultură creştină.

---

[47] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p, 201.

Treptat, cunoscând mai bine oraşul, Codreanu şi Moţa aveau să-l străbată ca pe o „cetate fermecată din poveşti”, cum îşi amintea mai târziu Zelea Codreanu. Au descoperit statuia unui vestit cavaler medieval, Pierre Terrail de Bayard, reţinând inscripţia*, „Bayard, chevalier sans peur et sans reproche”,* au vizitat fosta mănăstire a ordinului cartuzian, La Grande Chartreuse, şi biserica St. Laurent, unde slujea Émile Guerry, unul dintre promotorii mişcării sociale catolice Action Catholique. Action Française, organizaţie monarhistă, antisemită şi xenofobă condusă de Charles Maurras, şi Action Catholique, susţinută de filozofii creştini Jacques Maritain şi Emmanuel Mounier, aveau să o apuce fiecare pe drumul ei până la urmă, dar e de presupus că Zelea Codreanu era atras mai mult de militantismul antisemit al lui Maurras decât de catolicismul personalist al intelectualilor păstoriţi de Émile Guerry. Nu departe de Grenoble, se afla un cunoscut loc de pelerinaj, La Salette, unde, în 1846, Fecioara Maria s-ar fi arătat unor copii, şi pe care Codreanu şi Moţa l-au vizitat poate în călătoriile lor exploratorii, după cum vor fi vizitat şi castelul Bayard. Nevorbind încă franceza, Codreanu înţelegea greu cursurile de la Universitate pentru doctoratul său în economie. Treptat, a deprins limba şi a fost capabil să poarte scurte conversaţii cu ceilalţi studenţi. Când banii s-au terminat, împreună cu Moţa, a luat lecţii de cusături folclorice de la soţia lui, asigurându-şi un trai modest din vânzarea de şerveţele artizanale.

Dincolo de o lună de miere prelungită şi de stagiul de obţinere a doctoratului, călătoria la Grenoble ar fi putut să aibă şi alte scopuri. Cu câţiva ani în urmă, se dăduse în folosinţă Şcoala regională de alpinism Briançon-Grenoble, unde se antrenau militari din regimentele de vânători de munte. Imediat după război, unul dintre tinerii ofiţeri ai României Mari, Gheorghe Băgulescu, cunoştinţa lui Codreanu, fusese trimis la această şcoală, pe care o

absolvise cu rezultate strălucite, şi fusese avansat maior.[48] E foarte posibil ca maiorul, susţinător al mişcărilor studenţeşti antisemite, să fi remarcat potenţialul lui Corneliu Zelea Codreanu în materie de organizare şi, odată revenit în rândurile armatei, să-l fi îndrumat spre un stagiu de instruire sportiv-militară la Grenoble. Ar fi fost o treaptă firească în cariera unui tânăr care avea deja experienţa unui liceu de elită, a unei şcoli de ofiţeri şi a serviciului militar obligatoriu şi care trebuie să fi avut cel puţin gradul de sublocotenent. Nu există sau nu au fost încă scoase la lumină documente care să certifice o astfel de ipoteză, dar ea nu este neplauzibilă. Cert este că Zelea Codreanu va practica sistematic schiul şi alpinismul. Dacă a făcut şi un stagiu sportiv-militar la Grenoble, urmând exemplul lui Băgulescu, atunci supranumele de „Căpitan” pe care şi-l va lua mai târziu ar fi putut să fie nu doar onorific, ci şi să fi corespuns unui grad militar real.

Şederea la Grenoble i-a fost întreruptă la începutul anului 1926 de evenimente îngrijorătoare petrecute în România, de unde veneau veşti că principele moştenitor Carol renunţase la drepturile de succesiune la tron. Motivele nu se cunoşteau încă, dar unii bănuiau o conspiraţie politică, iar alţii o maşinaţiune evreiască. Se va afla curând că prinţul fugise în lume cu amanta sa, o evreică botezată, Elena Lupescu. Partidele politice erau în fierbere, acuzându-i pe liberalii lui Ion I.C. Brătianu că profită de situaţia creată pentru a pune definitiv stăpânire pe ţară şi pe monarhie. Nicolae Iorga nu accepta cu nici un chip renunţarea lui Carol şi nici ideea că tronul avea să-i revină micuţului Mihai, fiul lui Carol, în vârstă de 4 ani.

La sfârşitul lui martie, guvernul condus de Brătianu îşi

---

[48] Vezi Dr. Luminiţa Giurgiu, „Generalul Gheorghe Băgulescu - personalitatea marcantă a perioadei interbelice“, în *Armata română şi mass-media,* Ed. Istros, Brăila, 2013, pp. 457–461.

încheia mandatul, fiind înlocuit cu un guvern de tranziţie condus de generalul Alexandru Averescu. Se anunţau alegeri generale pentru luna mai şi o nouă lege electorală care prevedea ca partidul cu cel puţin 40% din voturi în toată ţara să primească automat jumătate din locuri în parlament. Timpul până la alegeri era scurt. Partidele erau nevoite să facă tot felul de alianţe şi acorduri ca să-şi asigure cât mai multe voturi. Pragul electoral era de 2%. Au depus liste de candidaţi Partidul Poporului (pe listele căruia s-au înscris şi candidaţii Partidului Maghiar), Partidul Naţional Liberal, Blocul Naţional Ţărănesc (Partidul Naţional şi Partidul Ţărănesc), Liga Apărării Naţionale Creştine, Blocul Muncitoresc şi Ţărănesc şi Federaţia Partidelor Socialiste din România.

Codreanu a revenit pentru scurt timp în ţară ca să participe la campania electorală a LANC. A candidat la Focşani, dar nu a reuşit să obţină numărul de voturi necesar unui mandat de deputat. La trei ani de la înfiinţare însă, LANC a intrat în parlament cu 10 deputaţi, între care se aflau A.C. Cuza şi Ion Zelea Codreanu. Alegerile au fost câştigate de partidul generalului Averescu. După aflarea rezultatelor, Corneliu Zelea Codreanu s-a întors în Franţa. Scorul lui la Focşani fusese dezamăgitor. În schimb, succesul LANC şi al profesorului Cuza, care îl tratase cu răceală, îi întăreau convingerea că trebuie să-şi facă propria organizaţie.

Împreună cu soţia sa şi cu Moţa s-a mutat într-o staţiune balneară de munte, la vreo 10 kilometri de Grenoble, Uriages les Bains. Acolo, de sute de ani, localnicii păstrau un cult aparte pentru un sfânt din secolul al III-lea, Antonie cel Mare, unul dintre cei mai populari sfinţi ai creştinătăţii medievale occidentale, considerat întemeietorul monahismului, ale cărui moaşte se află, până în zilele noastre, într-o mănăstire din localitatea Saint-Antoine-l’Abbaye, loc de pelerinaj, nu departe de Uriages.

În parohiile din satele învecinate, credincioşii ridicaseră capele în cinstea sfântului, ca să i se poată ruga oricând, şi el să le vină în ajutor. Castelele medievale din apropiere adăposteau, de asemenea, capele private închinate Sfântului Antonie, ocrotitorul recoltelor, vindecătorul bolilor de piele, apărătorul de epidemii şi protectorul comunităţilor de creştini. Ulterior, biserica ortodoxă cu hramul Sfântul Antonie cel Mare din Bucureşti va deveni unul dintre locurile de întâlnire preferate ale tinerilor din organizaţia lui Zelea Codreanu. Unii dintre creştinii practicanţi francezi, afiliaţi la ordine religioase laice, purtau pe sub haine, legate peste umeri cu fir de lână sau de piele, două petice de pânză cu imaginea unui sfânt sau cu o inscripţie biblică. Era o imitaţie miniaturală a şorţului călugăresc medieval numit „scapular”. Tradiţia scapularului-medalion reînviase, cu neaşteptată forţă, la începutul secolului XX, după ce papa Leon XIII înfiinţase, în 1878, o confrerie a Arhanghelului Mihail, ai cărei membri purtau două medalioane de pânză în formă de scut, albastru în faţă şi negru la spate, cu deviza *Quis ut Deus,* „Cine e ca Dumnezeu?”, traducerea literală a numelui ebraic al arhanghelului. Frăţiile de laici practicanţi făceau parte din aşa-numitele ordine terţiare din cadrul diferitelor ordine călugăreşti şi promovau, potrivit enciclicei papei, *Rerum Novarum,* un catolicism social şi angajat. Membrii frăţiei primeau scapularul din mâinile unui preot, în cadrul unui ritual în care era sfinţit cu agheasmă, binecuvântat şi în care se invoca prezenţa sfântului protector al ordinului. Nu se ştie când a început Corneliu Zelea Codreanu să poarte scapular[49], dar călătoria în Franţa putea fi un prilej bun de apropiere de organizaţiile creştine de laici Action Catholique de la Jeuneusse Française şi Action Française. Cum familia sa de la Huşi părea să

[49] Francisco Veiga, Istoria Gărzii de Fier, 1919–1941: mistica ultranaţionalismului, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 107.

întreţină o oarecare familiaritate cu ordinul franciscanilor (care avea şi o ramură greco-catolică) şi cu devoţiunea faţă de Anton de Padova, sfânt franciscan, încadrarea lui Codreanu într-un ordin terţiar franciscan de rit oriental e foarte plauzibilă. Primul număr al publicaţiei *Curierul terţiarilor franciscani din România* apăruse, de altfel, chiar la Huşi, în 1918. Mai târziu, ziarul *Unirea* de la Blaj le explica cititorilor neavizaţi că „un terţiar franciscan – mirean – e îndatorat, după anul de noviţiat, să poarte scapular şi cingătoare proprie cinului (pe sub haine, se înţelege), să se mărturisească şi cuminece lunar, să reciteze zilnic aşa zisul *Officium parvum B.V. Mariae,* – un fel de paraclis latin – în limba maternă, ori dacă asta din neştiinţă de carte nu se poate, atunci are să zică 12 *Tatăl nostru,* 12 *Născătoare* (Cuvine-se cu adevărat să te preamărim pe tine, Născătoare de Dumnezeu… – *n.m.)* cu Mărire (Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh – *n.m.).* Mai e de lipsă să se spună că abstinenţa dela beuturi – abstinenţă temperată – şi încunjurarea (ocolirea – *n.m.)* petrecerilor zgomotoase fac parte integrantă a programului de viaţă terţiar?”[50]

Aflat şi el în Franţa la vremea aceea, Vladimir Ghika făcea parte din două ordine terţiare, franciscan şi dominican, după cum, prin dispensă papală, i se îngăduise să slujească liturghia catolică în ambele rituri, latin şi oriental. În 1925, Ghika înfiinţase împreună cu prietenii săi francezi Jacques Maritain şi Jean Daujat un centru de studii religioase, un fel de şcoală de formare a creştinilor laici, pentru tinerii care doreau să aprofundeze cultura creştină. Centrul se numea Les Chevaliers de Saint Michel (Cavalerii Sfântului Mihail). Nu este exclus ca la aceste cursuri, completate cu exerciţii spirituale, să fi asistat, fie şi sporadic, şi tinerii români Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa. În grupul intelectualilor catolici din care făceau parte

[50] *Unirea,* nr. 26, anul XXXVIII, 30 iunie 1928, p. 3.

Jacques Maritain, dominicanul Garrigou-Lagrange şi Vladimir Ghika se vorbea încă de la începutul anilor ’20 de necesitatea unei „oştiri religioase”, care să răspândească pretutindeni, cu elan misionar, modelul vieţii creştine.[51] Vladimir Ghika îşi stabilise drept principală misiune a vieţii de credinţă unitatea Bisericilor: „În ţara mea: să fac să înainteze pe un teren excelent, cu înrudiri şi prietenii care îmi asigură pretutindeni un sprijin preţios (până şi în presă), campania pentru Unirea Bisericilor, [...] să fac să progreseze la noi credinţa catolică. Să nimicesc prejudecăţile împotriva ei prin simplă acţiune de prezenţă şi făcând-o cunoscută îndeaproape.”[52] Pentru Codreanu şi Moţa, un astfel de ideal era în perfect acord cu nevoia de înnoire religioasă a generaţiei lor. Într-un număr din revista grupului de presă Bayard, *Documentation Catholique,* nr. 109 din 21–28 mai 1921, Vladimir Ghika definea idealul unei generaţii noi de creştini patrioţi ca pe „o elită de bunăvoinţă şi de caritabilă inteligenţă, lucrătoare a Creştinătăţii de mâine, care să caute exclusiv cel mai mare bine al naţiunilor prin Biserică şi cel mai mare bine al Bisericii prin naţiuni, pentru a pregăti mai bine în lumea cealaltă, după inima lui Dumnezeu, înflorirea unicei şi fericitei Cetăţi fără frontiere, Cetatea lui Dumnezeu”.

În perioada regimului de la Vichy, la Uriage, unde a locuit Codreanu, avea să funcţioneze, pentru scurt timp, o şcoală de stat pentru pregătirea cadrelor de elită în spiritul creării unor oameni de caracter şi cu personalitate, uniţi prin dragoste frăţească şi creştinească şi prin respingerea modernităţii. Vladimir Ghika şi Jacques Maritain vor fi invitaţi aici să ţină conferinţe. L-a cunoscut Codreanu pe Vladimir Ghika? Posibil. Aveau, în orice caz, prieteni comuni, iar „agenda” de viaţă a lui Ghika (unirea Bisericilor, cultivarea aromânilor şi formarea unui tineret viguros din

[51] *Apud,* Francisca Băltăceanu *et alii, op. cit.,* p. 194.
[52] *Apud,* Francisca Băltăceanu *et alii, op. cit.,* p. 87.

punct de vedere moral şi religios) se va regăsi, distorsionată de antisemitism şi contaminată politic, în programul de acţiune al lui Codreanu.

La începutul anilor 1920, un posibil proiect de unitate religioasă a României Mari avea două orientări: una de unire a ortodocşilor cu greco-catolicii, promovată de Vladimir Ghika şi susţinută în presa religioasă ardeleană, iar cealaltă, de revigorare a ortodoxiei prin apropiere de protestantism, promovată de grupul închegat la biserica Cuibul cu Barză şi susţinută de predicatori anglicani (care o vizitau pe regina anglicană a României, Maria) sau neoprotestanţi.

Zelea Codreanu şi prietenii săi din armată păreau să fi concurat/contracarat aceste proiecte cu un al treilea, asemănător cuiburilor Sokol, care va prinde contur în anii următori: înregimentarea românilor, indiferent de confesiune, sub flamura unui ecumenism creştin anticomunist şi antisemit şi crearea unui aşa-zis stat naţional etic. Comandantul legionar Vasile Marin, absolvent şi el al Şcolii Militare de Infanterie, îi va numi pe adepţii proiectului lui Codreanu „pionierii unei noi religii”[53]. După 1940, generalul Băgulescu, devenit diplomat şi colecţionar de artă japoneză, avea să publice la Paris, sub numele Georges Bagulesco, o carte intitulată *La Nouvelle Religion (Noua religie),* în care descria principiile unei religii unice, de renaştere morală, o religie a sacrificiului şi altruismului, întemeiată pe respectul faţă de muncă. Subtitlul cărţii era *Vers l’unité du monde par l’unité de croyance (Către unitatea lumii prin unitatea credinţei)*[54]*.* În scrierile lui, Băgulescu îl i socotea pe Hristos unul dintre marii profeţi şi

[53] Vasile Marin, „Răboj“, revista *Axa,* din 19.XI.1933, în *Crez de generaţie,* Ed. Majadahonda, Bucureşti, 1997, p. 110.

[54] Vezi Georges Bagulesco, *La nouvelle religion,* Editions Jean Vitiano, Paris, 1947, 2 vol.

reformatori religioşi ai lumii, în rând cu Buda, Lao-Tze, Zarathustra, Mahomed.

În toamna anului 1926, rămas fără bani, tânărul doctorand Corneliu Zelea Codreanu a făcut tot felul de munci în gospodăriile ţăranilor francezi, deprinzându-se astfel să le vorbească limba. Tăia lemne, scotea cartofi din pământ, cosea, încărca fânul, primind în schimbul muncii lui alimente. Seara învăţa pentru examene. În octombrie însă, nu a reuşit să ia note de trecere şi a fost nevoit să reia materia. În februarie 1927, s-a prezentat din nou la examene pe care, de data aceasta, le-a trecut cu bine. Începea pregătirea pentru cel de-al doilea an de studii doctorale. Judecat după amintirile sale din *Pentru legionari,* Codreanu ar putea să pară un tânăr preocupat exclusiv de performanţele academice, de obţinerea doctoratului şi de cariera de avocat. Pe zi ce trecea, îi aprecia din ce în ce mai mult pe francezi pentru moralitatea şi credinţa lor creştină, deşi socotea că erau conduşi de o clasă politică străină de istorie şi naţiune. Experienţa din Franţa l-a maturizat, îmbogăţindu-i educaţia religioasă şi, probabil, şi pe cea militară. De îndată ce a trecut şi examenele celui de al doilea an şi şi-a luat doctoratul (de care nu se va folosi niciodată), s-a întors în ţară, înştiinţat de Moţa că LANC se scindase. Corneliu Zelea Codreanu avea 27 de ani.

„Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat…”

Când s-a întors din Franţa, în primăvara anului 1927, Corneliu Zelea Codreanu şi-a găsit familia şi prietenii îngrijoraţi de soarta monarhiei şi a naţiunii, al căror viitor, cu numai câţiva ani în urmă, cu prilejul încoronării de la Alba Iulia, păruse de neclintit. Acum, regele era măcinat de o boală incurabilă, iar moştenitorul tronului fugise în lume cu o evreică, lăsând acasă un fiu, Mihai, în vârstă de 5 ani. Mişcarea naţionalistă a lui A.C. Cuza se istovea în certuri interne şi conflicte între generaţii. Cu ultimele puteri, regele încerca să formeze un guvern de uniune naţională, în timp ce, din umbră, liberalii manevrau revenirea la putere. Barbu Ştirbei, omul de încredere al reginei Maria, fusese desemnat să formeze un nou guvern şi să organizeze alegeri pe 7 iulie.

Codreanu avea o lună la dispoziţie fie să reunească LANC, fie să separe generaţiile din partid şi să conducă tineretul după ideile lui, fie să înfiinţeze o altă organizaţie cu care să se prezinte la alegeri. Primele două încercări au eşuat. Despărţirea de fostul său mentor, în vârstă acum de 70 de ani, şi de fiul său, Gheorghe Cuza, care avusese o idilă cu Iridenta Codreanu, a avut loc în casa lui Cuza din Iaşi, prin retragerea jurămintelor de fidelitate politică făcute pe vremea studenţiei. De când se însurase, Zelea Codreanu se mutase la socrii săi, pe strada Florilor nr. 20. Aproape de

gară şi de centrul oraşului, casa se afla pe o uliţă cu gospodării pline de pomi şi de verdeaţă. Familia ceferistului Ilinoiu avea cinci copii, două fete majore (Elena devenise soţia lui Codreanu) şi trei băieţi încă şcolari. Locuiau cu toţii într-o casă cu patru camere, iar tânărului cuplu îi fusese repartizată cea mai mare dintre ele, sufrageria. De la Huşi, ginerele adusese câteva covoare şi un dulap cu cărţi.

Pe 24 iunie 1927, la ora 10 seara, în această încăpere decorată cu poze de la nuntă, de la procese şi din străinătate, a avut loc o întâlnire a lui Codreanu cu aşa-numiţii „văcăreşteni" (studenţii închişi împreună cu el la Văcăreşti) şi cu câţiva ardeleni de-ai lui Moţa. Cum se pricepea mai bine la scris decât la vorbit, Zelea Codreanu îşi notase câteva rânduri pe care avea de gând să li le citească, dând un caracter solemn şedinţei. A avut grijă să expună la vedere şi copia făcută după icoana Arhanghelului Mihail de la biserica Văcăreşti. Cele trei etape ale pregătirii unei acţiuni, aşa cum le deprinsese la liceul militar, erau gata: ordinul, simbolul, punerea în scenă. Când tinerii s-au adunat, el le-a citit un „ordin" de înfiinţare a unei noi organizaţii numite Legiunea Arhanghelului Mihail, cu îndemnul: „Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână în afară cel ce are îndoieli". Printre tinerii care se aflau acum cu el, nici unul nu ştia în ce consta educaţia elitelor la Mănăstirea Dealu. La fel, puţini fuseseră deprinşi cu o instrucţie militară şi religioasă temeinice. Codreanu părea să ştie ce trebuie făcut în toate împrejurările, îi domina prin statură şi spirit de iniţiativă. Tăcerile lui îndelungate, urmate, din ce în ce mai rar, de izbucniri temperamentale, îl făceau cel mai „altfel" dintre ei. Tot ca în anii liceului, dar, de data asta, din poziţia comandantului şi a îndrumătorului spiritual, le-a acordat celor prezenţi un răgaz de cercetare a conştiinţei (terminologie păstrată din liceu sau preluată de la terţiarii franciscani), căci – nu-i aşa – le propunea un legământ pe viaţă.

Legiunea Arhanghelului Mihail şi-a început aşadar existenţa cu aproximativ 15 tineri înflăcăraţi, dedicaţi trup şi suflet unei cauze pe care o socoteau sfântă – ideea naţională, fără nici un program politic şi fără bani. Alegerile i-au readus la guvernare pe liberali, iar Legiunea abia dacă a obţinut câteva sutimi peste zero. După aproape o lună, organizaţia se construia încă, pe măsură ce viaţa politică a României Mari intra într-o perioadă tulbure. Pe 20 iulie, s-a anunţat moartea regelui Ferdinand. În parlament, principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea şi preşedintele Curţii de Casaţie şi Justiţie, Gheorghe Buzdugan, în calitate de regenţi, au depus jurământul de credinţă în faţa unui băieţel de 5 ani, noul rege Mihai. Parlamentarii şi publicul aşezat în tribune au fost emoţionaţi de apariţia micuţului Mihai, dar, avea să noteze un participant la evenimente: „pe feţele tuturor se citea aceeaşi chinuitoare întrebare: care era să fie viitorul neamului în noua fază ce se deschidea după zbuciumările dinastice care zdruncinaseră din temelii aşezământul ţării”[55].

Au avut loc apoi funeraliile regelui şi înmormântarea în biserica mănăstirii Curtea de Argeş. La finalul lor, regina Maria a consemnat în jurnalul ei, fără nici o introducere şi fără comentarii, scrisoarea de rămas-bun către Ferdinand, intitulată *Plâng Cavalerii,* din partea cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul”. Autorul scrisorii îl petrece pe rege cu gândul în lumea de dincolo, unde şi-l închipuie întâmpinat de figurile glorioase ale istoriei naţionale: „Acolo sus cavalerii plecaţi înaintea Măriei Tale îţi vor fi ieşit în cale, cornistul Blăjan din Dobrogea va fi sunat onorul, iar cele 800 000 de suflete te vor încunjura cu dragostea lor. Te va fi primit înţeleptul Rege Carol cu Marele Mihaiu şi mult chinuitul în trecerea prin această lume, Avram Iancu… Şi cei ce au muncit în această ţară te vor fi primit ca pe

[55] Raoul Bossy, *Amintiri din viaţa diplomatică,* vol. I, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 130.

Regele muncii şi cei ce au suferit ca pe Regele suferinţei, iar cei ce au biruit ca pe un biruitor ce s-a biruit însuşi pe el. Căci, de n-ai fi fost Rege, Măria Ta, te făcea fapta Rege”[56].

Lecţia domniei lui Ferdinand, aşa cum reiese din aceste rânduri, fusese aceea a muncii şi suferinţei pentru ţară, a depăşirii intereselor personale în politică şi a biruinţei prin fapte. Pe aceleaşi principii de credinţă, muncă, ierarhie şi disciplină aspira să se închege şi Legiunea lui Codreanu. Mesajul transcris de Regina Maria era semnat „Maior Băgulescu”. La vremea aceea, maiorul tocmai absolvise un curs de informaţii în cadrul Marelui Stat-Major al armatei.[57]

La 1 august 1927, cu sprijinul protopopului de la Orăştie, tatăl lui Ion Moţa, apărea primul număr al revistei bilunare *Pământul strămoşesc,* revista Legiunii, care avea pe prima pagină o reproducere a icoanei Arhanghelului militar Mihail, încadrată de două citate: unul din poezia *Decebal către popor* a lui George Coşbuc, care se încheia cu versurile „Dar nu-i totuna leu să mori / Ori câine-nlănţuit” şi celălalt reproducând textul de pe icoana arhanghelului din biserica încoronării de la Alba Iulia: „Spre inimile cele necurate care vin întru preacurata casă a lui Dumnezeu – fără milă întind sabia mea”. Sub fotografie, era desenată o hartă a României presărată cu puncte negre care marcau prezenţa evreilor pe teritoriul ţării. Cinci nume semnau articole în primele luni de existenţă a revistei şi a Legiunii: Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moţa, Ilie Gârneaţă, Corneliu Georgescu şi Radu Mironovici. În paginile revistei, Legiunea Arhanghelului Mihail era prezentată ca o „mişcare idealistă tinerească voluntară, organizată pe principiul ierarhiei”, cu deviza propusă de Moţa „Faţa la duşman!”. Delimitarea de politică şi de politicieni a noii formaţiuni era explicată în primul număr al *Pământului strămoşesc* de Ion

---

[56] Regina Maria a României, *Însemnări zilnice,* vol. IX, Ed. Polirom, Iaşi, 2012, p. 248.

[57] Vezi Dr. Luminiţa Giugiu, *op. cit.*

Moţa care, într-un articol intitulat „La Icoană”, scria că nu de politică era preocupată Legiunea, ci de o nouă formă de religie: „Noi nu facem şi n-am făcut politică o singură zi din viaţa noastră. Noi avem o religie, noi suntem robii unei credinţe. În focul ei ne consumăm şi în întregime stăpâniţi de ea, o slujim până la ultima putere. Pentru noi nu există înfrângere şi dezarmare, căci forţa ale cărei unelte vrem noi să fim e etern invincibilă”. Forţa „etern invincibilă” va fi fost credinţa în Hristos. În timp ce Codreanu era organizatorul şi strategul organizaţiei, Moţa se definea, mai curând, ca ideolog religios, deşi, în cel de-al doilea număr al revistei, din 15 august, printre alte ştiri, cititorii (încă puţini şi răzleţi) erau anunţaţi că Ion Moţa absolvise, ca şef de promoţie, Şcoala Militară de Infanterie de la Bucureşti. Alţi tineri din Legiune îi vor urma exemplul, înscriindu-se la şcoli militare.

Pe 18 august, Moţa se cununa la mănăstirea Neamţ cu sora lui Codreanu, Iridenta, care aştepta un copil în urma legăturii cu fiul lui A.C. Cuza.

Intenţiile Legiunii se conturau treptat, astfel că, în numărul al patrulea al revistei, cititorii erau invitaţi să se înscrie într-una dintre cele patru secţii ale organizaţiei: secţia de tineret, „de Protecţie”, „de ajutor a femeilor române” şi internaţională. Prima secţie le era destinată studenţilor naţionalişti, meseriaşilor, muncitorilor şi funcţionarilor, „flăcăilor de la sate” şi, mai cu seamă, „tinerilor luminători ai satelor”, adică învăţătorilor şi preoţilor de ţară. Inspirându-se din viaţa cercetaşului descrisă de Baden-Powell, Codreanu stabilea drept obligaţii pentru cei care se înscriau în organizaţie să-şi dedice măcar un sfert de oră pe zi muncii în folosul comunităţii sau să economisească a 40-a parte din câştigul pe o zi pentru comunitate. De asemenea, calitatea de membru al Legiunii presupunea şi obligaţia celui admis de a atrage în decurs de cinci luni cinci noi simpatizanţi care trebuiau „botezaţi în

credinţa Legiunii”. Descriind secţiunea „de Protecţie” a noii organizaţii, alcătuită din susţinători maturi, pe principiul nucleului format din 3 până la 13 persoane, Zelea Codreanu definea mai clar şi scopul Legiunii, şi anume acela de încurajare şi orientare a tinerimii „către o viaţă nouă creştină, românească şi disciplinată”. Altfel spus, indiferent de Biserica creştină căreia îi aparţineau, cu condiţia să fi avut un crez naţionalist şi antisemit şi dorinţa de a se supune unor reguli de viaţă stricte, tinerii erau invitaţi să devină membri ai Legiunii Arhanghelului Mihail. Din Legiune aveau să facă parte, într-adevăr, ortodocşi, greco-catolici, romano-catolici, protestanţi. Numărul legionarilor din toată ţara fusese stabilit la maximum 3 000.

Depunerea legământului legionar s-a făcut pe 8 noiembrie 1927, după ce primii membri ai organizaţiei au asistat, la biserica Sfântul Spiridon din Iaşi, la liturghia oficiată cu ocazia zilei Arhanghelilor Mihail şi Gavril. Întorşi în sufrageria familiei Ilinoiu, tinerii au avut parte de un ritual încărcat de simboluri religioase şi istorice, care îi va fi fascinat şi cucerit. Pe timpul şederii lor în Franţa, la Uriage les Bains, Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa locuiseră la răspântia mai multor drumuri de pelerinaj: către locul unde se aflau moaştele Sfântului Antonie cel Mare, către La Salette-Fallavaux, locul unor apariţii ale Fecioarei Maria, şi către Santiago de Compostella, în Spania, la mormântul şi moaştele apostolului Iacob. Pelerinii se întorceau de la locurile sfinte purtând adesea la gât un săculeţ cu ţărână de la mormântul sfântului venerat sau cu o fărâmă de relicvă încastrată într-un medalion binecuvântat. Rostul talismanelor era să-l ocrotească pe purtător şi să păstreze un simbol material al călătoriei. Dar obiceiul săculeţului cu ţărână purtat la gât se regăseşte, între altele, şi într-o veche tradiţie precreştină poloneză asimilată ulterior de Biserica Catolică din Polonia. Printre obiceiurile legate de cinstirea morţilor, evocate şi de poetul romantic polonez

Adam Mickiewicz în celebrul său poem *Străbunii,* se număra şi purtarea la gât a săculeţilor cu ţărână de la mormântul strămoşilor, menit să apere, ca talisman, de boli sau de strigoi. Până în prezent, ziua morţilor din calendarul creştin, 2 noiembrie, este, în Polonia, aproape la fel de importantă ca Pastele şi Crăciunul. Codreanu le-a cerut camarazilor săi să amestece ţărână adusă de pe mormintele lui Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Horea, Avram Iancu şi ale altor eroi naţionali, iar amestecul a fost pus în săculeţi legaţi cu şnur de mătase. Înainte de a primi săculeţul cu ţărână, fiecare legionar se angaja să-şi înfrângă interesele personale, să lupte pentru apărarea ţării de evrei, să se supună Legiunii, să poarte săculeţul cu evlavie şi să nu părăsească Legiunea. Ceremonialul a fost descris în numărul 8 al revistei *Pământul strămoşesc.* Ritualul se încheia cu salutul „Trăiască în noi inima de soldat!”. Codreanu şi Moţa erau, la data aceea, ofiţeri. Primilor legionari li s-a alăturat şi generalul Macrinescu, naşul de cununie al lui Codreanu. Şeful Legiunii era numit „Căpitanul”. Până în decembrie, abonaţi din 50 de oraşe şi sate îşi vor manifesta susţinerea faţă de noua formaţiune, chiar dacă nu se vor grăbi să-şi plătească şi abonamentele la revistă. Totuşi, la sfârşitul anului 1928, organizaţia nu va depăşi câteva sute de oameni.

Imitând mişcarea Sokol apărută în Galiţia în secolul precedent şi aflată în plină dezvoltare după dezmembrarea Austro-Ungariei, în lunile care au urmat creării Legiunii, Codreanu a definitivat structura organizaţiei printr-o alcătuire în trepte ierarhice: elevii şi adolescenţii se adunau în mănunchiuri şi frăţii de cruce, tinerii trecuţi de 19 ani şi maturii – în cuiburi, fetele şi femeile formau cetăţui şi Surorile Legiunii, bărbaţii trecuţi de 55 de ani cu merite deosebite alcătuiau senatul. Structura de bază a fost preluată tot de la sokoliştii organizaţi în unităţi numite cuiburi (în polonă *gniazda).* Legionarii cei mai vrednici şi cu

experienţă elaborau planurile de acţiune în cadrul unui Consiliu al Legiunii. Căpitanul ar fi sperat să aducă în Legiune cât mai mulţi tineri din Uniunea Naţională a Studenţilor Creştini Români care avea mii de membri. S-au organizat congrese studenţeşti, dezbateri, manifestaţii şi marşuri, dar, deocamdată, Legiunea rămânea o organizaţie aproape necunoscută, răspândită în câteva judeţe.

În toamna anului 1928, lipsurile erau atât de mari, încât Căpitanul a luat hotărârea să-şi practice meseria de avocat deschizând un birou de avocatură la Ungheni. Nu a reuşit să atragă însă prea mulţi clienţi şi, ulterior, a renunţat la această idee. În schimb, tinerii îndrumaţi de el lucrau de zor la cărămidăria de la Ungheni, ca să construiască prima universitate antisemită din lume şi care ar fi urmat să se numească „Cetatea Sfântului Mihaiu”. În numărul 14 al revistei *Pământul strămoşesc,* din 15 iulie 1928, se anunţa că producţia de cărămizi destinate acestui edificiu ajunsese la 50 000 de bucăţi. În acelaşi timp, se continua munca în grădina de zarzavat de pe terenul Constanţei Ghica. Trei echipe de legionari au primit misiunea să vândă legumele în pieţe. Se strângeau fonduri din organizarea de concerte şi baluri de Crăciun, de pe urma mersului cu *Pluguşorul,* cât şi din economiile unor legionari care renunţau la fumat. Din puţinii bani adunaţi s-a cumpărat o camionetă botezată Căprioara.

Sediul Legiunii era în Căminul cultural creştin din Iaşi, ridicat după modelul căminelor culturale iniţiate de principele Carol pe tot cuprinsul ţării, şi aproape terminat de studenţi după conflictul cu prefectul Manciu. La ultimul etaj amenajaseră o capelă. Legionarii se certau cu cuziştii pentru ocuparea căminului, dar, până la urmă, cei dintâi au avut câştig de cauză. Pe post de program politic, Codreanu a împodobit pereţii cu citate biblice şi cu maxime proprii, care aveau în centru ideea luptei eroice pentru patrie, cu ajutorul lui Dumnezeu. Părea să fi abandonat perioada

revoluţionară a studenţiei, stabilind direcţia Legiunii „pe linia legilor ţării, neprovocând, ocolind orice provocare, nerăspunzând la nici o provocare. [...] Nu e bine să încercăm răscoale de mase, căci astăzi ar fi măcinate cu tunul şi ar fi să împrăştiem numai nenorocire şi jale”[58]. Îi trimitea în schimb pe legionari în campanie electorală să le transmită alegătorilor că noua organizaţie dorea reforma omului, şi nu reforma unor programe politice, că Legiunea era o şcoală de formare a unui tip nou de om.

La un moment dat, în căutare de noi membri, Căpitanul a făcut un drum la Galaţi, unde un tânăr activ şi priceput înfiinţase, din proprie iniţiativă, o frăţie de cruce şi două reviste intitulate *Frăţia de cruce* şi *Spre izbândă.* În vârstă de 21 de ani, tânărul Mihail Stelescu crease chiar o mică reţea de adolescenţi cercetaşi care mărşăluiau cântând, la Galaţi, Constanţa, Tecuci, Putna şi Cahul. Fiu al unui funcţionar de la consulatul României din capitala Belgiei, Stelescu se născuse la Bruxelles, unde făcuse şi primii ani de şcoală. Lui Corneliu Zelea Codreanu i-au plăcut patosul, hotărârea şi spiritul lui organizatoric şi l-a invitat să-şi afilieze frăţiile la Legiunea Arhanghelului Mihail. Între cei doi s-a născut o prietenie strânsă, iar, în 1928, în timpul unui marş împreună în Bucovina, Stelescu a fost desemnat aghiotantul Căpitanului.

Când, la sfârşitul anului 1928, după o îndelungată dominaţie a liberalilor, ţărăniştii lui Iuliu Maniu au preluat puterea, Legiunea a avut parte de o nesperată susţinere din umbră, graţie atât legăturilor strânse ale bătrânului Moţa cu oamenii politici şi militarii ardeleni, cât şi rudelor familiei Ghica/Ghika. Protecţia oferită până atunci de A.C. Cuza era înlocuită cu protecţia unui nou „naş”. Ministrul de interne Alexandra Vaida Voevod, devenit francmason de circumstanţă în 1919, militase pentru drepturile românilor

[58] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 237.

din Transilvania alături de tatăl lui Moţa şi fusese iniţiatorul ziarului *Libertatea,* care apărea la Orăştie. Odată instalat în funcţie, el a cerut să i se prezinte cele mai „fierbinţi" dosare ale fostei guvernări şi, spre mirarea lui amuzată, primul dosar pe care i l-a înmânat directorul Siguranţei a fost cel al „Arhanghelului Mihail". Parcurgând dosarul Legiunii, pe ministru l-a distrat să constate că „agenţii Siguranţei erau mai mult conduşi de hiperzelul de a-şi dovedi importanţa, decât membrii «Arhanghelului» de râvna ca să fii luaţi în serios. Tot misticismul caricatural m-a impresionat mai curând ca o farsă copilărească decât ca o cutie a «Pandorei», pentru liniştea ţării"[59].

Recunoscând destule nume printre tinerii adepţi mai vechi sau mai noi ai lui Codreanu, ministrul a decis totuşi să supravegheze Legiunea şi s-o folosească în lupta împotriva propagandei comuniste. Peste câţiva ani, el va declara într-un Consiliu de Război că, încă de la apariţia mişcării legionare, „am căutat să-mi aleg acest tineret în mişcarea pe care eu am hotărât s-o aduc pentru pacificarea spiritelor şi exterminarea curentelor extremiste şi disolvante. Eu însumi am contribuit la corectarea ţelurilor Gărzii de Fier (viitoarea organizaţie a lui Codreanu – *n.m.)* făcând-o să renunţe la un antisemitism negativ, iar pe de altă parte îndreptând atenţiunea organizaţiei spre combaterea comunismului şi a curentelor disolvante. Mă consider părintele spiritual al Gărzii de Fier, ba mai mult, ca naş al acestei organizaţii". Declaraţia avea să fie publicată în ziarul *Patria* din 31 martie 1934.

Foşti legionari şi prieteni l-au acuzat mai târziu pe Codreanu că, în perioada grea a începuturilor noii sale organizaţii, ar fi încheiat un pact cu Vaida Voevod, în baza căruia ar fi primit şi sume însemnate de bani. Vaida Voevod a venit în ajutorul legionarilor, într-adevăr, nu numai cu sugestii de program politic, ci şi cu bani. „Ajunsesem cu

---

59 Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* vol. III, p. 162.

Căpitanul”, va scrie în *Memoriile* sale, „într-o relaţie paternă, încât nu se sfia să-mi facă mărturisiri, nici să primească o subvenţie pentru căminul lui de la Iaşi”[60]. În 1936, când a scris *Pentru legionari,* Corneliu Zelea Codreanu trăsese concluzii amare din colaborările de acest fel şi îi sfătuia pe şefii de mişcări politice să-i refuze pe binevoitorii care s-ar oferi să-i finanţeze.

[60] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* vol. III, p. 163.

Datoria vieţii noastre

Apariţia Legiunii Arhanghelului Mihail în iunie 1927 coincidea cu dispariţia prematură a unui profesor, arheolog, istoric şi scriitor socotit de mulţi un îndrumător al noii generaţii. În acest om, pe nume Vasile Pârvan, nu numai studenţii, ci şi „credincioşii tradiţiei, poeţii mitului şi apostolii faptei crezuseră că şi-au găsit căpetenia”, avea să scrie un contemporan[61]. Un altul, tânărul G. Călinescu, îl compara, în acelaşi număr omagial al revistei *Gândirea,* din 1 septembrie 1927, cu pastorul Brand, personajul lui Ibsen, „cu haina neagră încheiată auster până sus, călcând pe un gheţar” şi răspândind în gândurile tuturor „fiorduri şi culmi de zăpadă”. Dar, scria mai departe Călinescu, nu era Brand, căci „ochii săi pătrunzători n-aveau duritǎţi nordice, iar tristeţea încruntată într-o ironie gravă îi dădea înfăţişarea unui actor tragic gata de a reprezenta un spectacol divin”. Din acest portret răzbăteau admiraţia şi regretul unei întregi generaţii de la care Pârvan „ar fi vrut iubirea tuturor, dar trebuindu-i supunerea, se ferea să dea încrederea întreagă unora, spre a nu şi-o înstrăina altora. Şi astfel împărţia la toţi şi pe rând acelaşi zâmbet visător-ironic iubit tuturor şi tuturor îndepărtat într-o linişte inaccesibilă”.

Vasile Pârvan s-a stins din viaţă la 45 de ani (la două zile după înfiinţarea Legiunii), lăsând în urmă un loc gol

---

[61] Vezi Emanoil Bucuţa în *Gândirea,* anul VII, nr. 9, 1 septembrie 1927.

care, conştient sau nu, va fi treptat asumat (şi modificat) de Corneliu Zelea Codreanu. Ideea creşterii unor generaţii viguroase la minte şi la trup, care stătuse la baza înfiinţării liceului de la Mănăstirea Dealu, revenise după război şi în discursul ţinut de Pârvan la Cluj, în 1919, la deschiderea primei universităţi româneşti din Ardeal. Inaugurarea universităţii se făcuse cu emoţia unui îndelung aşteptat eveniment istoric. Conferinţa lui se intitulase *Datoria vieţii noastre* şi avea să rămână celebră printre studenţi, fiind socotită de unii drept program de viaţă al tineretului. Pârvan le spusese atunci celor adunaţi să-l asculte că popoarele trăiau „numai prin fapta precursorilor şi revoltaţilor" care „turbură ca nişte demoni, perpetuu nemulţumiţi, beatitudinea lenei spirituale a contemporanilor, le deşteaptă iluzii şi apetituri, le răscolesc patimile, le dărâmă preţiosul echilibru al perfectei inerţii"[62]. Invitaţia pe care le-o adresase el tinerilor era să părăsească drumurile bătute şi conformismul ideilor, să nu se lase subjugaţi de vremelnice interese politice şi să devină creatori de gânduri noi. Adevăraţii profesori, pe de altă parte, mai spusese Pârvan, erau cei care ştiau să caute şi să găsească „oameni întregi, noi, în care pâlpâie flacăra ideii", cei care ştiau să se bucure de apariţia „în mulţimea purtătorilor de ghiozdane de şcoală" a unui „anarhist al legilor actuale ale gândului, un neliniştit, un chinuit căutător de legi nouă". Elogiul „anarhiei" se făcuse atunci în spiritul nevoii de înnoire morală şi al unui idealism „mistic popular" trezit totdeauna în istoria lumii, credea Pârvan, de marile răsturnări şi revoluţii ca aceea prilejuită de noua realitate a României Mari. Studenţilor, printre care se va fi aflat şi Ion Moţa, profesorul le transmisese fiorul arderii etapelor istorice şi dorinţa de a închega un proiect de ţară susţinut de toate clasele sociale în numele cărora

[62] Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice: Patru lecţii inaugurale,* Cartea Românească, Bucureşti, 1920, p. 11.

„doi, trei oameni de inimă pot pune la cale, susţinuţi de acest ambient încrezător şi cald, mari reforme spirituale, pe cari în vremile obişnuite nu le-ar fi adus o evoluţie de decenii ori secole”[63].

Scrierile, conferinţele şi activitatea de arheolog în căutarea originilor romane şi dacice ale românilor făcuseră din Pârvan profetul unei deşteptări a conştiinţei tinere, a unei revoluţii inspirate „de o iubire, cu totul desinteresată, pentru mai bine, apărată, tocmai prin acea speranţă naivă şi curată a celor mulţi”. Dar, îi avertizase profesorul pe cei care s-ar fi încumetat să păşească pe drumul unei radicale schimbări spirituale, entuziasmul mulţimilor dura până la primul obstacol, până la prima jertfă. Atunci, adevăratul conducător trebuia să-şi arate tăria de caracter: „când semenii tăi te urcă în vârful piramidei sociale, trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămâne acolo: nu pentru tine, că tu eşti un om, trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebuie să-l laşi să decadă, pentru sublimul pe care trebuie să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l creşti cu tot sângele vieţii tale pe care numai o dată o ai”[64].

În ziua aceea de început de noiembrie, în sala ticsită de studenţi a universităţii clujene, Vasile Pârvan lansase tineretului o provocare la misiunea de educare a spiritului naţiunii, spunând că „noi suntem preoţii aspri ai unei religii de purificare. Suntem profeţii unui timp cu mult prea îndepărtat pentru poftele grăbite ale hămesiţilor contemporani, dar nouă imediat accesibil prin largul orizont al vederii istoric-filosofice. Noi suntem condamnaţi să fim ireductibili, sau să ne retragem din luptă. Căci asupra noastră apasă răspunderea întregei vieţi a naţiunei. […] Noi

---

[63] Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice: Patru lecţii inaugurale,* Cartea Românească, Bucureşti, 1920, p. 17.

[64] Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice: Patru lecţii inaugurale,* Cartea Românească, Bucureşti, 1920, p. 18.

trebuie să fim oracolul la care să alerge mulţimea în ceasurile de cumpănire a Destinului, spre a-i da lămurire asupra viitorului: căci numai noi gândim mai presus de meschinul timp şi spaţiu politic-social". În scrierile lor, Codreanu şi Moţa vor relua aceste fraze ca într-un ecou, prin analogii şi parafraze, amplificând patriotismul mistic şi poetic al lui Pârvan. Discursul lui cu cadenţă de psalmi biblici şi răsunet de gong al Istoriei chema la apostolatul unei înnoiri majore a modului de a gândi şi de a trăi al românilor: „nouă ni se cere sacrificarea însăşi a sufletului nostru: noi nu vom putea face nimic complet, ci de-abia vom curăţi drumul pentru alţii"[65].

Un eseu publicat de Pârvan în 1923 trebuie să-i fi atras atenţia în mod special lui Corneliu Zelea Codreanu, fiindcă se potrivea cu acea parte a personalităţii lui, remarcată de mulţi apropiaţi, înclinată spre melancolie şi retragere în sine. Textul intitulat *Laus Daedali,* un elogiu adus tăcerii, construit ca un monolog interior al unui sculptor de pietre funerare grec, Alegenor, va fi fost una dintre sursele de inspiraţie pentru regula tăcerii pe care Codreanu o va impune atât sieşi, cât şi membrilor organizaţiei sale. Codreanu se retrăgea adesea în tăcere, iar uneori îşi dezorienta deopotrivă adversarii şi prietenii, tăcând.

Încă din anii de liceu, tăcerea i se păruse adăpostul cel mai sigur unde se putea refugia ori de câte ori se simţea răvăşit de porniri contradictorii, prea violente şi adânci ca să poată fi exprimate. În amintirile sale va menţiona numele lui Vasile Pârvan printre acelea ale scriitorilor pe care îi preţuia, fără să se refere însă la acest omagiu adus tăcerii, celebru în epocă.

Predispoziţia lui Codreanu pentru tăcere datorată, nu în ultimul rând, şi modestului său talent oratoric, era alimentată de astfel de texte care identificau în tăcere

---

[65] Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice: Patru lecţii inaugurale,* Cartea Românească, Bucureşti, 1920, p. 22.

rădăcinile înţelepciunii şi ale filozofiei, şi se potriveau prea bine cu exerciţiul religios al rugăciunii şi meditaţiei. Spirit pragmatic şi cazon, el nu va contempla însă intelectual ideile de jertfa, tăcere ori mortificare din eseurile lui Vasile Pârvan, ci le va transforma „cercetăşeşte" într-un mod de viaţă personală şi comunitară. Nici să fi avut la dispoziţie o echipă de specialişti în imagine publică n-ar fi reuşit Zelea Codreanu să facă atât de firească trecerea de la portretul conducătorului mistic creionat de Pârvan la portretul conducătorului militar.

Evocând forţa de atracţie exercitată de Codreanu asupra tinerilor, publicistul teolog Nichifor Crainic va scrie că ea se baza pe violenţă şi tăcere: „Fire cu desăvârşire statică, fără nici un element dinamic într-însul, sângele vărsat ţinea locul dinamismului, iar tăcerea lui aproape de nepătruns oferea imaginaţiei înflăcărate a tineretului o regiune goală unde ea putea plasa toate calităţile şi posibilităţile unui eroism legendar. Când vorbea, «Căpitanul» spunea uneori câte ceva; când tăcea, spunea totul"[66].

În toamna anului 1919, când Vasile Pârvan le vorbise studenţilor despre *Datoria vieţii noastre,* mai mulţi ofiţeri în frunte cu un general ardelean, Silviu de Herbay, reuşiseră, după mai multe încercări, să-i mobilizeze pe membrii Societăţii Academice a Studenţilor Români „Petru Maior" (al cărei preşedinte va deveni Moţa în 1923) să constituie o asociaţie de antrenament sportiv şi gimnastică după modelul sokoliştilor din ţările slave. Preocuparea militarilor pentru crearea unei organizaţii româneşti de gimnastică militară şi sport, imediat după Primul Război Mondial, fusese încurajată de familia regală care cunoştea cluburile germane Turnvereine, de mişcarea panslavă a sokoliştilor, de prezenţa cercetaşilor şi a YMCA în România, cât şi de

[66] Nichifor Crainic, *Zile albe*, *zile negre: Memorii,* Ed. Floare Albă de Colţ, Bucureşti, 2015, p. 345.

experimentul pe care îl reprezenta liceul de la Mănăstirea Dealu.

Legiunea Arhanghelului Mihai creată de Corneliu Zelea Codreanu în 1927 putea fi socotită, la începuturile ei, un „produs” firesc şi inevitabil al tuturor acestor confluenţe, într-o ţară cu graniţe noi, cu o armată în curs de înnoire şi cu un tineret doritor să asimileze cât mai curând modelele care contribuiseră, în alte ţări, la coagularea unităţii şi conştiinţei naţionale. Cu aproape un secol mai târziu decât în Germania, naţionalismul romantic, realismul creştin şi educaţia fizică erau reunite într-un context nou şi într-o cultură diferită şi de cea germană, şi de cea a popoarelor slave.

În Basarabia

În noiembrie 1928, îmbrăcaţi în costume naţionale, legionarii au serbat ziua Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril la cărămidăria de la Ungheni, în Basarabia. Revista *Pământul strămoşesc* anunţase din timp că, în ziua aceea, „la ora 12 fix”, toţi membrii şi simpatizanţii Legiunii aveau obligaţia să-şi aţintească privirile şi gândul spre cărămidărie, ca într-o vibraţie colectivă pentru împlinirea proiectului universităţii antisemite. În anul care trecuse de la înfiinţarea organizaţiei, Corneliu Zelea Codreanu începuse programul de formare a „omului nou”, călindu-i pe tinerii săi admiratori prin marşuri lungi, ostăşeşti, cu rucsacuri grele în spinare, pe ploaie şi pe caniculă, prin praf ori prin noroi, deprinzându-i cu tăcerile lungi, cu viaţa aspră în mijlocul naturii, cu traiul redus la strictul necesar, dar şi cu lecturile spirituale şi textele Noului Testament, cu camaraderia şi asumarea responsabilităţilor. Le spunea că obstacolele nu se ocolesc, ci se înfruntă şi se depăşesc. Îi învăţa să se roage şi să-şi cerceteze conştiinţa, împărtăşindu-şi unii altora greşelile. Pedepsea orice abatere de la reguli. La un moment dat, îmbătaţi de puterea pe care le-o dădea apartenenţa la un grup bărbătesc, patru dintre tinerii legionari au mâncat la un han ţinut de nişte evrei şi apoi, ca să nu plătească, unul dintre ei l-a ameninţat pe hangiu cu pistolul, invocând numele Căpitanului. În amintirile sale, Codreanu va povesti că, înştiinţat despre incident, l-ar fi pedepsit pe pistolar punându-l la muncă

grea. Peste doi ani însă, când trei legionari au omorât un proprietar de păduri evreu şi acuzaţii s-au prezentat apoi în instanţă îmbrăcaţi în costume naţionale, nu numai că au fost achitaţi în aplauzele publicului, dar judecătorii au semnat chiar atunci adeziunea la organizaţia lor.[67]

În timp ce agitatorii antisemiţi ai lui A.C. Cuza atacau evrei pe stradă, îl băteau pe rabinul J.H. Catz la Bucureşti, ziua în amiaza mare, şi spărgeau geamurile caselor şi prăvăliilor evreieşti, aruncând cu pietre din camioanele cu care străbăteau oraşele Moldovei, în Maramureş, doi preoţi, unul ortodox şi celălalt greco-catolic, îi îndemnau pe ţăranii din localităţile Borşa şi Poiana să-i atace pe consătenii lor evrei. În numărul 5 din luna mai a anului 1930 al revistei *Paix et droit* tipărită la Paris de Alianţa Israelită Universală, se scria că ţăranilor li se spusese că un agitator antisemit pe nume Constantin Dănilă, aflat la Borşa, ar fi fost însuşi prinţul Carol revenit în ţară ca să-i izbăvească pe creştini de jugul evreiesc. În *Pentru legionari,* Codreanu va consemna vizita pe care i-au făcut-o cei doi preoţi din Borşa, cerându-i ajutorul, şi decizia lui de a trimite câţiva comandanţi legionari la faţa locului.[68] Conflictul a culminat cu incendierea satului, care a ars zile în şir. Din versiunea lui Zelea Codreanu rezulta că evreii hasidici (tăietori de lemne aşezaţi de cel puţin două sute de ani în câteva sate maramureşene) i-ar fi atacat pe ţărani şi că ei înşişi ar fi dat foc satului ca să-i acuze pe români de pogromuri. Ulterior, şeful legionarilor îi va apăra în instanţă pe cei doi preoţi, obţinându-le achitarea. Cum el şi oamenii lui identificau ideile bolşevice cu evreii, Zelea Codreanu a decis să implice Legiunea în următoarea campanie electorală „pentru

---

[67] Vezi Péter Várdy în dialog cu Imre Toth, *În viaţă sunt lucruri care nu se fac. Şi care totuşi se fac...,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2014, p. 63.

[68] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 292.

rezolvarea problemei jidăneşti". Împreună cu Mihail Stelescu, bun cunoscător al satelor din judeţul Galaţi, a pus la punct o strategie de cucerire a maselor. Într-un sat cu uliţe noroioase, Căpitanului i se adusese un cal ca să nu-şi murdărească cizmele. S-a dovedit o idee bună. De-atunci încolo, avea să apară peste tot călare, în costum naţional şi cu pene de păun la pălărie. Se oprea în mijlocul satelor, în faţa bisericilor, lumea se aduna să vadă despre ce e vorba, iar el ţinea un discurs scurt despre renaşterea naţiunii, prorocind că se apropie ceasul învierii şi al mântuirii româneşti, când „cel ce va crede, cel ce va lupta şi suferi va fi răsplătit şi binecuvântat de neamul acesta" şi când fiecare va fi preţuit în societate nu după şcoală, inteligenţă sau pricepere, ci după credinţă şi caracter.[69] Punea, pesemne, în acest mesaj, toate frustrările lui legate de propriile eşecuri şcolare ori academice şi de lipsa lui de elocinţă. Apoi dispărea în nori de praf, ca o vedenie din alte lumi, precum îngerii călăreţi din Mons, din timpul războiului. Efectul acestor apariţii neaşteptate era covârşitor, cu atât mai mult cu cât lozinca „Omul şi pogonul", pe care o făcuse bine-cunoscută, le dădea speranţe noi sătenilor. Codreanu era însoţit de grupuri de legionari călări, intrau în sate, se opreau, se închinau şi le părăseau cântând. Curând, ţăranii îi aşteptau cu lumânări aprinse, ducând vestea sosirii lor din gură-n gură.

În Ardeal, această strategie nu a avut prea mare succes. Corneliu Zelea Codreanu era prea puţin cunoscut, iar casele cu curţi interioare, porţi şi ziduri înalte la stradă ale ardelenilor şi arhitectura bisericilor reformate şi catolice nu ofereau un spaţiu prea generos de desfăşurare a micului ritual electoral. Transilvania avea, pe de altă parte, un trecut vechi al luptei pentru drepturi naţionale şi un prezent activ şi bine organizat politic. Atunci, Codreanu a stabilit ca

[69] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 281.

următorul teren de testare electorală a maselor să fie Basarabia, provincia cea mai eterogenă a ţării (56% români, 12,3% ruşi, 11% ucraineni, 7,2% evrei, 5,7% bulgari, găgăuzi 3,4%, germani 2,8%), şi cu oraşele dominate de ruşi (27,1%) şi evrei *(*26,8%)[70] şi cea mai năpăstuită din punct de vedere economic a României Mari.

La începutul anului 1930, în plină iarnă, pe un ger năprasnic, purtând în mână o cruce de lemn, Căpitanul a apărut pe malul Prutului în fruntea a o sută de camarazi călări, îmbrăcaţi în cămăşi verzi, cu cruci de pânză albă cusute pe piept. Au trecut Prutul pe un pod de vase, aliniaţi în formaţie militară de care şi călăreţi şi cântând imnuri patriotice şi religioase. Primirea entuziastă pe care le-au făcut-o basarabenii a fost întreruptă de intervenţia jandarmilor, care au anunţat că adunările legionare fuseseră interzise. Cu ani în urmă, Zelea Codreanu ar fi reacţionat imediat şi cu violenţă. Acum, cu riscul de a-i dezamăgi pe tinerii înfocaţi care-l urmau, s-a străduit să le arate calea legală: a ordonat retragerea, iar el s-a prezentat apoi la Bucureşti, în audienţă la un subsecretar de stat din Ministerul de Interne, de la care a obţinut aprobare să organizeze o adunare populară la Cahul. S-a angajat, în schimb, ca întrunirea să se desfăşoare în cea mai desăvârşită ordine. Voia să facă din această adunare cea mai mare manifestaţie pe care o văzuseră până atunci basarabenii şi târgul Cahul. A convocat toate cuiburile de legionari din ţară, toţi prietenii, l-a chemat şi pe tatăl său, Ion Zelea Codreanu, ştiindu-l vorbitor bun şi cu impact asupra oamenilor simpli. S-ar fi strâns în jur de 20 000 de participanţi şi adunarea s-a desfăşurat în cea mai mare ordine. Mai articulat şi cu un mai bun instinct populist decât fiul său, Ion Zelea Codreanu a vorbit mulţimii timp de două ore, amestecând, în stilul său apocaliptic, religia, politica,

[70] Vezi Lucian Boia, *Cum s-a românizat România,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2015, pp. 62–63.

mântuirea, monarhia, antisemitismul, românismul, anticomunismul, revoluţia creştină etc.

Chiar dacă el era cel capabil să electrizeze mulţimile, pentru prima dată, tatăl devenea conştient de forţa organizatorică a fiului său, de magnetismul pe care îl exercitau prestanţa, tinereţea şi puţinele lui cuvinte asupra oamenilor şi, după încheierea manifestaţiei de la Cahul, s-a înscris şi el în Legiune. Zvonuri despre adunarea de la Cahul s-au răspândit imediat în toată Basarabia, aşa încât, în următoarele săptămâni, Codreanu a fost invitat să facă şi alte descinderi în localităţile de dincolo de Prut.

Încurajat de succesul primei acţiuni de anvergură a Legiunii, Zelea Codreanu se gândea să organizeze în Basarabia o mare campanie anticomunistă, străbătând toate localităţile româneşti istorice şi ajungând până la Nistru. Uniunea Sovietică nu avea încă nici un fel de relaţii diplomatice cu România Mare. Temerile legate de răspândirea bolşevismului în Basarabia erau vii în rândurile armatei, şi cel mai bine s-au văzut cu prilejul sărbătoririi unirii Basarabiei cu România. La reuniunea festivă organizată cu acest prilej la Opera din Bucureşti, în martie 1930, trei generali au părăsit sala în semn de protest că într-o cuvântare se menţionase şi numele scriitorului şi omului politic basarabean Constantin Stere, considerat filorus. Un marş anticomunist în Basarabia ar fi fost în asentimentul ofiţerilor preocupaţi de stabilitatea graniţelor României Mari. Codreanu a avut o întâlnire de trei ore cu ministrul ţărănist de interne Vaida Voevod, convingându-l să aprobe descinderea legionarilor în Basarabia. Acesta i-a cerut să garanteze că manifestaţiile se vor desfăşura fără incidente şi, până la urmă, a fost de acord cu marşul programat să dureze o lună. Graţie relaţiilor sale şi ale tatălui său cu diferiţi ofiţeri, Codreanu era, poate, la curent cu nemulţumirile din armată şi cu insistenţa militarilor pe lângă principele Nicolae de a-l readuce în ţară pe fostul

principe moştenitor Carol. Dar nici el, nici alţii din afara unor cercuri restrânse ale armatei nu s-au aşteptat ca, într-o seară de la începutul lunii iunie 1930, călătorind incognito de la Strasbourg la Bucureşti, acesta să-şi facă apariţia la bordul unui avion pilotat de un ofiţer ardelean, Victor Precup, şi apoi la Palatul Cotroceni. Detronându-şi fiul, pe Mihai, în vârstă de 9 ani, şi dizolvând consiliul de regenţă, Carol a depus jurământul în faţa parlamentului pe 8 iunie şi a devenit regele României. În culise, îi promisese prim-ministrului ţărănist Iuliu Maniu că renunţă la amanta sa, Elena Lupescu.

În Europa se adâncea criza economică, partidele extremiste câştigau teren, numărul şomerilor era în creştere, inflaţia arunca în mizerie sute de mii de oameni. În România, noul rege era hotărât să îndrepte lucrurile, potrivit unui proiect de reformă şi de rapidă modernizare a ţării, care prevedea dezvoltarea satelor, mai ales în teritoriile alipite (Bucovina, Basarabia, Transilvania, Dobrogea), înfiinţarea de cât mai multe şcoli, modernizarea armatei, restructurarea administraţiei şi a întreprinderilor industriale, crearea unui sistem de credite agricole, formarea tineretului în şcoli şi universităţi după metode noi şi educaţia cetăţenească. Cu câţiva ani mai mare decât Corneliu Zelea Codreanu, Carol era cultivat, inteligent, ambiţios, îi plăceau, ca şi lui Codreanu, marile ceremonii militare organizate cu fast şi strălucire. Era un bun cunoscător al României şi al politicii internaţionale, iar revenirea lui a fost primită cu enorm entuziasm popular, spre satisfacţia ofiţerimii, care îl susţinuse. Unul dintre primele decrete pe care le-a semnat după urcarea pe tron transforma Regimentul de infanterie nr. 6 „Mihai Viteazul” în Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul”, unitate specială de elită din cadrul armatei.

Întâmplător sau nu, în aceeaşi perioadă, Zelea Codreanu înfiinţa şi el o „gardă”: Garda de Fier, formaţiune

politică pe care voia să o prezinte în alegeri. În noul context politic, ministrul Vaida Voevod s-a văzut nevoit să interzică marşul legionarilor în Basarabia. Într-un manifest de protest răspândit în capitală, Codreanu se răfuia cu presa formată din ceea ce el numea „mercenarii comunismului” şi cu politicianismul „venal şi pervers”, care, de bună seamă, îl influenţaseră pe ministru să revină asupra hotărârii privind marşul anticomunist şi antisemit. Spre final, textul manifestului conţinea ameninţări directe adresate publicaţiilor şi ziariştilor cu simpatii socialiste, care erau avertizaţi că el, Zelea Codreanu, avea „destulă putere pentru ca să vă pun la locul vostru şi să vă fac să înţelegeţi în ce ţară trăiţi”. Iar puterea îi venea din legătura pe care o avea cu armata, îndemnând, metaforic, soldaţii să scrie pe steaguri: „...streinii ne-au copleşit. Presa înstrăinată ne otrăveşte. Politicianismul ne omoară”. Şi să sune „din trâmbiţe alarma. Sunaţi din toate puterile. În clipa când duşmanii ne copleşesc şi politicienii ne vând, strigaţi cu înfrigurare ca pe potecile munţilor în ceasuri de furtună: Patria! Patria! Patria!”[71] Mesajul lui era bine ţintit: guvernul ţărănist se confruntase recent cu o demonstraţie de protest a veteranilor, invalizilor şi rudelor celor dispăruţi în război, care îşi cereau dreptul la pensii, indemnizaţii şi compensaţii.

[71] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 296.

Aromânii

În serile toride ale verilor din Bucureştiul anilor ’30, studenţimea se strângea la grădina de vară Carpaţi de lângă Universitate, deschisă de un patron aromân. Muşteriii erau atraşi de vocea rafinată, cu tremolouri languroase, şi pronunţia graseiată a unui cântăreţ, şi el cu origini aromâne, Jean Moscopol. Studenţii aromâni, cunoscuţi în epocă sub numele generic de „macedoneni”, dezbăteau politica guvernului de colonizare a Cadrilaterului, teritoriu din sudul Dobrogei, obţinut de România în 1913, în urma celui de al doilea război balcanic şi a negocierilor de pace. Cum numărul românilor în regiune era încă modest, statul făcea apel la vlahii din Grecia şi din alte ţări balcanice ca să colonizeze noul teritoriu. După războaiele balcanice, comunităţile seminomade de aromâni, numiţi şi vlahi, cuţovlahi ori macedoneni, din Grecia, Albania, Serbia, Muntenegru ori Bulgaria, rămăseseră un popor fără ţară. Până atunci, rezistaseră asimilării de către slavi, greci ori albanezi, în bună măsură şi datorită statului român care le crease şcoli, licee şi biserici de limbă română. La începutul secolului XX, cei mai fervenţi susţinătorii ai cauzei aromânilor erau consulul general al României la Salonic, Dimitrie Ghika, şi fratele lui, Vladimir Ghika. „Politica guvernului român, […]”, scria consulul, „cerea din partea mea o acţiune continuă pentru a-i aduna pe cuţovlahi, a le menţine moralul şi fervoarea naţională, a le asigura capele şi exercitarea cultului, precum şi şcoli şi – în general – a-i

apăra pe toate planurile...”[72] Vladimir Ghika, la rândul lui, îşi făcuse din cauza aromânilor un ţel al unităţii Bisericilor. Cum aromânii riscau să fie excomunicaţi şi marginalizaţi de Bisericile Ortodoxe din Macedonia şi Grecia, el vedea, ca unică soluţie şi protecţie, unirea lor cu Biserica Romei. În 1906, îi scria unui prieten din ţară: „Dacă aş avea aici (la Salonic – *n.m.)* măcar zece preoţi transilvăneni (greco-catolici – *n.m.)* tineri şi activi, m-aş angaja, în stadiul în care se află lucrurile, să constitui de pe o zi pe alta, ca să spun aşa, naţionalitatea macedo-română, graţie soluţiei catolice a problemei macedonene”[73].

După 1918, aromânilor li se promisese că vor fi împroprietăriţi în Cadrilater cu 10–15 hectare de pământ şi că se vor bucura de înlesniri fiscale. Mai puţin negustorii şi mai cu seamă ciobanii din Macedonia au fost atraşi de oferta statului român. Sute de familii îşi vindeau pământurile grecilor, şi cumpărătorii le asigurau în schimb transportul cu barca de la Salonic la Constanţa. Părăsind Grecia, îşi pierdeau şi cetăţenia elenă. Dar, odată ajunşi în Cadrilater, se adaptau greu terenului mlăştinos, muncii agricole şi atacurilor comitagiilor bulgari, care sperau să le descurajeze mutarea. Bulgarii se plângeau guvernului, aromânii, la rândul lor, îi acuzau pe bulgari că îi hărţuiesc, ca să-i determine să plece. Violenţele se ţineau lanţ şi reclamaţiile curgeau către subsecretarul de stat Constantin Angelescu, însărcinat cu problema colonizării Cadrilaterului. Localnicii români păreau să încline mai curând către bulgari decât către vlahii nou-veniţi. Prin comparaţie, pe bulgari îi socoteau „oameni harnici, sobri şi economi, se supun legilor şi execută de bună voe măsurile legale, nu uită însă atingerile abuzive asupra persoanei şi averei lor şi sunt vindicativi. Aromânii, trăiţi de atâtea secole sub oblăduirea turcă, apoi greacă şi bulgară, au caractere iuţi,

[72] Francisca Băltăceanu *et alii, op. cit.,* pp. 104–105.
[73] Ibidem.

duşmănoase şi răzbunătoare”[74]. Din rapoartele pe care i le trimitea prefectul Cadrilaterului, Constantin Angelescu aflase că macedonenii „atacă şi bat, ucid şi violează ca nişte barbari”, că dăduseră foc unui sat întreg, omorându-i „cu cuţite şi pistoale” pe săteni. Aromânii înţelegeau însă că astfel dădeau o mână de ajutor autorităţilor române şi că rostul lor în Cadrilater era să impună românismul cu orice preţ.

Din pricina violenţelor, guvernul Maniu fusese nevoit să suspende colonizarea, ceea ce îi atrăgea acuzaţia de trădare a „elementului” românesc în favoarea bulgarilor. Pe 22 iulie 1930, ziarele anunţau că un student macedonean, Gheorghe Beza, într-o tentativă de atentat, îl rănise pe subsecretarul de stat Angelescu. În buzunarele lui Beza fuseseră găsite manifeste ale Gărzii de Fier despre marşul interzis din Basarabia. Interogat de procurori, Codreanu a declarat că Beza nu era membru al Gărzii de Fier, iar el, ca şef al organizaţiei, nu avea nici o legătură cu atentatul. Totuşi, când ziarele „jidănite” au scris că şeful Gărzii şi organizaţia dezminţeau orice legături cu cauza macedonenilor din Cadrilater, Codreanu s-a simţit dator să anunţe că, dimpotrivă, era solidar cu revendicările aromânilor şi îi susţinea „cu toată căldura sufletului meu şi cu toată puterea”[75].

Era o provocare. A fost arestat împreună cu un grup de aromâni, care se declaraseră şi ei public de partea lui Beza. Se numeau: Papanace, Caranica, Pihu, Mamali, Ciumeti, Ficata şi Gheţea. Au fost duşi cu toţii la închisoarea Văcăreşti unde, din povestirile lor, Codreanu a aflat despre istoria şi peregrinările aromânilor din Balcani şi despre speranţele lor de integrare în România Mare. Cei şapte

---

[74] *Apud* Vladimir Solonari, *Purificarea naţiunii,* Ed. Polirom, Iaşi, 2015, p. 58.

[75] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 298.

aromâni vedeau în el pe omul providenţial al cauzei lor în patria română. Şi mai mult decât atât: „Arhanghelul Mihail părea că coborâse între noi. Era înalt şi frumos ca un chiparos, cu ochii verzi *(sic!),* îmbrăcat în costum naţional şi cu jandarm cu baionetă la spate. I se lua şi lui amprentele. Dar El era liniştit. Şi liniştea Lui ne-a cuprins şi pe noi. Nu eram singuri! Cineva venea să împărtăşească din umilinţa la care eram supuşi. Şi simţeam că acest cineva, necunoscut de noi până atunci, era mult. Era totul. Era trimis de Providenţă”[76]. În cele 40 de zile petrecute împreună în puşcărie, cei şapte aromâni şi Codreanu au vorbit mult despre mişcarea studenţimii, revenirea lui Carol, guvernul ţărănist, au povestit, au cântat, legând o prietenie ce va schimba faţa Legiunii şi a Gărzii de Fier. Ca organizaţie de mase, aceasta din urmă exista deocamdată numai cu numele.

Născuţi şi crescuţi prin ţări balcanice slave, aducând cu ei, la Bucureşti, propriile lupte şi conflicte, aromânii erau mândri de latinitatea limbii şi a tradiţiilor lor şi aveau o pornire firească spre creştinismul occidental şi spre o eventuală unire cu Roma, ceea ce îi apropia de greco-catolicii ardeleni. Codreanu le-a admirat tăria, „sănătatea morală” şi „comorile rasei” pe care ştiuseră să le păstreze nealterate.[77] În urma procesului, au fost achitaţi cu toţii, iar Constantin Papanace a devenit unul dintre apropiaţii şi sfetnicii lui Zelea Codreanu.

Aşa cum, cu ani în urmă, cu prilejul primei încarcerări la Văcăreşti, „văcăreştenii” de atunci hotărâseră să se mute cu toţii la Iaşi şi acolo să construiască un sediu al mişcării de tineret, tot astfel, întâlnirea de acum cu aromânii îi dăduse Căpitanului convingerea că organizaţia lui ar fi avut de câştigat mutându-se la Bucureşti şi construind un sediu

---

[76] Constantin Papanace, *Evocări: gând şi faptă legionară,* Editura Fundaţiei Buna Vestire, 1997, p. 174.

[77] *Ibidem,* p. 177.

în capitală, cu contribuţia comercianţilor şi industriaşilor aromâni atraşi de mişcarea legionară. Mai întâi însă, Codreanu a ţinut să li-l prezinte noilor săi prieteni pe tatăl lui, căruia îi vorbise cu însufleţire despre studenţii aromâni.

Într-o seară, au apărut împreună la grădina de vară Carpaţi. Ion Zelea Codreanu purta costum naţional, era ţanţoş, cu mustaţa stufoasă bine îngrijită şi i-a scrutat, rând pe rând, pe tinerii aromâni. Apoi, i-a uimit ţinându-le o cuvântare detaliată despre propria lor istorie în Balcani, despre neamul Asăneştilor, care zgâlţâise din ţâţâni Imperiul Bizantin, despre vitejii căpitani de armatoli[78] şi despre femeile lor, care luptaseră cot la cot cu ei, despre doamna Despa, care se jertfise împreună cu alte aromânce ca să nu fie luate în robie... Evocând toate aceste legende istorice în fraze iscusite, tatăl Căpitanului le dovedea nu numai că se pregătise temeinic pentru întâlnirea cu ei, dar şi că era capabil să trăiască fiecare episod povestit de parcă asistase la întreaga desfăşurare a istoriei aromânilor.

Fiul lui, Corneliu Zelea Codreanu, se simţise de la început atras de temperamentul vulcanic al noilor lui prieteni, de legăturile lor familiale puternice şi de cultura lor de clan patriarhal. Era convins că „de vor veni vremuri de deznădejde mulţi mă vor părăsi. Sunt sigur însă că macedonenii – niciodată pentru că, cu înalta lor sănătate morală, ei poartă concepţia de viaţă legionară în sânge”[79]. Pe 8 noiembrie, de ziua Sfinţilor Mihail şi Gavril, graţie contribuţiei aromânilor, în Bucureşti a fost inaugurat un prim sediu al Gărzii de Fier, pe Calea Victoriei, la numărul 40. Codreanu cunoştea încă puţină lume în capitală. După deschiderea sediului, a plecat la Huşi şi apoi, împreună cu câţiva legionari, a vizitat un sat din Maramureş, unde

---

[78] Luptători antiotomani din munţii Pindului; un fel de haiduci.

[79] Constantin Papanace, *Mişcarea legionară şi macedo-românii,* Ed. Elisavaros, 1999, p. 88.

avuseseră loc conflicte etnice violente între români şi populaţia evreiască. Doi preoţi, unul ortodox şi celălalt greco-catolie, îi ceruseră, cu luni în urmă, sprijinul. Acum le-a pledat cauza într-un proces în care se confruntau câteva zeci de ţărani acuzaţi de incendierea satului şi 20 de evrei reclamanţi. Juraţii i-au achitat pe ţărani. Apoi, Codreanu a inspectat mai multe cuiburi legionare, ajungând la Focşani cu câteva zile înaintea Crăciunului, cu gândul să fie acasă, la Huşi, de sărbători. Numai că la Bucureşti, un licean, Constantin Dumitrescu-Zăpadă, membru de frăţie legionară, pătrundea înarmat în redacţia ziarului *Adevărul* – ziar critic la adresa legionarilor şi a naţionaliştilor – şi trăgea asupra directorului publicaţiei, Emil Socor, rănindu-l uşor. Se pare că ar fi fost o înscenare din partea LANC. Dar, deşi adolescentul a mărturisit că nu avea legături cu Garda de Fier, agenţii Siguranţei au făcut percheziţii în toate cuiburile legionare, au sigilat sediile celor două organizaţii şi au confiscat materiale propagandistice. Nu au găsit arme, muniţii sau dovezi care să fi arătat că legionarii ar fi pregătit un eventual război civil, dar noul ministru de interne, Ion Mihalache, a instituit un regim de toleranţă zero faţă de violenţele naţionaliste, scoţând în afara legii atât Legiunea Arhanghelului Mihail, cât şi Garda de Fier.

Codreanu şi şefii de cuiburi din câteva judeţe au fost aduşi la Bucureşti, interogaţi, arestaţi şi transportaţi la închisoarea Văcăreşti. Presa de orientare socialistă s-a solidarizat cu ziarul *Adevărul,* publicând presupuse ordine date de Codreanu pentru organizarea de viitoare acţiuni criminale asupra unor funcţionari publici, pe care el le-a dezminţit. Mandatul de arestare îl acuza că ar fi încercat „a întreprinde o acţiune împotriva formei de guvernământ statornicită prin Constituţie […] având ca scop întronarea unui regim dictatorial […] prin mijloace violente […]”[80].

[80] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 305.

Presa bucureşteană avea puţine motive să distingă între cuzişti şi legionari, care erau la fel de violenţi în limbaj şi atitudini. Un contemporan semnala însă că adevărata îngrijorare care ar fi trebuit să preocupe guvernul era propaganda comunistă din ziare, care „ne ameninţa cu atât mai serios cu cât era sprijinită aproape pe faţă de Republica Sovietelor cu care relaţiile noastre deveniseră atât de încordate, încât chiar un război era de temut”[81].

După aproape trei luni petrecute în închisoare, în primăvara anului 1931, Codreanu şi tovarăşii lui au fost achitaţi, rând pe rând, de tribunal, Curtea de Apel şi Curtea de Casaţie. După eliberare, ca şi când şi-ar fi găsit, în sfârşit, căpitanul de armatoli, aromânii din Cadrilater s-au înscris în număr mare în Garda de Fier, aşa încât toate categoriile sociale, „de la academicianul sau profesorul universitar cel mai distins şi până la colonistul cel mai răzleţ din ultimul cătun de pe graniţă”, voiau să ajute Legiunea şi să participe la răspândirea principiilor de viaţă legionare. Entuziasmul aromânilor depăşea curând graniţele României şi se răspândea în toate ţările balcanice unde existau comunităţi de aromâni şi unde „noua credinţă a Căpitanului va răscoli energii şi trezi speranţe nu numai la aromânii naţionalişti, dar şi la ceilalţi aromâni care erau integraţi în procesul de deznaţionalizare”[82].

Corneliu Zelea Codreanu avea nevoie de fonduri şi de întărirea organizaţiei sale. Valul de simpatizanţi aromâni, mulţi dintre ei înstăriţi, era bine-venit. Dar aceşti războinici fără ţară, gata oricând să urmeze cu fanatism un conducător charismatic, nu vor fi uşor de strunit şi de disciplinat, iar statele balcanice pe teritoriul cărora erau împrăştiaţi ca minoritate etnică vor descuraja solidarizarea

---

[81] Constantin Argetoianu, *Memorii,* vol. IX, partea a VUI-a, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1997, p. 163.

[82] Constantin Papanace, *Mişcarea legionară şi macedo-românii,* ed. cit., p. 76.

lor cu legionarii printr-o aprigă campanie politică şi de presă.

În ţară, studenţimea era agitată din pricina şomajului şi sărăciei, a crizei mondiale a băncilor, a mişcărilor muncitoreşti şi a ineficienţei ţărăniştilor, care epuizaseră repede capitalul de simpatie de la începutul guvernării. În aprilie 1931, guvernul ţărănist a fost înlocuit cu un guvern condus de Nicolae Iorga, în care Ministerul de Interne era condus ad-interim tot de Iorga şi de Constantin Argetoianu. Printre subsecretarii de stat, un ţărănist: Armand Călinescu. Apropiat de Carol II, Constantin Argetoianu i-a înmânat regelui un lung memoriu despre situaţia ţării, sugerându-i ca, pentru a scăpa „de pacostea parlamentarismului şi de boala electoralitei", să impună un regim dictatorial, cu un guvern „de lichidare a trecutului şi de îndrumare a viitorului", alcătuit, „în afară de practicile parlamentare, pe baza consensului între Coroană şi opinia publică. [...] Partidele ar trebui dizolvate, căci acţiunea lor asupra maselor, în opoziţie, este tot atât de dăunătoare ca acţiunea lor la guvern. Supralicitarea demagogică este poate chiar mai periculoasă pentru organizaţia de Stat decât sabotarea intereselor superioare naţionale în favoarea cârdăşiilor politice"[83].

Până la urmă, peste câţiva ani, Carol II avea să urmeze sfaturile din memoriul lui Argetoianu, care nu erau prea departe de concepţia lui Codreanu despre partidele politice ale vremii şi despre politicianism.

---

[83] Constantin Argetoianu, *Memorii,* vol. IX, partea a VIII-a, p. 60.

Deputat

Rămăseseră mai puţin de două luni până la alegerile organizate de noul guvern în 1931. Cu Legiunea şi Garda de Fier desfiinţate, Codreanu şi-a înscris organizaţia la Comisia Centrală sub numele de „Gruparea Corneliu Z. Codreanu”. Le-a explicat legionarilor că scopul lor nu era campania electorală în sine şi nici să facă promisiuni deşarte, aşa cum făceau îndeobşte oamenii politici. Îşi dădea seama însă că alegerile şi campania electorală reprezentau singura cale legală prin care naţionalismul creştin ar fi putut, într-o zi, să conducă România. Deşi se străduia să devină om politic, Căpitanul descifra realitatea electorală tot în termenii unei strategii militare: încerca să suplinească absenţa unui program politic serios cu spiritul său organizatoric şi cu gândirea tactică militară. Îi instruia pe şefii de cuiburi în privinţa campaniei electorale. Şefii de cuiburi îi instruiau, la rândul lor, pe membrii organizaţiei să meargă în sate şi oraşe şi să le arate oamenilor semnul electoral al organizaţiei (trei linii verticale suprapuse peste trei linii orizontale), în aşa fel încât „şi copiii din sat să-l cunoască la perfecţie”[84], iar apoi să le indice pagina din buletinul de vot pe care urma să apără semnul la alegeri.

Pentru a fi cât mai bine reţinut, semnul trebuia desenat cu cretă, var sau smoală oriunde era vizibil, în sate şi pe

---

[84] Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* ed. cit., p. 60.

şosele. Fiecare membru de cuib legionar era dator să convingă cinci alegători să voteze semnul organizaţiei şi să răspândească mici manifeste electorale, să participe la întrunirile adversarilor şi să combată apoi eventuale dezinformări. În ziua alegerilor, legionarul responsabil de alegătorii dintr-un sat urma să-i însoţească la secţia de votare, purtând drapelul verde şi semnul electoral „grila" făcut din scânduri şi vopsit în negru. Votanţii trebuiau apăraţi în caz că ar fi fost atacaţi sau intimidaţi de adversari. Codreanu prevedea, în instrucţiunile sale, toate situaţiile posibile, iar în cazul în care, într-o circumscripţie electorală, simpatizanţii Legiunii/Gărzii/Grupării... erau puţini sau „prigoana este grozavă", îi învăţa să-şi pună pe piept semnul electoral al guvernului, pretinzând că s-au răzgândit, iar îndată ce se vedeau singuri în ghereta de vot să aleagă semnul grilei. Cerea tuturor cuiburilor unitate, perfectă coordonare, disciplină. Platforma politică, se ştia, era lupta împotriva evreilor şi a bolşevicilor. Simpatizanţii Legiunii nu aveau nevoie de mai mult, mai ales dacă se invocau, în puţinele discursuri electorale, strămoşii şi forţele nevăzute din viaţa de apoi. „Odată aceste forţe atrase, ele vin în balanţa ta, te apără, îţi dau curaj, voinţă şi toate elementele necesare victoriei şi te fac să învingi."[85]

Totuşi, cu toate eforturile tineretului legionar şi ale şefilor de cuib, Garda nu a reuşit să obţină nici un loc în parlament. La scurt timp, s-a ivit însă un loc vacant în judeţul Neamţ, pentru care s-au organizat alegeri parţiale. Consecvent propriilor principii şi ideii că obstacolele trebuie înfruntate şi cucerite, Codreanu s-a hotărât să candideze. Din nou, demonstraţia de temeritate cazonă a ţinut loc de soluţii economice ori de ceea ce s-ar numi azi „politici publice". În strategia sa electorală fuseseră deja integrate practicile cercetăşeşti ale educaţiei legionare: grupuri de

[85] Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* ed. cit., p. 67.

studenţi străbăteau distanţe impresionante pe jos, ajungeau în sate cântând, îi ajutau pe localnici la muncile gospodăriei, reparau drumuri, garduri, poduri şi fântâni, săpau canale, munceau cu ziua pentru un blid de mâncare, se închinau, îşi luau rămas-bun promiţând că în curând va veni şi cel ce trebuia să vină... Reînnodau astfel tradiţia narodnicilor ruşi de la sfârşitul secolului precedent, care încercaseră să-i câştige pe ţărani de partea ideilor socialiste prin aşa-numitul „mers în popor". Cum autorităţile le interziceau discursurile, Codreanu a făcut din tăcere o armă electorală mai eficace decât orice discurs. Căpitanul apărea călare pe cal alb, într-un grup de legionari călări, se oprea în mijlocul satelor, la biserică, îngenunchea, săruta pământul, încăleca şi pleca, lăsând în urmă o uluire pe care localnicii o umpleau cu propriile aspiraţii. Ajunsă la urechile unora dintre oamenii politici ai vremii, această strategie începuse să dea de gândit, căci „o mistică legionară sau gardistă era pe cale să pătrundă în sufletele ţărănimii"[86]. La Ministerul de Interne, un subsecretar de stat a propus retragerea semnului electoral, de vreme ce organizaţia fusese, din punct de vedere legal, dizolvată. I s-a răspuns însă că regele este la curent cu propaganda legionară şi „codreniştii ar avea priză bună la palat"[87].

Corneliu Zelea Codreanu şi-a pus toată priceperea şi talentul strategic în lupta pentru judeţul Neamţ. Doritori să-şi vadă Căpitanul în parlament, din proprie iniţiativă sau inspiraţi de flacăra mistică a lui Ion Zelea Codreanu, tinerii legionari au aplicat metoda dramatizărilor evanghelice, purtând din sat în sat, pe o targă, un muribund bolnav de tuberculoză care le spunea ţăranilor, cu limbă de moarte, că numai votându-l pe Corneliu Zelea Codreanu vor vedea

---

[86] Constantin Argetoianu, *Memorii,* vol. IX, partea a VIII-a, Machiavelli, 1997.

[87] Armand Călinescu, *Însemnări politice,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1990, p. 91.

mântuirea ţării.[88] Scenariul făcea parte mai degrabă din panoplia profetică a lui Codreanu-tatăl decât din cea a fiului său, dar era greu de crezut, date fiind disciplina legionară şi miza campaniei, să nu fi avut şi aprobarea lui. Muribundul trebuie să fi fost, de altfel, mândru să contribuie la alegerea Căpitanului.

În ziua scrutinului, ca să ajungă în toate secţiile de votare, Codreanu a străbătut judeţul cu o maşină. La miezul nopţii, când s-au comunicat rezultatele, a aflat că a câştigat detaşat un număr de voturi aproape dublu faţă de cele obţinute de liberali sau de alianţa ţărăniştilor cu averescanii. Această primă izbândă electorală a fost tradusă în termenii pe care îi stăpânea cel mai bine: „În prima luptă, în câmp deschis cu forţele coalizate ale politicienilor, legionarii, deşi într-un număr redus şi dispunând de mijloace incomparabil mai mici, izbutesc să câştige victoria, împrăştiind panică în toţi adversarii”[89]. Pe cât de pasionat era de organizare, tactică şi strategie, pe cât de bine se orienta pe „câmpul de luptă” şi în situaţii aparent fără ieşire, pe atât de inadecvat se simţea proaspătul deputat de Neamţ în parlament şi în lumea politicienilor de la Bucureşti. Nu avea nici talent oratoric, nici relaţii în politica mare, nici un proiect politic valabil pe termen lung şi detesta ideea instituţiilor democratice în frunte cu parlamentul, în care tocmai se alesese deputat. Avea nevoie de experienţa de politician a tatălui său şi, de îndată ce s-a ivit un nou loc vacant de deputat, a fost decis să-l obţină pentru Ion Zelea Codreanu. Bătălia pentru voturi avea acum loc pe timp de iarnă, dar frigul, nămeţii şi drumurile înfundate, obstacole de netrecut pentru alte partide politice, s-au transformat, pentru oamenii lui

---

[88] Vezi *Cruciada românismului,* anul II, nr. 86, 23 august 1936, p. 4.

[89] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 312.

Codreanu, într-o nouă şansă. Judeţul Tutova (cu capitala Bârlad), unde se anunţase un loc vacant, se învecina cu judeţele Fălciu (cu capitala la Vaslui) şi Galaţi, două judeţe pe care legionarii le cunoşteau bine, prin Ion Zelea Codreanu şi gălăţeanul Mihail Stelescu. Potrivit recensământului din 1930, judeţul Tutova avea 117 biserici, două capele, trei mănăstiri ortodoxe, o biserică romano-catolică, o casă de rugăciuni adventistă şi 12 sinagogi.[90] Discursul politico-religios antisemit era la el acasă. Fără fonduri la dispoziţie şi mizând, ca întotdeauna, pe o strategie surprinzătoare, şeful Legiunii a conceput un fel de „marş asupra Romei" ca acela pentru care, pe drept sau pe nedrept, devenise celebru Mussolini. Era convins că un asalt de inspiraţie militară face mai mult decât sute de mii de manifeste electorale. Silit şi de puţina lui predispoziţie faţă de discursul politic, Zelea Codreanu a folosit din plin forţa de impact a imaginii şi a prezenţei concrete a legionarilor printre alegători. Le-a propus camarazilor bine antrenaţi pe timp de vară să străbată distanţa de la Bucureşti la Bârlad, de aproximativ 300 de kilometri, pe jos, conştient că acesta „va constitui un mare discurs eroic, adresat de legionari românilor din Tutova"[91]. Marşul condus, pe viscol cumplit, de Stelescu împreună cu doi legionari aromâni, Ion Caratănase şi Doru Belimace, a durat 10 zile. Codreanu îl va fi urmărit cu harta în faţă, ca pe o tablă de şah. De bine ce au ajuns însă la Tutova şi în împrejurimi, legionarii s-au trezit împresuraţi de jandarmi. În mod obişnuit, campanile electorale ale vremii erau marcate de frecvente violenţe fizice şi confruntarea politică se traducea adesea în luptă corp la corp. Aveau loc ciocniri şi se dădeau lupte, se trăgeau focuri de armă, se spărgeau

[90] „Portretul României interbelice", http://romaniainterbelica.memoria.ro/.

[91] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 312.

capete, în înfruntări jandarmii foloseau bastoane de cauciuc şi gaze lacrimogene. În urma luptelor de la Tutova, Ion Zelea Codreanu, care condusese şi el o echipă de propagandă electorală, a fost arestat. Garda de Fier a fost dizolvată pentru a doua oară, ţăranii şi învăţătorii care îi sprijiniseră pe gardişti au fost percheziţionaţi, arestaţi şi bătuţi.

Cu toate acestea, scrutinul tot a avut loc şi, pe 17 aprilie 1932, Ion Zelea Codreanu a obţinut locul de deputat de Tutova. Pentru merite deosebite în atingerea acestui obiectiv, Codreanu l-a înaintat pe Mihail Stelescu la gradul de comandant legionar, dându-l drept exemplu „ca tipul perfect al legionarului”[92].

Bucuria câştigării unui loc de deputat a fost mare, dar scurtă. Confruntat cu o criză economică şi bancară, cu proteste studenţeşti, manifestaţii ale funcţionarilor şi pensionarilor, mişcări ale învăţătorilor şi muncitorilor şomeri, guvernul Iorga a fost înlocuit cu un nou guvern ţărănist condus de Vaida Voevod. În iulie, acelaşi an, s-au organizat din nou alegeri generale. Încurajat de rezultatele recente ale Gărzii, Corneliu Zelea Codreanu a dublat numărul judeţelor în care a numit candidaţi de la 17 la 36. Ca de obicei, echipele de propagandişti ale partidelor şi membrii diferitelor organizaţii politice participante la alegeri se înfruntau peste tot în ţară, se şicanau, agenţii electorali se ciomăgeau unii pe alţii, susţinătorii se luau la bătaie, partidele îşi îmbătau alegătorii sau îi mituiau. Guvernul trimitea forţe de ordine care se încăierau cu localnicii din diferite circumscripţii electorale. Presa comenta incidentele, ducând propria luptă pentru susţinerea unui partid sau a altuia. Garda de Fier a obţinut cinci locuri în parlament. Printre deputaţi, Corneliu şi Ion Zelea Codreanu şi Mihail Stelescu. Un cunoscător al Codrenilor şi al vieţii

[92] *Cruciada românismului,* anul III, nr. 97, 13 decembrie, 1936.

parlamentare şi politice, acum şef al guvernului, Vaida Voevod, avea să remarce de la primele lor intervenţii în parlament slaba pregătire şi „talentul submediocru” al deputaţilor gardişti, a căror activitate politică o considera inofensivă. Dincolo de vădita lui lipsă de talent oratoric, Căpitanul „totdeauna făcea impresia că e indispus. Moros şi monosilabic, nu încălzea şi nu atrăgea prin felul individualităţii lui”. Vaida Voevod a fost însă cucerit de prestaţia şi potenţialul lui Stelescu, „un spiritual care dispunea de o volubilitate mare a cuvântului şi vioiciune în expunere, simţindu-se acasă la tribună”[93]. Cu toată nepriceperea lui în materie de proceduri şi dezbateri parlamentare, Codreanu-fiul se arăta dispus să înveţe şi să rămână în parlament.

Când mai vechiul său sfătuitor, Vaida Voevod, i-a spus că nici antisemitismul, nici „un misticism străin de sufletul românesc” nu erau suficiente ca proiect politic, deputatul a fost de acord şi a rescris (el însuşi sau prietenii mai pricepuţi) textul proiectului. Înainte de a-l aproba, Vaida Voevod a făcut mici îndreptări şi i l-a prezentat şi regelui. Carol II a fost mulţumit că textul nu conţinea nici o formulare antisemită, iar în rest avea toate ingredientele unui program patriotic: „idee naţională”, „monarhie”, „dragoste de ţară şi de moşie”[94]. Cu altă ocazie, s-a oferit să-i dea o mână de ajutor în redactarea unui text politic un publicist şi teolog ortodox, Nichifor Crainic. Deputatul Codreanu, cu „zâmbet veşnic melancolic”, îi părea „purificat de-o adâncă suferinţă interioară” şi îl stima fiindcă „vorbea sobru şi cu miez” şi „părea sigur de puterea lui fără să fie orgolios”[95]. Fumând ţigară de la ţigară şi plimbându-se dintr-un capăt în altul al camerei, în locuinţa sa din strada Polonă, Crainic i-a dictat deputatului unul

---

[93] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* p. 162.

[94] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* p. 163.

[95] Nichifor Crainic, *op. cit.,* p. 275.

dintre discursurile pe care urma să le ţină în parlament. Codreanu a învăţat textul pe dinafară, urmând să-l rostească de la tribună. Dar, văzându-se în faţa sălii pline parlamentari, s-a intimidat şi a uitat tot, urmărit de un singur gând: dacă cineva din sală avea să-l întrerupă strigându-i că e un ucigaş, ce era de făcut? Să părăsească tribuna sau să scoată revolverul şi să tragă în politicianul respectiv? „Gândul acesta mi s-a pus ca un întuneric pe minte”, i-ar fi povestit el lui Crainic. „Rosteam o frază din discurs şi aşteptam strigătul: Ucigaşule! Dar strigătul n-a venit şi eu am uitat discursul. M-am coborât de la tribună, mulţumit că n-am folosit revolverul.”[96] Îl chinuia încă gândul că îl omorâse pe prefectul Manciu? Trecuseră de atunci ani buni. Poate că un eveniment mai recent îl făcea să se simtă vinovat şi să se teamă că cineva ar fi putut să-l dea în vileag. Crăciunul anului precedent, 1931, îl găsise la Huşi, într-un conflict cu episcopul locului, Iacov Antonovici, care interzisese slujbele în biserica Sfântul Nicolae, decorată cu svastici pe pereţi şi în altar, din iniţiativa lui Ion Zelea Codreanu. Cearta tatălui său cu autorităţile bisericeşti dura de câţiva ani. Episcopul semnalase cazul patriarhului Miron Cristea, avusese loc o anchetă, se constatase că, în urma unei renovări, biserica fusese într-adevăr ornată cu svastici care aproape înlocuiseră crucile. Antimisul fără de care nu se puteau face slujbe rămăsese la episcop. În ziua de Crăciun, Codreanu îi făcuse episcopului o vizită şi avuseseră o discuţie violentă. Iacov Antonovici se stinsese din viaţă la scurt timp, în ultima zi a anului 1931.[97]

---

[96] Nichifor Crainic, *op. cit.,* p. 282.

[97] Vezi Ion N. Oprea, Huşul în presa vremii – de la Melchisedec până în zilele noastre – 1864–2003, TipoMoldova, Iaşi, 2007, p. 312.

„Două săbii în aceeaşi teacă”

Într-o dimineaţă, la o întâlnire cu câţiva prieteni şi comandanţi de cuiburi, Codreanu a povestit un vis: se făcea că se afla pe dealurile copilăriei, de la Huşi, sau poate să fi fost în Banat, la mănăstirea franciscanilor de la Maria Radna, unde aveau loc anual pelerinaje şi procesiuni cu o icoană făcătoare de minuni a Fecioarei Maria, la care participau zeci de mii de oameni. Totuşi, în vis, el era singur. Dintr-odată, a văzut coborând din cer, ca o lumină, o femeie îmbrăcată în alb. Ea ţinea în mâini o coroană de aur. S-a apropiat de el şi, punându-i coroana pe cap, i-ar fi spus: „A ta să fie!”[98] Care să fi fost tâlcuirea visului? se vor fi întrebat comandanţii. Fecioara Maria îi încredinţa Căpitanului o misiune, sau îi îndeplinea o dorinţă? Urma să ajungă, oare, împăratul tuturor românilor din munţii Pindului şi până dincolo de Nistru? Ion Zelea Codreanu nu se îndoia că era un vis profetic. I-a jurat credinţă fiului său în genunchi, sărutându-i mâna. Mai târziu, avea să-l numească „Dumnezeu Căpitanul”, să se socotească pe sine însuşi locţiitorul lui pământesc, iar Legiunea avea să fie „Sfânta legiune supra-pământească a Căpitanului”[99]. Codreanu-tatăl va întări astfel părerea că, la adăpostul

---

[98] *Cruciada românismului,* anul I, nr. 34,1 august 1935, p. 4.

[99] Prof. Ion Zelea Codreanu, O *mărturie,* Tip. P.B., 1941, Iaşi, pp. 17–24.

tradiţiei bisericeşti ortodoxe, fiul său se dorea profetul unei religii noi, amestec de credinţe creştine şi spiritualism, de ezoterism şi folclor, cu un Dumnezeu nou adaptat unui Om Nou. Încoronarea din vis, chiar de va fi fost prezentată cu detaşare apropiaţilor săi, conţinea sugestiile unui proiect politico-religios în care, cel puţin simbolic, Corneliu Zelea Codreanu era desemnat rege de drept divin.

Deşi îşi definise de la început mişcarea ca fiind monarhistă şi loială instituţiei regale, relaţiile lui Codreanu cu Carol II erau mai curând de concurenţă decât de supunere necondiţionată faţă de suveran. Între ei era o diferenţă de 6 ani. Carol venise pe lume în 1893, Codreanu în 1899. Amândoi se născuseră în România din părinţi de origine străină şi de confesiuni amestecate, amândoi primiseră o educaţie specială, deşi, în prima copilărie, Carol avusese parte de profesori particulari îndoielnici. Erau amândoi întâii născuţi ai unor familii care vedeau în ei luptători pentru afirmarea tânărului stat român întregit şi pentru drepturile românilor în ţara lor. În sfârşit, şi unul, şi celălalt făcuseră experienţa cercetăşiei lansate de lordul Baden-Powell şi fiecare o continuase în felul său. Înainte de a fi renunţat temporar la tron, Carol condusese organizaţia de cercetaşi din România în calitate de comandant al Marii Legiuni. Codreanu învăţase despre cercetaşi la liceul de la Mănăstirea Dealu şi înfiinţase, mult mai târziu, în absenţa lui Carol din ţară, folosind regulile lui Powell, Legiunea Arhanghelului Mihail. Erau amândoi preocupaţi de educarea noii generaţii şi aveau păreri apropiate despre slăbiciunea de caracter şi înapoierea românilor din vremea lor. Amândoi doreau apariţia unei generaţii viguroase, instruite, curajoase, anticomuniste, credincioase Coroanei şi intereselor ţării. Motivaţiile care stăteau la baza acţiunilor lor îi despărţeau însă radical. Educaţia cetăţenească a tineretului constituia pentru Carol datoria firească a regelui. Pentru Codreanu, crearea *omului nou* trebuia să fie o

treaptă către o schimbare radicală a neamului şi către instaurarea noii sale religii. „Pe acest om îl aşteptăm, pe acest erou, pe acest uriaş. Pe el se va baza statul cel nou, România de mâine”[100], va scrie el. Cunoscându-i destul de bine pe amândoi şi mijlocind adesea pe lângă Carol în favoarea lui Codreanu, Alexandru Vaida Voevod ajunsese la concluzia că regele şi Căpitanul „erau două săbii pentru aceeaşi teacă” şi că, „în timpul absenţei lui Carol, Codreanu se obişnuise cu iluzia că moştenirea generaţiei bătrâne – regenţi, conducători de partide – îi va reveni mură în gură. Reîntoarcerea şi activitatea Regelui îl stânjeneau la tot pasul”[101]. Totuşi, Codreanu îi avea de partea lui pe prinţul Nicolae, pe diverşi ofiţeri filogermani din armată, pe patriarhul Miron Cristea şi pe alţi prelaţi, preoţi şi studenţi teologi antisemiţi, şi se bucura de simpatia unora dintre conducătorii partidelor politice.

Anul 1933 avea să complice însă deopotrivă alianţele şi simpatiile. De ziua unirii principatelor, pe 24 ianuarie, cu asentimentul patriarhului Miron Cristea, comandantul legionar Mihail Stelescu a condus o procesiune a studenţimii pe străzile Bucureştiului, purtând o cruce de marmură care urma să fie aşezată pe mormântul Soldatului Necunoscut. Autorităţile au interzis acţiunea legionarilor şi procesiunea s-a încheiat cu ciocniri violente, arestări şi răniţi. Vestea s-a răspândit imediat şi, la Iaşi, Chişinău, Cernăuţi şi Cluj, au avut loc demonstraţii de protest. Încurajaţi de solidaritatea colegilor lor, legionarii din Bucureşti s-au mobilizat din nou, reuşind să depună, în locul crucii de marmură, o coroană de flori la mormântul Soldatului Necunoscut. De data aceasta, participanţii au fost de câteva ori mai mulţi decât la prima încercare, în jur de 7 000 de persoane. Peste câteva zile, cuprinsă de

[100] Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* ed. cit., p. 79.

[101] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* p. 167.

frenezie la anunţul că Hitler devenise cancelarul Reichului, studenţimea antisemită s-a dedat la violenţe faţă de colegii evrei din facultăţi. Dar, pentru guvern, mai îngrijorătoare decât marşurile legionarilor erau, în această perioadă, grevele muncitorimii, care îndura din ce în ce mai greu criza economică. Ministerul de Interne deţinea informaţii că ar fi fost vorba şi de provocări sovietice, iar subsecretarul de stat Armand Călinescu declara, într-o şedinţă de guvern, că la Moscova se pusese la cale, încă din 1931, o revoluţie în patru puncte pentru România, care prevedea înlocuirea social-democraţilor din sindicate cu comunişti, infiltrarea instituţiilor cu agenţi provocatori, antrenarea muncitorilor în acţiuni de protest şi declanşarea de greve. Şi fără planuri destabilizatoare venite din Uniunea Sovietică, muncitorii aveau motive de protest fiindcă guvernul tocmai adoptase măsuri de austeritate prin care li se reduceau salariile pe o perioadă de trei luni. Regele, la rândul lui, era preocupat de oficializarea legăturii sale cu Elena Lupescu şi de impunerea unui regim de disciplinare forţată a vieţii politice. Şi pentru el, anul începuse prost: un profesor bucureştean, Gheorghe Forţu, împreună cu profesori şi intelectuali afectaţi de criza economică făceau agitaţie în cadrul unui Bloc cetăţenesc pentru salvarea patriei, atacând, prin declaraţii, manifeste şi demonstraţii de stradă, grupul de influenţă format în jurul regelui şi pe amanta lui, Elena Lupescu; Iuliu Maniu demisionase în primele săptămâni ale anului, exprimându-şi şi el public dezamăgirea faţă de slăbiciunile regelui şi despărţirea sa de regina Elena; legionarii agitau din nou studenţimea; armata se afla în centrul unui scandal de corupţie, provocat de achiziţii de arme şi muniţii de la firma cehoslovacă Škoda la preţuri exorbitante, care includeau comisioane încasate de ofiţeri de rang înalt şi politicieni. Din Uniunea Sovietică veneau ştiri cutremurătoare despre exodul ţăranilor ucraineni răzbiţi de înfometarea impusă de Stalin

împotriva celor care refuzau colectivizarea. Când muncitorii de la rafinăria româno-americană de la Ploieşti şi cei de la Căile Ferate au intrat în grevă, guvernul Vaida Voevod a adoptat o lege care permitea autorităţilor să decreteze stare de asediu pe o durată de cel mult şase luni şi o altă lege care interzicea purtarea de uniforme şi organizarea de procesiuni de către asociaţii care ar fi intenţionat să schimbe ordinea statală prin violenţă. Măsurile îi vizau deopotrivă pe comunişti şi pe legionari. La Atelierele Griviţa, muncitorii s-au baricadat în hale. Printre ei, se aflau agitatori şi indivizi înarmaţi. Au avut loc încăierări cu forţele de ordine. Au fost arestaţi sute de muncitori. Făcând o dare de seamă telegrafică, Armand Călinescu nota în jurnal: „Somaţii goarne, muncitorii trag focuri, mitralierele răspund îndelung (mai mult în sus), apoi trupele avansează. Cad 3 morţi şi 40 de răniţi de la muncitori; nimeni de la armată. Trecându-se la baionete, muncitorii se predau”[102]. Grevele din februarie au fost înăbuşite, dar din dezbaterile parlamentare la care a participat şi deputatul Corneliu Zelea Codreanu a rezultat că gardiştii îşi schimbau atitudinea faţă de revendicările muncitorimii. Fie că experienţa de viaţă a socrului său ceferist îl convinsese pe Codreanu de legitimitatea protestelor, fie că avea deja un plan de cooptare a muncitorilor în rândurile Gărzii de Fier, într-un discurs în parlament, din 16 februarie 1933, Căpitanul considera că principalele cauze ale grevelor erau nedreptatea şi sărăcia, şi nu instigările bolşevicilor. Strategia de atragere a muncitorimii lega acum grevele şi nemulţumirile din acei primi ani ai crizei economice de temele predilecte ale discursului gardist: corupţia, politicianismul, trădarea ţării intereselor străine, camarila regală şi puterea economică deţinută de evrei. Abia se stinseseră grevele, când o percheziţie în strada Batistei din Bucureşti, la reprezentanţa firmei Škoda, a scos la iveală

[102] Armand Călinescu, *op. cit.,* p. 148.

noi documente şi scrisori legate de scandalul achiziţiilor de armament. La scurt timp, unul dintre ofiţerii implicaţi în semnarea contractului, generalul Sică Popescu, s-a sinucis.

Confruntările gardiştilor cu jandarmii erau din ce în ce mai dese, iar înfiinţarea unor „echipe ale morţii”, după model roman, gata să propage ideile Căpitanului cu preţul vieţii, întăreau ideea guvernului că gardiştii reprezentau un pericol pentru stat. Codreanu a recurs atunci la taberele de muncă, al căror succes fusese deja verificat de câteva ori, anunţând că legionarii vor construi un dig la Vişani, o comună de lângă Râmnicu Sărat. Veneau astfel în ajutorul sătenilor ameninţaţi de inundaţii. Autorităţile au interzis însă organizarea taberei, iar luptele între gardişti şi jandarmi au fost urmărite pas cu pas de presă şi de opinia publică, aducând şi mai mulţi simpatizanţi în rândurile Gărzii. Construirea unui sediu numit Casa Verde, în cartierul Bucureştii Noi, aflat în prelungirea Căii Griviţei, unde tocmai fusese înăbuşită greva ceferiştilor, a prilejuit un spectacol în aer liber care a atras numeroşi admiratori şi curioşi. Prim-ministrul Vaida Voevod, până nu demult protector al lui Codreanu, începea să se teamă că misticismul antisemit al legionarilor pătrundea nu numai în rândurile ţărănimii şi muncitorimii, ci şi în lumea universitară. Sute de preoţi ortodocşi făceau parte din Legiune. Până în ianuarie 1937, numărul lor avea să ajungă la 2 000 din numărul total de 10 000.[103] La începutul anului 1933 organizaţia deputatului Corneliu Zelea Codreanu avea 45 de filiale teritoriale şi 17 gazete regionale cu un tiraj de 35 000 de exemplare. Un profesor de filozofie de la Universitatea din Bucureşti, deputatul Nae Ionescu, iubit de studenţime şi apropiat de rege, promova acum ideile Gărzii de Fier în ziarul său, *Cuvântul,* în paginile căruia Carol II îşi anunţase sprijinul faţă de „noua generaţie, tânără, neuzată”, cu care dorea să guverneze. Teologul şi publicistul ortodox Nichifor Crainic

[103] Vezi Francisco Veiga, *op. cit.,* p. 231.

înfiinţase şi el un ziar, *Calendarul,* şi se considera a fi un fel de ideolog al politicii Gărzii. Vaida Voevod i-a împărtăşit regelui temerile sale, spunându-i că ar trebui creată „o diversiune de efect”. Carol II a fost de acord.[104]

Între timp, la o conferinţă ţinută la Teiuş de Ion Zelea Codreanu, jandarmii i-au atacat pe participanţi, rănindu-l la cap pe bătrânul Codreanu. O întâlnire cu scop electoral la Reşiţa s-a soldat cu ocuparea oraşului de către armată şi interzicerea discursurilor. Legionarii nu erau uşor de domolit. Adesea umblau înarmaţi ostentativ şi provocau scandaluri. Între 1932 şi 1933, odată cu înscrierea în cuiburi a numeroşi aromâni, organizaţia devenise greu de controlat. Sfetnicul lui Codreanu, Constantin Papanace, era şi el conştient de „refractarismul aromânesc faţă de o disciplină formală prea riguroasă [...] care, în anumite exagerări, devine un defect primejdios”[105]. Decis să urmeze calea parlamentară, Codreanu i-a avertizat pe legionari să se abţină de la orice acţiuni care ar putea atrage măsuri drastice din partea autorităţilor. În semn de respect faţă de bunul mers al societăţii, la un moment dat, cu prilejul unor serbări organizate în Parcul Carol din Bucureşti, legionari în uniformă au ajutat prefectura să menţină ordinea. Pentru întărirea disciplinei, Codreanu a alcătuit o broşură intitulată *Cărticica şefului de cuib,* cu reguli stricte de comportament şi acţiune pentru comandanţii de cuiburi şi membrii Gărzii. Acest îndrumar al legionarului era inspirat din normele cercetăşiei, din *Călătoria creştinului* a lui John Bunyan, din modul de organizare a sokoliştilor, cât şi din regula de viaţă a terţiarilor franciscani. Din punct de vedere religios, integra tradiţia bisericească ortodoxă şi greco-catolică într-un discurs neoprotestant care punea accentul pe lectura Evangheliilor şi pe traiul în comun. Cuibul era definit ca o

---

[104] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* p. 171.

[105] Constantin Papanace, *Mişcarea legionară şi macedo-românii,* ed. cit., p. 88.

Biserică.[106] Din punct de vedere militar, întărea structura cazonă a cuiburilor legionare. Era, în acelaşi timp, şi un program politic antidemocratic din care reieşea apropierea lui Codreanu de concepţia de guvernare a lui Carol II.

Amândoi împărtăşeau aceleaşi păreri despre ineficienţa şi corupţia clasei politice şi despre foloasele dictaturii în raport cu un regim politic democratic. Împărţită în partide care se sfâşiau unele pe altele, ţara se dărâma văzând cu ochii, le spunea Codreanu legionarilor săi.[107] Carol, la rândul lui, aşteaptă compromiterea definitivă a partidelor politice, ca să schimbe Constituţia şi să instaureze un regim al reformelor autoritare. De la revenirea lui în ţară, se succedaseră la guvernare, rând pe rând, partide şi alianţe politice. Într-o discuţie din noiembrie 1933 cu apropiatul său, Constantin Argetoianu, regele i-a spus că nu putea să treacă la măsuri drastice, adică la instaurarea unui regim dictatorial „până nu am încercat şi uzat şi pe liberali, până nu am făcut dovada că nici ei nu pot scoate căruţa din noroi…” Se intra astfel în ultima etapă de activitate a partidelor parlamentare care, estima regele, nu avea să dureze mai mult de trei luni.[108] Cu prilejul aceleiaşi discuţii, Argetoianu a aflat că regele avea de gând să ceară demisia guvernului Vaida Voevod şi să-l numească prim-ministru pe liberalul I.G. Duca. Principala misiune a lui Duca era să desfiinţeze Garda de Fier şi să-i împiedice participarea la următoarele alegeri. Nu era o idee răsărită în gândirea politică a regelui, ci o sugestie a ministrului de externe Nicolae Titulescu, simpatizant deschis al stângii politice europene şi al unor raporturi destinse cu Uniunea Sovietică.

---

[106] Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* ed. cit., p. 13.

[107] Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* ed. cit., p. 143.

[108] Constantin Argetoianu, *Memorii,* vol. X, partea a VIII-a, ed. cit., p. 258.

În perioada în care l-a convins pe rege să-i ceară lui Duca desfiinţarea Gărzii de Fier, acuzată că se află în slujba hitlerismului, Titulescu negocia cu omologul său sovietic, Maxim Litvinov, un tratat de neagresiune şi un pact de asistenţă mutuală româno-sovietice, cu toate că Uniunea Sovietică nu acceptase integrarea Basarabiei în graniţele României. Stalin încerca să refacă şi alianţa cu Franţa din timpul războiului, profitând de afinităţile socialiste cu guvernul lui Léon Blum. Organizaţia anticomunistă a lui Codreanu ar fi fost un obstacol în calea eforturilor diplomatice ale ministrului. Pe 7 noiembrie 1933, regele a cerut demisia guvernului Vaida Voevod, iar peste o săptămână guvernul liberalului I.G. Duca a depus jurământul.

Despre Duca se spunea că era omul camarilei regale. Peste încă o săptămână, parlamentul a fost dizolvat şi s-au anunţat alegeri pentru data de 20 decembrie. La insistenţele lui Nicolae Titulescu, în ultima zi a depunerii candidaturilor, guvernul a dizolvat din nou Garda de Fier (atât Garda, cât şi Legiunea Arhanghelului Mihail fuseseră deja dizolvate), ştergând de pe buletinele de vot numele şi însemnul electoral al formaţiunii intitulate Gruparea Corneliu Zelea Codreanu. Hotărârea de guvern nu era însă întărită, cum se obişnuia, şi de un decret regal. Prudent, regele refuzase să-l semneze. Printre legionari s-au făcut arestări în masă, li s-au închis sediile, li s-au confiscat arhivele. Mulţi parlamentari considerau totuşi că măsurile sunt abuzive, iar unii dintre ei i-au spus noului prim-ministru că face o greşeală interzicând participarea legionarilor la alegeri. „Cine s-ar prăpădi dacă 10 sau 20 de gardişti ar intra în Cameră?” întreba retoric Constantin Argetoianu. „Se vor curăţi prin propria lor prostie, sunt toţi submediocri, prin dizolvare, le va spori popularitatea.”[109]

[109] Constantin Argetoianu, *Memorii,* vol. X, partea a VIII-a, Editura Machiavelli, 1997, p. 262.

Duca îi promisese însă regelui că va dizolva Garda de Fier. Reclamaţiilor şi plângerilor înaintate Parchetului de către gardişti pentru sancţionarea abuzurilor nu li s-a răspuns. Potrivit estimărilor lui Codreanu, în jur de 10 000 de legionari ar fi fost afectaţi, într-un fel sau altul, de măsurile guvernului. Numărul oficial a fost, se pare, mult mai mic: 1700 de arestări până la 29 decembrie.[110]

Deşi vremurile erau violente, bătăile şi schingiuirile la care au fost supuşi, soldate cu uciderea câtorva dintre ei, au produs o mare tulburare în rândul gardiştilor. Cei mai mulţi aşteptau un ordin de mobilizare generală şi de luptă pe viaţă şi pe moarte. Dar Căpitanul a făcut un pas înapoi. Încerca să evite capcana în care îi atrăsese guvernul. Cu zece zile înainte de alegeri, el le-a transmis tuturor comandanţilor de cuiburi un ordin prin care le cerea să-şi păstreze calmul, disciplina şi încrederea, şi să se supună măsurilor justiţiei, aşteptând zile mai bune.

În ziua scrutinului, i-a îndemnat să voteze, în Ardeal, cu ţărănistul Iuliu Maniu, în vechiul regat, cu germanofilul Gheorghe Brătianu, iar în judeţele în care candida mareşalul Averescu, să-l voteze pe Averescu. „Veţi lupta pentru aceşti trei oameni cu acelaşi dor cu care aţi fi luptat pentru propria voastră Mişcare. Veţi pune în joc toate puterile voastre pentru ca să-i vedeţi biruitori, aşa cum aţi dori să ne vedeţi pe noi. Oamenii aceştia nu au credinţele noastre, dar mai bine cu ei decât cu cei ce s-ar părea că au credinţele noastre, dar sunt lipsiţi de caracter (aluzie la cuzişti – *n.m.).”*[111] Alegerile au fost câştigate de liberali, cu 51% din voturi. Partidul Naţional-Ţărănesc a obţinut 13,9%.[112]

Pe 29 decembrie, la prânz, I.G. Duca s-a prezentat la

---

[110] Armin Hainen, *op. cit.,* p. 235.

[111] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* Bucureşti, 2009, p. 22.

[112] MO, I, nr. 300, 29 decembrie 1933.

Palatul Peleş, ca să-i aducă regelui la cunoştinţă rezultatul măsurilor luate împotriva Gărzii de Fier. Spre seară, o maşină l-a depus în gara Sinaia. Urma să se întoarcă la Bucureşti. Pe peron, îl aşteptau însă, de ore în şir, trei legionari înarmaţi: Nicu Constantinescu, de 29 de ani, funcţionar la compania de transport public din Bucureşti, un om „dornic de acţiune şi ahtiat de faptă”[113], şi doi studenţi aromâni, Iancu Caranica şi Doru Belimace. Prim-ministrul a fost ucis cu cinci focuri de armă. Principalul atentator, Nicu Constantinescu, ar fi aruncat apoi arma şi, încrucişându-şi braţele, a aşteptat ca personalul gării să se dezmeticească din panică şi să fie arestat. A fost arestat până la urmă, iar complicii lui s-au predat a doua zi, la Bucureşti. Era prima crimă politică din România Mare.

Culisele ei nu au fost cu totul elucidate nici în ziua de azi. Cu zece zile înainte, Siguranţa ar fi avut informaţii despre organizarea mai multor atentate, iar Duca ar fi fost prevenit. Rapoartele poliţiei au reconstituit activitatea principalilor comandanţi ai Gărzii de Fier în perioada comiterii atentatului, ajungând la concluzia implicării lui Codreanu în pregătirea lui. Din mai multe mărturii a reieşit că, în ziua premergătoare asasinării lui Duca, şeful legionarilor s-ar fi ascuns în casa unui avocat (şi teolog ortodox favorabil unirii Bisericilor creştine), Constantin Cernăianu, căsătorit cu o rudă a Elenei Lupescu, şi că Palatul ar fi ţinut legătura cu el prin secretarul regelui, Puiu Dumitrescu.

Asasinarea lui Duca a băgat groaza în toate instituţiile importante ale statului. După o perioadă de dezorientare, timp în care a fost decretată stare de asediu, au avut loc funeraliile şi se pregătea procesul „nicadorilor”, cum aveau să fie numiţi cei trei organizatori ai atentatului (prin alăturarea primelor silabe ale prenumelor a doi dintre ei şi a primei silabe a numelui celui de-al treilea). În chip

[113] Constantin Papanace, *Evocări,* ed. cit., 1997, p. 142.

surprinzător, cu câteva săptămâni înaintea procesului, regele a vorbit în termeni favorabili despre Garda de Fier, după cum îşi amintea cronicarul acelor vremuri, Constantin Argetoianu.[114] Carol II considera că Zelea Codreanu era „un excelent organizator, dar nu poate fi întrebuinţat, căci e un asasin”. Avea, în schimb, „multă stimă pentru Moţa junior”. Se gândea, oare, regele ca la un moment dat, după ce se încheia operaţiunea de compromitere a partidelor, să aducă Garda de Fier la guvernare cu Moţa în frunte? Odată scindată şi cooptată la guvernare, organizaţia, declarat monarhistă, naţionalistă şi anticomunistă, mult mai disciplinată decât orice partid politic, ar fi intrat deplin sub controlul lui. Remarca regelui nu va fi fost întâmplătoare, de vreme ce era informat că, la începutul acelui an, 1934, în interiorul organizaţiei lui Codreanu existau deja patru grupări: una de acţiune, probabil militară, în jurul lui Moţa, alta fanatizată de antisemitism în jurul preotului Ion Dumitrescu, alta moderată, în jurul lui Stelescu, şi una doctrinar-intelectuală, în jurul lui Victor Ion Vojen.

Procesul „nicadorilor” s-a desfăşurat în primăvara anului 1934 (21 martie). Codreanu s-a prezentat în faţa tribunalului militar împreună cu un membru legionar venerabil, generalul în rezervă Gheorghe (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul, acuzat şi el de implicare în atentat. Pe lista apărării se înscriseseră peste o sută de avocaţi. Simpatiile unor militari activi ai armatei au venit din nou în ajutorul acuzaţilor. Printre apărători se numărau trei ofiţeri de rang înalt, iar în timpul procesului, procurorul militar a declarat că nu mai susţine acuzaţiile aduse conducerii Legiunii şi că vinovăţia şi implicarea lui Codreanu şi a generalului în pregătirea atentatului nu pot fi dovedite. Cei trei asasini ai lui I.G. Duca au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă. În imaginarul popular, ei au devenit eroi, iar

[114] Vezi Constantin Argetoianu, *Memorii,* vol. X, partea a VIII-a, p. 292.

pozele lor se vindeau cu 20 de lei bucata.

La mai puţin de o lună de la condamnarea „nicadorilor”, agenţii Siguranţei au dejucat un atentat care urma să aibă loc de Paşte, în noaptea de 6 spre 7 aprilie, când regele, fiul său, Mihai, şi regina Maria ar fi participat la liturghia pascală de la biserica Domniţa Bălaşa din capitală. Spre miezul nopţii, de îndată ce familia regală ar fi ajuns la intersecţia Căii Victoriei cu bulevardul Elisabeta, în dreptul Grand Hôtel du Boulevard, cortegiul regal urma să fie atacat cu grenade, în timp ce alţi atentatori ar fi luat cu asalt biserica, unde s-ar fi aflat membrii guvernului şi ai clerului. Complotul fusese pus la cale de opt ofiţeri activi şi cinci civili, în total 13, întâmplător numărul preferat al lui Corneliu Zelea Codreanu. Principalul organizator al atentatului era locotenent-colonelul Victor Precup, ofiţerul care îl adusese pe Carol II în ţară, în secret, cu patru ani în urmă. Din concluziile anchetei publicate în presa vremii a rezultat că scopul complotului ar fi fost instalarea unui guvern militar. Procesul ofiţerilor a fost programat la exact o lună de la cel al „nicadorilor”, pe 21 aprilie 1934, şi a durat o zi şi o noapte. Sentinţele au fost anunţate în dimineaţa zilei următoare, pe 22 aprilie, când cei 13 au fost condamnaţi la câte 10 ani de închisoare. Nu s-a făcut niciodată o legătură între Zelea Codreanu, prietenii săi din armată şi ofiţerii lui Precup, dar regele va rămâne cu părerea că şi Codreanu pregătea o lovitură de stat.

Peste câteva luni, în iunie 1934, se semnau aşa-numitele convenţii sovieto-române de neagresiune negociate de Nicolae Titulescu şi Maxim Litvinov, ministrul de externe sovietic, prin care se permitea trupelor sovietice să traverseze teritoriul României în caz de război. În limbajul lui militaro-religios, presărat cu accente profetice şi avertismente milenariste, Codreanu scria: „De vor intra trupele ruseşti pe la noi şi vor ieşi învingătoare, în numele Diavolului, cine poate să creadă, unde este mintea care să

susţină, că ele vor pleca de la noi înainte de a ne sataniza, adică bolşeviza?”[115] Intuia Corneliu Zelea Codreanu planul regelui de compromitere a partidelor politice şi de scindare a mişcării legionare? Fie că l-a înţeles, fie că era conştient de riscurile mai multor centre de putere în interiorul organizaţiei sale, după asasinarea lui Duca, condamnarea „nicadorilor” şi a ofiţerilor complotişti, s-a ocupat de reorganizarea Gărzii de Fier şi de întărirea propagandei legionare.

Conducea acum prin ordine, dispoziţii şi circulare scrise, aşa cum se obişnuia în instituţiile statului. Îi îndemna pe legionari să nu permită formarea de grupuri separate în cadrul Gărzii şi le atrăgea atenţia că aceasta ar reprezenta un act de trădare. Ca să refacă unitatea şi coeziunea organizaţiei, a deschis noi tabere de muncă, prin care gardiştii veneau în ajutorul diferitelor comunităţi locale. Din nou, construiau şosele, reparau biserici, înălţau cămine culturale, în Rarău, pe un teren al principelui Nicolae, au ridicat o cabană, lucrau la fabricarea de cărămizi, desfundau fântâni, proiectau poduri. Alte grupuri de legionari se ocupau de educaţia legionară în rândul studenţilor, alţii – de crearea unei reţele de simpatizanţi în principalele instituţii ale statului. Erau cooptaţi din ce în ce mai mulţi muncitori şi militari. Aplicând politica de boicotare a prăvăliilor şi comerţului evreieşti, s-au înfiinţat aşa-numite „cuiburi financiare”. Se tipăreau manifeste, broşuri, ziare noi (apărea ziarul legionar *Dacia),* aveau loc consfătuiri periodice. O astfel de consfătuire avea să ducă însă la o primă scindare a mişcării gardiste.

---

[115] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., pp. 80–81.

Mihail Stelescu: „Afară cu tine, Zelinschi!”

În sudul Ucrainei de azi, în zona limanurilor formate între gurile de vărsare ale Dunării şi Nistrului, un şir de staţiuni balneo-climaterice şi de vacanţă mai păstrează încă aspectul de improvizaţie şi exotism din trecut. Una dintre ele se numeşte Kurortne. Pe vremea României Mari, se numea Budachi-Cordon (s-a numit şi Dacia). Apa amar-sărată, nămolul plin de săruri minerale, nisipul fin, peisajul şi falezele sălbatice, ca de deltă, făceau din această plajă a Basarabiei un loc de atracţie pentru tineri, artişti, suferinzi de plămâni sau de reumatism, care veneau la tratament la un sanatoriu al grănicerilor, şi pentru călătorii străini curioşi să descopere locurile pitoreşti ale regatului. Cu o plajă neamenajată, năpădită de scoici şi de alge, cu camere ieftine de închiriat la localnici, cu corturi întinse pe malul mării, Budachi-Cordon era, în perioada interbelică, un fel de Vama Veche. Numai clădirea albă şi impunătoare a sanatoriului Regimentului 5 grăniceri desprindea peisajul din atmosfera de capăt de lume a satului de pescari.

Curând după moartea lui Duca, sub conducerea lui Mihail Stelescu, aici s-a organizat o tabără de odihnă de câteva zile, unde s-a discutat aprins pe marginea asasinatului şi a procesului „nicadorilor”. Stelescu a criticat primirea în rândurile Gărzii a unor oameni pe care îi considera dubioşi şi nepotriviţi. S-a zvonit că l-ar fi criticat şi

pe Căpitan. Discuţiile de la Budachi i-au fost aduse la cunoştinţă generalului Cantacuzino, preşedintele Consiliului de onoare al Gărzii de Fier, care l-a chemat pe Stelescu la Bucureşti. Nu i-a reproşat nimic, dar i-a încredinţat misiunea de a aduna studenţime la Râmnicu Vâlcea şi de a face în aşa fel încât să provoace forţele poliţieneşti să tragă în studenţi. La finalul discuţiei lor, generalul ar fi adăugat: „În cazul când cazi în luptă, să ştii c-avem noi grijă de nevasta ta”[116]. În urma ciocnirilor cu poliţia de la Râmnicu Vâlcea, Stelescu a fost arestat şi condamnat la un an şi şase luni de închisoare. Ulterior, pedeapsa a fost suspendată. Dar Codreanu fusese informat că, în tabăra de la Budachi, Stelescu ar fi pus la cale un complot prin care avea de gând să-l otrăvească. Despărţirea era inevitabilă. Vechiul camarad a fost acuzat de înaltă trădare şi de tentativă de scindare a Gărzii. A fost exclus din organizaţie, cu dreptul de a reveni totuşi cândva, când avea să-şi răscumpere greşeala printr-o jertfă dedicată Gărzii. Pedepsirea lui Stelescu se voia exemplară: cu el au fost excluşi toţi legionarii din subordinea lui pentru lipsă de vigilenţă şi toate frăţiile de cruce din Bucureşti au fost dizolvate. Cântecele scrise de Stelescu nu se vor mai cânta, şi legionarilor li s-a interzis să-l mai salute sau să mai aibă a face cu el.

Mihail Stelescu a fost atât de revoltat de acuzaţiile care îi fuseseră aduse, încât părerea lui despre Căpitan s-a schimbat radical. Magia conducătorului aureolat de înalte principii morale şi de ireproşabilă credinţă creştină începea să se destrame. Cu priceperea lui recunoscută în înfiinţarea de frăţii şi organizaţii de tineret, Stelescu a creat o organizaţie numită Cruciada Românismului şi o revistă cu acelaşi nume. De-acum încolo, se va război cu Codreanu în paginile revistei, atacându-l cot la cot cu gazetele LANC ale

[116] *Cruciada românismului,* an II, nr. 85, 16 august 1936, p. 2.

cuziştilor. Campania lui îi va atrage şi pe alţi legionari, devenind cu atât mai incomodă pentru prestigiul şi scopurile Gărzii de Fier. Stelescu şi-a lansat revista în noiembrie 1934, cu câteva săptămâni înaintea transformării Gărzii de Fier în partidul Totul pentru Ţară, al cărui preşedinte, numit de Codreanu, era generalul Zizi Cantacuzino. Organizaţia îşi afirma astfel explicit legăturile cu unele facţiuni din armată şi protecţia de care se bucura din partea lor. Pe manifestele noii formaţiuni a apărut, cu această ocazie, şi un alt Arhanghel Mihail: cel al pictorului italian Guido Reni, din capela bisericii călugărilor capucini (o ramură a ordinului franciscan, cu reguli austere de viaţă, post, rugăciune, meditaţie) Santa Maria della Concezione dei Cappucini de la Roma, lucrare reprodusă şi în bazilica papală Sf. Petru de la Vatican. Comparat cu arhanghelul inspirat de icoana de la Văcăreşti, care ţinea sabia îndreptată spre pământ, într-un gest de final de luptă, arhanghelul acesta era surprins în plină bătălie, cu sabia în mâna dreaptă ridicată ameninţător şi călcând cu piciorul stâng pe capul unui bărbat atletic, doborât la pământ, care îl reprezintă pe diavol. Lupta, va fi gândit Căpitanul, începuse. Se poate presupune că alegerea picturii lui Reni indica orientarea noului partid către politica lui Mussolini, a cărui armată avea în dotare o colecţie de rugăciuni intitulată *Soldat, roagă-te!,* prefaţată astfel: „Mergi unde te cheamă Patria şi Dumnezeu, fii gata pentru orice… Şi crede chiar dacă Dumnezeu îţi cere să-ţi sacrifici viaţa… Soldat al Italiei, sacrificiul tău, unit cu sacrificiul Domnului nostru Isus Cristos, Dumnezeu printre oameni, va aduce mântuirea şi măreţia patriei tale”[117].

Dar opţiunea pentru un arhanghel italian pe manifestul partidului Totul pentru Ţară era, poate, şi o tentativă de a-i păstra aproape pe legionarii şi simpatizanţii greco-catolici

[117] Vezi David I. Kertzer, *Papa şi Mussolini,* Ed. RAO, Bucureşti, 2015, p. 264.

scandalizaţi de uciderea lui I.G. Duca. Ion Moţa rămânea principalul lor reper, cel care îi încredinţa că „valul de viaţă legionară cuprinde tot mai mult Ardealul. Tot mai mult, românimea apuseană se rânduieşte sub comanda Căpitanului”[118].

Mihail Stelescu era la curent cu dorinţa lui Moţa de a îndrepta mişcarea către o protecţie politică serioasă, aşa cum fusese cea a lui Vaida Voevod, prin apropierea de un alt ardelean greco-catolic, Iuliu Maniu. *Cruciada românismului* scria că se purtau tratative în acest sens, dar nu se ajunsese încă la un rezultat, „deoarece d. Maniu s-ar împăca de minune cu d. Moţa care e ardelean, dar nu-i convine persoana lui Codreanu, mai ales fiindu-i cunoscute locurile pe unde a găzduit Codreanu în timpul iernei 1933–1934”[119]. (O aluzie la familia Cernăianu, apropiată Elenei Lupescu şi lui Carol II, care l-ar fi ascuns pe Codreanu după asasinarea lui I.G. Duca.)

În paginile revistei lui Stelescu, Căpitanul era numit cu sarcasm nedisimulat „Codreanu, cavaler de Cernăianca”. Lupta fratricidă pe care a declanşat-o despărţirea de Stelescu va duce şi la ciocniri de stradă şi atacuri între legionari şi „cruciaţi”. Adesea, în paginile revistei, erau descrise atentate eşuate, se publicau scrisori de ameninţare, erau ironizate încercările de intimidare a noii formaţiuni. Una dintre primele înfruntări s-a dat pe tărâmul religiei. Stelescu şi colegii săi îl acuzau pe Codreanu de ipocrizie şi politicianism, de folosire a creştinismului drept paravan pentru crime şi interese care n-aveau nimic a face cu credinţa, îi reproşau că tot ritualul religios pe care îl expunea era „o paradă, o reclamă şi o demagogie infamă”[120], îl numeau „marele maestru al crimei”,

---

[118] Ion Moţa, *Cranii de lemn,* ed. cit., p. 125.

[119] *Cruciada românismului,* anul I, nr. 32, 18 iulie 1935, p. 45.

[120] *Cruciada românismului,* anul I, nr. 33, 25 iulie 1935.

„nevropat şi anticreştin de ultimă speţă” şi îl învinuiau că era agitator de manevră în solda guvernului.

La începutul lui aprilie 1936, când legionarii au convocat un congres al tineretului la Târgu Mureş, Stelescu a organizat şi el o adunare a Cruciadei, prilej cu care a inaugurat la Bucureşti un cămin pentru activităţile studenţeşti şi o cantină, în directă concurenţă cu foştii săi camarazi. Stelescu încerca, de asemenea, să atragă şi el preoţimea de partea Cruciadei. Decanul Facultăţii de Teologie, Ion Mihălcescu, a ţinut slujba sfeştaniei la căminul şi cantina din capitală. Era perioada în care ministrul cultelor, Alexandru Lepedatu, şi patriarhul Miron Cristea începuseră să trimită tuturor eparhiilor din ţară ordinul de a refuza munca voluntară a legionarilor pentru şi pe lângă lăcaşele de cult, alertaţi de „religia omului nou” şi concurenţa pe care o făcea religia activă a legionarilor Bisericii majoritare.

Fie pentru a răspunde campaniei lui Stelescu, fie urmând modelul de succes al lui Hitler care, cu zece ani în urmă, publicase *Mein Kampf,* deopotrivă biografie şi jurnal al ascensiunii sale la putere în Germania, Corneliu Zelea Codreanu se retrăsese, la sfârşitul anului 1935, pentru câteva luni, într-o vilă de la Carmen Sylva (ulterior Eforie Sud), ca să scrie *Pentru legionari,* povestea vieţii lui, „de la 19 la 34 de ani, cu simţirile, credinţa, gândurile şi greşelile ei”[121]. Urma să fie o carte care să le amintească legionarilor cum începuse totul, prin câte trecuseră împreună cu Căpitanul şi cum se cristalizase mişcarea lor militar-naţionalistă şi antisemită. Congresul de la începutul lui aprilie 1936, de la Târgu Mureş, organizat de Uniunea Naţională a Studenţilor Creştini Români, s-a deschis aşadar fără el. Printre invitaţi se aflau generalul Zizi Cantacuzino, Alexandru Vaida Voevod, Iuliu Maniu, A.C. Cuza, Octavian

[121] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 8.

Goga, profesorii Nae Ionescu, Corneliu Şumuleanu şi alţii.

În anii ’30, judeţul Mureş era dominat de români greco-catolici în proporţie de 32,4%. Ortodocşii reprezentau 14,5%, iar restul populaţiei aparţinea cultelor romano-catolic, reformat, unitarian, mozaic. Ortodocşii şi greco-catolicii erau, în mare măsură, naţionalişti. Capitala judeţului, Târgu Mureş, în care s-a adunat studenţimea avea două biserici ortodoxe, două biserici greco-catolice, două biserici romano-catolice, două biserici reformate, o biserică evanghelico-luterană, o biserică unitariană şi trei sinagogi. Patru protopopiate, ortodox, greco-catolic, romano-catolic şi reformat se ocupau de problemele administrative ale vieţii creştine.[122] Organizatorii congresului îşi luaseră angajamentul faţă de guvern să asigure desfăşurarea în perfectă ordine a evenimentului. Celor aproape 4 000 de studenţi veniţi din toate centrele universitare li s-au pus la dispoziţie gratuit trenuri şi clădiri pentru cazare. Pentru susţinerea evenimentului, regele a făcut o donaţie de 100 000 de lei. Înţelegerea autorităţilor cu preşedintele UNSCR, legionarul Gheorghe Furdui, era să nu se facă marşuri, dar, în prima zi a congresului, defilarea a peste 1 000 de studenţi în cămăşi verzi nu a putut fi împiedicată. Preotul garnizoanei militare din Târgu Mureş şi alţi doi preoţi au oficiat slujba de începere a Congresului, deschis cu intonarea Imnului regal. Treptat, cuvântările au inflamat adunarea: se punea problema românizării industriei şi comerţului, a combaterii francmasoneriei, se vorbea despre situaţia grea a studenţimii, au fost înfieraţi evreii şi comuniştii şi criticaţi politicienii pentru vânzarea ţării intereselor străine. Treptat, discursul studenţilor se îndrepta spre teritorii periculoase, intolerabile pentru regele care sponsorizase adunarea. Zvonuri alarmiste despre planuri de suprimare a Căpitanului agitau spiritele, şi s-a

[122] Vezi „Portretul României interbelice“, http://romaniainterbelica.memoria.ro/.

propus formarea de „echipe ale morţii”, care să sancţioneze „canaliile” din guvern. Unul dintre vorbitori s-a referit şi la pedepsirea „ocultei”, adică a Elenei Lupescu.

Echipele morţii fuseseră o invenţie a anului 1933 şi Codreanu le definise ca grupuri formate din gardişti pregătiţi în orice clipă să-şi dea viaţa pentru cauza legionară. O astfel de echipă reprezenta „hotărârea acestui tineret de a primi moartea. Hotărârea lui de a merge înainte, trecând prin moarte”[123]. Legionarii selecţionaţi pentru o „echipă a morţii” aveau parte de un antrenament militar şi religios special. În imaginaţia studenţilor, aceste comandouri se bucurau de aura eroică pe care o are azi o echipă SWAT în jocurile video ale adolescenţilor. Studenţii îi dădeau un înţeles mai accesibil decât cel la care se gândise Căpitanul Codreanu. Declaraţia finală a congresului a cerut repunerea în drepturi a Gărzii de Fier, ca unică forţă de apărare a românilor împotriva dominaţiei şi comploturilor pe care le-ar fi pus la cale străinii şi, mai ales, evreii. Nu era o declaraţie care să-l bucure pe Carol II. La sfârşitul congresului, nouă comandanţi legionari au fost arestaţi, în frunte cu preşedintele UNSCR, Gheorghe Furdui. Ei aveau să fie judecaţi de un tribunal local. Codreanu a sosit atunci la Târgu Mureş, după ce alertase studenţimea de la Bucureşti şi Chişinău, să ia atitudine împotriva arestărilor. Mulţi se aşteptau să fie reeditate eliberările şi achitările triumfale de la începuturile mişcării. Dar Codreanu încerca acum să evite noi violenţe şi, până la urmă, cei 9 tineri au rămas în arest, spre nemulţumirea multora şi mai ales a generalului Zizi Cantacuzino care, întors la Bucureşti, le-a spus legionarilor, cu regret, că s-ar fi aşteptat la ceva mai multe bătăi... Nu se stinsese bine ecoul arestărilor de la Târgu Mureş, că în revista *Cruciada românismului* apăreau dezvăluiri despre originea Căpitanului. Partea trecută sub

[123] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 351.

tăcere a autobiografiei lui, la care Codreanu scria încă, devenea acum publică în paginile revistei lui Stelescu. Prilejul unor dezvăluiri în serial fusese dat de un conflict între generalul Cantacuzino şi aromânul Gheorghe Beza, ajuns comandant legionar. Jignit de o pedeapsă pe care i-o aplicase generalul, Beza părăsise rândurile organizaţiei, după o întâlnire, care se dorise împăciuitoare, cu Codreanu. Dar dezertarea lui nu se oprise aici. Ulterior, el dăduse publicităţii o scrisoare deschisă în ziarul carlist proaspăt înfiinţat *Străjerul,* care a fost imediat preluată de revista lui Stelescu. Beza îl acuza pe Codreanu că i-ar fi propus să lucreze ca agent secret pentru legionari printre agenţii Siguranţei şi că el ar fi refuzat cu indignare să spioneze lumea pentru bani.[124] Unul dintre comandanţii legionari credincioşi Căpitanului, Ion Belgea, conducea, într-adevăr, o structură informativă a legionarilor, un fel de serviciu de informaţii, organizaţie secretă însărcinată în special cu supravegherea oamenilor politici filosovietici sau cu orientări comuniste. În ultimii ani, se petrecuse însă şi o schimbare de generaţii: studenţii de la începuturile mişcării îşi încheiaseră studiile şi erau acum angajaţi în diferite instituţii ale statului, creând astfel o reţea de informatori preţioasă pentru Garda de Fier. Simpatizanţi şi membri legionari existau şi în armată, şi în poliţie, şi în rândurile micii burghezii, ale aristocraţiei, ale muncitorimii şi ţărănimii, cât şi în politică. În armată, curentul favorabil legionarilor şi critic faţă de influenţa camarilei asupra regelui Carol II era deja vechi. După asasinarea lui Duca, regele constatase această stare de fapt şi se arătase foarte îngrijorat. Revolta lui Beza oferea un nou prilej de compromitere publică a organizaţiei lui Codreanu. Fostul legionar îl acuza şi pe generalul Zizi Cantacuzino că, în calitate de preşedinte al partidului Totul pentru Ţară, ar fi

[124] Vezi *Cruciada românismului,* anul II, nr. 66, 21 martie 1936.

primit bani de la un industriaş, Constantin Orghidan, ca să aranjeze suprimarea omului de afaceri evreu Max Ausnit (Auschnitt), apropiat al regelui şi rival al lui Orghidan pe piaţa industriei metalurgice. Beza ar fi primit ordin să-l omoare pe Ausnit şi ar fi refuzat.[125]

Dincolo de expunerea publică a unor răfuieli „de familie”, Beza ridica însă şi problema originii Căpitanului. De acum încolo, răspunzând unor ameninţări anonime primite din tabăra legionară, revista lui Stelescu pornea o campanie furibundă de demascare a lui Codreanu. Sub semnătura unui aromân, Ion Cataoli, a apărut un portret care încerca să risipească adoraţia aproape religioasă de care se bucura Căpitanul, punând-o pe seama originii sale polono-germano-ucrainene: „acest semeţ aventurier poartă stigmatul obârşiei lui chiar în înfăţişare: înalt, ochi albaştri pierduţi în halucinaţie, lipsit de vigoare mintală, fără meserie”[126]. Apoi, sub titluri precum „Afară cu tine, Zelinschi” sau „Corneliu-Zilinschi-Lorenţ-Antec-Condac-Brauner, gangsterul naţionalismului integral românesc”, s-au publicat cererea lui Ion Zelinski/Zelinschi/Zilinski de schimbare a numelui şi certificatele de naştere şi de căsătorie ale părinţilor lui Corneliu Zelea Codreanu, cu un comentariu care le va fi dat frisoane legionarilor: „Tu porţi în origina ta sângele cotropitorilor acestei Românii. Cei din sângele tatălui tău au ucis Plăeşii lui Ştefan, cei din sângele mamei tale au ucis eroii noştri de la Mărăşeşti”[127]. În alt număr al revistei, un studiu denumit „antropo-socio-lombrozian”, însoţit de arborele genealogic al lui Codreanu şi semnat de un colonel în rezervă, Ioan Niculcea, fost

---

[125] *Cruciada Românismului,* anul II, nr. 65, 14 martie 1936.

[126] *Cruciada Românismului,* anul II, nr. 69, 25 aprilie 1936, p. 2.

[127] *Cruciada Românismului,* anul II, nr. 72, 16 mai 1936, p. 5.

deputat cuzist, îl descria pe Căpitan ca pe un amestec polono-germano-unguresc, din care ar fi rezultat un om cu inteligenţă îngustă, înclinat spre forţa brută şi de o mândrie maladivă.[128] E greu de crezut că informaţiile şi documentele publicate de Stelescu ar fi fost rodul unei perseverente cercetări jurnalistice. Erau, probabil, dezvăluiri făcute de oameni apropiaţi lui Codreanu şi date furnizate de agenţii Siguranţei, într-o campanie de denigrare menită să semene confuzie şi neîncredere în rândurile legionarilor şi ale simpatizanţilor lor. Aşa cum legionarii se legaseră să nu uite persecuţiile la care îi supuseseră guvernele liberale, tot astfel liberalii, aflaţi acum la putere, nu erau dispuşi să uite asasinarea lui I.G. Duca. Impactul campaniei conduse de Stelescu nu a fost neglijabil.

Cruciada românismului a publicat şi scrisori de la cititori pe tema dezvăluirilor, ţinând publicul la curent cu anunţurile de demisie individuală sau de autodizolvare a unor cuiburi de legionari dezamăgiţi de stilul de conducere imprimat organizaţiei de generalul Zizi Cantacuzino. În numărul de paşte al revistei (anul II, nr. 68, 1936), Stelescu ameninţa într-un articol intitulat „Cer complectă lumină” că, în cazul redeschiderii dosarului Duca, dorea să depună mărturie despre implicarea lui Codreanu în uciderea premierului. Directorul *Cruciadei*... a primit în această perioadă mai multe avertismente şi ameninţări, iar foşti prieteni legionari l-au înştiinţat în ascuns că, în cadrul organizaţiei, s-ar fi hotărât pedepsirea lui.

Pe 16 iulie 1936, pe când Stelescu se afla internat la Spitalul Brâncovenesc din Bucureşti, pentru o operaţie uşoară, zece studenţi teologi, înarmaţi cu pistoale şi cu securi la brâu, au pătruns în salon, au tras asupra lui zeci de gloanţe, după care l-au crestat cu securile. Apoi au

---

[128] *Cruciada Românismului,* anul II, nr. 78, 27 iunie 1936, p. 8.

cântat şi au dansat în jurul cadavrului.[129] Dacă acest dans ritual nu era o caricatură sinistră a dansurilor războinicilor zulu din cartea lui Baden-Powell, atunci asasinii lui Stelescu au reprodus străvechiul obicei precreştin al dansului la priveghiul mortului, care încă se mai păstra în satele româneşti şi cu care vor fi fost familiarizaţi. Se credea că scopul dansului era să prevină transformarea celui decedat în strigoi.[130] Judecând după violenţa ritualică a uciderii lui Stelescu, se poate bănui că detaliile fuseseră puse la cale de Ion Zelea Codreanu şi de generalul Cantacuzino mai curând decât de Codreanu-fiul, aflat pe malul mării, la Carmen Sylva. De fapt, documentele publicate de *Cruciada românismului* îl vizau direct pe bătrânul Codreanu. Stătea în firea celor doi militari rezervişti să considere că, în anumite situaţii, ei ştiu mai bine ce trebuie făcut. Decizia executării lui Stelescu trebuie să-i fi aparţinut însă lui Corneliu Zelea Codreanu, care nu suporta ca imaginea tatălui său să fie vătămată în vreun fel. Pe vremea studenţiei, din pricina unui articol critic despre tată, fiul devastase o redacţie de ziar şi pălmuise un ziarist.

La câteva luni după moartea fostului său camarad, în toamna anului 1936, Codreanu îşi lansa cartea intitulată *Pentru legionari,* apărută la Sibiu, la editura Totul pentru Ţară, şi imprimată în tipografia lui Ovidiu L. Veştemean. În această autobiografie, Zelea Codreanu răspundea acuzaţiilor lui Stelescu prin omisiune. Aşa cum o povestea el, viaţa lui începuse în primăvara anului 1919, cu grupul de băieţi din pădurea Dobrina de lângă Huşi. Adică la aproape 20 de ani. Trecutul, originea familiei şi experienţa lui de şcolar la liceul de la Mănăstirea Dealu, presărate ici şi colo, se pierdeau printre amintiri care precise, detaliate şi verificabile, care romanţate despre evenimentele petrecute

---

[129] Francisco Veiga, *op. cit.,* p. 229.

[130] Vezi Simon Florea Marian, *Înmormântarea la români,* Ed. Grai şi suflet, Bucureşti, 1995.

după vârsta de 20 de ani.

Războiul din Spania – Moţa şi Marin

Romanticul mistic şi loialul Ion Moţa, vicepreşedinte al partidului Totul pentru Ţară, va fi fost adânc tulburat de articolele din paginile revistei *Cruciada românismului* şi de moartea lui Stelescu. Nu stătea în firea lui şi ar fi încălcat legământul legionar dacă i-ar fi cerut lămuriri Căpitanului. Nu învăţaseră cu toţii din cartea lordului Powell că scutierul trebuie să fie credincios cavalerului, niciodată împotriva lui şi nimic să nu-i despartă? Dar în carte se mai spunea şi că cel ce crede că nu mai poate îndeplini această îndatorire să-şi părăsească locul cât timp îi mai rămâne un rest de onoare. Dezvăluirile legate de originea familiei Zelea Codreanu produseseră, se pare, senzaţie în rândurile românilor din Ardeal. Pretutindeni, cu orice prilej, pe stradă, la cafenea, în culisele evenimentelor politice ori mondene, se vorbea despre „străinul" Codreanu, reprezentantul mişcării naţionale a tineretului român. Comandanţii de cuiburi din Transilvania ar fi trimis conducerii Gărzii scrisori disperate, prin care anunţau că ardelenii nu mai erau dispuşi să facă donaţii ori să sponsorizeze diversele acţiuni sociale ale legionarilor. Se înregistrau demisii individuale sau în bloc din organizaţie. Într-o discuţie cu cumnatul său, Sebastian Bornemisa, fost primar al Clujului, Moţa ar fi mărturisit că despărţirea lui de Căpitan era inevitabilă.[131] Se afla în căutarea unei soluţii. Iar soluţia i-a oferit-o

[131] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* vol. III, p. 251.

războiul civil din Spania, în plină desfăşurare. Acolo se duceau să lupte pentru monarhie şi credinţă în Dumnezeu, de partea generalului Franco, tineri irlandezi, portughezi, italieni, germani, francezi, care se înscriau fie în Legiunea Străină, fie în Falangă, o organizaţie paramilitară naţionalistă catolică. Comandantul ei, José Antonio Primo de Rivera, avea să fie executat după un proces sumar, devenind primul martir al naţionaliştilor spanioli. Adesea invocat în ceremoniile publice, la evenimente militare de anvergură, când se striga numele lui, camarazii răspundeau într-un glas: *„Presente*" (Prezent!), aşa cum aveau să facă nu peste mult timp şi legionarii români, invocându-i pe camarazii pierduţi pe câmpul de luptă. Numele lui Rivera era scrijelit pe zidurile bisericilor, însoţit, de asemenea, de replica: „Prezent!" Combătând Frontul Popular susţinut de sovietici şi de sindicatele care arborau portretele lui Lenin şi Stalin, generalul Franco credea că Spania catolică trebuie apărată cu orice preţ de aşa-numita conspiraţie internaţională a iudeo-masoneriei bolşevice.

Asediul castelului Alcázar din Sevilia de către trupele republicane din vara şi toamna anului 1936 a trezit printre legionari o emoţie aparte. Comuniştii spanioli ţineau sub asediu castelul, dar colonelul José Moscardó Ituarte, guvernatorul provinciei Toledo, credincios regelui şi Bisericii, îl apăra cu încrâncenare. La un moment dat, în cabinetul lui a sunat telefonul şi o voce l-a anunţat că fiul său de 16 ani urma să fie executat dacă el nu preda cetatea. Moscardó a refuzat şi a auzit imediat la telefon focul de armă cu care i-a fost ucis fiul. La sfârşitul lui septembrie, după victoria în Toledo a generalului Franco, colonelul raporta: *„Sin novedad en el Alcázar*" (Nimic nou la Alcazar).

Ion Moţa i-a cerut lui Codreanu permisiunea să-şi aleagă câţiva legionari şi să plece în Spania, unde „se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Hristos" şi „se clătina aşezarea

creştină a lumii”[132]. Scopul delegaţiei române era să-i înmâneze colonelului Moscardó o sabie de onoare, replică a celei primite de Zizi Cantacuzino în Primul Război Mondial, fabricată la Toledo. Nu e limpede dacă Moţa le-a adus la cunoştinţă tovarăşilor care îl vor însoţi dorinţa lui de a şi lupta pe frontul spaniol. Pe lista lui se afla şi Vasile Marin, care se căsătorise de câteva luni. Era unul dintre cei mai talentaţi publicişti legionari, fost funcţionar public ţărănist, care coresponda cu şeful Acţiunii Franceze, Charles Maurras, intelectual virulent xenofob şi antisemit, naţionalist şi antidemocrat, adresându-i-se cu *cher maître.* Într-un articol-manifest, Marin afirma că ţara avea nevoie de oameni „tragici şi sintetici”, care să pregătească marile transformări nu prin vorbărie şi sterile fumuri intelectuale, ci „prin acţiunea dârză, conştientă, organizată şi disciplinată a acelora care sunt apologeţii unei singure ideologii: Fapta”[133]. Teza lui de doctorat despre statul italian al lui Mussolini *(Fascismul: organizarea constituţională a statului corporativ italian)* făcea parte din bibliografia comandanţilor gardişti.

Pe lista lui Moţa se mai aflau doi aristocraţi, un inginer, un preot, un avocat, un activist şomer, ale căror portrete-robot făcute de unul dintre ei îi descriau astfel: aristocratul-general (Zizi Cantacuzino) ar fi fost curat în gând şi sublim în faptă, Moţa, idealist, desprins de lumea pământească, bun, calm ca un englez, prinţul Alexandru Cantacuzino, rezervat, Vasile Marin, spiritual, zeflemist şi nerăbdător, Nicolae Totu, când copilăros, când patriarhal de serios, Gheorghe Clime, explorator neobosit, dar cu gândul la cei de acasă, preotul ortodox Ion Dumitrescu-Borşa, un trăitor în Hristos.[134] Înainte de a pleca, membrii echipei s-au

---

[132] Ion Moţa, *Cranii de lemn,* ed. cit., p. 181.

[133] Vasile Marin, *Crez de generaţie,* ed. cit., p. 165.

[134] Vezi Bănică Dobre, *Crucificaţii: zile trăite pe frontul spaniol,* Ed. I.N. Copuzeanu, Bucureşti, 1937, pp. 9–10.

spovedit şi şi-au luat rămas-bun de la cei dragi. Moţa a lăsat părinţilor săi o scrisoare în care evoca eroismul lui Moscardó pe care li-l dădea drept exemplu de tărie sufletească şi credinţă. Scrisoarea e datată „Bucureşti, 22 noiembrie 1936”. I-a lăsat o scrisoare şi lui Codreanu, căutând să-i aline orgoliul rănit şi să-l asigure de loialitatea lui, după ce Căpitanul fusese contestat public luni de zile şi plana asupră-i şi vinovăţia morală a uciderii lui Stelescu. În scrisoare, Moţa îi spunea că avusese dintotdeauna încredere în el şi că îi fusese un camarad sincer şi credincios. Iar la final, ca o încurajare, ca o absolvire de orice vină, ca şi când l-ar fi bătut pe umăr cu amiciţie, îi scria: „Şi să faci, măi Corneliu, din ţara noastră, o ţară frumoasă ca un soare, şi puternică şi ascultătoare de Dumnezeu!”[135]

Cei şapte legionari au plecat din Gara de Nord cu un tren care i-a dus prin Polonia şi Germania. S-au oprit la Berlin să viziteze oraşul şi celebra lui grădină zoologică, au ajuns la Hamburg, unde s-au îmbarcat pe un vas spre Lisabona şi, de acolo, au înnodat câteva trenuri până la Toledo. Moţa era atent la statuile Arhanghelului Mihail de prin locurile prin care treceau. Le interpreta ca semne de bun augur. În timpul călătoriei, au păstrat obiceiul rugăciunii comune şi al cercetării conştiinţei şi, odată ajunşi la Salamanca, i-au înmânat generalului Moscardó sabia pe care era gravat Arhanghelul Mihail. S-au înţeles probabil în franceză, fiindcă nici unul dintre membrii echipei române nu vorbea spaniola. Privindu-l pe generalul spaniol, Vasile Marin s-a dovedit un fin şi atent observator al detaliilor: „Moscardó nu are deloc aerul clasic al eroului, aşa cum îl proiectează imaginaţia populară. Este un bărbat înalt, cam de 56 de ani, poartă ochelari, şi o anumită discreţie, care i se citeşte pe faţă şi în mişcări, îi dă înfăţişarea mai degrabă a unui profesor universitar decât a unui militar. Este de o

[135] Ion Moţa, *Cranii de lemn,* ed. cit., p. 184.

modestie excesivă şi de o politeţe pe care numai oamenii cu adevărat mari o pot arăta. Şi totuşi [...] câtă bărbăţie şi câtă dragoste de patrie în omul acesta, care preferă să-şi vadă ucis copilul decât să predea Alcázarul, în care se închisese falanga onoarei spaniole..."[136]

După primirea la Moscardó şi un dejun oferit în cinstea lor, generalul Cantacuzino, care avea 70 de ani, s-a întors în România, în timp ce ceilalţi s-au înrolat în Legiunea Străină, în compania a 6-a a Regimentului de infanterie. Au petrecut Crăciunul ca simpli soldaţi, împreună cu un grup de voluntari germani, şi ei proaspăt înrolaţi, într-o mănăstire în ruine, pe drumul dintre Toledo şi Talavera de la Reina. Moţa îi scria lui Zelea Codreanu despre grozăviile pe care le vedeau în jur, despre ravagiile războiului civil, distrugerea bisericii locale, crucifixul întors cu susul în jos, profanarea altarului şi lupta la care urmau să participe şi ei, ca nişte cavaleri cruciaţi împotriva Satanei. I-a scris şi că preotul Dumitrescu, Totu şi Alexandru Cantacuzino se îmbolnăviseră din pricina frigului.

Pe 4 ianuarie 1937, la ordinul unui ofiţer spaniol, au fost repartizaţi în spatele frontului deschis spre Madrid, pe şoseaua din apropierea localităţii Majadahonda. Din amintirile de mai târziu ale prinţului Alexandru Cantacuzino, a reieşit că nu erau deloc pregătiţi pentru front. Nu aveau la ei nici raniţe militare, nici îmbrăcăminte de schimb, nici corturi. Au fost nevoiţi să sape tranşee cu o lopăţică găsită pe drum, cu o cană de tablă şi cu mâinile. Au dormit sub cerul liber, dar au socotit că făceau astfel o jertfa pentru Hristos. La un moment dat, au primit ordin să înainteze la nord-vest de Madrid, spre Las Rosas, apoi li s-a spus să revină către Majadahonda şi să ia poziţii în tranşee. Pe când deschideau câteva conserve şi se pregăteau să mănânce, Marin făcea glume, iar Moţa era preocupat să-i scrie lui Codreanu şi tatălui său de la Orăştie. Ultima scrisoare pe

[136] Vasile Marin, *Crez de generaţie,* ed. cit., p. 29.

care Căpitanul avea s-o primească de la el, era datată 8 ianuarie. În ţară, prin presă, unii le reproşau că, provenind dintr-o ţară ortodoxă, se înrolaseră alături de naţionaliştii catolici. Codreanu a răspuns criticilor într-o circulară, în care se simţea, dincolo de mânie, îngrijorarea faţă de soarta camarazilor plecaţi: „Gestul lor înalţă Neamul nostru şi este un câine şi o canalie cel ce nu înţelege şi nu apreciază acest gest. Un preot creştin ortodox merge îmbrăcat în odăjdii să moară întru apărarea Bisericii Catolice, culcată la pământ de ura comunistă. Sunt foi româneşti care se fac că nu înţeleg măreţia acestui gest. […] N-am nevoie de reclama lor. Am nevoie numai ca să le descifrez sentimentele în aceste ocazii şi să le pot striga din toate puterile: Mi-e scârbă de voi, pigmei cu înfăţişare naţionalistă!”[137]

La Majadahonda, se auzeau şenile de tanc în apropierea tranşeelor. Trei tancuri republicane se apropiau. Mitralierele antitanc ale naţionaliştilor se porniseră să tragă, iar gloanţele ricoşau în tranşee. Tancurile continuau să înainteze. Soldaţii naţionalişti se retrăgeau, mulţi dintre ei răniţi, iar prinţul Cantacuzino l-a văzut pe Moţa căzut cu faţa la pământ, iar pe Marin, la vreun metru distanţă, proptit de zidul tranşeei. Fuseseră ucişi de un obuz. Când luptele s-au mai domolit şi românii s-au putut aduna laolaltă, cineva a găsit ceasul lui Moţa oprit la ora 4.30 p.m. Sub haine avea înfăşurat drapelul României. Se gândise că, atunci când naţionaliştii vor serba victoria, ei aveau să defileze cu tricolorul în frunte. Supravieţuitorii au improvizat o targă pe care au pus cele două cadavre, învelindu-le cu drapelul. L-au rugat pe un ofiţer spaniol să-i permită preotului Dumitrescu să-i însoţească pe soldaţii care transportau morţii în spatele frontului şi să le facă o

[137] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 121.

slujbă.[138] Clime şi prinţul Cantacuzino au rămas pe poziţiile de tragere îngheţaţi de frigul tăios al nopţii şi de moartea tovarăşilor lor. Moţa avea 34 de ani, iar Marin 32.

Pe 15 ianuarie 1937, Corneliu Zelea Codreanu a anunţat moartea celor doi comandanţi legionari. Vestea uciderii lor căzuse „ca un trăsnet" şi „va cutremura pe orice român"[139].

Se va ocupa în detaliu de repatrierea trupurilor neînsufleţite, de marşul funerar şi de ceremonia de înmormântare. Toţi legionarii, de toate vârstele şi gradele, au fost mobilizaţi să participe şi să contribuie la bunul mers al funeraliilor, în cea mai desăvârşită ordine şi cu cea mai severă disciplină. Generalul Zizi Cantacuzino a fost trimis să însoţească sicriele pe drumul de întoarcere din Spania în România. S-a făcut o oprire la Berlin, unde gărzile SS au prezentat onorul, defilând în prezenţa reprezentanţilor fasciilor italiene şi a falangelor spaniole. Au fost depuse două coroane de flori din partea lui Hitler şi Mussolini. Între timp, în ţară, Codreanu negocia cu guvernul condiţiile de transport pe teritoriul ţarii. Dezorientat şi speriat, guvernul refuza să pună la dispoziţie câteva vagoane de tren. În fond, cei doi, Moţa şi Marin, aparţineau unei organizaţii dizolvate. Zelea Codreanu a anunţat atunci că legionarii strângeau bani ca să plătească ei două vagoane de tren. Ministrul de interne a interzis traseul propus şi nu a fost de acord nici cu oprirea trenului în gări. Revoltat, Codreanu i-a răspuns printr-o scrisoare oficială că nu avea de gând să se supună unei atare decizii: „Am cedat totul cu privire la rată. Nu v-am cerat gratuitate nici pentru un singur om. V-am plătit mai mult decât într-o ţară străină. Credeţi însă dvs. că vom putea să trecem cu sicriile acestor eroi pe sub jugul

---

[138] Vezi Judith Keene, Fighting for Franco: International Volunteers in Nationalist Spain During the Spanish Civil War, Bloomsbury Academic, 2007, pp. 232–235.

[139] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 122.

umilinţei? Să trecem prin gările româneşti ca nişte câini turbaţi în goana trenului, ascunşi ca să nu-i vadă românii? [...] După ce prin ţări străine li s-au făcut onorari militare? Credeţi că neamul acesta şi-a pierdut cu totul simţul onoarei? Şi că noi vom putea să umilim trupurile celor doi eroi căzuţi pe câmpul de luptă? Vă rog să primiţi încă o dată expresia indignării mele pentru propunerea ofensatoare pe care ne-aţi făcut-o, al cărei manuscris îl păstrez”[140]. Prima oprire a trenului, de la intrarea pe teritoriul României Mari, a avut loc la Cernăuţi, pe 8 februarie, unde aşteptau în gară mii de oameni. Îngenuncheau pe peron, cântând cântece legionare, şi mii de lumânări aprinse petreceau sicriele. Trenul a oprit prin gări din Moldova, în Ardeal, la Adjud, la Cluj (se aflau în gară Senatul şi rectorul Universităţii, fostul prim-ministru Vaida Voevod şi o mulţime uriaşă de simpatizanţi şi curioşi), la Alba Iulia, la Orăştie – locul de baştină al lui Ion Moţa, la Sibiu... Apoi, trenul a ajuns pe Valea Oltului, a oprit la Slatina, la Piteşti... Ningea. Gările erau ticsite de oameni veniţi să vadă sicriele şi să participe la marşul naţional organizat de gardişti. Pe 11 februarie, trenul a ajuns la Bucureşti, în Gara de Nord. După scrisoarea lui Codreanu şi informat despre primirea pe care o avusese în ţară trenul mortuar, guvernul şi-a schimbat strategia încercând să dea o anvergură naţională evenimentului. Astfel, au fost convocaţi cuziştii şi membrii altor partide, împreună cu preoţi, elevi, studenţi, funcţionari din instituţiile statului, care, prin numărul lor mare, să facă mai puţin vizibilă revărsarea de cămăşi verzi. Sub un cer vânăt, un cortegiu enorm a condus sicriele prin capitala îngheţată, cu străzi înzăpezite, pe Calea Griviţei, din Calea Victoriei a coborât pe bulevardul Elisabeta şi s-a oprit la biserica Sf. Ilie Gorgani din apropierea parcului Cişmigiu. Cele două sicrie

[140] Apud Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. II, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1999, p. 63.

au fost depuse pe catafalc, iar biserica a devenit loc de pelerinaj.

Pe 13 februarie, s-a desfăşurat cea mai spectaculoasă demonstraţie de solidaritate înregimentată a organizaţiei Garda de Fier. La biserica unde erau depuse cele două sicrie, mitropoliţii Nicolae Bălan al Ardealului, Gurie Grosu al Basarabiei şi Vartolomeu al Râmnicului, împreună cu peste 200 de preoţi au oficiat o slujbă grandioasă pentru Moţa şi Marin. S-a intonat Imnul legionarilor căzuţi. Legionarii adunaţi în jurul celor două sicrie au depus jurământul compus de Zelea Codreanu: „Moţa şi Marin, jurăm să trăim în sărăcie, ucigând în noi poftele de îmbogăţire materială, să trăim o viaţă aspră şi severă, cu alungarea luxului şi a îmbuibării, să înlăturăm orice încercare a exploatării omului de către om, să jertfim permanent pentru Ţară, să apărăm Mişcarea Legionară, cu toată puterea noastră, împotriva a tot ce ar putea s-o ducă pe căi de compromisuri sau compromitere, sau împotriva a tot ce ar putea să-i scadă măcar înalta linie morală. Moţa şi Marin, Jurăm!”[141] Apoi, cămăşile verzi au format o gigantică cruce vie. Câteva sute de preoţi ortodocşi şi greco-catolici în odăjdii, cu prapuri şi cântând li s-au alăturat într-o procesiune lungă de câţiva kilometri, care a străbătut oraşul, de la biserică, la Casa Verde, sediul gardiştilor din cartierul Bucureştii Noi.

La funeralii au participat sute de ţărani. Coroane mari de brad erau purtate de formaţii de câte doi legionari îmbrăcaţi în costume naţionale, cu sumane şi cojoace. Transilvănenii şi bucovinenii însoţeau cortegiul cu cântări din bucium.

Reprezentanţi diplomatici ai Spaniei monarhiste, Italiei, Germaniei, Japoniei, Portugaliei, Poloniei au participat la marşul funebru care invadase străzile capitalei. Cu cel puţin

---

[141] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 125.

un cap mai înalt decât cei din jurul lui, Corneliu Zelea Codreanu a mers în urma carului mortuar şi lumea îl recunoştea imediat. Purta un palton negru, lung. Pe faţa suptă de posturi şi învineţită de frig încrâncenarea ascundea durere şi îngrijorare. Unii dintre bucureştenii adunaţi de o parte şi de alta a bulevardelor, la trecerea Căpitanului, se închinau. Alţii îngenuncheau. Moţa şi Marin au fost înhumaţi într-o criptă din curtea Casei Verzi, unde li se construise un mic mausoleu. „Imnul eroilor Moţa şi Marin" avea să devină celebru, cel mai cunoscut cântec legionar. Pe versurile poetului Radu Gyr şi muzica lui Ion Mânzatu, imnul evoca moartea celor doi tineri pe frontul din Spania, iar refrenul era inspirat din scrisoarea-testament lăsată de Moţa lui Codreanu: „Moţa, în şanţ, plin de sânge, / Şopteşte, murind, rugăciunea: / «Moartea la pieptu-i ne strânge / Să crească mai mândră Legiunea. / Să faci, Căpitane, o Ţară / Ca soarele sfânt de pe Cer»".

Toţi cei care au participat sau au asistat la funeralii au rămas adânc impresionaţi. Ceremonia a adus în rândurile Gărzii de Fier o avalanşă de noi membri. Printre ei, mulţi tineri intelectuali marcaţi de spectacolul la care fuseseră martori şi de biografiile celor doi legionari. „Rareori se întâlneşte în istoria unui neam o moarte atât de semnificativă ca moartea acestor doi fruntaşi legionari, căzuţi pe frontul spaniol", scria Mircea Eliade în numărul 472 al ziarului *Vremea,* din 24 ianuarie 1937. „Această ultimă şi fatală încercare – plecarea în Spania – şi-o aleseseră ei singuri, ca o supremă dovadă de credinţă şi eroism creştin. Nici cea mai aspră morală omenească nu-i silea să se jertfească; pentru că tinereţea lor fusese o jertfă continuă şi fanatismul lor creştin şi naţionalist fusese de nenumărate ori încercat. Semnificaţia morţii lor trece, deci, deasupra valorilor şi eroismului viril. Moartea voluntară a lui Ion Moţa şi Vasile Marin are un sens mistic: jertfa pentru creştinism. O jertfă care să verifice eroismul şi credinţa unei

întregi generaţii. O jertfă menită să fructifice, să întărească creştinismul, să dinamizeze un tineret.” Unul dintre sfetnicii aromâni ai lui Codreanu considera că „fenomenul Moţa-Marin” arătase necesitatea unirii Bisericilor creştine împotriva Anticristului comunist.[142] În stilul său mai puţin reverenţios, un alt contemporan, Constantin Argetoianu, făcea un bilanţ ironic-admirativ al zilei de 13 februarie 1937, remarcând că, prin participarea diplomaţilor străini la funeraliile naţionale ale lui Moţa şi Marin, apăruseră o „internaţională a naţionalismului” şi o formă de pietate politică ale cărei urmări nu se vor lăsa aşteptate prea mult: „Codreanu şi ai lui au inventat o nouă mistică, mistica morţilor, de care ştiu să se slujească cu o nespusă măiestrie”[143].

---

[142] Constantin Papanace, *Evocări:gând şi faptă legionară,* ed. cit., p. 80.

[143] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. II, ed. cit., p. 68.

Toată lumea e gardistă

Ceremonia şi marşul de înmormântare ale lui Moţa şi Marin au atras admiraţia şi simpatia unor largi şi diverse categorii sociale, astfel încât până la sfârşitul anului 1937 numărul cuiburilor gardiste a crescut de aproape trei ori, de la 12 000 la 34 000.[144] Entuziasmul lăsat în urmă de marele spectacol public de pe străzile capitalei cuprindea şi înflăcăra imaginaţia oamenilor din cele mai neaşteptate medii, încât un fel de psihoză părea să domnească în sufrageriile micii burghezii bucureştene şi saloanele înaltei societăţi. Ca niciodată până atunci, femeile se declarau cucerite de parada bărbăţiei şi a puterii la care asistaseră ori despre care auziseră vorbindu-se pretutindeni. Să fii gardist devenea aproape o modă, care se manifesta în locuri cu totul surprinzătoare. Invitat la masă la soţia fostului prim-ministru liberal I.G. Duca, Constantin Argetoianu a fost uluit s-o audă pe soţia unui ministru liberal în funcţie declarând cu mândrie că „toată lumea e gardistă”. „În casa asasinatului Ion G. Duca, evocarea Gărzii de Fier mi-a cam tulburat digestia!”, comenta, pe gânduri, Argetoianu.[145] În altă zi, o vizită la un general al armatei, Ion Antonescu, completa impresiile lăsate de funeraliile organizate de Codreanu cu o realitate care, până

---

[144] Armin Heinen, *op. cit.,* p. 357.

[145] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. II, ed. cit., p. 86.

atunci, nu fusese luată în seamă: mişcarea gardistă pătrunsese serios în armată. O bună parte dintre ofiţerii tineri, i-a spus Antonescu lui Argetoianu, erau gardişti, şi numărul lor era în creştere.[146] Principele Nicolae, pe de altă parte, simpatizant şi finanţator al Gărzii de Fier, spera să-i poată folosi pe gardişti împotriva regelui, fratele său, care refuza să-i aprobe căsătoria cu o româncă nearistocrată, ameninţându-l cu decăderea din drepturile princiare. Demonstraţia de forţă şi disciplină pe care tocmai o făcuse o organizaţie dizolvată până atunci de câteva ori punea guvernul şi pe rege într-o situaţie cu totul neprevăzută. Problema participării delegaţiilor străine la funeraliile celor doi legionari va fi dezbătută săptămâni la rând în parlament şi în presă. În cercurile politice, starea de îngrijorare vecină cu panica era cel mai bine definită de Codreanu însuşi: „În urma înmormântării mucenicilor Moţa şi Marin, autorităţile s-au speriat, dar nu din cauza dezordinii, ci din cauza ordinii, în adevăr impresionantă, care a domnit tot timpul”[147].

Regele era şi el foarte preocupat de avântul pe care îl luase organizaţia lui Codreanu. A fost sfătuit să profite că mişcarea se înrădăcinase în multe straturi ale societăţii şi, în loc s-o desfiinţeze, să o orienteze către scopuri utile Coroanei. Ţinând sau nu cont de acest sfat, Carol ar fi avut o întâlnire secretă cu Codreanu, la scurt timp după funeraliile lui Moţa şi Marin. Regele i-ar fi spus Căpitanului că apreciază disciplina şi educaţia legionarilor şi că se gândeşte la instaurarea unui regim autoritar, bazat pe mişcarea legionară. I-ar fi oferit lui Codreanu postul de prim-ministru. Acesta a fost însă de părere că legionarii nu erau încă pregătiţi să guverneze ţara şi a declinat oferta

---

[146] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. II, ed. cit., p. 143.

[147] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 126.

regelui. Lui Carol, neobosit jucător pe tabla de şah a partidelor politice, îi va fi plăcut refuzul lui Codreanu. Nu se lăsa, aşadar, folosit în politică, şi nici ispitit de o putere iluzorie, ceea ce era semnul unui caracter integru. Sau voia mai mult? „Eu vreau să transform mentalitatea acestor tineri ai căror părinţi nu se pot schimba de azi pe mâine”, ar fi zis Codreanu, recunoscând că organizaţia lui avea caracter paramilitar şi era condusă cu o mână de fier. Planul lui era să aducă în rândurile legionarilor administraţia şi muncitorimea, aşa cum cucerise studenţimea şi o parte a intelectualităţii. Estima că, pentru asta, ar mai fi avut nevoie de aproximativ doi ani. „Când voi fi stăpân pe muncitorime”, scria el în instrucţiuni trimise legionarilor în toamna anului 1936, „atunci din aceste două forţe – studenţimea, de o parte, şi muncitorimea, de alta – voi sili pe oricine ar fi la cârma ţării să ne lase conducerea nouă, legionarilor”[148]. În ceea ce-l privea, regele pregătea o nouă remaniere de guvern. În ultimii zece ani, putea să numere 25 de guverne şi aproape tot atâţia premieri. După întâlnirea cu Carol II, Zelea Codreanu se aştepta la provocări de toate felurile şi le atrăgea atenţia legionarilor să le răspundă cu cel mai mare calm şi cu exemplară supunere civică. În cazul percheziţiilor sau al unor acţiuni violente din partea autorităţilor, legionarii şi familiile lor erau sfătuiţi să răspundă „cu cea mai mare amabilitate”, să salute respectuos, să se roage cu gândul la Moţa şi Marin. Ideea unui complot sau a unei lovituri de stat din partea Gărzii de Fier erau excluse, le mai transmitea el, ca să prevină zvonurile lansate în jurul organizaţiei. „Consider aceasta ca o prostie. Mişcarea Legionară nu poate birui decât odată cu desăvârşirea unui proces interior de conştiinţă a Naţiunii Române. Când acest proces va

[148] *Apud* Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelului Mihail de la mit la realitate,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 231.

cuprinde pe majoritatea Românilor şi se va desăvârşi, biruinţa va veni atunci automat, fără comploturi şi fără lovituri de Stat."[149] Altfel spus, prin alegeri libere, şi când statul în stat avea să detroneze statul... De fapt, era un mesaj transmis lui Carol, care era informat că, până la sfârşitul lunii martie, gardiştii ar fi fost gata să dea o lovitură de stat şi că Elena Lupescu ar fi fost în pericol să fie asasinată. Regele se temea de o repetare a scenariului pus la cale de complotiştii lui Precup. „Dacă reuşeşte lovitura", scria Carol II în jurnal, „se zice că gardiştii vor cere 6 zile libere ca să-şi facă de cap. Ştirile pot fi exagerate, dar trebuiesc, totuşi, să nu fie neglijate şi să se ieie măsuri, cel puţin de severă supraveghere"[150].

Pe 1 martie, regele l-a chemat la el pe prefectul Poliţiei capitalei, Gabriel Marinescu, membru al camarilei, şi i-a dat mână liberă pentru planul de decapitare a Gărzii de Fier. Planul prefectului era „să suprime pe Codreanu şi vreo 30 de gardişti principali". În acest scop, îşi formase „echipe de 200 de puşcăriaşi cu care va da lovitura într-o noapte"[151]. La o zi după discuţia lui Carol cu Marinescu, rectorul Universităţii din Iaşi, Traian Bratu, era atacat de trei studenţi care l-au rănit cu cuţitele şi i-au tăiat o ureche. Rectorul a scăpat cu viaţă, dar atacul a fost pus imediat pe seama legionarilor. Într-o circulară din 2 martie, Codreanu reacţiona imediat, trimiţând o informare presei, în care afirma că Mişcarea Legionară nu ar fi avut nici o legătură cu incidentul de la Iaşi, faţă de care îşi manifesta părerea de rău. Dacă însă avea să se descopere că vreun membru al organizaţiei era implicat, „se vor lua măsuri împotriva lui". În acelaşi timp, nu excludea posibilitatea ca, printre

---

[149] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 126.

[150] Carol II Regele României, *Însemnări zilnice,* I, Ed. Scripta, Bucureşti, 2001, p. 17.

[151] Armand Călinescu, *op. cit.,* p. 339.

legionari, să fi existat şi oameni lipsiţi de discernământ, căci „orice corp, orice organizaţie omenească, orice grupare politică sau de orice natură are oameni cuminţi, care trec filosofând peste toate aceste trecătoare bruscări, ingerinţe, provocări, injustiţii, dar mai are şi nebuni, care nu ştiu filosofie şi care reacţionează cum îi taie capul”[152]. Din nou, îi avertiza pe legionari să fie disciplinaţi şi prudenţi. În urma atentatului de la Iaşi, noul guvern condus de liberalul Gheorghe Tătărescu a decis să închidă universităţile, academiile, politehnicile şi toate şcolile de învăţământ superior şi, odată cu ele, şi căminele şi cantinele studenţeşti.

Pregătind dizolvarea diverselor asociaţii politice şi sperând ca astfel să preia şi una dintre temele de atac ale gardiştilor, Carol II l-a anunţat pe patriarhul Miron Cristea, el însuşi mason, să formuleze şi o declaraţie de desfiinţare a lojilor masonice. Codreanu va saluta anunţul Sinodului din 10 martie, făcând aluzie la participarea legionarilor la războiul din Spania catolică: „cred că e bine ca Ortodoxia noastră să ştie că cineva nu-i împărat pentru că împărăţia de alături s-a dărâmat, ci întrucât are inimă de împărat, simte puteri de împărat în inima sa şi ia hotărâri şi atitudini de împărat. Am credinţa că în marea lume a Ortodoxiei, Biserica României va juca cândva cel mai mare rol”[153].

Între timp, guvernul interzicea grupările paramilitare, portul de uniforme, marşurile eu cântec, taberele de muncă.

Temându-se de o alianţă a principelui Nicolae cu populara Gardă de Fier, regele a convocat, la începutul lui aprilie, un Consiliu de Coroană, în urma căruia s-a hotărât excluderea lui Nicolae din familia regală şi retragerea

---

[152] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 129.

[153] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 133.

tuturor titlurilor, gradelor şi privilegiilor sale. În numele Gărzii de Fier, generalul Zizi Cantacuzino, furios, spurcat la gură, gata oricând de răzmeriţă, a protestat printr-un manifest împotriva „jidoavcei” amante a regelui. Cantacuzino a şi condus o delegaţie de gardişti la reşedinţa de la Snagov, unde se afla Nicolae, dar principele s-a ferit să-i primească. Regele îi cerea să facă o declaraţie publică prin care să se delimiteze de legionari. Într-o scrisoare scurtă şi bine cumpănită, adresată prim-ministrului, principele Nicolae declara că nu are relaţii personale cu nici o grupare politică şi protesta împotriva zvonurilor care l-ar asocia cu partidele politice. De fapt, el acceptase condiţiile financiare ale decăderii din drepturi şi va părăsi ţara împreună cu soţia sa, Ioana Doletti.

Dincolo de îndepărtarea principelui Nicolae, două evenimente mai grave îi dădeau de înţeles lui Zelea Codreanu că regele nu mai proteja Garda de Fier şi voia să-i arate cine deţinea cu adevărat puterea în stat: şapte tineri legionari au fost condamnaţi la închisoare pentru sechestrarea şi pedepsirea unui camarad în 1933, iar cei zece asasini (numiţi „decemvirii”) ai lui Stelescu au fost şi ei judecaţi şi condamnaţi la muncă silnică pe viaţă şi, respectiv, 10 ani de muncă silnică. Aceste condamnări şi măsurile luate de guvern în centrele universitate au stârnit printre gardişti nedumerire, nemulţumiri, mânie mocnită. Fuseseră obişnuiţi cu procese în care camarazii lor erau achitaţi sau primeau pedepse uşoare, iar apoi erau încununaţi de gloria populară.

Codreanu a convocat câţiva ziarişti ca să transmită, din nou, un mesaj lui Carol II. De astă dată, era supărat şi îi declara război regelui pe faţă. A anunţat că legionarii se lămuriseră asupra sentimentelor regelui şi ale Elenei Lupescu faţă de ei şi că regele şi amanta lui aveau să fie socotiţi răspunzători de consecinţele luptei care începea. Lui Carol II nu-i va fi plăcut aroganţa Căpitanului. Peste

câteva săptămâni, l-a însărcinat pe Constantin Argetoianu să-l întâlnească pe Codreanu. Misiunea lui Argetoianu era să afle ce aveau de gând gardiştii şi să-i asigure că nu exista împotriva lor sau a Căpitanului „nici o pornire vrăjmăşească din partea regelui”. Era pentru prima oară când criticul hâtru şi neiertător al vieţii politice a vremii se afla faţă în faţă cu Zelea Codreanu, într-o discuţie privată. „E sincer, e curat şi simplu la suflet şi nu-şi bate capul cu tăierea firelor de păr în patru”[154], va scrie Argetoianu.

Îl găsise pe Căpitan abătut de măsurile luate de guvern şi de severitatea condamnărilor recente care îi exasperau pe „băieţi”. „Ce rău am făcut noi?” ar fi întrebat el retoric. Şi a continuat: „Am propovăduit cinstea, am căutat să strângem poporul în jurul regelui, am exaltat dragostea de neam şi ţară – şi am muncit. *Nu vom fi numai noi vinovaţi de tot răul pe care-l vede toată lumea,* ca să fim *numai* noi traşi la răspundere. Dacă ne-ar fi lăsat în pace, cum în pace am fost lăsaţi până la Duca, n-am fi comis nici un act de violenţă. Căci cele ce s-au comis au fost de ordin personal, răspunsul unor firi mai violente şi mai nestăpânite la oribilele şi înjositoarele maltratări pe care le-am avut de suferit”.

Chiar dacă nu luase încă nici o decizie în privinţa acţiunilor viitoare ale legionarilor, Codreanu l-a avertizat pe emisarul lui Carol că regele nu mai putea să se bazeze nici pe Gardă, nici pe şeful ei, căci „un abis s-a creat între rege şi legionari”. „Nu mai avem nici o încredere în rege”, ar mai fi spus el. Curând, erau condamnaţi la închisoare şi legionarii care conduseseră congresul studenţesc de la Târgu Mureş cu un an în urmă. Ostilităţile păreau deschise.

În ciuda restricţiilor impuse de guvern organizaţiei lui Zelea Codreanu, nenumărate cereri de înscriere în rândurile Gărzii veneau din partea muncitorilor, a ţăranilor, a

---

[154] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. II, ed. cit., p. 186, 222–223.

învăţătorilor de la sate, a oamenilor politici, încât Căpitanul s-a văzut nevoit să transmită şefilor de cuiburi instrucţiuni privitoare la fiecare categorie în parte, să reorganizeze strângerea de cotizaţii şi de fonduri, să transforme taberele de muncă şi antrenament în tabere de odihnă, ca să respecte noile restricţii, să înlocuiască portul cămăşilor verzi cu cămăşi albe sau de alte culori, să facă împrumuturi pentru construirea unui nou sediu al organizaţiei la Bucureşti. Continua să atragă atenţia şefilor de regiuni şi de judeţe că mişcarea legionară era ameninţată de propria popularitate şi că era nevoie de o triere şi verificare severă a membrilor, fiindcă, aşa cum le spusese cu un an în urmă, intrau în organizaţie „o mulţime de elemente slabe sau chiar rele”[155].

La aproape două luni de la întâlnirea cu Zelea Codreanu, Argetoianu îi relata regelui discuţia pe care o avusese cu el, pledând, din nou, pentru o înţelegere între Carol şi Garda de Fier, care ar fi reprezentat „singura aspiraţie dezinteresată a generaţiilor tinere spre o stare de lucruri mai bună”, iar „aspiraţiile sufleteşti cinstite nu trebuie înăbuşite într-un popor”[156]. Regele era de acord, în principiu, dar, dacă trebuia să colaboreze cu Garda de Fier şi cu Codreanu, avea de pus trei condiţii: gardiştii să înceteze orice acţiune sau propagandă teroristă (aluzie la zvonurile despre planurile de asasinare a Elenei Lupescu), să îndepărteze din organizaţie „lichelele pe care le-au copleşit cu tot felul de grade şi demnităţi” (aluzie la Zizi Cantacuzino şi la Alexandru Cantacuzino, pe care Carol îi detestă) şi să lase în seama lui, a regelui, educaţia copiilor şi a adolescenţilor.

Campania electorală era însă în plină desfăşurare şi, în

---

[155] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 9.

[156] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. III, ed. cit., p. 24.

vâltoarea aranjamentelor de culise între partide, condiţiile regelui nu au mai ajuns la Codreanu. O parte dintre ele au fost îndeplinite de jocul imprevizibil al coincidenţelor, în octombrie 1937, s-a stins din viaţă pitorescul general Zizi Cantacuzino, în urma unui cancer la stomac. În locul bătrânului aristocrat, Codreanu l-a numit ca preşedinte al partidului Totul pentru Ţară pe un inginer silvic, Gheorghe Clime, comandant al Corpului muncitoresc legionar. Clime va fi inspirat încredere deopotrivă muncitorimii, micii funcţionărimi şi ţărănimii. Cu Clime la conducerea partidului, Legiunea intra în faza cuceririi masive a muncitorimii. Să fi fost un semn că armata, în bună măsură, era deja de partea Căpitanului?

Odată cu numirea lui Clime, s-a stabilit şi că legătura cu regele îi era rezervată exclusiv Căpitanului. Se evitau astfel situaţii ca acelea în care Zizi Cantacuzino trimisese scrisori furibunde regelui, făcuse declaraţii hazardate sau implicase public Garda de Fier în conflictul dintre rege şi principele Nicolae. Comandanţii de cuiburi au fost instruiţi să respecte toate îngrădirile impuse de guvern, să inventeze forme noi de propagandă electorală şi să sperie din nou autorităţile cu ordinea cazonă de care erau capabili legionarii. Campania se făcea din om în om. Rude, familii, prieteni, vecini, cunoscuţi, colegi de serviciu erau convinşi să voteze cu partidul Totul pentru Ţară. În sate, legionarii se adunau unii în alţii, ca în formaţiile militare romane numite „ţestoase”, ca să evite încăierarea cu propagandiştii electorali ai altor partide. Marşurile fiind interzise, promovau ideile partidului străbătând judeţele pe motociclete. Participau în număr mare la liturghii duminicale, şi simpla lor prezenţă era o invitaţie la vot. Ţineau discursuri în casele sau în grădinile simpatizanţilor. Se retrăgeau de îndată ce li se interzicea accesul într-un loc anume. Organizau baluri studenţeşti, iar în fabrici răspândeau foi volante cu imaginea unor muncitori care îşi

duceau sculele de lucru într-o mână în timp ce, cu cealaltă, îşi dădeau salutul legionar. Căpitanul captase imaginaţia populară într-atât încât unora li se părea că îl văzuseră călare pe un cal alb şi înconjurat de flăcări, alţii şi-l închipuiau cu un bici în mână fugărindu-i pe evrei, alţii se temeau să nu cumva să fie împuşcat.

Un singur incident mai grav s-a semnalat în judeţul Prahova, unde prefectul era cunoscut pentru „samavolnicie şi mişelie omenească”: un primar îl pălmuise pe un comandant legionar. Potrivit ordinelor primite, legionarul nu ripostase. Impresionat de ascultarea şi purtarea lui şi informat despre alte abuzuri ale primarului, Codreanu le-a ordonat comandanţilor locali de cuiburi „să ceară satisfacţie şi să spele ofensa în timpul cel mai scurt, prin orice mijloace vor crede de cuviinţă”, iar sancţiunea trebuia aplicată „cu orice risc, chiar cu acela de a pierde alegerile la Prahova, şi chiar cu acela de a le pierde în toată ţara”[157]. Nu se ştie ce s-a întâmplat cu primarul, dar partidul Totul pentru Ţară era departe de a pierde alegerile. Atitudinea legionarilor contrasta acum cu obişnuitele păruieli, ciomăgeli, bălăcăreli şi cu restul violenţelor la care se dedau partidele politice în preajma alegerilor, încât reuşea să atragă tot mai mulţi simpatizanţi.

Pe 26 noiembrie 1937, Codreanu a semnat un pact de neagresiune cu naţional-ţărănistul Iuliu Maniu şi cu liberalul germanofil Gheorghe Brătianu, liderul unei facţiuni disidente din Partidul Naţional Liberal. Ca să explice gestul său atât legionarilor din toată ţara, destul de nedumeriţi, cât şi opiniei publice, Zelea Codreanu a convocat o conferinţă de presă în care a definit mai clar termenii pactului semnat. Atât în politica externă, cât şi în politica internă, se delimita de Maniu spunând că părerile lui erau „exact contrarii”: el, Codreanu, era împotriva marilor

[157] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 208.

democraţii ale Occidentului, împotriva Micii înţelegeri şi a înţelegerii balcanice, şi nu avea încredere în Societatea Naţiunilor. În schimb, se declara pentru o politică externă alături de Italia şi Germania şi împotriva comunismului. „În 48 de ore după biruinţa Mişcării Legionare, România va avea o alianţă cu Roma şi Berlinul, intrând astfel în linia misiunii sale istorice în lume: apărătoarea Crucii, a culturii şi a civilizaţiei creştine”[158], le-a spus el ziariştilor. În privinţa politicii interne, se declara împotriva democraţiei, dar şi a dictaturii. Ziariştii vor fi ridicat din sprâncene, privindu-l cu prefăcut interes. Ei bine, a continuat Căpitanul, „sub aurora dimineţii se naşte un alt sistem, nou, neîntâlnit până acum. Pentru acela sunt eu.” Nu le-a spus cum se numea noul sistem. În cartea sa *Pentru legionari* definea însă noul sistem de guvernare ca nefiind nici dictatură, nici democraţie, ci un sistem politic bazat pe o aşa-numită „ecumenicitate naţională”, o conştiinţă colectivă de „unanimă iluminaţie”. Conducătorul acestui regim ar fi fost „expresia unei stări de spirit nevăzute”[159]. Să fi fost, oare, adevărat că bătrânul Ion Zelea Codreanu şi Iridenta, fiica sa şi soţia lui Moţa, cuprinşi de delir mistic, visau la instaurarea unei dinastii a Codrenilor şi într-acolo ar fi vrut să-l împingă şi pe Căpitan?[160] Ziariştii nu au primit prea multe răspunsuri, în privinţa promisiunilor făcute de Maniu, al cărui partid declara că voia să le aducă românilor justiţie şi toleranţă, Codreanu s-a delimitat din nou de ţărănişti propunând formula „justiţie fără toleranţă”, pentru că „nu există nici o justiţie care să ne oblige a împărţi drepturile noastre de stăpânire şi conducere a Ţării cu jidanii”. La

[158] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 210.

[159] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* ed. cit., p. 255.

[160] Vezi Petre Pandrea, *Garda de Fier,* ed. cit., p. 237–238.

final, a avut un cuvânt pentru fostul ministru de externe Nicolae Titulescu, pe care îl considera autorul moral al persecuţiilor din 1933 şi prieten al comuniştilor: „Întreaga tinerime se va prezenta în judeţele în care va candida şi se va opune din toate puterile la reintrarea acestui om în politica internă a Ţării. Cu dl Titulescu nu putem încheia decât un pact de *agresiune”*[161]*.* Ştiute fiind rezultatele de până atunci ale Legiunii în materie de „agresiune”, o astfel de declaraţie putea fi interpretată nu numai ca o instigare la violenţă, ci şi ca o ameninţare cu moartea. Impresia pe care o vor fi lăsat aceste declaraţii era că se pregătea o înfruntare decisivă şi că cele „trei firi de dictatori”, cum îi caracteriza Alexandru Vaida Voevod pe Carol II, Maniu şi Codreanu, îşi revendicau conducerea ţării folosindu-se fiecare de repertoriul propriu: regele invoca reforme democratice, Maniu – modelul constituţionalismului englez şi morala creştină, Codreanu – statul legionar, „nebulos, mistic, dictatoric”[162].

[161] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 211.

[162] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* vol. II, p. 250.

„Un vânt de nebunie suflă pretutindeni”

Pe strada Lăstărişului din nordul capitalei se ajunge, în zilele noastre, fie din bulevardul Gloriei, fie din strada Străbună. O altă stradă apropiată se numeşte Triumfului. Ca într-un salt într-o versiune comprimată toponimic a istoriei, apare, ascunsă printre blocuri cu zece etaje şi vopsită în alb şi ocru, clădirea numită cândva Casa Verde. A fost cumpărată la licitaţie cu ani în urmă, iar în curtea ei, Partidul Social Democrat, moştenitorul Partidului Comunist, şi-a construit un sediu de sector. Pe vremea când legionarii lucrau la ridicarea ei, strada era un drum de ţară în care căruţele cu materiale de construcţie îşi împotmoleau roţile şi cu greu mai puteau fi urnite din loc. Cum, pe atunci, casele joase şi modeste din jur erau umbrite de ulmi, strada se chema strada Ulmilor. Clădirea cu două etaje şi mansardă se înălţa semeaţă, dominând împrejurimile prin linii clasice şi aerisite, de conac boieresc, cu arcade şi coloane albe la intrare. A fost deopotrivă sediu al Gărzii de Fier şi locuinţă a Căpitanului şi a altor comandanţi legionari. La parter, se afla un magazin unde se vindeau produse rezultate din activităţile negustoreşti, artizanale şi din grădinile de legume îngrijite de legionari. La primul etaj, un amfiteatru mare era destinat reuniunilor şi evenimentelor festive, iar la etajul al doilea fuseseră amenajate birourile partidului Totul pentru Ţară. Personalul Casei Verzi şi

comandanţii în trecere locuiau la mansardă. Casa avea şi o capelă, iar rugăciunile se făceau adesea după texte compuse de Ion Zelea Codreanu. De undeva, dintr-o aripă a clădirii, vor fi răzbătut uneori chiote şi glasuri de copii. Numărul lor creştea de la an la an. Cei mai mulţi fie erau orfani, fie proveneau din familii sărace şi se aciuaseră pe la casa cea mare, devenind copiii Legiunii. Doi comandanţi legionari, Nicoleta Nicolescu şi Bartolomeu Livezeanu, le ţineau loc de părinţi. Codreanu şi soţia lui au înfiat şi ei o fetiţă, pe nume Cătălina. Ducând o viaţă ascetică şi spartană, Zelea Codreanu ţinea post negru cel puţin o dată pe săptămână, dormea puţin, se implica în toate muncile fizice, fie în tabere de muncă, fie la sediile Gărzii, avea program de rugăciune şi meditaţie, impusese practica tăcerii, avea minime proprietăţi personale. Părea să imite o viaţă de călugăr. Dacă era adevărat că legionarii din corpul de elită al organizaţiei dedicat lui Moţa şi Marin se supuneau regulii celibatului[163], atunci n-ar fi fost exclus ca şi Zelea Codreanu, deşi căsătorit, să fi trăit cu soţia sa o aşa-numită cununie albă, în afara relaţiilor sexuale. Explicând într-o scrisoare către un preot-profesor nedumerit de asocierea credinţei creştine cu violenţa, care era poziţia legionarilor faţă de Biserică, el invoca păcatul strămoşesc şi realitatea războiului, spunând că legionarii tindeau către principiile de viaţă predicate de Biserică, dar nu se puteau ridica la înălţimea lor „pentru că trăim sub condamnare şi sub piatra de moară a păcatelor noastre, ale lumii şi ale moşi-strămoşilor noştri. Recunoaştem că suntem păcătoşi: aceasta este atitudinea legionară faţă de Biserică”[164]. Explicaţia evita astfel o declaraţie tranşantă care ar fi implicat o mărturie de credinţă ortodoxă, catolică sau

[163] Vezi Julius Evola, *Naţionalism şi asceză,* Fronde, Alba Iulia–Paris, 1998, p. 109.

[164] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste*, ed. cit., p. 107.

protestantă. Ca de atâtea alte ori, Codreanu nu se referea explicit la Biserica Ortodoxă, ci la Biserica „creştină”, iar concepţia lui despre povara păcatului (ca în *Călătoria creştinului)* avea mai curând afinităţi cu teologia protestantă a predestinării decât cu cea ortodoxă. Nici nu s-ar fi putut altfel, de vreme ce legionarii erau de confesiuni diferite, iar ambiţia Căpitanului era să pună bazele unei religii noi, de creştini renăscuţi, un fel de *born again Christians.* Astfel de încercări se mai făcuseră şi, asemenea mişcării ecumenice, erau şi un efect al industrializării, crizei economice şi războiului.

Pe 21 decembrie 1937, Codreanu aştepta la Casa Verde rezultatul alegerilor din ziua precedentă. De obicei a doua zi după scrutin se anunţau primele estimări. Şi, în general, guvernul, adică partidul care organiza alegerile, le şi câştiga. Oamenii «politici cu experienţa îndelungată a alegerilor şi a vieţii parlamentare bănuiau că trebuia să se fi întâmplat ceva fără precedent care să justifice tăcerea guvernului. Până la urmă, rezultatele s-au aflat: guvernul Gheorghe Tătărescu pierduse alegerile, obţinând 35,92% din voturi. Partidul Naţional Ţărănesc se clasase pe locul al doilea, cu 20,40%, iar partidul Totul pentru Ţară urcase pe locul al treilea, cu 15,58% din voturi. Alianţa lui Octavian Goga cu A.C. Cuza, Partidul Naţional Creştin, câştigase 9,15% din voturi. Rezultatele iniţiale ar fi fost însă puţin diferite: guvernul 32%, Garda (Totul pentru Ţară) 22%, PNŢ 18%.[165]

Iar dacă nu s-ar fi furat voturi, presupunea Constantin Argetoianu, scorul ar fi fost şi mai mare pentru legionari. Dar se furase „ca-n codru”, iar locuitorii mai multor sate fuseseră împiedicaţi să voteze. „S-a bătut, s-a sechestrat şi s-a omorât. La Orhei, în Basarabia, din peste 50 000 de alegători înscrişi n-au votat nici 20 000. La Bucureşti,

[165] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. III, ed. cit., p. 295.

întregului personal al tramvaielor, bănuit de gardism, i s-au luat cărţile de alegător. La Sălaj s-au oprit 8 000 de cărţi de alegător… Să faci numai porcării şi să nu ajungi la nici un rezultat e de neînchipuit”[166], se mira ironic sfetnicul regelui. Gardiştii exultau de bucurie. Declaraţia publică a lui Codreanu la aflarea rezultatelor a fost scurtă şi de un umor; interpretabil: „Victoria este a noastră. În curând ea va fi complectă. Îndată de ce vom fi stăpâni pe ţară, vom pune pe toţi politicienii care au contribuit să aducă România în mizeria în care se află să construiască o autostradă de la Bucureşti la Berlin!”[167] Mulţi vor fi înţeles ad litteram ultima parte a declaraţiei şi vor fi fost încântaţi să şi-i închipuie pe politicieni asudând pe şantierul unei autostrăzi… Totuşi, „autostrada de la Bucureşti la Berlin” era o afirmare a opţiunii lui Codreanu în materie de politică externă.

Rezultatele alegerilor i-au confirmat regelui cele mai negre temeri, şi singura soluţie care-i mai rămăsese era să încredinţeze formarea guvernului unei alianţe de naţionalişti cu speranţa că va confisca astfel măcar o parte din ideile şi electoratul Gărzii de Fier şi le va folosi în favoarea sa. L-a însărcinat pe Octavian Goga cu formarea unui nou guvern. Ministru de interne a fost desemnat ţărănistul Armand Călinescu, fost subsecretar de stat în minister şi un aprig duşman al gardiştilor. Zelea Codreanu le-a semnalat legionarilor lipsa de loialitate a noului ministru faţă de propriul partid aflat acum în opoziţie.

Primele măsuri luate de noul guvern i-au vizat pe evrei, în aceeaşi tentativă de a dezorienta electoratul antisemit al legionarilor, dar şi pentru că atât Octavian Goga, cât şi A.C. Cuza erau antisemiţi notorii şi aveau în urmă o îndelungată activitate politică naţionalistă şi filogermană violent

---

[166] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. III, ed. cit., p. 298.

[167] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. III, ed. cit., p. 299.

orientată împotriva evreilor. Sub lozinca „România să fie a românilor”, s-au anulat licenţele de funcţionare a tuturor restaurantelor şi tutungeriilor ţinute de evrei, au fost suspendate ziarele conduse de români de origine evreiască şi s-a decretat că numai etnicii români aveau dreptul să fie jurnalişti, s-au închis editurile, teatrele şi cinematografele evreieşti şi a început revizuirea cetăţeniei acordate evreilor după Primul Război Mondial.

Drept urmare, evreii şi-au retras banii depuşi în bănci şi i-au transferat în străinătate, şi-au vândut acţiunile deţinute la diferite întreprinderi româneşti, antrenând căderea Bursei, şi au alertat Societatea Naţiunilor şi guvernele occidentale în legătură cu politica nazistă a guvernului României. Grupuri de tineri spărgeau geamurile câte unei prăvălii evreieşti, pe uşa unor restaurante apăruseră afişe care interziceau accesul evreilor, la berărie se striga „Afară, jidanii!”, la Facultăţile de Drept şi de Medicină studenţii îi luau la bătaie pe colegii lor evrei. „De când bestiile cuziste şi-au dat drumul, un vânt de nebunie suflă pretutindeni”[168], scria Constantin Argetoianu. Presa britanică şi cea franceză au criticat aspru politica din România, în timp ce verii reginei Maria îi atrăgeau atenţia că Anglia nu va mai fi la fel de binevoitoare ca în trecut faţă de România dacă fiul ei, regele, susţinea guvernul antisemit Goga-Cuza. Pe căi diplomatice, lui Carol II i se aducea aminte de tratatele semnate de România şi de contribuţia Aliaţilor la configurarea graniţelor ţării după război.

Corneliu Zelea Codreanu a salutat însă măsurile guvernului, urându-i să ducă la capăt politica pentru care milita şi Garda de Fier. Cum Goga şi Cuza aveau nevoie de majoritate parlamentară ca să poată guverna, s-au convocat din nou alegeri. Codreanu pregătea o campanie electorală cu mesaj optimist către populaţie, chemând

---

[168] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. IV, ed. cit., 2002, p. 46.

partidele la o desfăşurare corectă a scrutinului. Legionarii au primit instrucţiuni să nu-şi atace contracandidaţii, să nu-i vorbească de rău sau să critice programele sau persoanele, li s-au interzis până şi aluziile ironice, calomniile, insultele, chiar şi micile răutăţi. Alegătorii trebuiau să fie convinşi să voteze partidul Totul pentru Ţară pentru principiile pe care le susţinea, şi nu pentru că celelalte partide nu ar fi fost bune. Căpitanul a transmis ordine să fie înfiinţate în fiecare capitală de judeţ şcoli de pregătire a viitorilor primari, iar în Bucureşti să se deschidă o şcoală de instruire a viitorilor prefecţi legionari, care, în momentul în care partidul ar fi câştigat alegerile, să ştie cum să gospodărească localităţile şi judeţele. În ţară, adversarii politici răspândeau zvonuri că, odată ajunşi la putere, legionarii ar confisca pământurile, ar desfiinţa pensiile vârstnicilor, că erau de fapt comunişti, că el, Codreanu, ar fi plecat în străinătate pe banii celor care cotizaseră pentru partid… Aceste zvonuri alarmiste erau tipărite şi trimise prin poştă alegătorilor sub semnătura „un grup de legionari”. Codreanu le-a cerut comandanţilor de cuiburi să înfiinţeze în fiecare judeţ un fel de poliţie locală care să urmărească şi să demaşte parcursul şi pe autorii reali ai „uneltirilor” şi „mişeliilor” electorale.[169] De asemenea, convins că avea să obţină un rezultat bun în alegeri, a format „comisiuni de studiu” în diferite domenii, de la finanţe şi comerţ, la resurse naturale, educaţie şi constituţie, un fel de guvern din umbră corespunzător ministerelor existente şi care ar fi urmat să elaboreze ceea ce azi s-ar numi politici publice de guvernare.

Curând însă, odată începută campania electorală, atacurile cuziştilor asupra candidaţilor legionari s-au înteţit. Aşa cum prevăzuse şi sperase Carol II, naţionaliştii antisemiţi se luptau între ei. De data asta, cuziştii, fiind la

[169] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 231.

guvernare, îi aveau de partea lor şi pe jandarmi. Întrunirile legionarilor erau interzise sau întrerupte, agenţii electorali le erau sechestraţi şi bătuţi, un candidat din judeţul Neamţ şi însoţitorii săi au fost atacaţi de lăncieri cuzişti în uniforme albastre şi au ajuns la spital în stare gravă, unităţile de jandarmi au primit ordin să ia măsuri de supraveghere a gardiştilor, la Atelierele Griviţa din Bucureşti au fost concediaţi muncitorii simpatizanţi ai Gărzii de Fier, câţiva ingineri au fost mutaţi în provincie, doi legionari au fost omorâţi de grupuri de cuzişti înarmaţi, alţi trei au fost răniţi, zeci de legionari au fost arestaţi, s-au înfiinţat lagăre de internare provizorie pentru persoanele prinse că făceau propagandă electorală legionară în alte judeţe decât cele în care locuiau şi au fost transportate cu trenul pe timp de noapte. Aducând la cunoştinţa legionarilor şi a opiniei publice abuzurile guvernului, Codreanu le-a cerut gardiştilor să nu răspundă la provocări şi să păstreze un „calm de neînvins”. Ştia că, la prima ripostă, partidul Totul pentru Ţară ar fi fost dizolvat şi scos de pe listele electorale. Ştia, de asemenea, că pe unii dintre camarazi îi îmbătase succesul din alegerile precedente, şi se iscau certuri între cei care voiau să le răspundă cuziştilor cu aceeaşi monedă şi cei care înţelegeau să fie prudenţi. Aromânii, mai cu seamă, se dovedeau greu de ţinut în frâu. Legionarii mai vechi le-au atras atenţia că erau „nedisciplinaţi” şi Căpitanul îi tolerase doar pentru că avusese nevoie de ei. „Acum însă Mişcarea este destul de tare ca să se poată lipsi de ei.”[170]

Până la urmă, Codreanu a recurs la strategia sa de bază: înşelarea orizontului de aşteptare al adversarului. Şi-a retras oamenii din campania electorală, a încetat orice fel de propagandă, a suspendat toate întrunirile cu scop electoral şi a aşteptat ziua alegerilor, învăţându-i pe toţi cei

[170] Constantin Papanace, *Mişcarea legionară şi macedo-românii,* ed. cit., p. 168.

care avuseseră de suferit până atunci să dea în judecată poliţia, jandarmii, guvernul. În rest, decretase retragere de pe toate fronturile campaniei electorale. Era şi un mod de a-i struni pe tinerii legionari, care abia ar fi aşteptat să se ia la bătaie cu cuziştii.

Peste câteva zile, Căpitanul a fost chemat, în taină, la rege. Audienţa ar fi durat peste o oră. Carol II l-ar fi întrebat care îi erau intenţiile şi ce dorea. Nimic, Sire, ar fi răspuns el, adăugând, ca şi la precedenta lor întâlnire, că şi dacă regele i-ar fi încredinţat formarea guvernului, nu ar fi primit, pentru că partidul lui nu era încă pregătit. Dar, i-a mai spus el regelui, guvernul Goga-Cuza care adusese anarhie şi violenţă era o mare greşeală şi trebuia schimbat de urgenţă. Garda de Fier ar fi acordat o perioadă de graţie de trei ani unui guvern format de Vaida Voevod. Încântat, Carol ar fi spus: „Aşa am să fac!”[171]

Planul regelui era însă altul: printr-o lovitură de stat, a înlocuit în zilele următoare guvernul Goga-Cuza cu un guvern condus de patriarhul Miron Cristea, care să sancţioneze înscrierea preoţilor în Gardă, şi format din toţi premierii de până atunci în funcţii de miniştri fără portofoliu. A declarat stare de asediu pe tot cuprinsul ţării, a numit militari în funcţia de prefect, a suspendat Constituţia, a amânat alegerile pe termen nedefinit, a dizolvat partidele politice. Ziarele au fost drastic cenzurate, preoţilor, profesorilor şi funcţionarilor li s-a interzis să mai facă politică, inamovibilitatea magistraţilor a fost anulată. Pe 21 februarie, a fost dată publicităţii o nouă Constituţie care prevedea, printre altele, că oamenii politici care nu puteau să facă dovada că fuseseră de trei generaţii naturalizaţi în România nu puteau fi numiţi miniştri. Cu atât mai puţin prim-miniştri.

În aceeaşi zi, conformându-se noilor legi, Codreanu a

[171] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. IV, ed. cit., pp. 93–94.

anunţat desfiinţarea partidului Totul pentru Ţară, a tuturor gradelor şi funcţiilor de partid, a sediilor, închiderea magazinelor şi lichidarea cantinelor, restaurantelor şi a comerţului legionar, trimiterea la casele lor a copiilor de la Casa Verde. „Generaţia noastră întreagă vede bine mănuşa care i s-a aruncat”, scria el într-un comunicat către legionari. „Mănuşa aruncată va rămâne însă jos. Noi refuzăm s-o ridicăm. Ceasul biruinţei noastre încă n-a sunat.”[172] În ce-l privea, avea de gând să plece la Roma, ca să scrie un al doilea volum al cărţii *Pentru legionari* şi să publice traducerea în italiană a primului volum. Ar fi fost o retragere strategică, în aşteptarea unor semnale că armata era gata să preia puterea? Renunţa, cu adevărat, la luptă? Era convins că domnia lui Carol II se apropia de sfârşit? Cererea sa de paşaport avea să fie respinsă. Liberalii şi mai ales ţărăniştii lui Iuliu Maniu protestau faţă de acţiunile regelui şi faţă de noua Constituţie, pe care o socoteau ilegală. Într-o „circulară”, Maniu sfătuia populaţia să nu participe la plebiscitul prin care urma să fie adoptată. La rândul lui, Codreanu îi scria unuia dintre membrii guvernului, fostul său susţinător, Alexandru Vaida Voevod, aducându-i aminte de principiile cu care îi atrăsese în trecut pe tineri, de discursurile despre respectarea legilor şi a Constituţiei, de acuzaţiile repetate că gardiştii ar fi plănuit o lovitură de stat. „Nu este proces al meu în care această formulă să nu fi apărut în toată amploarea şi viclenia ei. Pentru ca după 10 ani de chinuri pe care le-aţi imprimat Gărzii şi sufletului din mine să terminaţi prin a da Dvs. «lovitura de Stat». Prin a săvârşi Dvs. Delictul de care ne-aţi acuzat şi chinuit pe nedrept.”[173] Patetismul şi încrâncenarea cu care trata Codreanu ideile politice îl

[172] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 257.

[173] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 260.

făceau pe Vaida Voevod să-l considere inapt pentru abordările teoretice şi pentru o înţelegere mai nuanţată a evenimentelor şi a noii Constituţii. Se temea că misticismul îi luase minţile, iar tinerimea, cât şi cei „cu creieri de copii” căzuţi sub vraja metodelor codreniste nu mai ştiau să judece lucrurile decât în termenii acatistelor sau ai „Sfântului Antoniu de la Radna”[174] (aluzie la mănăstirea franciscană Maria Radna, din judeţul Arad, unde exista o alee străjuită de statui de sfinţi occidentali, în frunte cu Sfântul Anton de Padova la care se ruga Zelea Codreanu).

Plebiscitul a fost un succes: noua Constituţie a fost promulgată şi intra în vigoare, în timp ce Europa era în fierbere. De la Viena, de unde nu se mai transmiteau la radio decât ştiri oficiale, a venit vestea că Austria se proclamase stat al Reichului lui Hitler. Se aştepta intrarea Führerului în ţara sa de baştină. La Moscova, unde începuse marea epurare, Nikolai Ivanovici Buharin, unul dintre ideologii revoluţiei bolşevice, fost conducător al studenţimii comuniste, fusese executat prin împuşcare din ordinul lui Stalin. La Paris era criză guvernamentală şi demonstraţiile de stradă nu mai conteneau. La Praga se dăduse ordin de mobilizare a armatei.

Pe 15 martie 1938, Hitler şi-a făcut intrarea triumfală în Viena, în dangăt de clopote, urale entuziaste şi defilări militare. Se pregătea lichidarea evreilor şi a comuniştilor. La Bucureşti, regele avea în gând o nouă schimbare de guvern, iar cultele religioase primiseră ordin de la patriarhul-prim-ministru să ţină slujbe pentru împăcarea sufletelor şi dezlegarea de jurăminte. Se aştepta prezenţa la biserică mai cu seamă a celor care depuseseră jurăminte faţă de organizaţii politice. Ministrul de interne, Armand Călinescu, nota în jurnal: „Garda va ridica din nou capul după cele întâmplate în Austria”[175] şi, într-o audienţă la

[174] Alexandru Vaida Voevod, *op. cit.,* p. 208.
[175] Armand Călinescu, *op. cit.,* p. 383.

rege, a expus ideea că, după anexarea Austriei, Hitler va privi către Cehoslovacia şi apoi spre petrolul României şi va avea nevoie de ajutor din interiorul ţării. Singurii pe care ar fi putut să conteze erau gardiştii. De aceea, ministrul propunea „lichidarea imediată a gardismului prin arestarea lui Codreanu şi a tuturor fruntaşilor”[176]. Era nevoie de un pretext.

Oamenii lui Codreanu începuseră procedurile de desfiinţare a restaurantelor, cantinelor şi magazinelor legionare, strângeau bani să-şi plătească creditorii, căutau soluţii să le găsească şomerilor lor noi locuri de muncă. Închiderea fără preaviz a două restaurante legionare din Bucureşti, unde se făcuseră investiţii mari prin împrumuturi care acum trebuiau plătite de pe o zi pe alta, i-a determinat pe Corneliu Zelea Codreanu să i se adreseze unui alt ministru pe care îl socotise cândva reprezentantul cel mai de seamă al naţionalismului românesc, idolul tatălui său şi cel care sprijinise pe vremuri revoltele antisemite ale studenţilor. Scriindu-i lui Nicolae Iorga, Codreanu îi amintea, ca şi lui Vaida, de responsabilitatea morală faţă de mişcările naţionaliste şi faţă de legionari, pe care îi încurajase şi de care se folosise. Iar acum, acelaşi Iorga insista pe lângă rege să fie lichidată Garda de Fier, de care se plângea că fusese ameninţat. Exasperat că istoricul îşi schimbase optimile politice şi nu mai susţinea cauza antisemitismului naţionalist, pe 15 martie 1938, Codreanu izbucnea într-o scrisoare privată: „Eu mă cobor în adâncul conştiinţei mele şi văd că mi-am apărat în 15 ani de luptă, la baionetă, Pământul ţării mele. În acest timp am primit lovituri. Îmi văd duşmanii cu armele lor şi mai ales trădătorii din mijlocul Naţiei noastre. Coboară-te şi D-ta şi spune-mi ce vezi?”[177] O a doua scrisoare avea să-l înfurie şi

---

[176] Armand Călinescu, *op. cit.,* p. 384.

[177] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 265.

mai tare pe Iorga: „Eşti un incorect! Eşti un necinstit sufleteşte! Datoria elementară a unui om corect este ca să se informeze şi la omul pe care îl judecă, nu numai la agenţii mincinoşi ai D-lui Armand Călinescu (care lansaseră ieri pe piaţă că 16 echipe sub conducerea lui Alexandru Cantacuzino vor să-l omoare pe D-sa). Eu nu mă pot bate cu D-ta. N-am nici geniul, nici vârsta, nici condeiul, nici situaţia D-tale. N-am nimic. D-ta ai totul. Dar din adâncul unui suflet lovit şi nedreptăţit îţi strig, şi îţi voi striga din adâncul gropii: Eşti un necinstit sufleteşte, care ţi-ai bătut joc pe nedrept de sufletele noastre nevinovate! Voi, care ne acuzaţi de violenţă, după ce aţi întrebuinţat contra noastră cele mai mari violenţe, împingându-ne la disperare şi păcat, voi, cărora dacă cineva v-ar fi dat numai o palmă, aţi fi reacţionat la fel cu mine, fără ca să mai fi trecut prin chinurile fizice şi umilinţele prin care am trecut noi, vouă, necinstiţilor sufleteşte, vă vom dovedi acum că nu vom reacţiona în nici un fel la toate provocările voastre”[178].

Dar era prea târziu. Iorga s-a prezentat cu scrisoarea la Parchet, unde a depus o plângere pentru ultragiu adus unui înalt demnitar. Era pretextul pe care îl aştepta ministrul de interne.

---

[178] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* ed. cit., p. 268.

Arhanghelul morţii

În primele zile ale lunii aprilie 1938, Siguranţa a organizat descinderi la sediile Gărzii de Fier din capitală şi din ţară, s-au confiscat arhive, s-au făcut epurări în instituţiile care aveau angajaţi legionari sau simpatizanţi. S-au trimis ziarelor documente reale şi documente falsificate. S-au folosit din nou actele publicate cu aproape doi ani în urmă de Stelescu. Sub acuzaţia de complot, au fost făcute în jur de 150 de arestări printre comandanţii legionari. Nici unul nu a opus rezistenţă. Pe 17 aprilie, la Predeal, a fost arestat Codreanu, iar peste două zile a fost condamnat la 6 luni de închisoare în procesul intentat de Nicolae Iorga. În jurnalul său, Armand Călinescu nota reuşitele procesului: îndepărtarea şi discreditarea lui Codreanu, o campanie de presă bine făcută, „libertate la proces pentru a nu crea legende. Când s-a observat tendinţa de schimbare a atmosferei, am introdus cenzura şi am difuzat rechizitoriul”. Ministrul însuşi fusese nevoit să scrie rechizitoriul, fiindcă procurorii înclinau către achitare.[179] Pe baza documentelor confiscate la sediile organizaţiei, s-au făcut sute de arestări printre legionari. Tribunalele militare din toată ţara instrumentau pe bandă rulantă procesele gardiştilor. Regele nota mulţumit în jurnal: „arestarea gardiştilor şi hotărârea mea de a lua măsuri drastice pentru întremarea

[179] Armand Călinescu, *op. cit.,* p. 392.

ţării au făcut un excelent efect”[180]. La Bucureşti, s-a deschis un nou dosar pe numele lui Corneliu Zelea Codreanu: era acuzat că ar fi pregătit un război civil înarmând populaţia, că se aflase în legătură cu o putere străină şi că ar fi deţinut şi publicat documente secrete.[181] Urma să fie judecat pentru trădare. Aflat în închisoarea de la Jilava, l-a visat pe Moţa şi s-a trezit exclamând: „Auzi, dragă Moţa, voiu fi judecat pentru trădare!” Procesul s-a desfăşurat cu uşile închise între 23 şi 26 mai 1938. Probabil la indicaţiile ministrului Armand Călinescu, în presă s-a păstrat tăcere asupra audierilor, dar regele urmărea cu atenţie declaraţiile şi evenimentele. Pe 24 mai, într-o pagină de jurnal, părea chiar să-l admire pe Codreanu care se apăra în instanţă, ducând „o dârză şi bine chibzuită luptă”. A doua zi, regele se arăta nemulţumit de rechizitoriu: „actul de dare în judecată, slab, făcut cu lacune şi acuzări uneori trase de păr”[182]. În ciuda instrucţiunilor transmise de Căpitan legionarilor, în timpul procesului, judecătorii şi alte oficialităţi au primit încontinuu scrisori de ameninţare. Reale sau contrafăcute, scrisorile de ameninţare veneau în sprijinul Siguranţei, care infiltrase Garda de Fier cu agenţi şi informatori. Oricum, erau un bun pretext pentru guvern ca să pună în aplicare, timp de un an, articolul din Constituţie privitor la pedeapsa cu moartea. Ca toate procesele de până atunci, noul proces al lui Zelea Codreanu a fost un proces cu juraţi, iar pe lista apărării se înscriseseră peste 100 de martori, dintre care aproape un sfert erau militari. În jur de 30 de ofiţeri activi de rang înalt: 10 colonei, 17 generali, un amiral voiau să depună mărturie în favoarea lui Codreanu. Printre ei, generalul Virgil Bădulescu, fost

[180] Carol II, *Între datorie şi pasiune: însemnări zilnice,* I, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2003, p. 237.

[181] Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* Colecţia Europa München, 2010, p. 23.

[182] Carol II, *op. cit.,* pp. 240–241.

director la liceul de la Mănăstirea Dealu.[183] Acuzatului i s-a adus la cunoştinţă decizia tribunalului militar în celula de la Jilava, în zorii zilei de 28 mai 1938: era condamnat la 10 ani de muncă silnică, şase luni de degradare civilă, 5 000 de lei amendă şi 2 000 de lei cheltuieli de judecată. Rămas singur, a deschis cartea de rugăciuni către Sfântul Anton de Padova, de care nu se despărţea niciodată, şi a citit: „Fă ca să primesc cu linişte orice trimite Dumnezeu, pricepând că este voinţa Lui”[184]. Mulţi, precum Constantin Argetoianu, devenit acum sfetnic oficial al regelui, socoteau procesul „un fals înscăunat”, căci oricine „citeşte dezbaterile, ordonanţa de urmărire, răspunsul lui Zelea Codreanu, interogatoriile nu poate să nu fie de partea acuzatului şi să nu-şi dea seama de ridicolul acuzaţiei”[185]. Avocaţii au făcut cerere de recurs, în timp ce Codreanu rămânea în arest.

Joia şi duminica erau zile de vizită. Ion Zelea Codreanu şi fiii Decebal şi Horia se aflau şi ei în închisori. Nu se ştia mai nimic despre soarta lor. Femeile, mama, soţia, soacra, fetiţa, îl vizitau periodic pe Căpitan, aducându-i alimente şi schimburi. În timpul celor 15 minute reglementare cât dura vizita, îi dădeau veşti despre mersul recursului, despre prieteni, căutau împreună soluţii de mutare din Casa Verde, care urma să fie închisă. Fiecare mişcare le era supravegheată. În celula umedă şi întunecoasă de la închisoarea Jilava, în aşteptarea recursului, Codreanu suferea de frig şi se lupta cu gândurile şi cu deznădejdea. Scria, pe bucăţi de hârtie răzleţe, cu un creion bont, ce visa, ce mânca, ce îl durea, ce citea, la cine se gândea. Avea totuşi un regim de viaţă privilegiat faţă de alţi deţinuţi. De la şeful închisorii şi până la gardieni, toţi îl

---

[183] Vezi *Procesele...* II, ed. cit., pp. 86–88.

[184] Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* ed. cit., p. 30.

[185] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. IV, ed. cit., p. 247.

tratau cu un respect aparte amestecat cu o teamă aproape religioasă. El îşi nota micile bucurii zilnice: apariţia unui câine care i se strecurase sub pat, un cuib de vrăbii văzut printre gratii, o lăcustă pe care o hrănise cu apă îndulcită cu zahăr. Potrivit notiţelor sale din închisoare publicate ulterior, de câte ori adormea, avea un vis pe care apoi îl povestea în scris. „Mamaia", cum îi spunea mamei lui, îi apărea adesea în vis. La fel, fetiţa înfiată, Cătălina, care avea 4 ani. În rest, citea Noul Testament. Tot citind, credea că a înţeles rostul condamnării: Dumnezeu îi punea credinţa la încercare. Odată împăcat cu acest gând, „se lasă liniştea asupra zbuciumului din suflet, cum se lasă seara liniştită la ţară peste sbuciumul, svârcolirile şi încordările lumii"[186]. În închisoare, Codreanu făcea şi un fel de exerciţii spirituale (urma modelul învăţat încă din liceu şi, foarte probabil, populara *Imitaţiunea a lui Hristos,* a lui Thomas a Kempis), închipuindu-şi, scenă cu scenă, ce va fi simţit Iisus pe drumul de la casa lui Pilat la Locul Căpăţânii. Suferinţa lui Hristos şi scrisorile din puşcărie ale apostolului Pavel îl îmbărbătau. Credea că regăseşte în ele ceva din suferinţa lui. După lectura epistolelor pauline, a scris câteva concluzii: socotea că societatea contemporană se numea creştină mai mult de formă decât era cu adevărat în profunzime, că omenirea suferise un proces de descreştinare, „cu mici svâcniri spre adâncuri", că oamenii preferau mai mult luptele pentru putere cu semenii decât lupta cu propriile slăbiciuni şi păcate, şi că, spre deosebire de mişcările iniţiate de Mussolini sau Hitler, mişcarea legionară ar fi fost dedicată, deşi nu îndeajuns, biruinţei creştinismului în om.

Avocaţii l-au anunţat că recursul a fost respins, dar că ei tipăreau o carte a procesului, după stenograme luate în secret în timpul audierilor, şi că aveau s-o răspândească

[186] Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* ed. cit., p. 50.

pretutindeni, în ţară şi în străinătate. Nu se ştie cum va fi primit Codreanu această veste. Se aştepta, poate, să fie eliberat mai devreme sau mai târziu. Avea motive să spere că domnia lui Carol se prăbuşea curând şi că generalii lui nu stăteau cu braţele în sân. Citind cartea avocaţilor, Constantin Argetoianu va nota în jurnal: „Citit volumul *Adevărul în procesul lui Corneliu Z. Codreanu.* […] Cartea conţine 232 de pagini cu darea de seamă a procesului, după note stenografice. E îngrozitor! Acest proces e una dintre cele mai mari porcării ale secolului! Nici o acuzare nu stă în picioare şi capetele pentru care Codreanu a fost condamnat sunt pur şi simplu ridicole”[187].

Regele a fost informat că Zelea Codreanu le-ar fi transmis mesaje legionarilor prin medicul care îl vizita periodic. Urma să fie mutat. Pe 19 iunie 1938, într-o duminică, a fost anunţat să-şi facă bagajele. Avea să fie transportat la Doftana. Părăsea, „cu gândul aruncat în necunoscut”, celula în care fusese închis timp de două luni. După percheziţia corporală şi controlul bagajului – două geamantane legate într-o pătură –, a fost luat în primire de un maior şi un comisar de poliţie. Militarii se purtau cu el cu respectul acordat unui ofiţer în trecere. A fost urcat într-un taxi. În faţă, o maşină cu agenţi de poliţie, în spate, un camion cu jandarmi. Pe drum, vorbind cu maiorul care-l însoţea, Codreanu a aflat că urmaseră, cu 20 de ani în urmă, aceeaşi şcoală de ofiţeri de infanterie de la Botoşani. Maşinile au ieşit din Bucureşti, au ajuns la Ploieşti, s-au îndreptat apoi spre Câmpina. Maiorul de lângă el aţipise. Codreanu ciulea urechile şi scruta, de la fereastra maşinii, locurile prin care treceau şi luminile aprinse în case înainte de ivirea zorilor. Toate simţurile i se trezeau şi băga de seamă cele mai mici detalii, ca şi când ar fi făcut provizii de amintiri pentru mai târziu. Ploieştenii dormeau, străzile

[187] Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. V, ed. cit., p. 274.

erau tăcute, iar el, la ieşirea din oraş, cum se lumina de ziuă, avea „gândul înfipt în nădejde”. Înregistra în memorie susurul liniştit al Prahovei, maşinile care au trecut peste un pod, primele case ale Câmpinei şi nişte femei mergând la târg cu coşerci pline. Apoi, din centrul oraşului, maşinile au luat-o la dreapta, pe Valea Doftanei. Pe un deal, închisoarea arăta ca o cetate medievală. Toate aceste observaţii făcute pe drumul de la Jilava la Doftana erau exerciţii de memorie vizuală şi control al minţii făcute cu vechiul său spirit cercetăşesc întărit de instrucţia militar-religioasă ulterioară. Se bucura de fiecare clipă de parcă s-ar fi instalat într-un prezent continuu. Privea verdeaţa şi simţea lumina dimineţii ca pe o binecuvântare.[188] Transcrise în propoziţii scurte, aceste senzaţii se numără printre puţinele mărturii despre tehnicile de meditaţie pe care le practica Zelea Codreanu în lungile sale tăceri sau când se retrăgea în munţi. În zilele noastre, s-ar numi, probabil, şedinţe de *mindfulness,* de liniştire a minţii asaltate de gânduri. Rugăciunea, tăcerea şi disciplina minţii îl ajutaseră totdeauna să-şi strunească propriile porniri şi să facă faţă acceselor de mânie înveşmântate profetic ale bătrânului Codreanu.

Maşinile s-au oprit, a fost condus în clădirea închisorii, i s-a făcut o percheziţie minuţioasă, i s-a confiscat puloverul verde, fiindcă la Doftana era interzisă culoarea verde, i s-a dat în schimb unul alb. A fost dus într-o celulă proaspăt văruită, înaltă, cu ferestruici aşezate sus, spre tavan. Nu i se făcea o primire ostilă. Îl aşteptau un pat de fier cu saltea de paie, o pernă, o pătură. În faţa patului, două rogojini, o măsuţă şi două scaune mici, de lemn. I s-a adus la cunoştinţă că, deocamdată, avea voie să iasă zilnic în curtea închisorii şi să ia aer ori de câte ori simţea nevoia, dar, de îndată ce intra în vigoare condamnarea la muncă

[188] Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* ed. cit., pp. 57–58.

silnică, în primul an, urma să fie scos la aer doar o oră pe zi. Avea de asemenea voie să scrie acasă o dată pe săptămână. „Greu de tot”, şi-a spus el, „dar ne vom supune fără murmur”. Frazele consemnate îi erau din ce în ce mai scurte. Se ferea, pesemne, să nu atragă bănuieli din partea gardienilor. Se plimba prin curte, dormea, alunga un şoarece ivit în celulă, aţipea, sorbea câteva linguri de borş. La controlul medical, a rezultat că avea o infecţie la plămâni. Vestea l-a umplut de amărăciune. Se simţea atacat din toate părţile, iar acum era atacat şi de microbi… Se consola spunându-şi că „Dumnezeu vede şi va răsplăti”[189]. Camarazii rămaşi în libertate aşteptau doar un semn ca să ia cu asalt închisoarea şi să-l elibereze. Pentru ei, nu exista datorie mai sfântă decât să-şi apere Căpitanul. Dar semnul nu venea. Probabil bolnav de plămâni, Codreanu ar fi negociat cu autorităţile să stea ascuns într-o casă de ţară în schimbul promisiunii că legionarii se vor abţine de la orice violenţe.[190]

Anexarea Austriei de către Hitler îi dădea speranţe că oricum nu avea să mai treacă mult timp şi nu numai că ar fi fost eliberat, dar ar fi şi luptat alături de Germania şi Italia împotriva comunismului sovietic. Pentru rege, opţiunile erau mai puţin tranşante, deşi politica lui externă era cu totul alta decât a lui Codreanu: „legăturile cât mai strânse cu Franţa şi, îndeosebi, cu Anglia, fidelitate absolută aliaţilor noştri (adesea foarte greu) şi să nu ne lăsăm angajaţi niciodată într-un complex care să ne aducă, în mod automat, în conflict cu Germania…”[191], scria Carol II în jurnal. În turneul occidental din toamna aceea, în care era

---

[189] Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* ed. cit., p. 60.

[190] Lilly Marcou, *Carol al II-lea al României: regele trădat,* Ed. Corint, 2015, p. 325.

[191] Carol II, *Însemnări zilnice: 1937–1951,* vol. I, Ed. Scripta, Bucureşti, 2001, p. 237.

însoţit de fiul său, Mihai, regele s-a oprit pe 24 noiembrie 1938 şi la Berghof, refugiul din munţi al lui Hitler, aşa-numitul „cuib de vultur” (Kehlsteinhaus). Führerul voia să ştie mai cu seamă care era poziţia României faţă de Uniunea Sovietică. Regele a răspuns precaut că, deocamdată, nu avea de gând să permită trecerea trupelor sovietice pe teritoriul ţării. Au vorbit şi despre condamnarea lui Codreanu? În timp ce se afla încă la Berghof, regele i a fost înştiinţat că în ţară reîncepuseră violenţe la Alba Iulia, la Reşiţa, în Bucovina, la Timişoara şi că miniştrii primeau din nou scrisori de ameninţare din partea Gărzii de Fier. Nu era limpede ce violenţe erau provocate de comunişti, ce ameninţări semnate în numele Gărzii trimiteau agenţii lui Armand Călinescu şi ce acţiuni puneau la cale gardiştii care îşi pierduseră răbdarea şi ar fi încălcat oricând ordinul Căpitanului pentru a-l salva. În ziua în care Carol II a ajuns în România, pe 28 noiembrie, trei studenţi legionari au tras focuri de revolver asupra rectorului Universităţii din Cluj. Rectorul a scăpat cu viaţă, însă un agent de poliţie a fost ucis pe loc.

Imediat, s-a luat decizia mutării lui Corneliu Zelea Codreanu la penitenciarul de la Râmnicu Sărat, unde se aflau închişi mai mulţi comandanţi legionari. Printre ei, Nicolae Constantinescu, Ion Caranica, Doru Belimace (condamnaţi pentru asasinarea lui I.G. Duca), Ion Caratănase, Iosif Bozântan, Ştefan Curcă, Ion Pele, Gr. Ion State, Ion Atanasiu, Gavrilă Bogdan, Radu Vlad, Ştefan Georgescu, Ioan Trandafir (condamnaţi pentru uciderea lui Mihail Stelescu).

Confruntat cu escaladarea violenţelor, regele avea de ales: ori se dădea bătut în lupta cu legionarii, ori lua măsuri drastice.

În noaptea de 29 spre 30 noiembrie, gardiştii condamnaţi pentru asasinarea lui Duca şi a lui Stelescu, împreună cu Codreanu au fost suiţi în două maşini, patru

într-una şi zece în cealaltă, aşezaţi pe bănci de lemn şi legaţi de mâini şi de picioare în aşa fel încât să nu poată face nici o mişcare. Jandarmii care îi însoţeau stăteau în picioare, fiecare în spatele câte unui legionar, cu şţreanguri în mâini. Codreanu se afla în prima maşină. Era o noapte îngheţată, de sfârşit de toamnă. Noaptea Sfântului Andrei, când ţăranii credeau că morţii neîmpăcaţi cutreierau lumea ca strigoi. Corneliu Zelea Codreanu împlinise 39 de ani. Jandarmii şi deţinuţii nu aveau voie să vorbească. Codreanu va fi simţit în spatele lui trupul masiv al jandarmului care răspundea de el. Era un bărbat de înălţimea lui, dar mult mai voinic.

În dreptul pădurii Tâncăbeşti, la 30 de kilometri de Bucureşti, la ora 5 dimineaţa, unul dintre ofiţerii care conduceau misiunea a aprins şi a stins o lanternă de trei ori. Nu se întâmpla nimic. Atunci, maşinile s-au oprit, un ofiţer a verificat dacă jandarmii executaseră ordinul conform consemnului. În maşina cu cei zece deţinuţi ordinul fusese executat. Fuseseră sugrumaţi. În cealaltă maşină, Codreanu i-ar fi şoptit jandarmului din spatele lui: „Camarade, dă-mi voie să le vorbesc camarazilor mei”. Dar, în aceeaşi clipă, s-a auzit un ordin scrâşnit printre dinţi: „Executare!”

Maşinile au repornit, continuându-şi drumul până la Jilava, unde s-au oprit în dreptul unei gropi proaspăt săpate. Cadavrele au fost scoase din maşini şi aşezate cu faţa în jos. Legionarii au fost împuşcaţi, ca să se simuleze evadarea de sub escortă. Trupurile le-au fost aruncate în groapa comună, au fost stropite cu acid sulfuric şi apoi s-a turnat peste ele beton. După încheierea misiunii, jandarmii executanţi au fost plătiţi şi trimişi în concediu.[192] În ediţii speciale de prânz, presa zilei publica versiunea oficială a Ministerului de Interne: maşinile poliţiei ar fi fost atacate de

[192] Depoziţia jandarmului Sârbu, în Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* ed. cit., pp. 68–70.

indivizi înarmaţi, deţinuţii ar fi fugit de sub escortă şi au fost împuşcaţi. La radio, s-a citit comunicatul guvernului din oră-n oră. După anunţ, mulţi dintre legionarii rămaşi în libertate au refuzat să creadă ce se scria în ziare şi se spunea la radio. Pentru ei, Căpitanul trăia. Pentru alţii, moartea lui a fost un semnal că, în sfârşit, se puteau dezlănţui, aşa cum le ordonase el însuşi încă din 11 februarie 1938: „Camarazi, rog să nu se interpreteze greşit această Circulară, să nu se creadă că mi-e teamă de moarte. Şeful Legiunii râde de moarte şi nu se păzeşte niciodată de ea. Fac această Circulară pentru că vreau să fiu răzbunat. Aşa cum v-a spus şi organizat Moţa". Cu doi ani în urmă, Moţa dăduse instrucţiuni ca, în cazul unei tentative de asasinat asupra şefilor Legiunii, gardiştii să lovească „atât de crunt în toţi marii vinovaţi jidani ori jidăniţi, încât nu numai să îngrozească pe adversari, dar să constituie pentru istoria românească un avertisment care să răsune peste veacuri…"[193]

Într-adevăr, răzbunarea legionarilor avea să însângereze ţara în pragul dezmembrării României Mari şi al izbucnirii celui de al Doilea Război Mondial, după 10 ani în care se perindaseră la conducere peste 20 de guverne. Până la urmă, devorându-şi sacerdotul, mistica rugăciunii şi a revolverului a desfigurat chipul unei întregi generaţii.

---

[193] Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* p. 253.

Corneliu Zelea Codreanu, o cronologie

1899 în 13 septembrie, se naşte, la Iaşi, Corneliu Zelea Codreanu, primul copil al lui Ion şi al Elizei Zelinski.

Pedagogul francez Edmond Démolins înfiinţează în Normandia şcoala cu internat École des Roches, inspirat de catolicismul social şi de modelul Abbotsholme School, o şcoală britanică de formare a caracterului şi învigorare fizică a noilor generaţii. Programa acestor şcoli va fi preluată de Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu.

1899–1907 N. Iorga publică articole politice în care critică „civilizaţia de împrumut" după model occidental, dorită de liberali, e de părere că evreii români sunt sprijiniţi din exterior (v. *Cuvinte potrivite),* scriind despre ei că ar trăi din „înşelăciune", că ar fi vicleni şi că ar corupe moravurile (v. *Neamul Românesc,* an II, 5 iunie 1907). Ia naştere naţionalismul democratic.

1901 Omul politic antisemit A.C. Cuza, naşul de botez al lui Corneliu Zelea Codreanu, e numit profesor de economie politică la Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi.

Familia Zelinski se mută la Huşi, unde tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu este profesor suplinitor de germană la Liceul Anastasie Panu. Între 1907 şi 1908 este director.

1902 Ioan Zelinski face cerere de schimbare a numelui în actele de naştere şi în toate actele civile anterioare, cerând şi schimbarea numelui fiului său în Corneliu Zelea Codreanu.

1903 A.C. Cuza se apropie de mişcarea sămănătoristă al cărei principal teoretician era Nicolae Iorga. Atenţia ambilor se îndreaptă mai cu seamă spre românii din teritoriile aflate sub stăpânire străină.

1904 Hermann Lietz, pedagog şi teolog german pasionat de educaţia progresivă, înfiinţează în Germania *Landerziehungsheime für Jungen.*

1905 Ministrul instrucţiunii publice, Spiru Haret, cere la un Congres al cadrelor didactice de la Bucureşti ca „şcoala primară să fie o adevărată şcoală naţională sau să nu fie deloc. Şcoala să fie un mijloc de a prepara şi a asigura fuziunea tuturor în acelaşi gând de iubire de ţară, indiferent de origină”.

În Imperiul Rus au loc revolte ale ţăranilor şi greve ale muncitorilor, înăbuşite în sânge de regimul ţarului Nicolae II căsătorit cu verişoara primară a reginei Maria, Alix de Hessa-Darmstadt.

1906 În ciuda opoziţiei liberalilor, Partidul Conservator adoptă o nouă lege a instrucţiunii publice, ce militariza şcolile publice şi private pentru a modela educaţia tinerilor în spirit militarist-conservator.

În 10 mai apare primul număr al revistei *Neamul românesc* publicate de Nicolae Iorga. Începând cu luna iunie, A.C. Cuza publică în paginile revistei articole puternic antisemite. Revista e condusă de ambii.

1907 În noiembrie, la Iaşi are loc o adunare naţionalist-

antisemită, la care iau parte A.C. Cuza şi N. Iorga. Gruparea naţionalist-democraţilor îşi deschide filiale la Iaşi şi Bucureşti.

1908 Apare în Anglia cartea generalului Robert Baden-Powell *Scouting for Boys* (*Cercetaşii*), care va deveni un bestseller mondial şi va avea o mare influenţă asupra lui Carol II şi a lui Corneliu Zelea Codreanu.

1909 Se înfiinţează Uniunea Evreilor Pământeni, care a avut un rol important în promovarea intereselor acestei comunităţi atât în raporturile cu statul român, cât şi pe plan internaţional.

1910 În 23–24 aprilie are loc Congresul de constituire a Partidului Naţionalist-Democrat (PND). Nicolae Iorga e personalitatea centrală a partidului numit Partidul lui Iorga. A.C. Cuza e copreşedinte. Ion Zelea Codreanu este preşedintele filialei Huşi a partidului.

1912 Izbucneşte criza balcanică. A.C. Cuza înfiinţează la Iaşi ziarul *Unirea,* cu mottoul lui Iorga: „România a Românilor, numai a Românilor şi a tuturor Românilor”, care va deveni ulterior România a Românilor. În *Unirea* publică articole şi Ion Zelea Codreanu, şi Corneliu Şumuleanu.

În 4 iunie se înfiinţează, în clădirea fostei Mănăstiri Dealu, lângă Târgovişte, cel mai prestigios liceu militar de „educaţie naţională” al României. Liceul cultivă naţionalismul mesianic axat pe cultul lui Mihai Viteazul. Corneliu Zelea Codreanu face parte din primele generaţii de elevi.

1912–1919 Au loc războaiele balcanice în urma cărora România anexează sudul Dobrogei (Cadrilater) şi începe colonizarea noului teritoriu cu aromâni.

1913 Demisia guvernului conservator condus de Titu Maiorescu, în 31 decembrie, duce la revenirea la putere a Partidului Naţional Liberal.

1914 Izbucneşte Primul Război Mondial. Consiliul de Coroană de la Sinaia declară România neutră.

Corneliu Zelea Codreanu urmează Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu.

Pe 10 octombrie urcă pe tronul României regele Ferdinand I.

1915 Apare traducerea în româneşte a cărţii *Scouting for Boys* de Robert Baden-Powell. (Ministerul Instrucţiunii Publice trimisese liceelor broşura intitulată *Cercetaşii* încă din 1913.)

1916 În 14 august Consiliul de Coroană validează intrarea României în război alături de puterile Antantei (Franţa, Imperiul Britanic şi Imperiul Rus).

Corneliu Zelea Codreanu pleacă pe front, pe urmele tatălui său, aflat în Regimentul 25 infanterie. Dorinţa lui de a se înrola în armată e respinsă pentru că abia împlinise 17 ani. E nevoit să se întoarcă acasă, la Huşi.

1917 În februarie are loc în Rusia lovitura de stat cunoscută sub numele „Revoluţia din Februarie”, prin care ţarul Nicolae II este îndepărtat. Puterea va fi preluată de comuniştii conduşi de Vladimir Ilici Lenin, după moartea familiei imperiale.

1917–1918 Corneliu Zelea Codreanu urmează Şcoala Militară de Infanterie de la Botoşani, în contextul tulburărilor din Rusia şi al încercării bolşevicilor de a păstra dominaţia rusească asupra Basarabiei.

1918 În Rusia, ţarul Nicolae II împreună cu familia sa sunt ucişi de bolşevici.

În 11 noiembrie, se semnează armistiţiul prin care ia sfârşit Primul Război Mondial între ţările Aliate (Franţa, Anglia, SUA, Japonia, Italia, România, Serbia) şi Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman, Bulgaria). În decembrie, Transilvania, Basarabia şi Bucovina se unesc cu Regatul României. Pentru prima dată, românii din toate provinciile se regăsesc în graniţele aceluiaşi stat.

1919 În pădurea Dobrina, lângă Huşi, Corneliu Zelea Codreanu convoacă 20 de elevi de liceu, pe care vrea să-i instruiască în cazul în care bolşevicii ar ataca Huşiul. În septembrie, Corneliu Zelea Codreanu se înscrie la Universitatea din Iaşi, la Facultatea de Drept condusă de A.C. Cuza.

În 28 iunie, se semnează Tratatul de la Versailles, prin care Germania este obligată să-şi asume responsabilitatea războiului şi să plătească reparaţii de război statelor Aliate, în septembrie, Adolf Hitler se înscrie în Partidul Muncitoresc German (DAP) din München.

Se înfiinţează la Bucureşti, sub patronajul reginei Maria, Asociaţia Creştină a Tinerilor din România, corespondent românesc al YMCA (Young Men’s Christian Association), organizaţie britanico-americană de voluntari, care activase alături de Aliaţi în timpul războiului.

În 10 decembrie, România semnează Tratatul de Pace cu Austria, inclusiv tratatul minorităţilor. Articolul 7 se referă în mod expres la evrei: „România se obligă a recunoaşte ca supuşi români, de plin drept şi fără nici o formalitate, pe evreii locuind în ţară pe teritoriile României şi care nu se pot preleva de nici o altă naţionalitate”. Tratatul avea să fie ratificat de Parlamentul României la 26 septembrie 1920.

1920 În 10–11 februarie, la Iaşi, Garda Conştiinţei Naţionale, condusă de muncitorul Constantin Pancu şi de studentul Corneliu Zelea Codreanu, ocupă Regia Monopolurilor Statului, ca să împiedice o grevă organizată de comunişti.

În februarie, Partidul Muncitoresc German îşi schimbă numele în Partidul Naţional Socialist al Muncitorilor Germani.

În martie are loc o grevă la Atelierele CFR de la Nicolina. Codreanu şi Pancu încep organizarea muncitorilor în sindicate naţionale şi se gândesc la înfiinţarea unui partid anticomunist bazat pe „socialismul national-crestin”. În 4 iunie, se semnează Tratatul de la Trianon, prin care se stabilesc graniţele Ungariei cu statele vecine, după dezmembrarea Austro-Ungariei.

Senatul Universităţii din Iaşi decide deschiderea cursurilor fără preoţi şi fără serviciu religios. Împreună cu un grup de studenţi, Codreanu se împotriveşte deciziei. Au loc ciocniri între studenţi. Se revine asupra deciziei, dar violenţele continuă cu atacarea sediilor unor redacţii şi tipografii, arderea demonstrativă a ziarelor considerate „jidănite” şi hărţuirea studenţilor evrei consideraţi vinovaţi pentru răspândirea ideilor bolşevice.

1921 În iunie, Senatul Universităţii votează eliminarea lui Corneliu Zelea Codreanu din Universitate, ca urmare a acţiunilor violente repetate la care luase parte. Consiliul Facultăţii de Drept, condusă de A.C. Cuza, se opune acestei decizii, permiţându-i lui Codreanu continuarea studiilor.

Corneliu Zelea Codreanu îndeplineşte serviciul militar în cadrul Regimentului 25 infanterie.

1922 Apare revista bilunară *Apărarea Naţională,* în care sunt publicate articole virulent antisemite semnate de A.C. Cuza şi Nicolae Paulescu.

În 16 aprilie, se semnează la Rapallo, în Italia, o convenţie de cooperare şi normalizare a relaţiilor între Germania (Republica de la Weimar) şi Uniunea Sovietică (stat rezultat în urma revoluţiei bolşevice).

În 21 mai, studenţii cuzişti din Facultăţile de Drept şi Medicină înfiinţează Asociaţia Studenţilor Români Creştini. Corneliu şi Ion Zelea Codreanu instigă studenţi şi elevi la acţiuni împotriva reprezentaţiilor în idiş ale trupelor de teatru evreieşti, la Huşi, Vaslui, Bârlad, Botoşani, Paşcani etc., unde tinerii pătrund în sălile de spectacol şi îi atacă pe actori. Corneliu Zelea Codreanu se înscrie la Universitatea din Berlin. Face, cu această ocazie, prima sa călătorie în străinătate. Locuieşte la Berlin şi la Jena.

În 22–29 octombrie, în Italia, un aşa-numit „marş asupra Romei” îi aduce la putere pe Benito Mussolini şi partidul său fascist.

În 21 noiembrie, ziarul *New York Times* publică primul portret politic al lui Hitler apărut în presa occidentală. Articolul este elogios, susţinând că antisemitismul lui Hitler e non-violent şi de faţadă, folosit propagandistic doar ca să-i atragă susţinere politică în rândul germanilor.

În 3–4 decembrie, la Bucureşti, Iaşi, Cernăuţi, au loc manifestaţii studenţeşti de stradă. În 10 decembrie, delegaţi din toate centrele universitare se adună la Bucureşti. Se cere respectarea principiului proporţionalităţii în privinţa numărului de studenţi evrei.

1923 În 28 martie, regele Ferdinand promulgă noua Constituţie a României. Potrivit articolului 7, „deosebirea de credinţe religioase şi confesiuni, de origine etnică şi de limbă nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile şi politice şi a le exercita. Numai naturalizarea aseamănă pe străin cu românul pentru exercitarea drepturilor politice”. Uniunea Evreilor Pământeni îşi ia numele de Uniunea Evreilor Români

înglobând şi organizaţiile locale din Basarabia, Bucovina şi Transilvania.

Se înfiinţează Liga Apărării Naţionale Creştine, condusă de A.C. Cuza şi Nicolae Paulescu.

Apare traducerea cărţii *Pilgrim's Progress (Călătoria creştinului)* de John Bunyan, se pregăteşte o nouă traducere a Bibliei, şi sunt publicate alte traduceri din literatura creştină occidentală, în cadrul unei tentative de revigorare a ortodoxiei, iniţiată de mişcarea de la biserica ortodoxă Cuibul cu Barză din Bucureşti. În acelaşi an, în Ardeal, preotul ortodox Iosif Trifa înfiinţează organizaţia Oastea Domnului, de orientare neoprotestantă.

În august-septembrie, Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa pun la cale o răzbunare împotriva unor oameni politici şi de afaceri evrei, pe care îi socotesc vinovaţi pentru înapoierea ţării şi situaţia grea a păturilor sociale defavorizate.

În 8 octombrie, complotul este descoperit, iar Corneliu Zelea Codreanu şi tovarăşii săi sunt arestaţi şi încarceraţi la închisoarea Văcăreşti.

1924 În 29–30 martie, are loc procesul studenţilor acuzaţi de complot. La final, sunt achitaţi.

Întors la Iaşi, Corneliu Zelea Codreanu adună un grup de studenţi cu care deschide la Ungheni, pe malul Prutului, o cărămidărie. Este prima tabără de muncă organizată de el. În 25 octombrie, după câteva luni de tensiuni în raporturile cu autorităţile locale, Corneliu Zelea Codreanu îl împuşcă mortal pe prefectul Constantin Manciu şi răneşte doi poliţişti. Este arestat şi dus la închisoarea Galata. Din pricina agitaţiei naţionaliste pe care o stârneşte arestarea lui, procesul este strămutat de la Iaşi la Focşani şi de la Focşani la Turnu Severin.

1925 În 26 mai, în urma procesului de la Turnu Severin,

la care se primesc 19 300 de înscrieri de apărători din toată ţara, Corneliu Zelea Codreanu este achitat.

În 14 iulie, Corneliu Zelea Codreanu se căsătoreşte la Focşani cu Elena Ilinoiu, fiica unui ceferist din Iaşi, în cadrul unei mari serbări publice.

Apare primul volum din autobiografia lui Hitler, *Mein Kampf,* carte scrisă în închisoare, în urma unei tentative de lovitură de stat. Va deveni biblia naţional-soeialismului.

Din septembrie Corneliu Zelea Codreanu şi soţia sa pleacă la Grenoble, unde Codreanu urmează să-şi dea doctoratul în Drept. Vor reveni în ţară în 1927.

1926 Are loc la Praga cel de al optulea festival al mişcării de tineret panslave pentru educaţie fizică şi patriotică numite Sokol (şoim). Celula de bază a Sokolurilor, apărute spre sfârşitul secolului al XIX-lea, este cuibul.

În decembrie, principele Carol, moştenitorul coroanei, renunţă la tron şi rămâne în străinătate alături de o evreică botezată, Elena Lupescu.

1927 În 24 iunie, Corneliu Zelea Codreanu înfiinţează Legiunea Arhanghelului Mihail, organizaţie naţionalistă antisemită şi antidemocratică.

În 20 iulie, moare regele Ferdinand. Nepotul său, Mihai I, în vârstă de 6 ani, devine regele României.

În 1 august, apare primul număr al revistei bilunare legionare *Pământul strămoşesc.*

1928 Corneliu Zelea Codreanu şi legionarii serbează ziua Arhanghelilor Mihail şi Gavril la cărămidăria de la Ungheni, unde au de gând să construiască prima universitate antisemită din Europa.

1930 În 12 aprilie, Corneliu Zelea Codreanu înfiinţează Garda de Fier, organizaţia politică a Legiunii,

În 8 iunie, principele moştenitor Carol se întoarce în ţară şi devine regele României.

În 13 iunie, ţărănistul Iuliu Maniu devine prim-ministru pentru câteva luni. Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa se mută de la Iaşi la Bucureşti.

1931 În 11 ianuarie, ministrul de interne Ion Mihalache scoate Garda de Fier în afara legii. În urma solidarizării cu un aromân în care trăsese asupra unui membru al guvernului, Corneliu Zelea Codreanu este arestat. Va fi eliberat peste 4 luni. După eliberare, strânge legăturile cu aromânii din Bucureşti şi din Cadrilater.

În vara acestui an, Gruparea Corneliu Codreanu participă la alegeri şi Codreanu este ales deputat de Neamţ.

1932 În 30 ianuarie, Hitler devine cancelar al Germaniei.

În martie, în timpul guvernării Iorga-Argetoianu, Garda de Fier este scoasă în afara legii. Totuşi, legionarii participă la alegeri şi reuşesc să obţină 5 locuri de deputaţi.

LANC, organizaţia lui A.C. Cuza, înfiinţează unităţile paramilitare „cămăşile albastre”. Pe scena politică, Liga şi Legiunea îşi dispută electoratul naţionalist şi antisemit.

Apare *Cărticica şefului de cuib,* manual de organizare a vieţii legionare, întocmit de Corneliu Zelea Codreanu. În mai, Corneliu Zelea Codreanu alcătuieşte prima „echipă a morţii”, grup de propagandă electorală format din legionari dispuşi să înfrunte moartea pentru ideile Legiunii. În august, deschide şantierul de lucru de la Casa Verde, din nordul capitalei.

În 10 decembrie, guvernul liberal condus de I.G. Duca dizolvă Garda de Fier, arestând câteva mii de legionari, în 29 decembrie, I.G. Duca e asasinat pe peronul gării Sinaia de trei legionari (vor fi numiţi „nicadorii”).

1934 În 5 aprilie, Corneliu Zelea Codreanu se prezintă la procesul „nicadorilor”. Asasinii lui Duca sunt condamnaţi la muncă silnică pe viaţă.

1935 În 5 iunie, Corneliu Zelea Codreanu înfiinţează partidul Totul pentru Ţară, al cărui preşedinte este Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul, un veteran decorat în Primul Război Mondial.

Corneliu Zelea Codreanu organizează tabere, marşuri, şantiere de muncă patriotică. Deschide tabăra de la Carmen Sylva (Eforie Sud).

Corneliu Zelea Codreanu emite prima circulară privind înfiinţarea comerţului legionar. Ministrul cultelor şi patriarhul Miron Cristea trimit o adresă către toate eparhiile din ţară, interzicându-le să accepte munca voluntară a legionarilor, în 6 decembrie, Corneliu Zelea Codreanu se retrage la Carmen Sylva (Eforie Sud) ca să-şi scrie biografia, intitulată *Pentru legionari.* Va fi publicată în toamna anului 1936.

1936 În 16 iulie, e ucis în Spitalul Brâncovenesc Mihail Stelescu, fost comandant legionar, care înfiinţase ziarul *Cruciada românismului,* în care Corneliu Zelea Codreanu era sistematic atacat. Cei zece asasini se predau poliţiei.

1936 În noiembrie, Corneliu Zelea Codreanu aprobă plecarea unui grup de legionari condus de Ion Moţa în Spania, unde începuse războiul civil. Ion Moţa şi Vasile Marin vor fi ucişi în război.

1937 În februarie, Corneliu Zelea Codreanu organizează funeralii naţionale pentru Moţa şi Marin, printr-un spectacol grandios desfăşurat în capitală.

Carol II are o întrevedere secretă cu Corneliu Zelea

Codreanu, în cadrul căreia regele i-ar fi oferit celui din urmă funcţia de prim-ministru, cerându-i, în schimb, să-i încredinţeze lui conducerea Legiunii. Codreanu refuză.

În 26 februarie, guvernul Gheorghe Tătărescu desfiinţează căminele şi cantinele studenţeşti din toată ţara, iar pe 2 martie se închid toate universităţile.

În 25 noiembrie, în timpul campaniei electorale, Corneliu Zelea Codreanu, Iuliu Maniu şi Gheorghe Brătianu încheie un pact de neagresiune.

În urma alegerilor, partidul Totul pentru Ţară devine al treilea partid ca reprezentare parlamentară după liberali şi ţărănişti. Obţine 66 de mandate în parlament. Guvernul Tătărescu e demis.

1938 Carol II numeşte un guvern condus de Octavian Goga.

În 10 februarie, Carol II cere demisia guvernului Goga, amână alegerile, suspendă Constituţia din 1923 şi partidele politice. Peste două săptămâni, pe 24 februarie, e votată prin plebiscit o nouă Constituţie. Carol va înfiinţa Frontul Renaşterii Naţionale.

În 11 februarie, în circulara nr. 145, Corneliu Zelea Codreanu vorbeşte pentru prima dată de posibilitatea de a fi asasinat.

În 21 februarie, Corneliu Zelea Codreanu desfiinţează partidul Totul pentru Ţară.

Noul guvern e prezidat de patriarhul Miron Cristea. Între 1928 şi 1938, România a fost condusă de peste 20 de guverne.

În 12 martie, Adolf Hitler anunţă anexarea Austriei de către Germania.

În 26–29 martie, Codreanu îi trimite lui Nicolae Iorga două scrisori, protestând faţă de articolele scrise de Iorga în *Neamul românesc,* prin care istoricul condamna acţiunile legionarilor. Iorga înaintează scrisorile Parchetului.

În 16–17 aprilie, din ordinul ministrului de interne Armand Călinescu, Corneliu Zelea Codreanu şi comandanţii legionari sunt arestaţi.

În 13 noiembrie, Carol II, însoţit de fiul său, Mihai, pleacă într-un turneu la Londra şi Paris. La întoarcere se opresc şi la Berghof, la reşedinţa lui Hitler. Regele e înştiinţat că în România au loc din nou tulburări, violenţe şi acţiuni antisemite.

În 29–30 noiembrie, din ordinul lui Armand Călinescu, Corneliu Zelea Codreanu, „nicadorii” (asasinii lui I.G. Duca) şi „decemvirii” (asasinii lui Mihail Stelescu) sunt transportaţi de la închisoarea Râmnicu Sărat la Jilava. La 30 km de Bucureşti, cei 14 sunt strangulaţi, apoi împuşcaţi şi îngropaţi într-o groapă comună.

Ulterior, legionarii se vor răzbuna omorând 67 de persoane, printre care Armand Călinescu, Nicolae Iorga şi Virgil Madgearu.

1939 În septembrie, Carol II ordonă să fie ucişi sute de legionari.

Bibliografie selectivă

Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice,* vol. II (1999), III (2001), IV (2002), V (1995), Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995.

Constantin Argetoianu, *Memorii: pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri,* vol. IX, partea a VIII-a; vol. X, partea a VIII-a, Editura Machiavelli, 1997.

Arnaud Baubérot, *L'invention d'un scoutisme chrétien: les Éclaireurs Unionistes de 1911 à 1921,* Les Bergers et Les Mages, 1997.

Robert Baden-Powell, *Cercetaşii,* traducere de Ion I. Onu, cuvânt înainte de acad. Dan Berindei, prefaţă de d. ing. mat. Marian Staş, Editura Integral, 2016.

Georges Bagulesco, *La Nouvelle religion,* 2 vol., Edition Jean Vitiano, Paris, 1947.

Francisca Băltăceanu, Andrei Brezianu, Monica Broşteanu, Emanuel Cosmovici, Luc Verly, *Vladimir Ghika, profesor de speranţă,* Editura ARCB, 2013.

Richard J. Bleiler, *The Strânge Case of the Angels of Mons: Arthur Machen's World War I Story, the Insistent Believers, and His Refutation,* McFarland, 2015.

Lucian Boia*. Cum s-a românizat România,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2015.

Horia Bozdoghină, *Antisemitismul lui A.C. Cuza în politica românească,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2012.

John Bunyan, *Întâmplările pelerinului în călătoria sa,*

Editura Alfa, Iaşi, 2010.

Carol II, *Între datorie şi pasiune: însemnări zilnice,* vol. I, (1904–1939), Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2003.

Carol II, *Regele României: Însemnări zilnice,* vol. I, Editura Scripta, Bucureşti, 2001.

Armand Călinescu, *Însemnări politice: 1916–1938,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1990.

Roland Clark, *Sfântă tinereţe legionară: Activismul fascist în România interbelică,* Editura Polirom, Iaşi, 2015.

Mariana Conovici, Silvia Iliescu, Octavian Silivestru, *Ţara, legiunea, Căpitanul: mişcarea legionară în documente de istorie orală,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari,* Editura Scara, Bucureşti, 1999.

Corneliu Zelea Codreanu, *Cărticica şefului de cuib,* Editura Bucureşti, 2000.

Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări şi manifeste,* editată sub egida revistei *Cuvântul legionar,* Bucureşti, 2009.

Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava,* Colecţia Europa München, 2010.

Prof. Ion Zelea Codreanu, *O mărturie,* „Tip P.B”, Iaşi, 1941.

Horia Cosmovici, Monseniorul, *Amintiri şi documente din viaţa Monseniorului Ghika în România,* Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, 2011.

Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre: memorii,* Editura Floare Albă de Colţ, Bucureşti, 2015.

A.C. Cuza, *Însemnări din viaţă şi documente omeneşti,* Editura Oscar Print, Bucureşti, 2011.

Alexandru Daia, *Eroi la 16 ani: jurnal de război 1916–1918,* Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1981.

Norman Davies, *Istoria Poloniei,* vol. II, Editura Polirom, Iaşi, 2015.

Din luptele tineretului român 1919–1939 (culegere de texte), Editura Fundaţiei Buna Vestire, Bucureşti, 1993.

Julius Evola, *Naţionalism şi asceză,* Editura Fronde, Alba Iulia – Paris, 1998.

Grigore Ghica, *Grigri,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1998.

Stefan Goebel, *The Great War and Medieval memory – War, remembrance and medievalism în Britain and Germany 1914–1940,* Cambridge University Press, 2007.

James Hayward, *Myths and Legends of the First World War,* The History Press, 2005.

Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelul Mihail",* Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.

John Hellman, *Knight-Monks of Vichy France – Uriage, 1940–1945,* Megill Queen's University Press, Canada, 1993.

Keith Hitchins, *România 1866–1947,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

Nae Ionescu, *Integrala publicisticii religioase,* Editura Deisis, Sibiu, 2003.

Constantin Iordachi (editor), *Fascismul European, 1918–1945, Ideologie, experimente totalitare şi religii politice,* Institutul pentru Studierea problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj-Napoca, 2014.

Nicolae Iorga, *O viaţă de om aşa cum a fost,* Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

Judith Keene, *Fighting for Franco: International Volunteers in Nationalist Spain during the Spanish Civil War,* Bloomsbury Academic, 2007.

Sorin Lavric, *Noica şi mişcarea legionară,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

Michel Leymarie, Jacques Prévotat, *L'Action française: culture, société, politique,* Presses Universitaires du Septentrion, 2008.

Lilly Marcou, *Carol al II-lea al României: regele trădat,* Editura Corint, Bucureşti, 2015.

Maria, regina României, *Jurnal de război,* vol. I–III, traducere de Anca Bărbulescu, ediţie îngrijită şi prefaţă de

Lucian Boia, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014–2015.

Vasile Marian, *Crez de generaţie,* Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997.

Matthew Miller, *The American YMCA and Russian Culture: The Preservation and Expansion of Orthodox Christianity,* Lexington Books, 2013.

Ion Moţa, *Cranii de lemn,* Editura Vicovia, Editura Babel, Bacău, 2012.

Operele lui Spiru Haret, vol. VIII, Polemice şi politice, 1905–1907, Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2010.

Claire E. Nolte, *The Sokol in the Czech Lands to 1914: Training for the Nation,* Palgrave Macmillan, 2003.

Ion N. Oprea, *Huşul în presa vremii – de la Melchisedec până în zilele noastre, 1869–2006,* Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2007.

Petre Pandrea, *Garda de Fier. Jurnal de filosofie politică. Memorii penitenciare,* ediţie îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vremea, Bucureşti, 2001.

Constantin Papanace, *Mişcarea legionară şi macedo-românii,* Editura Elisavaros, 1999.

Constantin Papanace, *Evocări: gând şi faptă legionară,* Editura Fundaţiei Buna Vestire, Bucureşti, 1997.

Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu, vol. I, II, ediţie îngrijită de Radu-Dan Vlad, Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2014.

Stelian Neagoe, *Triumful raţiunii împotriva violenţei,* Editura Junimea, Iaşi, 1977.

Raymund Netzhammer, *Episcop în România,* vol. I, II, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

Prinţul Nicolae de Hohenzollern, *În umbra coroanei României,* Editura Moldova, Iaşi, 1991.

Cristian Sandache, *Istorie şi biografie: Corneliu Zelea Codreanu,* Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2005.

Constantin Schifirneţ, *Sociologie Românească Modernă,* Editura Criterion Publishing, Bucureşti, 2009.

Ioan Scurtu, *Politică şi viaţă cotidiană în România: în secolul al XX-lea şi începutul secolului XXI,* Editura Mica Valahie, 2012.

Derek Sederman, *A History of Abbotsholme school 1889–1989,* Abbotsholme School, 1989, UK.

Dennis Shirley, *The Politics of Progressive Education,* Harvard University Press, 1992.

Martin Sixsmith, *Rusia, un mileniu de istorie,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2016.

Vladimir Solonari, *Purificarea naţiunii,* Editura Polirom, Iaşi, 2015.

Rudolf Steiner, *The Archangel Michael, His Mission and Ours,* Anthroposophie Press, 1994.

Vasile Stoica, *În America pentru cauza românească,* Tip. Universul, Bucureşti, 1926.

Mihail Sturdza, *România şi sfârşitul Europei: amintiri din ţara pierdută,* Editura Fronde, Alba Iulia-Paris, 1994.

Alexandru Vaida Voevod, *Memorii,* vol. I (1994), vol. II (1995), vol. III (1997), vol. IV (1998), prefaţă, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Alexandru Şerban, Editura Dacia, Cluj, 1997.

Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919–1941: mistica ultranaţionalismului,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1993.

Leon Volovici, *Ideologia naţionalistă şi „problema evreiască*", Editura Humanitas, Bucureşti, 1995.

Péter Várdy în dialog cu Imre Tóth, *În viaţă sunt lucruri care nu se fac. Şi care totuşi se fac...* Editura Humanitas, Bucureşti, 2014.

Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelului Mihail de la mit la realitate,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.